

7050

9-5.

1ª Edición

70.000

207

...animer
...Tolle
...Uz magis
...egypu vide
...ad corpul
...uerit pncipes
...erit ea apud il

F.A. 036

K.00001533255

Filologia

96

67741

FRANCISCI VALLESII,

DE IIS, QUÆ SCRIPTA SVNT PHYSICE
in libris sacris, sive de sacra Philosophia,

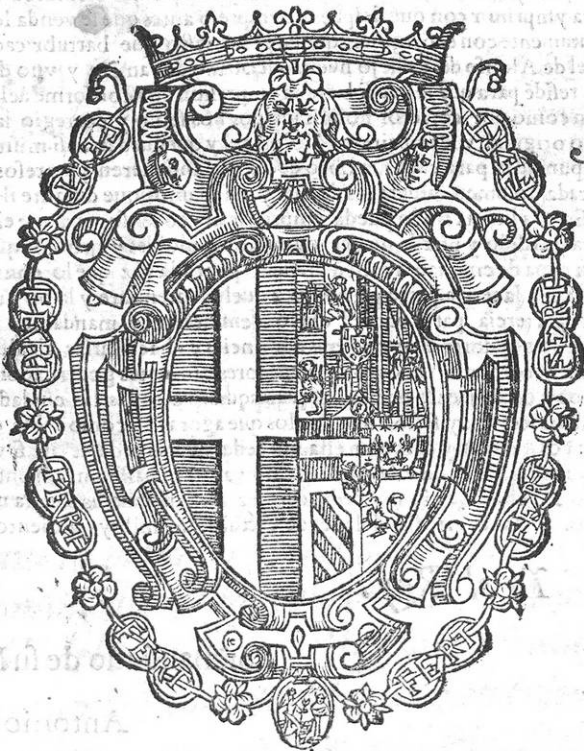
LIBER SINGVLARIS.

AD PHILIPPVM SECVNDVM HISPANIARVM,
& Indiarum Regem potentissimum.

CVM PRIVILEGIO.

Del Licen.

Sebastian Velez
3

Ho ey to

AVGVSTAE TAVRINORVM,
Apud Hæredem Nicolai Beuilaquæ, MDLXXXVII.

Ex Sacrosanctæ Inquisitionis permissu.

EL REY.

OR quanto por parte de vos el doctor Francisco de Valles medico de nuestra camara nos fue fecha Relation que vos auiaades presentado, ante nos vn libro yntitulado Sacra filosofia e nel qual auiaades pueſto mucho trauajo y por que hera muy vtil y prouechoso nos ſuplicaſtes, os mandafemos dar licencia, para poder ynpriimir y priuilegio para le vender por tiempo de veinte años o como la nra merced fueſſe, lo qual viſto por los del nro. conſejo por quanto e nel dicho libro ſe hizo la diligencia que la pragmatika por nos ſobre ello fecha diſpone fue acordado que deuiamos madar dar eſta nueſtra cedula en la dichiarazó y nos tubimos lo por quien. Por la qual vos damos licencia y facultad para que por tiempo y eſpacio de diez años cumplidos primeros ſeguiétes que corran y ſe quenten des del dia de la data deſta nra cedula en adelante vos o la perſona que vro poder para ello obiere y no otra pſona alguna podays ymprimir y vender el dicho libro que de ſuſo fecha zeminció y por la preſente damos licencia y facultad a qualquier ynpriſor deſtos nueſtros Reynos que vos nóbraredes para que por eſta vez lo pueda ymprimir con que deſpues de ympreſo antes que ſe venda lo traiga al nueſtro conſejo juntamente con el original, que en el fue viſto que barrubricada cada plana y ſirmado al fin del de Alonſo de Vallejo nueſtro ſcriuano de camara y vno de los que e nel nueſtro conſejo reſidí para que ſe vea ſi ladicha ympreſion eſta conforme ael o traigais ſe en nueſtro conſejo reſidí para que ſe vea ſi ladicha ympreſion eſta conforme ael o traigais ſe en nueſtro conſejo reſidí para que ſe vea ſi ladicha ympreſion eſta conforme ael o traigais ſe en publico forma en como por corretor nombrado por nos ſebio y corregio la dicha impreſion con el dicho original y ſe imprimio cóforme ael y que quedan aſi miſmo ympreſas las herratas por el apuntadas para cada un libro de los que aſi fueren ympreſos y ſeos tace el precio que por cada bolumen ubieredes de auer y mandamos que durante il dicho tiempo perſona alguna ſin vra licécia no lo pueda ymprimir ni vender ſopena que el q lo ynpriime re o bendiere aya perdido y pierda quales quier libros moldes y aparejos que del tu biere, y mas yncorra en pena de cinquanta mill marauedis por cada vez que lo contrario hiziere, la qual dicha pena ſe à la tertia parte para el juez que lo ſententiare, y la otra tertia parte para nra camara y la otra tertia parte para el juez que lo denunciare y mandamos a los del nueſtro cóſejo preſidentes oydores d las nueſtras audiencias y chácellarias alcaldes alguazilles de la nueſtra caſa y corte y a todos los corregidores aſiſtentes gouernadores alcaldes mayores y ordinarios y otros juezes e iuſticias qualesquier de todas las ciudades Villas y lugares de los nueſtros Reynos y ſeñorios aſi a los que agora ſon como a los que ſeran de aqui adelante que vos guarden y cumplan eſta nra cedula y merced que an ſi vos hazemos y contra el renor y forma, de lo en ella cótenido no vayan ni paſſen ni cóſientan yr ni paſar en manera alguna ſopena dela nra merced y de diez mill marauedis para la nueſtra camara fecha en. El pardo. a xxvij. dias del mes de Octubre de mille y quinientos y ochenta y quatro años.

To el Rey.

Por mandado de ſu Mageſtad.

Antonio de Eraſſo.

Secretario Vallejo.

FRANCISCVS
VALLESIVS
COVARRVBIANVS

AD PHILIPPVM SECVNDVM
Hispaniarum, & Indiarum Regem potentissi-
mum dominum suum.

*V*M tibi me meaq³ omnia debeam
(Rex potentissime) non possum li-
brum quempiam in lucem emissu-
rus, de v^olo alio patrono cogitare.
Nam cum me tua maiestas deter-
ret, ea benignitas, & beneuolen-
tia, quam in primis expertus sum, inuitat. Tanto
igitur nomini dicatum volo librum de Sacra Philo-
sophia. Videbitur certè, estq³ munusculum tenue,
tamen argumentum non indignum, est enim de ijs quæ
in sacris libris occurrunt, quæ ad Philosophiam per-
tinent: quo solo nomine, quæ tua est in res omnes sa-
cras pietas recipere non dedignaberis. Ponderus meis

A 2 humeris

humeris impar esse scio, tamen conatus tales haud
quaquam possunt esse inutiles. Nam si quàm maxi-
me videbor in re tanta parum praestitisse; hac ipsa
causa alios prouocabo ut in argumento optimo & no-
uo, tractato tenuiter, laborent foelicius. quod etiam
- mihi debetur quodammodo, qui quam alij percur-
rerent, viam indicauerim. Ergo Rex potentissime
& bonorum studiorum unicum praesidium faue his
inceptis, atque, si res exiget, etiam auctoritate de-
fende.

AD PHILIPPVM SECVNDVM

Hilppm, in Indiarum Regem potentissimum
magnae domini

Ad Philipm Regem potentissimum
(Rex potentissimus) non possunt
humeris impar esse scio, tamen
conatus tales haud quaquam
possunt esse inutiles. Nam si
quàm maxime videbor in re
tanta parum praestitisse; hac
ipsa causa alios prouocabo
ut in argumento optimo & no-
uo, tractato tenuiter, laborent
foelicius. quod etiam mihi
debetur quodammodo, qui
quam alij percurrerent, viam
indicauerim. Ergo Rex
potentissime & bonorum
studiorum unicum praesidium
faue his inceptis, atque, si
res exiget, etiam auctoritate
defende.

FRANCISCI VALLESII

De ijs,

*QUÆ SCRIPTA SVNT PHYSICÆ
in libris sacris; sive de sacra Philosophia.*

PROOEMIUM.

VAM plurima occurrunt in libris sacris ad naturam pertinentia, quæ pleriq; sic censent accipienda, quasi sanctissimus Dei spiritus, nihil ad naturam pertinens, nobis voluerit interpretari; sed omnia ad salutem animarum referens, iuxta humanas sententias, Philosophorum, aut etiam vulgarium hominum, proposuerit. Veterum Philosophorum pleriq;, ad quorum manus sacri hi libri peruenerunt, eos legebant, velut alia quæuis Philosophica monumenta: atq; adeo ipsa Iudæorum, & Christianorum dogmata, velut singularis cuiusdam scholæ Philosophorum, examinabant, certabantq; de eorum probabilitate, conferentes cum alijs dogmatis: quæ fuerunt innumera. Ego diuina hæc eloquia, minimè ad naturæ interpretationem scripta esse, à viris Dei amicis, sancto afflatis spiritu, mihi persuadeo. quia vt testatum reliquit Ecclesiastes cap. i. naturæ arcana noluit Deus reuelare nobis (quòd ad vitam æternam obtinendum, quam quis de natura teneat opi-

A nio-

nionem, indifferens est) sed hanc occupationem pessimam, Philosophandi, dedit Deus filijs hominum, vt occuparentur in ea. Tamen, cùm quædam in ipso sermonum ductu texantur naturalia, ea omnia verissima esse, existimo, vtpote quæ, à summè verò Dei spiritu, dictata sunt, & ab ipso naturæ autore fluxerint, quem latere nihil potuit. Velut profectò, contexta sunt in his libris quàm plurima, pertinentia ad historias, quæ & ipsa aliorum spectant, quàm vt antiquiorum facta, & gesta prælia, homines nouerint. Nemo tamen pius, & catholicæ ecclesiæ filius, putauerit, vel latum vnguem à veritate deuiare, aut rem, aliter ac narretur, gestam esse. Cur non ergo, eodem modo censeas de historia naturali? Nollit enim nos Deus naturales rerum causas, & ortus docere, vtpote quas, nos certò scire, non adeo referat ad æternam salutem: atq; ob id, de illis ne edisserat, sed cum obiter aliquid attingit, cur nos decipiat? Certè decipi non potest, neq; decipere: siquidem summè sapiens, & bonus est. Atqui naturales rerum causas scire, vt non est ad salutem æternam necessarium, ita neq; quidquam lædit. Quapropter, vt neq; nobis Deum aperire, ita neq; celare fuit necessarium. Ob hæc ego mihi persuadeo, atq; omnibus persuasum volo, vt omnem aliam doctrinam, quæ vera sit, ita naturalem, in his diuinis libris contineri: adeo, vt disciplinas omnes quàm plurimum iuuari posse sperem, si doctissimi viri, alijs perlustratis, in eis præcipuè laborent, suauiq; tractantes. Nam veterissimi Philosophi, horum lectione sunt plurimum adiuti. proinde ego, perfectis iam in omnes auditorios Aristotelis de natura, & quàm plurimos Hippocratis, & Galeni de re medica, libros, commentarijs, quod Deus concesserit vitæ reliquum, statui in his philosophari. cùm quoniam nulla alia ratione censeo certi quippiam de
natu-

naturalibus haberi posse; tum quia nescio quo modo eorum lectio, etiam historica, aut physica, animum pietate imbuunt latenter. Quare huic lectioni, consecrare senectutem, equum est, putare, scripta esse mihi hactenus Philosophica, ad opinionem, hæc autem scribi ad veritatem. Horum enim autor, ipse est Deus, qui quoniam totius naturæ est principium & causa: constat interpretationem naturæ non aliunde posse melius incipere, quam ab ipso. Volo tamen hæc in Dei gloriam, potius quam mei nominis celebritatem, scripta, atque rei tantæ difficultatem, & humanæ mentis debilitatem agnoscens, testor ante omnia, nihil me in hoc aut villo alio meorum operum asserere, nisi quatenus probetur à sancta Romana Ecclesia, penes quam veritas est, & sapientia. quæ, ut dicitur Prouerbiorum. 9. misit ancillas suas, hoc est, naturales scientias, ut vocarent in arcem. ut me nunc naturalis Philosophia vocat in arcem, & ciuitatis mœnia, hoc est, lectionem sacrorum, in quibus tamen ita versabor, ut à physicis quàm minimùm recedam; mihi enim magnopere probatur illud: ne futor vltra crepidas.

CAPVT PRIMVM GENESEOS.

„ N principio creauit Deus cœlum & terram.
 „ Terra autem erat inanis & vacua, & tene-
 „ brę erant super faciem abyssi, & spiritus
 „ domini ferebatur super aquas. Dixitq; Deus,
 „ fiat lux. Et facta est lux. Et uidit Deus
 „ lucem quòd esset bona: & diuisit lucem
 „ à tenebris: appellauitq; lucem diem, & tenebras noctem;
 „ factumq; est uespere & mane dies vnus. Dixit quoq; Deus,
 „ fiat firmamentum in medio aquarum; & diuidat aquas ab

» aquis. Et fecit Deus firmamentum, diuisitq; aquas, quæ erāt
 » sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum. Et
 » factū est ita. vocauitq; Deus firmamentum, cœlum; & factum
 » est uespere & mane dies secundus. Dixit verò Deus: congregē-
 » tur aquæ, quæ sub cœlo sunt, in locū vnum; & appareat arida.
 » & factū est ita. Et uocauit Deus aridā, terrā; congregationesq;
 » aquarum appellauit maria. Et vidit Deus quòd esset bonū; &
 » ait, germinet terra herbam virentem, & facientem semen,
 » & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum,
 » cuius semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita.
 » Et protulit terra herbā virentem, & facientem semen iuxta
 » genus suum, lignumq; faciens fructum, & habens vnum-
 » quodq; semētē secundū speciem suam. Et vidit Deus quòd
 » esset bonū, & factum est uespere & mane dies tertius. Dixit au-
 » tem Deus, fiant luminaria in firmamēto cœli, & diuidant diē
 » ac noctem, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos, ut
 » luceant in firmamento cœli, & illuminent terrā; & factum est
 » ita. Fecitq; Deus duo luminaria magna; luminare maius, ut
 » præset diei, & luminare minus, vt præset nocti: & stel-
 » las, & posuit eas Deus in firmamento cœli, vt lucentes su-
 » per terram, & præset diei ac nocti, & diuiderent lucem ac
 » tenebras. Et vidit Deus quòd esset bonū; & factū est uespere &
 » mane dies quartus. Dixitq; etiam Deus, producant aquæ
 » reptile animæ viuentis, & volatile super terram sub firma-
 » mento cœli. creauitq; Deus cete grandia, & omnem animam
 » viuentem atq; motabilem, quam producerant aquæ in spe-
 » cies suas, & omne volatile secundū genus suum. Et vidit Deus
 » quòd esset bonum, benedixitq; eis, dicens, crescite & multi-
 » plicamini, & replete aquas maris; auesq; multiplicentur su-
 » per terram. Et factum est uespere & mane dies quintus: Di-
 » xit quoq; Deus, producat terra animam viuentem in genere
 suo

» suo; iumenta, & reptilia, & bestias terræ, secundum species
» suas; factumq; est ita. Et fecit Deus bestias terræ, iuxta spe-
» cies suas, & iumenta, & omne reptile terræ in genere suo.
» Et vidit Deus quòd esset bonum, & ait: faciamus homi-
» nem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit pisci-
» bus maris, & volatilibus cœli, & bestijs, vniuersaq; terræ,
» omniq; reptili, quod mouetur in terra. Et creauit Deus homi-
» nem ad imaginem & similitudinem suam; ad imaginem Dei
» creauit illum, masculum & foeminam creauit eos. Benedi-
» xitq; illis Deus, & ait, crescite & multiplicamini, & replete
» terram, & subiicite eam, & dominamini piscibus maris, &
» volatilibus cœli, & vniuersis animantibus, quæ mouentur su-
» per terram. Dixitq; Deus, Ecce dedi vobis omnem her-
» bam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna, quæ
» habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in
» escam, & cunctis animantibus terræ, omniq; volucri cœli,
» & vniuersis, quæ mouentur in terra, & in quibus est anima
» viuens, vt habeant ad vescendum, & factum est ita. Viditq;
» Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona, & factum est
» vespere & mane dies sextus.

Nihil magis controuertitur inter veteres Philosophos, quàm sit ne corporeus & aspectabilis mundus, principio temporis carens, fueritq; semper qualis nunc esse conspicitur itaq; semper fuerint, hæc Luna, hic Sol, hæc Astra, & aliæ omnes mundi partes, quæcunq; videntur esse incorruptibiles, reliquarum verò species, æterna vicissitudine, seruatae sint, & nunc seruentur: an aliquando inceperit, cùm aliquando omnino non extiterit. rursus, an ab aliquo factus, inceperit, an per se ipsum casu constiterit. Atqui profecto, optimum id mihi esse videtur totius physicæ exordium, si quis velit resolutiuum tenere ordinem, qui discentium naturæ magis se ac-

se accommodat, es petitionibus minus indiget, quia incipit a postremis, de quibus primum omnium naturaliter contingit dubitare. Nihil autem est, quod prius homines natura dociles. cum primum ex puerili ignorantia incipiunt emergere, dubitent, & per se ipsos dubitando contendant inuestigare; Deo arbitror, ita volente, quia nulla disquisitio citius fert in Dei optimi maximi, mundi scilicet opificis, cognitionem. Plato & Pythagoras, factum esse mundum hunc aliquando à Deo, censent. atq; à nullo alio, quàm ab ipsomet Deo, a quo factus est, posse ad interitum deduci; interitum verò nunquam: sed Dei voluntate perseueraturum. ita tamen factum, vt non ex nihilo, sed ex rudi quadam materia, in qua sine ordine, omnia mundi huius exordia latitaerint. eam verò materiam factam esse nunquam, sed extitisse semper, & aliquando exornatam esse. Aristoteles vt nullus est futurus interitus mundi, ita nullum fuisse temporalem mundi ortum, sed eternam quandam à prima causa emanationem, & dependentiam. Epicurus, cœpisse mundum, interitumq; rursus, atq; vtrumq; sæpe, fortuito, nunc coeuntibus aptè, nunc discedentibus corpusculis. Anaxagoras, temerario etiam congressu, sæpe dissolutis, quæ ineptè coierant, aliquando aptè coniuncta esse corpuscula homogenea, bonasq; rerum formas non amplius dissolui, sed successiua generatione eternum seruari. Deus optimus maximus, in initio eorum, quos per eos, quos elegit in Prophetas, ad homines habuit sermones, nobis reuelat, mundum hunc a se factum esse, neq; extitisse semper. vt pijs iam hominibus dubitandi nullus relictus locus sit. Vt verò, naturalis etiam philosophia, & ipsa per sese humana mens, ad contemplandam Dei veritatem, suam exiguam conferat suppellectilem, enitendum nobis est eorum, quæ in his libris videbuntur ad eam

ad eam, aliqua ex parte, pertinere, naturales inuenire rationes. Præstabo quod potero, certò sciens, id ipsum, quantumcunq; erit, ab ipso esse Deo. Sententia Platonis, hoc solum diffidet à veritate: quòd ponit materiam æternam, à qua fit factus mundus temporalis. Cætera enim omnia vera sunt, & rationi congruentia, mundum scilicet hunc factum esse à Deo, ac proinde à nulla alia causa dissolui posse, quàm ab ipso Deo, ab eo verò posse, vt factus est, corrumpi. Plato dicit dissolui in ea, ex quibus est compactus: nos verò dicimus, posse à Deo in nihilum deduci, vt ex nihilo est factus. Itaq; in principio, id est, cùm nondum vllū fuisset tēpus, neq; vlla rerū corporearū extitisset, Deus, hoc est, prima causa, æterna, & immutabilis, fecit ex nihilo cælum, & terram, hoc est, totū hunc mūdi aspectabilis, & corporalis, orbem; qui etiam in nihilum reduci, ab eodem Deo posset, seruabitur verò in æternum, eadem bonitate, qua factus est. Verùm, quandoquidem multas continet assertiones propositus sermo, satius est sigillatim disputentur. Mundum hunc non esse ab æterno, sed incepisse aliquando, constare videtur posse. Nam eius sunt partes duplices (de solis agitur hñc corporibus. ne de insensibilibus disputatio incertas reddat monstraciones) quædam natura incorruptibiles, quæq; eodem numero persistunt, ut cœlestia corpora: quædam corruptibiles, & quæ similitum successione seruantur, alioqui defecturæ, vt homines, equi, arbores, ac deniq; omnia, quæ intra cælum oriuntur. Res corruptibiles non possunt ab æterno esse; sunt verò necessariæ mundi partes: ergo neq; mundus omnino potest ab æterno esse. Propositio indicatur, quia res corruptibiles seruantur multitudine singularium ordine succedentium: multitudo verò non potest esse infinita actu, sed potentia; non potest ergo ea successio ab æterno venire (possit verò si Deus velit in
eter-

æternum abire) nam nullum corruptibile potest durare nisi
 tempus finitum: ex finitis verò numero, & magnitudine, non
 potest constare nisi finitum: tempus verò ab æterno veniens,
 necessariò fuisset infinitum. Ergo necesse esset, quodcunq; cor-
 ruptibile venire ab infinitis numero similibus. fuisset igitur
 infinitus numerus singularium. numerum verò infinitum esse
 actu, continet contradictionem; igitur fieri non potest, vt
 corruptibilium generatio veniat ab æterno. Vt verò in æter-
 num abeat, non repugnat, quia multitudo, adiectione fini-
 torum, & si adiectio nunquam cesset, nunquam fit infinita,
 nisi potentia: hoc est, quod nunquam finiatur neque ces-
 set adiectio: vt continuum potest diuidi diuisione nunquam
 finienda; tamen congectione singulorum, nunquam posset
 esset congecta multitudo infinita. Eadem ratione monstra-
 tur, neque corpora cœlestia ab æterno esse (nisi forte fue-
 runt æternum quiescentia, & cæperunt aliquando moueri)
 nam etsi neq; oriantur, neque intereant, mouentur semper
 successiuis circuitiionibus. adiectione verò circuitiionum con-
 stat earum numerus: quare esset iam numerus infinitus. Itaq;
 constat posse dierum successiua continuatione, ordinem
 durare in æternum si velit Deus, tamen venire ab æterno non
 posse; continetq; re vera contradictionem, æternum & prin-
 cipio carens esse, quod vnquam mutabile sit. Sed forte
 quispiam monstrationem non intelliget, & proteruiens di-
 cet, non posse esse numerum certum & infinitum, tamen pos-
 se esse multitudinem incertam infinitam. aut rursus, non
 posse esse infinitam multitudinem rerum simul existen-
 tium, posse tamen esse ordine præteritarum. Ob hanc enim
 causam, sunt qui dicant, repugnare, mundum ab æterno esse,
 & hominum animas immortales, timentes scilicet, ne infini-
 te iam animæ, æterna hominum generatione, collectæ sint.

Sed

Sed hi debiliter admodum intelligunt, quam contradic-
tionem contineat, numerum esse infinitum. non enim refert, res,
quarum est numerus, sint, an fuerint, nisi forte consent, ob
id non posse esse eam rerum multitudinem infinitam, quod
non sit locus quo capiantur, aut quibus nutriantur cibi. cer-
te repugnantia in ipsius numeri natura est; qui, si nume-
rus est, non potest non esse numerabilis, par aut impar,
atque ob id finitus. neque potest esse numerus, qui non fiat
adiectione unitatis maior. infinito vero nihil maius. neque;
minus est numerus rerum præteritarum, quam præsentium.
verè enim idem est numerus dierum præsentis anni, & supe-
rioris. neque; verò locus est dicendi, multitudinem esse quæ non
sit numerus. multitudo enim omnis diuisibilis, & quanta:
quanta verò quantitate discreta: quantitas verò discreta, &
numerus, eadem res est: quapropter, multitudo, & si mihi
possit esse incerta & innumerabilis, simpliciter verò, & in
sefe nulla potest esse, nisi certa & numerabilis. Verum propter
imperitos, & proteruos, monstretur hoc idem, ducendo
ad inconueniens. hæc enim ratio, facilius reuincit minus per-
spicaces. Pone contrarium, puta, ab æterno esse hunc So-
lem, & circa terram volitari, necesse est diem hodiernam ab
infinitis diebus, ordine succedentibus, fluere. quapropter
à superiorum dierum aliquibus, distabit hæc, tempus fini-
tum, ab aliquibus, infinitum. nam si ab omnibus distaret fi-
nitum, totus ipse mundus habuisset initium: ab omnibus
verò non distat infinitum (neque enim ab hesternis) si gi-
tur fuerunt dies à quibus hæc distat, infinitum tempus, ab il-
larum quacunque incepit dierum numerus, qui additione
unitatum factus fuerit infinitus. quare si ab ea die cepisset fie-
ri, ita ut singulis diebus pars proportionalis decederet, per-
fecta iam esset continui diuisio: si quidem facta esset diui-

fio infinita: atq; eadem ratione, qui ab hodierna die inciperet numerus aliquando esset euasurus infinitus, fieretq; infinitum ex finito additione finitorum: & esset infinitum inter duos fines, hanc scilicet diem, & illam à qua hæc distabat infinitum. Dices, non potest indicari dies, a qua hæc distaret infinitum. à te certè non possit. sed rogo, an fuerit aliqua? si enim nulla fuit, neq; mundus fuit ab æterno. si autem fuit, ab illa incepit numerus. nam quæcunq; vnitas, quæ non est vltima, inchoat numerum. Dices, continent contradictionem hæc, atq; ob id non potest intelligi dies quidam, à quo hic distauerit infinitum. Certè si fuerunt plures; in multis non potuit non esse aliquis. quare si posito mundo ab æterno, fit necessariò vt plures dies fuerint, a quibus hic distet infinitum, & multis existentibus fit necessariò, vt eorum quiuis fuerit aliquis, à quo hic distet infinitum. & dato aliquo tali, sequuntur absurda, & contradictionem continentia, fit necessario, vt id quod primò ponebatur, puta mundum ab æterno existere, contineat contradictionem, & censeatur impossibile. nam ob absurdum, quod colligitur, tolli debet quod primum ponebatur, non quæ fiebant. nam si concedis id quod accipiebatur, & tollis aliquid eorum quæ fiebant, cogeris concedere duas assertiones contradicentes. quia non potes non concedere, quod fit ex eo quod admittis; quia verò hoc idem tollis, concedes oppositum, & contradicens. Mūdus igitur non potuit esse ab æterno. Sed hæctenus processit monstratio ex corruptibilibus mundi partibus, aut saltem mutationes aliquas subeuntibus. Sed si quis affirmet ortus & interitus, atq; omnino omnes mutationes, aliquando incepisse, tamen fuisse ab æterno, & ante omnem mutationem, æterna cælorum corpora, quiescentia, aut etiam corpora elementorum, ob

cælo-

cœlorum quietem ab omni mutatione vacantia. itaque, præcipuas mundi partes, esse nunquam, moueri verò cœpisse aliquando, atque inde cœpisse initium ortus & interitus. qui, inquam, ita diceret; nunquid conuinci posset? posset certè, hac ratione. Aut corpora illa, quæ æternùm quieuerunt, fuerunt facta ab æterno, aut omnino non fuerunt facta: neutrum verò esse potest verum: ergo neque omnino potuerunt esse ab æterno. Nam si facta omnino non sunt, sit vt sint per sese ab æterno, & esse proprio existentia. Quapropter nullum illorum ab alio pendeat, aut alio posterius sit, sed per sese sint, & operentur ab æterno (cùm operatio procedat à cuiusq; rei natura, & proprio esse) quare nulla illis prior causa sit (si enim hæc effecta ab alio non sunt, non sit vlla eorum causa) quapropter mundus hic vniuersus, neq; vnus erit, neq; totus, neq; perfectus, cùm non pendeat totus ab vnica virtute & causa, neq; causæ omnes, in vnâ omnium primam, referantur: sed sint multæ mundi partes, à quibus non procedatur ad vllam aliam superiorem, & priorem. hoc verò fieri non potest. nam aut illæ partes habent aliquam naturam siue essentiam communem, aut omnino habent nihil commune. Ex adeo diuersis, vt nihil commune dicatur de illis, nulla ratione potest conflari vnum: nam neq; ordo esse potest inter omnino diuersa. ordo enim secundum aliquid commune est; dicimus enim inter Petrum & Franciscum ordinem quendam esse. iunioris, & senioris; quâ Doctores sunt, quia hic antiquior, ille recentior est: & quâ homines, quia hic iunior, ille senior; tamen quâ Petrus homo, & Franciscus doctor; aut quâ Petrus doctor, & Franciscus Burgenfis, nullus ordo est. quia hominis, & doctoris: aut doctoris, & Burgenfis, non est ulla communis ratio. si igitur dicas,

illas partes à nulla causa pendentes, neq; vlla posteriores, nihil habere commune, tollis omnino mundum, quo sublato, nihil est: nam mundus, neq; vnitatem causæ primæ, neq; vnitatem essentiae, neq; ordinis, erit vnus. si verò nulla ratione vnus est, neq; est omnino, quia ens, & vnum, conuertibiliter dicuntur. Si eò velis procedere stupiditatis, vt concedas mundum non esse ens, sed entia diuersa omnino, & æquiuocè dicta, mundum ponis rem omnium imperfectissimam; præterquam, quòd sensu sita dicere prohibet, cum vnica & omnium perfectissima rotius figura, & partium positio, esse cernatur. Si verò concedis partes illas mundi habere aliquam essentiam communem, constat, quandoquidem non sunt omnino eadem, habere eas aliquid commune, & aliquid diuersum. Est autem quod commune vnum: quæ diuersa multa. illud ergo commune, prius erit illis omnibus diuersis: si quidem ex eo constant hæc. non ergo erant illæ partes, suo quæq; ordine, primæ causæ, sed pendebant illæ omnes ab aliqua priori causa, à qua data erat eis communis illa essentia. Nullatenus ergo fieri potest, quin corpora omnia facta sint. Si verò facta sunt, non certè ab æterno tempore, sed aliquando. nam quod fit ex non ente fit, quod ergo factum, ex non ente est factum. Ergo antequam esset ens, fuit non ens, seu non fuit ens, non ergo fuit semper, & ab æterno ens, sed aliquando ens, aliquando non ens. quod enim semper fuit, nunquam est factum, quia quod fit non est. Neq; certè aliud est facere, quam ei quod non est, esse tribuere. Verùm hoc ita habere, hoc modo melius intelliges. Nemo dicet Solem nunc fieri à Deo, quia nunc Sol non fit. Si verò Sol ab æterno est, nunquam fiebat, magis quam nunc fit, quia nunquam erat minus, quàm nunc est. nullo ergo modo potest esse ab æterno, quod

factum

factum est. Siquidem ergo satis monstratum est mundum esse factum, constat non esse ab æterno, sed in principio temporis, simul scilicet cum corporibus incipiente motu, & cum motu nascente tempore. Itaq; in principio facta sunt cœlum & terra. Si verò facta sunt in principio, aut facta sunt à se ipsis sponte nature orientia, aut ab alio: à se ipsis non poterunt: quia quod facit, est actu, quod fit, non est actu. non magis ergo potest aliquid facere se ipsum, quam esse simul & non esse. superest facta esse ab alio. illud verò aliud, aut erat factum, aut æternum. si factum, illud rursus fuerit factum ab alio, & illud ab alio, peruenietur ergo ad aliquod æternum, à quo sint facta omnia, aut ibitur in infinitum. Si permittis ire in infinitum, redibunt omnia argumenta, quibus monstrabatur non potuisse infinitas rerum generationes antecedere: ergo necesse est ponere æternum aliquod, & primum, à quo facta sint omnia, quæ facta sunt. illud verò quia æternum, sit primum, quia primum, simplex, & vnum, quod verò eiusmodi, omnes homines Deum esse dicunt. Deus igitur est, qui in principio fecit cœlum & terram. Sed quo pacto fecit? Latini nolunt legere, fecit, sed creavit, significantes hoc verbo, fecisse ex nihilo. quod etiam ipsum, videtur mihi monstrari posse eisdem argumētis. nam si fecit ex aliquo, aut illud aliquid factum fuit, aut non: si factum fuit, rursus rogabo an ex nihilo, an ex aliquo: si ex aliquo, de illo rogabo rursus, ibiturq; iterum in infinitum, & redibunt argumenta numeri infiniti: sin aliquando cepit rerum fabrica ex nihilo, hoc est quod asseritur: si verò illud nunquam est factum, redeunt argumenta eadem quæ de incorruptibilibus mundi partibus proferebantur eisdem igitur argumentis, quibus indicauimus, mundum esse factum, indicatur factum esse ex nihilo. A deo ridere lubet prestantissimi

mos

mos illos Philosophos , qui ante mundi ortum , ponebant alij corpuscula , quæ in immenso spatio sine ordine volutarentur : alij hæc ipsa corpora , velut in conturbata miscella latitantia . quid hi faciebant lucris ? vt scilicet mundus ab æterno fuisset deformis , & aliquando exornaretur . an minus est absurditatis & repugnantia , in infinita multitudine motionum inordinatarum , quàm ordine succedentium , & in æternitate corporis deformis , quàm pulchri ? an non satius erat pulchrum ab æterno ponere ? nam perfectio & pulchritudo prior est ipsi esse : imperfectio & deformitas , ipsi non esse . Ego certè hac in re laudo Aristotelem , quòd cum impossibilitatem (vt ita dixerim) æternorum motuum , & corporum , non præuiderit , maluit ab æterno esse pulchram hanc mundi faciem , quàm aliquando ex æterna deformitate emeruisse . oportuit verò ipsum æternitatem illam temporis meditari , reperisset si quidem , vt neq; in corpore , neq; in loco (hæc enim ille demonstrauit) ita neq; in tempore infinitatem esse potuisse : si quidem est etiam tempus quantum , vt & corpus , & locus . si igitur omnia quanta finita , tempus quoq; totum finitum est , & erit . quare factus est aliquando mundus ex nihilo . Porro fieri aliquid album , est fieri quale , fieri septipedale , est fieri quantum , huic loco accedere , est fieri hic , fieri verò hominem , aut equum , est fieri hoc : fieri mundum , est simpliciter fieri , aut fieri ens : quia neque est fieri hoc aut illud , neque quantum , neque quale , sed fieri simpliciter . vt ergo quale fit ex non tali , vt album ex non albo , quantum ex non tanto , vt tripedale ex non tripedali ; sic , ex non hîc existente : velut Complutum venit , qui erat Toleti : hoc aliquid , ex non hoc , vt homo ex non homine . ita necesse est fieri simpliciter , ex simpliciter non ente ; atq; ita ex nihilo . respondebis fortasse Platonice ,
factum

factum esse mundum ex non ente simpliciter, non tamen proinde ex nihilo. Sed neq; hoc dici potest. nam si ponis illud, ex quo mundus est factus, quodq; ab æterno erat, qualem materiam primam fingimus, ea ne intelligi quidem sine omni forma potest, nedum esse. Si enim ea, mera potentia, omni actu vacua, erat, non poterat existere actu (nulla enim existentia sine essentia est) sed potentia, potens virtute diuina educi ex nihilo, vt ex ea corporales formæ virtute naturali educerentur: interim tamen, nihil existeret, præter ipsum Deum, qui in principio fecit cælum & terram, ex nulla materia. Sed quo pacto fecit? iubendo fieri. Hoc quoq; deridebant summi illi, & admirandi Philosophi, censentes Deum, velut fabrum quendam, aut figulum esse, neq; aliter, quam quædam contorquendo, quædam producendo, quædam pinfendo, & alia quædam machinando, sua opera effecisse: & quædam eorum per se, quædam per minores Deos. Verùm, si, vt monstratum est, fecit Deus omnia ex nihilo, constat, Deum ipsum per sese fecisse omnia, quia potentia infinita est ex nihilo facere, & ob id nulli finitæ virtuti poterat demandari. non potest verò esse virtus infinita nisi vnica, eaq; prima & summa. neq; enim in infinitis est maius. Si igitur fecit Deus ipse per sese omnia ex nihilo, non potuit facere aliter, quam iubendo: non enim educendo ex materia vlla, neq; aliquid machinando circa materiã, quæ erat nulla: neq; erat quod operi repugnaret; neq; quæ se minus ductilem præstaret, materia, quam elaboraret. nihil aliud esse potuit, illud facere, quam ex sua infinita fecunditate, bonitate, potentia, & sapientia infinita, quæ in eo vnica & simplicissima res est, iubere, vt res fierent. esse autem primæ causæ fecunditatem infinitam, Hoc est facultatem faciendi ex nihilo; neq; indigere, vt faciat, materia vlla; idq;

ponere

ponere, ob ipsius mundi integritatem & perfectionem, necessarium esse, in Physicis questionibus monstrauius: neq; pigebit nunc repetere. Certè non est perfectus & pulcher mundus, nisi omne quod sit pulchrum, sit aliqua bonitas quæ velit; & omne quod scibile, sit sapientia quæ sciat; & quod possibile potentia quæ possit. Nam quæ aliquid possibile non potuit, aut scibile ignorauit, aut pulchrum noluit, vel inuidit, mancum & imperfectum exierit officium. ipsum verò pulchrum, aut scibile, nemo definit ad bonitatem volentis, aut scientiam scientis. Sed pulchrum est, quod rei cui accidit, ad propriam bonitatem obtinendam, perfectionem adiicit; & scibile, quod in sese habet principium, vnde sciri possit: igitur neq; possibile, quod simpliciter dicitur & non ad aliquid, definiri debet ad potentiam. sed simpliciter possibile, est illud, quo factum & posito, nulla repugnantia sit, aut contradictio. tunc enim res per se se fuerit impossibilis, cum in ipsa est (vt ita dicamus) impossibilitas. externum verò quiddam fuerit, si ob id solum dicatur impossibilis, quòd non sit causa quæ possit facere. Oportet igitur sit in rebus causa aliqua, quæ possit, quidquid in sese repugnantiam nullam continet. At verò fieri ex nihilo, non est simpliciter impossibile, sed impossibile cuidam virtuti finitæ, puta naturali. qua virtute esse aliam superiorem, & potentio-rem, non est impossibile. Si igitur esse aliam virtutem maiorem omni natura, quæ possit facere ex nihilo, non est impossibile, est possibile: Si verò est possibile, est etiam necessarium. quia, vt Aristoteles acutissimè dicit. in æternis idem est quod possibile & quod necessarium. necesse est igitur esse Deum, eumq; per sese fecisse in principio temporis cælum & terram, iubendo vt ex nihilo fierent. neq; est quod quempiam perturbent aniles du-

bitatio-

bitationes, quid faceret Deus solus, in illa eternitate otiosus? cur non fecerat hæc corpora multò antea? nam qui omnia habet intra se eminenter, nulla unquam re caret; qui sibi est sufficientissimus, nunquam est otiosus. Iam verò mundus si quidem factus est in principio temporis, cum in eternitate neq; sit prius neq; posterius, non potuit fieri antequam factus est, nisi ab eterno fieret. fieri verò non potuit ab æterno, ob contradictionem, quam aperuimus. non est ergo quod queramus non esse factum antea. Sed relicta eternitate, accipies interrogationem à tempore, in quo est plus & minus, prius & posterius, rogabisq;, cur vt est nunc mundus sex mille annorum, non est etiam decem mille, vt esset factus mundus quatuor millibus annorum, antequam factus est? ego te rursum rogo, an si ita esset factus, non esset hæc tua dubitatio? neq; rogares cur non esset factus prius? certè esset eadem. quid si centum mille nunc esset annorum mundus, vt aliquando erit, nisi intercipiatur tempus? esset certè eadem. quid si centies millenis mille? tunc quoq;. si igitur nisi ab eterno fieret, non posset abesse hæc dubitatio; ab eterno verò fieri non potuit, ad quem potius pertineret momentum creationis indefinitum definire, ad te qui dubitas, an ad Deum qui fecit? meritò ergo fecit in principio. idque temporis principium fuit, cum ipso creationis. Videri possit, verbum illud, creare, non habere eam vim, quam diximus, ò sed esse vtcunq; facere. si quidem dicitur, creauit Deus hominem. at verò non fecit eum ex nihilo, sed ex limo terræ. sed neq; alia viuientia fecit nisi ex terra, aut aqua. Diuus Augustinus censet, omnia esse creata simul eodem momento, seu in eodem nunc; illam verò partitionem dierum, nō significare partes temporis, sed distinctionem, & gradus quosdam naturæ rerum: atq; factum esse hominem ex terra,

non actu præexistente, sed existente potentia in ipso. velut quiuis dicitur nostrum, verè factus ex quatuor elementis, tamen si nulla terra, aut aqua, erat actu id, ex quo facti sumus, sed semen & sanguis. Itaque ut vnico intuitu tota facies, & eius omnes partes, in speculo exprimuntur, ita vnica Iussione Dei, constituisse totam hanc corpoream molem, & in ea refulsisse illum diuinitatis fulgorem, quem vocamus naturam. ceterum quia non omnes sancti hoc ita intelligunt, alia responsione est opus. De verbo, creare, ego ita censeo, creare duplex esse, alterum & præcipuum, ex nihilo facere: alterum sine materiæ dispositione facere. nam substantia non videtur aliter fieri posse, quam generatione, aut creatione. generatio verò non est nisi in materia disposita, quæ igitur sine materiæ dispositione est, creatio vocari debet. Quapropter siue ex nihilo omnia, siue ex nihilo quædam, quædam ex materia non disposita, sed iubendo fecit, omnium est Deus effector & creator. Fecit verò Deus, omnia quæ fecit, valde bona, id est, suis singula formis perfecta: quia ipse valde bonus est: & bonus omnia vult bona esse: quia nulla vnquam de re inuidia tangitur. voluit ergo omnia fieri valde bona, quoniam bonus; sciuit verò quæcunq; voluit; & potuit quæcunq; sciuit & voluit, quia ut est summè bonus, ita & summè sapiens & potens. Tria igitur sunt omnium rerum principia; potentia, sapientia, & bonitas, quæ in prima causa vnicum, & idem principium est. Innumera alia continet præscriptum caput, de quibus, quia scio non posse me pro dignitate dicere, tacere malo, ac relinquere enarranda Theologis, quibus dedit Deus, in hoc sanctarum scripturarum paradiso liberius versari. Apponam verò quam mihi Deus dederit, sex dierum enarrationem, hinc capto initio.

„ Vidit

» Vidit (inquit) Deus quod esset bonum, & ait, germinet ter-
» ra herbam virentem, & facientem semen, & lignum po-
» miferum, faciens fructum iuxta genus suum, cuius semen
» in semetipso sit super terram, & factum est ita. & protu-
» lit terra herbam virentem, & facientem semen iuxta ge-
» nus suum, lignumq; faciens fructum, & habens vnum-
» quodque sementem iuxta speciem suam.

Videtur his verbis significari, nullam omnino esse herbam, neque plantam, quæ semen nõ proferat: siquidem omnia quæ terra producit, videntur esse creata à Deo. at verò nihil videtur Deus iussisse vt germinaret terra, præter ea quæ semē proferunt. omnia ergo quæ terra germinat, semen proferunt. at verò videtur, huic assertioni experimentum repugnare: si quidem in arboribus Salix, Vlmus, Populus, & Fraxinus, & huiusmodi aliæ, nullum videntur habere semen. minutulæ & annuæ herbulæ, quibus præter omnia conuestiuntur, spontè nascuntur sine vlllo semine, & fungorum omnia genera, qui & ipsi nutrimentum & ortum ex terra capiunt. filici etiam nullus flos, nullus fructus est, teste Dioscoride, sine quibus semen nullum esse possit. Quid ergo, an hæc non sunt creata à Deo? certè creata sunt omnia à Deo, sed vt arbitror (nisi tamen aliter sancta censet Ecclesia, ita enim facile assentiar) non omnia eodem modo. nam rerum, quæ ortui & interitui sunt obnoxia, quædam non aliter generari possunt, quàm à suo simili: vt homo ab homine: equus ab equo; quædam vero dissimilium causarum concursu generantur per accidens, vt quæ generantur per putrescentiam, aut etiã per concoctionem, aut per alterationes quasdam. quarum rerum generationes, non tam referuntur in vllam facientem causam, quæ proxima sit, quàm in materiæ dispositionem. velut aurum non gignitur ab auro, aut argentum ab

argento, aut omnino metallorum vllum ab eiusdem speciei
 alio: neq; lapis ullus à lapide. his enim rebus nulla feminalis
 virtus est, vt neq; vllis earú, quę vegetabilem non habent na-
 turam. Plantarum etiam & animalium multis accidit, vt per
 accidens, neq; à sui similibus generentur. atque in vtrifq;
 (plantis inquam & animalibus) est triplex differentia. quæ-
 dam enim (quę scilicet sunt perfectissima) non aliter quàm
 per se, & à sibi similibus generari possunt, vt homo, equus,
 bos, & elephas, & nux, prunus, & palma, & pomifera omnia:
 quędam (quę scilicet sunt vilissima) semper generantur per
 accidens; vt pediculi, & vermes, & fungi, & alga. quędam
 sunt inter hæc, perfectione etiam media, quę cum à simili-
 bus, & feminali vi generentur, sponte etiam nasci possunt; vt
 mures, qui habent vtranq; generationem, & vesparum, & lo-
 custarum, ac scarabeorum genera. Herbas etiam aliquas,
 earum quę semen afferunt, sponte nasci, ac sine semine pos-
 se, omnes existimant, inde capto argumento, quod quibus-
 dam in terris, visę sint denuò, atque vbi nullę unquam ta-
 les fuerint innasci. velut Theophrastus, cap. 5. primi, de cau-
 sis plantarum, narrat, laserem aliquando in Apturea or-
 tum esse ex imbre quodam crasso, cum in ea mundi parte
 fuisset nunquam: atq; ibidem, siluam quandam ingentem
 profiluisse aliquando, vbi nulla antea fuisset. quanquã nō de-
 sunt, qui horum etiam euentuum quærunt feminalem cau-
 sam, velut Anaxagoras, qui censet ipsum aerem deferre ex
 alijs in alia loca femina, hincq; fieri, vt hominibus id non sen-
 tientibus, fiant generationes quędam alicubi, quę videan-
 tur esse spontaneę, cum tamen non sint. alij causantur inun-
 dationes confluxusq; aquarum, dicentes amnium diggres-
 sionibus fieri, vt femina ex alijs in alias partes deferantur.
 Sed & si hæc non ineptè dicantur, mihi videtur multo pro-
 babilibus

babilius, si quidem in animalium genere sunt nonnulla, quæ utrunq; habent ortum, esse in plantis quàm plurimas. nam ex semine solùm posse consistere, neque vllum habere accidentalem ortum, perfectioni tribuitur. at verò genus animalium perfectius multo, quàm plantarum est. plantæ ergo plures habent nascendi modos, neq; tam tenentur conditione nascendi ex semine, quàm animalia. quod rursus vel hoc argumento constat, quòd animalia perfectà, non aliter quàm ex semine nasci possunt; plantæ verò etiam hæ, quæ maximè semen proferunt, nascuntur etiam infitione, & plantatione, & germinatione, suntq; illis omnes hæ productiones per se. itaq; non est quòd videatur inopinabile, plantas plerasq; earum, quæ ex semine nascuntur, nasci posse spontè ex terræ & aquæ fœcunditate solùm, cùm id accidere videamus animalium non paucis. quin potius existimo, quæ omni careant semine, esse perpaucas: quæ possint spontè nasci quàm plurimas. nam, vt Theophrastus rectè censet, latitare potius quàm non esse feminis naturam, est arbitrandum. velut in thimo est semen, quod sensu percipi nequit, & in salice, & vlmò, & eiusmodi alijs. sunt etiam quibus feminalis vis est in lachryma, vt iridi. atq; generatim, vt Theophrastus inquit, ea facilius, atque ex minori principio valent generari, quæ imperfectiora sunt. quamquam ergo verisimile sit, quàm plurimas, & herbas & arbores, quæ carere videantur, habere semina, vt de salice, & vlmò, dicebamus: non tamè proinde negandum, esse multas, quæ omnino non habeant, & nonnullas earum, quæ habent, sponte etiam oriri posse: cum illa triplex nascendi differentia notetur in animalibus, quæ genere quidem sunt perfectiora. ex dictis constat, res quasdam esse, quibus (nisi illas Deus in illo mundi exordio fecisset) necessariò esset semper mundus cariturus

riturus aliàs verò, quæ, & si à principio factæ non essent, pos-
 sent deinceps, ex ipsis mundi elementis, naturaliter oriri.
 Nam elementorum, si vel vnum tollas, necesse tolli omnia,
 ac cum illis etiam concreta corpora. quia cum primæ contra-
 rietates, primò insunt elementis, sintq; ipsæ elementorū natu-
 ræ, sublatis elementis, tolerentur cōtrarietates primæ. atq; his
 sublatis, tollerentur rerum omnium generationes. cū hęc
 omnes agantur per alterationes mutuas, quę nascuntur a
 contrarietatibus. quòd verò sublato eorum quocunq;, ne-
 cesse sit tolli omnia elementa, constat: quoniam si frigus
 omnino non est, neq; calor sit. siquidem, si calfactio nulla
 esse potest, neq; calor omnino est. at verò si omnino non
 est frigus, neq; calfactio vlla est: neq; refrigeratio, nisi ca-
 lor: si quidem omnes contrarij motus, sunt inter eosdem ter-
 minos, contrario modo: vt calfactio à frigido in calidum; re-
 frigeratio à calido in frigidum. Necesse est igitur, quocun-
 que eorum sublato, alterum tolli. eadem ratio est humidi &
 ficci. Porrò hęc duę contrarietates, calidi & frigidi: humi-
 di & ficci, relationem quan dam habent ad sese, sunt enim
 primæ actiuæ, secundæ passiuæ. quapropter vtreq; sine alijs,
 ad generationes rerum essent otiosæ & inutiles. omnes er-
 go necesse est, in mundi exordio extiterint: quare, & pri-
 ma corpora, quorum primæ illæ, seu virtutes, seu qualitates,
 sunt. necessariò ergo si modo futurus erat mundus, creata
 fuerint in initio elementa. quo autem modo, postea dice-
 mus. Iam verò cœlestia corpora multo magis, & propter se
 se; & propter alias mundi partes. propter sese; quandoqui-
 dem nisi diuina virtute essent in initio creata, cum nullum
 habeant ortum aut interitum naturalem, nunquam deinceps
 oriri possent: propter alia verò, quoniam cum omnis
 aliarum rerum virtus ab illis gubernetur, nullæ profus na-
 turalium

ruralium mutationum sine illis esse possent. Necesse etiam est, fecerit Deus ab initio ea omnia animalia, atq; omnino viuentia, quæ ex solo semine, aut germinatione generationem habent. nisi enim in initio diuina virtute essent facta, nunquam deinceps oriri possent. vt neq; modò, si omnes homines, aut equi, aut leones morerètur, esset vnde rursus oriri possent. nimirum non habent aliam generationem quàm ex semine. Ita etiam arbitror, si nuces omnes, cum toto nucum semine, perirent, mundus esset in posterum ea planta cariturus. at verò metalla, & lapides, & ea, siue animalia, siue plantas, quæ putrescentia quadam generari possunt, non par necessitas est, vt Deus fecerit ab initio: possent enim ipsa postea, ex rebus alijs naturaliter oriri. velut nunc gignuntur mures & vermes, vbi nulli antea fuerint, atq; metallum quodcunq; , solis virtute, gignitur ex terra & aqua. quapropter, ne mundus his careret, minus videtur necessarium fuisse, vt Deus creandi vim apponeret, cum naturalis esset futura satis. atqui fortasse propositæ dubitationi iam respondimus, atq; ob hanc causam, non simpliciter dixit Deus, producat terra herbam virentem, sed virentem, & facientè semen, & lignum pomiferū faciens fructū iuxta genus suum: ac repetijt, cuius semē in semetipso sit super terra, hoc est, quod non aliter oriri ex terra possit, quàm ex suo semine. fortasse etiam hanc ob causam, in tota mundi creatione, nulla fusilium, neq; gēmarum, facta mentio est, sed tantum elementarium corporum, & cœlestium, & animalium natantium, & volantium, & terrestrium, & plantarum, quarum semen in semetipsis sit super terram, ac postremò hominis. quasi ex in initio creatis, reliqua essent naturaliter eruptura. neq; verò huic sententiæ repugnat, quod

18. cap. Ecclesiastici dicitur, Deus qui semper est fecit omnia

nia simul. verè enim fecit omnia simul in illo mundi initio, non tamen omnia eodem modo, sed alia quidem ipsa per se, alia in suis principijs. Extiterunt à principio omnes rerum formæ, aliæ quidem actu, aliæ potentia. quoniam iam inde omnes, aut erant actu, aut poterant naturaliter oriri. neq; quidem hoc durum videri cuiquam debet, quod in quibusdam exemplis videtur posse demonstrari. cùm enim sint quædam animalcula, quæ non aliam, quam ex hominis morbis, ac excrementis, generationem habent, vt pediculi, lentes, & acarus, animalculum inquam illud omnium minimum, quod scabici est initium (aratorem vocant vulgò, & vulgares chirurgi syronem) & lumbrici, tam lati, quàm rotundi, & ascarides vocati, & quædam alia animalcula innominata, quæ in quibusdam abscessibus, & in ossium carie reperta sunt, constat ea ab initio non extitisse: cùm Adamus sine vlllo morbo creatus à Deo sit, atque adeo perstiterit vsq; dum peccauit. quòd perfecta iam mundi creatione, euenit. Itaque res quasdam vilissimas, & quæ putrescentia tantùm fiunt, cuiusmodi quæ dicta sunt animalcula, & algam, quæ putrescente aqua in lacunis gignitur, quæq; sordes potius dicuntur quàm res, vt inquit Arist. non dubito post exactam mundi creationem pullulasse. an verò res aliæ, quæ adeo viles non sunt, poterant tamen naturaliter oriri, vt metalla, lapides, & viuentia, quæ vtrunque ortum habent, ex semine inquam, & spontaneum, intra sex primos dies ornandi mundi gratia extiterint, an non, sed postea orta sint: haud habeo quòd affirmem. Illud tamen mihi videtur probabilissimum, ea si in ipso mundi initio extiterunt, nō tam creatione, quàm properata generatione esse facta. nam receptissimum est illud Philosophorum axioma, naturam (multo magis Deum) nihil frustra facere. frustra vero apponeretur creatio, vbi generatio naturalis esset satis. poterat verò Deus opti-

mus Maximus, exornandi statim, ac perficiendi mundi gratia, earum omnium rerum ortum, alioqui naturalem, properare adeo, vt statim erumperent, cum creandis, & si non eodem ortus genere. neque verò proinde non esset ille naturalis ortus, quia aucta celeritas non mutat speciem motus. si enim lapis descenderet, eadem celeritate qua sol fertur, aut etiam prima sphaera, celeritas quidem illa, maior esset quàm pro lapidis natura, motus verò nihilominus naturalis. vt ergo tria rerum genera esse diximus, ita nunc tria earum initia ponimus. quaedam enim initio creata esse, factaq; ex nihilo aut sine materiae dispositione: quaedam postea succreuisse; quaedam, inter hæc, exitisse quidem in initio: ortu tamen naturali. Moses verò ea tantum videtur narrasse, quæ primo modo extiterunt, creata scilicet per sese, ac non solum per sua principia. nam primo die fecit elementorum corpora, & lucem. secundo fecit firmamentum, hoc est corpus illud totum cœleste, quod constat multis orbibus: tertio separauit aquam à terra, colligensque aquam in locum vnum fecit maria, terraque detecta creauit omne genus plantarum, quæ ex semine habent generationem: quarto fecit, Solē, Lunam, & Stellas. & posuit in firmamento (ex eadem, arbitror, firmamenti substantia, non aliter ac hominem fecit ex terra) quinto fecit animalia omnia, natatilia & volatilia: sexto terrestria, cum quibus & hominem. At verò præter hæc, cōstat esse in mundo res quàm plurimas, quæ intra sex primos dies non extiterunt. vinum enim non esset, cum nulla antecessit vindemia: neque oleum, cum nondum tusa oliuæ: neque mel, cum nondum apes mellificassent. nimirum hæc, & huiusmodi alia, creata sunt in suis principijs, ex quibus deinceps orta naturaliter sunt, vt etiam ex terra & aqua, fountibus ea cœlestibus corporibus, aut intra ipsos sex dies, aut postea, orta sunt metalla, & lapides, &

D bitumina,

bitumina, & herbæ sponte nascentes, ac denique alia omnia, quæ non habent feminalem ortum, neque fiunt à similibus, sed concursione aliarum causarum, per accidens, producuntur. Videtur neque ignis facta esse, in hac narratione, mentio. quapropter existimare videtur quispiam posse, ne omnia quidem elementa facta esse in illo mundi exordio, sed tria tantum, ignem verò postea, concursione aliarum causarum, ortum esse. Iuuabit hanc opinionem antiquitas, quæ, vt aliarum rerum quam plurimum, ita etiam huius, quærit inuentorem, quasi ignis non sit à principio in rebus, sed alicuius hominis industria, postmodum factus: scilicet, vt & vinum. Plinius narrat, ignem è silice, primum inuentum esse à Pyrode, Cili-
cis filio: idem autor affirmat, primum esse inuentum in Pyripile. Si igitur inuentum hominum ignis est, non videtur à principio mundi extitisse. sed quo pacto potuit hic mundus constare, præstantissimo & efficacissimo carens elemento? Cû sint duæ mûdi partes, altera humilior ac imperfectior, corporibus constans ortui & interitui obnoxijs: altera sublimior ac perfectior, cõstans corporibus incorruptibilibus. humilio-
rem & ignobiliorem, oportuit primò fieri, quasi fundamentum, & mundi exordium. natura enim ita comparatum est, vt principia sint viliora, atque ad perfectiora, in cuiusuis rei opificio, procedatur. atque illam quidem, oportuit primo fieri impolitam & incultam, postea exornari. ita enim & natura & ars procedit, ab obscuris quibusdam & rudibus delineamentis, ad exactiorem formam. neq; verò non est hoc optimû argumentum: nam vt ars naturam imitatur, ita natura diuinitatem, à qua fluxit. vt ergo artificialia opera imitantur naturalia, ita est rationi consonum, naturalia imitari diuina opificia. Quapropter ex eo ordine, quem rerum natura tenet, rationem diuini opificij volentes inuestigare, haud quaquam er-
rabimus.

rabimus: ipse enim Deus est naturę parens. Proinde primo die, facta est tota generabilium & corruptibilium sphaera, constans elementorum corporibus, terra inquam, aqua, aëre, & igne: illis verò, neque puris, & syncerissimas naturas retinentibus, neque seorsum positis, & ordine collocatis, neque illustratis villo cœlesti lumine, sed intra obscurum aërem aqua & terra permistis, atque intra hæc omnia, igne inuisibiliter incluso, qui inter cætera, fouebat aquas, reddebatque fluxiles, ne frigore concreverent, moxque, ac Cahos hoc extitit, fecit Deus lucem, per quam reddita sunt corpora illa aspectabilia, factusque est dies primus. verum vt hæc distinctius eloquamur, oportet quædam, de elementorum naturis, enarremus. Elementa prima, principijs rerum naturalium, materiæ inquam & formæ, à Deo proxima sunt, vt per sese, & omni mistione vacantia, nullibi munda sint, aut fuerint vnquam, aut etiam esse possint. nam cum eorum naturæ definiantur per summas qualitates, & consistentia corporis, misturam quandam desideret, & contrarij misturam, quia mera humiditas nullam consistentiam haberet, mera siccitas nullam cōpactionem & continuitatem, nihil penitus syncerum existere in corporibus potest. Quapropter elementa prima intelliguntur, definitis seorsum eorum naturis, suntque potentia in rebus concretis, actu verò nullibi. quod quia intellexit Galenus, in com. primi de natura humana, elementis primis nullas formas substantiales attribuit, sed pro his, qualitates primas, affirmans ea constare ex materia prima, & calore, frigore, humore, aut siccitate, aut harum binis qualitatibus. itaque terra hæc quam incolimus, & aqua qua vtimur, aërque quem inspiramus, elementa mera non sunt, sed corpora, simplicissima eorum, quæ extant, & proxima elementorum naturis. quo factum est, vt eorum nomina dentur ipsis elementis, quę men-

te potius intelliguntur, quam re vera subsistunt. aut certè, si simplicium elementorum sunt illa nomina, priora hæc corpora, quæ videmus, non sunt appellanda hæc, sed, vt Plato dicit in *Timeo*, talia. nimirum non terra, sed terreum corpus: non aqua, sed aqueum: ita & aëreum, & igneum. ridiculum enim quod quidam pueriles Philosophi affirmant, oportere, vt quodcunque elementum sit alicubi purum, in proprijs scilicet regionibus. Vbi enim talis sit aqua? an in mari, vbi falsissima, & piscibus scatens? Elementa itaque prima, potentia sunt in corporibus, actu nusquam. neque verò expedit: ob concreta enim sunt illa necessaria: per se se nihil esset inutilius. Verùm & si elementa actu non sint, maximè viget eorum natura in his elementis, quibus vtimur, terra in quâ, aqua, aëre, & igne, quæ ordinem cum amant naturaliter, vt sint crassa sub tenuibus. atque proinde, sicubi confusa ac conturbata sunt, mox in imum mergitur terra, aërque emergit, & interfuit aqua. Ignis quoque, vt maximè communis Philosophorum opinio fert, effertur naturaliter in supremum locum, atque proinde proximum cælo locum tenet: aut, vt ego existimo, is solus inter omnia corpora, nullum potius locum præ alio amat, neque in vllum fertur, nisi per accidens, motu materiæ, quam occupat, aut tractus à lumine (ab hoc enim naturaliter trahitur) sed velut quædam mundani huius corporis anima, totum occupat, per mean s per omnia, vt omnia fœcundet, ac quodam modo viuificet. Nam cum omnes naturales ortus agantur concoctione quadam, quod caloris est opus, constat sine eo omnia futura sterilia: aquam præcipuè, quæ ab omnibus ferè Philosophis censetur esse primum frigidorum. vt verò ortus tribuuntur calori, vt efficienti causæ, ita tribuuntur humiditati crassiori, qualis aquea est, vt materiæ. atque hac ratione efficitur, vt aqua ob humiditatem crassam, qua abundat, sit

dat, sit

dat, sit velut mater omnis generationis: ignis verò patet per calorem. Rerum ergo generationes, maximè adscribi debent aquæ ab igne fœcundatæ. ita fit, vt nisi hæc duo adhibeantur principia, omnia steriliscant: velut terra, nisi irrigetur primum, ac deinde concalescat. Ipsum quoque mare, quod omnium mundi partium est fœcundissimum, vt mirabilis rerum, tam viuientium, quàm vita carentium, quæ in eo gignuntur, differentia indicat, si calore destitueretur, futurum esset penitus generationi ineptum, & cōcretum frigore. quin & tota mundi aqua, nisi, à quo concalescit, igne funderetur, futura esset glacies. Si enim primum frigidorum esse rectè dicitur, nulla frigiditas potest illi esse præter naturam. videmus verò eam aliquando concrefcere frigore: haberet ergo id secundum naturam semper, nisi aliquid accederet, quod funderet. quid verò aliud potius sit quam ignis, qui caloris omnis principium cum sit, fouet, atque fœcundat, facitque, animalium & aliarum rerum ortui & conseruationi, idoneam? at qui consentaneum est censere, aquam per hyemem, absentia ignis potius concrefcere, quàm præsentia frigidi aëris, vt putant, qui aërem statuunt primum frigidorum. verùm in eam, adeo dissidentem à communi sensu opinionem incidunt, quia hanc ignis, per res omnes delationem non affecuntur. Ignis itaque per omnia permeat, alimentum ab illis accipiens (quia sunt illi omnia substrata vt materia, vt mirus dixit Aristoteles) aquæ verò ab eo accipiunt colorem genitalem, & motum, ac fluxilitatem. Itaque igne fouente & incubante aquas, rerum omnium aguntur generationes. Hæc verò difertissimè docuit Hippocrates libro primo de dieta his verbis.

» constituuntur quidem igitur tum animantia omnia alia, tum
 » homo ipse, ex duobus, differentibus quidem facultate, con-
 » cordibus verò & commodis vsu, igne inquam & aqua. hæc

„ autem ambo simul sufficientia sunt, tum alijs omnibus, tum
 „ mutuo sibi ipsis. vtrunvis verò seorsum, neque sibi ipsi, neque
 „ vlli alteri sufficiens est. vim igitur ac facultatem vtrunque ip-
 „ sorum talem habet. ignis enim omnia per omnia mouere po-
 „ test; aqua verò omnia per omnia nutrire. particulatim verò
 „ vtrunque superat & superatur (hoc est pugnant mutuo in-
 „ ter se, vtroque eorum partim vincente, partim victo) ad sum-
 „ mum ac minimum quantum eius fieri potest, (hoc est plus
 „ aut minus, vt quodcuque eorum potest) neutrum enim su-
 „ perare penitus potest. hanc ob causam sanè, igni quidem, vbi
 „ ad extremitatem aquæ peruenerit (hoc est vbi penitus con-
 „ sumpta humiditas est) deficit alimentum (ita euanescit ignis
 „ cum ventum est ad cineres) euertitur igitur eo, vnde nutri-
 „ ri potest (hoc est serpit in alias materias, quærens alimen-
 „ tum) aqua verò vbi ad extremitatem ignis peruenit (hoc est
 „ vbi penitus exclusit ignem) deficit motus (quia concrescit in
 „ glaciem, fitque immobilis). vides quàm disertè Hippocra-
 „ tes dicat, aquam accipere fluxilitatem, motum, ac fœcundita-
 „ tem ab igne; ignè verò ipsum ferri per omnia, atque ali-
 „ mentum ex omnium humiditate capere, & generationes om-
 „ nes his duobus principijs attribui. hoc idem est quod hîc insi-
 „ nuatur his verbis, Et spiritus Domini ferebatur super aquas,
 „ seu incubabat aquas, ambo enim hæc significat dictio hebrai-
 „ ca. insinuatur verò vtrunque, ignem scilicet ferri per aquas,
 „ eas quæ fouere ac incubare. merito verò spiritus appellatur,
 „ quia ignis, corporum omnium maximè, videtur ad spiritua-
 „ lium substantiarum naturam accedere. est enim tenuissimus,
 „ & visum ac omnino sensum fugiens, nisi cùm, ob materiæ,
 „ quam occupat, densitatem, apparet, vt in ignito carbone, &
 „ fumo ardente. In his enim ipsis, cum rarescunt, disparet, vt
 „ cùm dissipatur fumus. contrà, cum eius ignis, qui intra nu-
 „ bem

bem inuisibilis continebatur, circumstanti frigore densatur materia, is emicat, abiens in fulgur, aut etiam fulmen. itaque est tenuissima quædam & insensibilis substantia, vt quædam eorum anima, per alia permeans, neque apparens, nisi cundensatur cum materia. hanc substantiam a principio fecit Deus. cum verò multo tempore homines igne non indigerent sensibili, vt potè neque carnibus vescentes, neque fructibus affantes aut elixantes, eo caruerunt, vsque dum inuenirent rationem retinendi eius in materia densa, in qua apparet, fieretque utensilis. Meritò itaque inter corpora omnia hic maxime dicitur spiritus. Domini verò ob magnitudinem virtutis, & præstantiæ: est enim phrasis diuinæ scripturæ, Domini, aut Dei vocari, quæ magna, aut præstantia. hic igitur spiritus, hoc est hæc substantia tenuissima, ac perfectissima, ferebatur, incubans & foecundans aquas. per hunc spiritum factæ sunt aquæ fluxiles, alioqui futuræ, vt diximus, concretæ. in quam sententiã dictum est illud psalmi, flabit spiritus eius, & fluent aquæ. sed quia Physici nunquam acquiescunt vllis dogmatis, sine monstracione, hanc adhibeamus oportet, quoad nostra fieri possit, indicemusque, ignem, nõ habere vllam regionem, in quam seorsum feratur, separatus ab alijs corporibus. Primum quidem illa, quam Hippocrates adhibuit, non levis est, procedit enim ab experimento. siquidem videmus nullibi ignem manere, nisi illi suppetat materia vnde alatur, eaque consumpta statim deficere, vt dissipato fumo & consumpto oleo, flammam; siccatis vsque ad cineres lignis, prunas. at verò in sua regione seorsum ab alijs omnibus positus, omni alimento esset destitutus. sed ex motu eius corporis, multo euidentiùs monstratur, quod propositum est. si enim supremum appeteret locum, in eum ferretur naturaliter. si autem ferretur, efferret etiam se cum alia, quæcunque ei essent agglu-

tinata : atque vt lignum, quod ob naturalem raritatem, aëris nonnihil habet inclusum, ascendit per aquam, ita etiam quod ignitum esset, ascenderet per aërem (tanto enim læuior esset ignis aëre, quanto aër aqua) at verò non ita fit: euolarent enim ex prunarijs aut foco prunæ omnes : vt scilicet magnæ etiam trabes emergunt è profundissimo flumine : tantum autem abest, vt quæ sunt imbuta igne, euolent, vt ne tantillum illis ignis ponderis detrahat. frustum enim ferri aut lapidis ignitum, non minus deprimat lancem quàm frigus, nisi quid substantiæ decisum illi sit, dum vreretur. non ergo ignis sursum potius fertur quàm deorsum, sed materiam, sequitur, atque cum densis, lapillis, ferro, aut carbonibus, descendit: cum exhalatione ignita, qui fumus ardens est, ascendit: comparet verò dum densam tenet materiam, ea extenuata, aut dissipata, disparet. sed & ex vsu, in quem res omnes naturales semper diriguntur, constare videtur posse, quod asserimus. quem enim rebus vsu præstaret ignis, supremam mundi regionem tenens, seiunctus à reliquis corporibus? non enim calorem, cum media regio frigidior quàm infima esse cognoscatur, actiones verò naturales contingant per medium: sine calore verò nihil præstare possit. at verò permeans per alia omnia, calfacit, & vt dictum est, liquat, fundit, ac mouet: quædam alia densat, concoquit, atque ad ortum deducit, atque in humoribus quos elaborat, omnis naturalis ortus parens est. At dices, id me falsò igneo calori tribuere, quod sit solaris; igneum enim, potius vrere, ac per siccitatem in marcorem trahere omnia, & interitum. Ita est sanè, solaris calor est qui hæc præstat, ipse verò solaris calor, nihil est aliud quàm calor ignis, solis fulgore, quo naturaliter trahitur, vt ita dixerim, modificatus. nam sol, cum sit corpus incorruptibile, necessariò sit expers qualitatum corruptiuo-

ruptiuo-

ruptiuarum, caloris, inquam, frigoris, humoris, ac siccitatis, non possit ergo calfacere, nisi per aliud, & accidente quodam. Quid verò sit illud, cuius accessu calorem inferat, potius quàm, quod à Philosophis omnibus statuitur, per se, ac primo calidum? Si enim Sol per accidens calidus est, ignis verò quòd primò ac per se, necesse est causam caloris illius, ad hunc referri. est verò hoc ipsius etiam ignis naturæ valde congruens. Cùm enim inter elementaria corpora, igneum solum cœlestem imitetur fulgorem: ipsum verò ita, vt plurimi veterum Philosophorum, ob eam similitudinem, astra ignea esse suspicati sint, sit valde consentaneum, vt similitudinis illius causa, facillè trahatur ignis cœlesti lumine: quod etiam vestigium quoddam, diuinitatis eius corporis, est. Maxima ergo ignis pars, cum lumine Solis circa terram voluitur, comitaturque circumeuntem diem. quod, indicant illa verba capituli primi Ecclesiastes. Oritur Sol, & occidit, & ad locum suum reuertitur, ibique renascens, gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem. Iustrans vniuersa in circuitu, pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur. His verbis aperte dicitur, spiritum illum, què indicatum est esse ignem, circuire simul cum ipso Sole: nam nomine spiritus, non est verisimile, vocari Solem ipsum. nam præterquam quòd esset repetitio inutilis, vocari ita non potest: nam neque quòd tenuis, neque quòd inuisibilis, neque quòd animatus & viuens, cùm nihil horum sit. circuit itaque ignis, vt ipse Sol, estque eius comes. Quo fit, vt dies, atque omnino lux omnis, calida: nox, atque omnino tenebræ, frigidæ sint. hic ipse igitur est solaris calor, qui cùm ad materiam accedit moderatus, coquit, ac nutrit: alioqui, si copiosus, atque destitutus humore accedit, etiam vrit; vt non raro messes, ante tempus, ob pluuiæ inopiam, & defectum ete-

E fiarum.

fiarum. Vnde rursum constat, non esse aliam diuinitatem solari calori, sed eundem penitus esse & igneum. Itaque multis iam argumentis probabilissimum effecimus, ignem esse illum spiritum domini, qui in ipso mundi exordio, generationum præstans initium, incubabat aquas. est verò ignis symbolum diuini amoris, qui Deus ipse est. vnde sublimior alius, qui ad me non spectat, nascitur sensus. His positis, ad enarrationem primæ diei, videmur iam posse accedere. In principio, hoc est in ipso temporis initio, creauit (hoc est fecit de nouo ex nullis præexistentibus) cœlum & terram. cœli nomen, tum in tota scriptura diuina, tum in hoc ipso capite, significat aërem, aut incorruptibile illud & maximum corpus, quod superstat. Constat verò, siquidem dicitur, dominamini piscibus maris & volatilibus cœli. non sunt autem volatilia, nisi in aëre. & iterum, vocauit Deus firmamentum cœlum. Firmamentum verò non est aër, sed firmum illud, æternum, & stabile corpus, in quo posuit Deus duo luminaria, & stellas omnes. cum autem duo hæc significare possit ea vox, in narratione diei primæ significat aërem, quia firmamentum fecit Deus in die secunda. Fecit itaque Deus in primadie aërem & terram, vt verò insinuet, non hæc duo solùm elementa facta esse in illa die, neque hæc ante alia, sed quatuor corpora simul, velut vnum Chaos: addit, Erat autem terra inanis & vacua, & tenebræ super faciem abyssi, hoc est, aquarum: & spiritus Domini, hoc est ignis, ferebatur super aquas. itaque cum primùm fecit cœlum & terram, fecit & abyssum & ignem, erantque ea in prima illa die adeo confusa ac conturbata, vt terra cômista cum aqua intra ipsum aër esset. cum verò aquæ maior quam terræ moles sit, secundum superficiem videbatur esse tota aqua, vt quoddam lutum, atque ita erat terra inanis, hoc est nulla gignens ex sese animalia,

malia,

malia, & vacua, hoc est nullis plantis ornata: & erant tenebre super faciem abyssi, qui scilicet tenebat intra se totam terram. nam cum essent iam corpora, quæ lucem poterant recipere, nondum habebant tamen, constat esse tenebras. ignis verò inuisibiliter permeabat per aquas, fœcundare iam inde eas incipiens, ac prohibens quominus concreverent, vt gelu. hæc cum ita haberent, creavit Deus lucem, per quam ea corpora in conspectum venire posse ceperunt. diuisitque Deus lucem à tenebris, quia non illuminavit totam eam molem æquè, sed ab altera superficie appposito lumine, ab opposita corpus ipsum faciebat tenebras, vt & nunc. gyrante verò lumine totum id corpus, factus est vespere & mane dies vnus. In die secundo fecit Deus firmamentum, firmum inquam illud & solidum cœli corpus, neque diuisionem, neque raritatem, neque omnino alterationem vllam recipiens corruptiuam: posuitque illud firmamentum in medio aquarum, fecitque vt diuideret aquas ab aquis, eas scilicet quæ sunt sub firmamento, ab ijs quæ supra firmamentum. De his aquis, quæ supra firmamentum sunt, dubitatur quàm plurimum. Sunt qui dicant aquas supra firmamentum, vocari eas, quæ pluendo decidunt in terram, illasque, ab his quæ supra terram sunt, separari cœlo, hoc est aère. verùm falluntur, quia & si cœli nomen de aère, & de superno illo & incorruptibili corpore dici possit, firmamenti verò non ita. sed firmamentum illud solum est, in quo sunt luminaria & stellæ. itaque haud dubiè supra cœlum sunt aliæ aquæ. sed quo pacto? supra cœlum enim hoc, quod conspiciamus, nihil aliud esse potest, quàm sedes Beatorum, quam quidem tanto præstantiorem, & mutationis minus participem esse oportet, quàm cœlum; quantò cœlū ipsum quàm elementaria corpora. quare vt elementaria sunt motus & alterationis participia, cœlestia

motus solius, ita sedē Beatorum esse oportet corpus purissimum, & mutationis, & omnis motus expers. at verò si aqua esset, aut ex aqua, recipere posset alterationem, atque à contrarijs pati, siquidem frigus & humiditatem haberet naturaliter, & contrarias illis qualitates, posset, præter naturam, recipere: certè eodem argumento, quo Aristoteles monstravit, astra non esse ignea, monstratur cœlum illud supremum aqueum non esse. sed vt fatemur, cœlum & astra ignea esse, igne quodam cœlesti, qui præstantioris quàm elementaris est naturæ, fulgore solum referens illum, non etiam calore, & siccitate, ita dicemus, cœlum illud, quod plurimi hanc ob causam vocant chrytallinum, aqueum esse, aqua quadam cœlesti, quæ puritate aquam resferat, non tamen frigore aut humore. atqui nomen ignis & aquæ, non propriè dicuntur de vtrisque, sed analogia quadam, vt sit duplex ignis (non genere sed secundum analogiam) elementaris & cœlestis, & aqua quoq; duplex. Vt itaque astra vocamus æthereos ignes, ita quod supra firmamentum est, vocamus cœlestes aquas, aut aquas, quæ supra cœlos sunt, quas in psalmo inuitat Dauid ad laudes Domini. duobus itaque diebus fecit Deus elementaria corpora, & totum cœlum: duobus sequentibus exornauit: postremis duobus repleuit ea animalibus. exornauit verò prius eam mundi partem, quâ prius fecerat, (elementarem inquam) dixit itaque Deus congregentur aquæ, quæ sub cœlo sunt in locum vnum, & appareat arida, & vocauit Deus aridam terram, & congregationes aquarum maria. hæc congregatio aquarum in locum vnum, ita vt terræ facies appareret, ac nunc appareat, celebratur plurimum in sacris eloquijs, quasi argumentum maximum potentia Dei. mirum enim est, vt quod supra naturam esse videatur, terram grauiorem multo & minorem aqua, ab ea non obrui, turgentētesque

tesque & elatissimos maris fluctus, intra certos fines se se continere, neque in totam terram quæ longo interuallo substare videtur, se se effundere. Verùm hoc æquè est argumentum sapientiæ & potentia. non enim violentia continet Deus terram supra aquas, aut cohibet aquas quominus fluant, sed ita composuit ab initio, vt naturaliter eueniat, sitque, nisi Deus disponat aliter, in æternum citra violentiam, duraturum. nimirum fecit, non quidem terræ solius globum (hic enim necessariò aut innataret, aut sub aqua totus mergeretur) sed ex terra & aqua globum vnicum, cuius centrum, mundi etiã centrum est: non ita, vt eiusdem globi medietas altera, aut pars tertia terræ sit, reliquum aquæ (ita enim etiam mergeretur terra sub aqua) sed terra & aqua ita se se continent mutuò, vt vtriusque sit idem centrum, quod & totius mundi. id verò fit terra integrum globum reddente, eum verò non solidum, sed maxima parte interius, & ad superficiem, cauum: amplissimasque illas cauitates replente aqua. quo fit vt terræ facies & maris, eiusdem globi sint superficies. vt verò non corruat in se se tota terra, & in mundi medium subsidens, exprimat aquam, cum sit cauitatibus plena, causa est, longè maior soliditas, quam habet in profundis, quàm ad superficiem. quod ijs qui aperiunt puteos, aut defodiunt mineralia, liquidò constat: cum non multò infra superficiem sentiatur lapidescere. fecit ergo Deus in terra ingentes sinus, intra quos colligi iussit aquas, vt appareret arida: atque vt id ita manere posset, iecit firmissima fundamenta terræ. Postea terram exornauit herbis virentibus, ac facientibus semen, & arboribus pomiferis, & omnibus quorum semen in semet ipsis est, vt antea explicuimus. Die quarta fecit Deus duo luminaria, Solem scilicet & Lunam, & Stellas omnes, posuitque astra ea omnia in firmamento, vt diuiderent diem ac noctem, & essent

essent in signa, & tempora, & dies, & annos. Quoniam in firmamento posita sunt astra, constat facta esse ex ipsa firmamenti substantia: alioqui necesse esset eam firmamenti partem, quæ erat ubi quodcunque astrum positum est, reddendam esse in nihilum, cum cœli partes abscedere non possent aliæ ab alijs, vt denuo nascentibus astris loco cederent, & indiuisibiles sint natura, & neque densitatem, neque rarefactionem recipere possint. at verò Deus, nihil vnquam eorum quæ fecit, redegit in nihilum. fecit ergo luminaria illa ex substantia firmamenti. Quoniam autem inquit, vt essent in signa & tempora dies & annos, qui astrologiæ iudiciariæ sunt studiosi, accipere hinc tentant argumentum certitudinis, dicentes, Deum fecisse astra vt essent in signa, hoc est significationem præberent mortalibus imminentium casuum. verum, quia ea astrologiæ pars vanitatis infimulatur, à plerisq; pijsimorum & sapientissimorum, satius est intelligere, dictum esse in signa & tempora, quasi in signa temporum. nimirum motus astrorum, præcipuè Solis & Lunæ, definiunt tēpora. vt dies est circuitio solaris: hora, vigesima quarta eius circuitio pars, annus motus integer Solis per totum Zodiacum: mensis motus Solis per vnicum Zodiaci signum, aut motus Lunæ per totum Zodiacum. tempora etiam quatuor anni definiuntur accessu & recessu Solis. nimirum tempus, vt Arist. docet, est numerus qui numeratur motu: motus verò est numerus, quo numeratur tempus. vt numerantur horæ per transgressiones gnomonis à lineis ad lineas; & dies per circuitiones Solis. non tamen quia fecit Deus astra in signa temporum, statuendum est, vt vulgus Philosophorum cenlet, tempus ipsum esse motum cœli. nam vt Plato inquit, tempus est imago æternitatis, in numero fluens. quod idem alijs verbis dixit Aristoteles, Æternitatem esse nunc stans,

tempus

tempus verò nunc fluens. ille verò fluxus, seu illa duratio, quod ipsum tempus est, non aliter numerari potest, quàm per motum. In motibus autem, nullus tam idoneus calculus est, quàm cœlestis, ac præcipue solaris, quia maximè omnium regularis, & incommutabilis, vt minimè possit calculus fallere. omnibus etiam mortalibus idem conspicuus, vt nullum aliud habere possit mundus totus, commune horologium. Scimus tamen numerari etiam vtcunque horas clepsydris: quin & menses & annos horologio Ianeli. verum est, hæc omnia horologia ad primum illud referri, vtpotè ad priorem, stabiliorem, & sui similiorem: atque nisi ad illud referantur, non posse esse certam computationem temporis: cum alij omnes motus sint irregulares, & in subiecto corruptibili. nihilominus in quocunque motu est duratio numerabilis, quod tempus est. Quapropter nullam repugnantiam continet, fuisse ante cœlum diem, & ante Solem, tres. sed si hæc vocantur luminaria, quasi luminis fontes, factaq; sunt vt separent diem à nocte, diuidantque in dies, quo pacto potuerit esse lux tres dies ante Solem? ipsi dies quo pacto potuerunt numerari? Quodquidem id fieri potuerit, nulli videri debet dubium, quia quæcunque potest Deus facere per causam secundam, facere potest per sese. Si enim rectè monstratum est antea (vt certè mihi videtur) factū esse hunc mundum ex nihilo, constat Deum à quo factus est, nulla, ad quidpiam faciendum, indigere secunda causa: siquidem neq; ad faciendum totum, indiguit vlla materia. At verò cur ita fecerit, ac non potius Solem principio, ac per eum lucem & dies, dignum consideratione est. primum quidem, pro hac dubitatione non est satis dicere, quod multi, ijque grauiissimi sacrae scripturae interpretes, dicunt, omnes mundi partes factas esse simul in eodem instanti. Nam etsi ita esse

conce-

cupit

concedatur, est necesse, hac serie narrationis, ordinem aliquem indicari naturæ. non enim temerè hæc dicuntur ante illa facta, cùm præcipuè etiam dierum numero distinguatur ille ordo. Si ergo quæ prius facta dicuntur, priora etiam esse natura oportet, nulla necessitas cogit affirmare, in eodem instanti facta esse, quin potius consentaneum magis esse videtur, mundum in tempore futurum, temporalem habere creationem: atque in eam, hebdomadam vnam insumi, quandoquidem omnia sæcula, multitudine hebdomadarum, constant. vnitas ergo hebdomadis, meritò sit principium multitudinis hebdomadarum, hoc est omnium sæculorum. neque verò hoc vllam arguit primæ causæ debilitatem. nō enim eam causam naturalem ponimus, quæque faciat semper quantum potest, sed liberam & sapientissimam, quæ facit vt maximè expedit, atque omnia pulcherrima & concinna, in numero, pondere, & mensura. Quapropter verba illa capituli 18. Ecclesiastici, qui, viuit in æternum creauit omnia simul, ego ita interpretor, Creatam esse omnia intra illam hebdomadam, perfectamque esse mundum, ita vt nulla eius pars princeps, quæque à creatione habitura esset initium, deesset. Nam vt initio capituli secundi dicitur, perfecti sunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum, compleuitque Deus die sexta opus suum. quibus verbis facile refelli potest sententia quorundam Astrologorum, qui stellam illam, quæ superiori anno, qui erat septuagesimus tertius supra millesimum & quingentesimum, apparere cepit in genu Cassiopeæ, durauitque per magnam præsentis anni partem, affirmarunt esse nouam, creatamque denuo: non minus quàm deceptus est Hipparchus, nouam stellam suo æuo se putans deprehendisse: quod narrat Plinius libro 2. cap. 2. nondum enim fuisset perfectus omnis ornatus cælorum, si illa stella in hoc usque

vsque seculum caruisset mundus, essetque iam mutilus nunc, ex quo desijt apparere. Itaque fuisset nunc, & creatio, & anihilatio, cum scriptum sit tertio capite Ecclesiastes, didici quòd omnia opera Dei perseverent in perpetuum. durasset verò illa stella minus anno. Rem profecto fuisse admiratione dignissimam, vel ex opinionibus, in quas viri doctissimi coniecti sunt, intelliges. Cùm enim nullam stellam primæ magnitudinis, qualis ea esse videbatur, ibi unquam extitisse scirent, videretur verò, quicquid id esset quod appareret, supra Solem esse, quod nullam haberet paralaxim: alij stellam quidem esse, eamque nouam, affirmabant: alij (facilius hoc rati) esse cometam genitum intra ipsum cœlum, atque inde agnosci, cœlum non esse alterationis incapax, vt censetur. sed, quia hoc mihi durissimum videtur, illud prorsus falsum, cenfeo stellam illam à mundi principio ibidem extitisse, ac nunc extare, exiguam adeo, vt videri, nisi debilitate, non possit: tuncque visam esse increfcere vsque ad primam magnitudinem, ob aliquam medij mutationem: quæ tandiu durauit. cùm enim cœli partes non sint æquè crassæ, vt via lactea, & Lunę macule & ipsa alstra indicant, fieri potuit, vt ea stella, per proprium stelliferi motum, inciderit in partem aliquam proximi cœli, densiorem reliquis: per quam densatum lumen, maioris stellę exhiberet speciem, deinceps verò inde decedens, videretur esse minor. vt nunc quidem, aliquando videtur exigua, aliquando nulla, vt aër habet. Facta itaque sunt omnia simul intra primam hebdomadam, sed alia ante alia, vt ego existimo, non natura solùm, sed etiam tempore. cur verò lux ante Solem, rursus dicere aggrediamur. Sol non illustrat totum hunc orbem, sed eam solùm partem, quę motui subiecta est. nam quandoquidem in quarto orbe situs est, substantque illi tres tantum, super-

stant verò plures : si quidem planetarum alij tres , in superque
 stellatus , & nona sphaera , atque qui his superstant , tan-
 to sunt crassiores , quanto sublimiores , constat Solis splen-
 dorem non posse sedem Beatorum attingere , aut adeo lan-
 guidum , vt illa futura esset obscura . constat verò eam non
 posse esse lumine vacuam , quia cum corpus luminis recepti-
 uum sit , esset in tenebris , si lumine careret . quid verò ma-
 gis absurdum , quàm putare Beatorum sedem tenebrosam
 esse , aut omnino parum lucidam , idque lumine ab imperfe-
 ctiori mundi parte emendicato ? cùm enim sint tres mundi
 partes , superna , ima , & media : media tanto imperfectior
 est quàm suprema , quanto perfectior quàm infima . media
 est cœlum quod mouetur , corruptioni verò non est obno-
 xium ; suprema verò est cœlum purissimum , & omni vacans
 motu , in quo sunt etiam beatam ducentia vitam , vt Aristo-
 teles dicit , absurdum ergo illam aut lumine carere , aut ab
 imperfectiori emendicare . non est ergo ita , sed tanto est ful-
 gentior quàm solaris orbis , quanto sublimior : idque lumen
 » à Sole non accipit , sed ab ipso supernæ illius ciuitatis rege
 » Deo , vt scriptum est capite penultimo Apocalypsis , vbi ita
 » habetur . Et ciuitas non eget Sole neque Luna , vt luceant
 in ea . nam claritas Dei illuminauit illam , & lucerna eius est
 agnus . Sed neque in hoc mundi orbe , qui subiacet mutatio-
 nibus , est omnis lux à Sole . nam ignis etiam effundit lucem ,
 & animalium etiam oculi , præcipuè quorundam . hoc si ita
 est , constat lucè priorem esse natura Sole . quia nō potest esse
 Sol sine luce , potest tamen esse lux sine Sole , vt in sede Bea-
 torum , & ab igne . Si igitur lux prior est Sole , & alterum
 ante alterum fieri oportuit , consentaneum erat fieri lucem
 ante Solem . oportuisse verò non fieri simul , hinc rursus
 constabit . Consentaneum est rationi , idque ordo exigit , vt

in om-

in omni structura, seu opificio, procedatur ab imperfectioribus ad perfectiora. non decuit igitur Solem, præstantissimum huius corporei & mobilis mundi membrum, ante alia creari: quin potius, omnem corruptibilem partem, & cælum ipsum, fieri prius. lucem verò in ipsa prima die fieri oportuit. quia, vt dictum antea est, hæc tribuit rebus vitã, ignem, generationum omnium parentem, per omnia circumducendo. Si ergo melius fuit, ab ipso principio generationis, incipere aquarum fœcunditatem, ipsamque rerum naturam pullulare, quàm per tres dies esse omnia otiosa, tenebrosa, & Chaos, fatius profectò fuit, in medio hebdomadæ fieri Solem, in medio astrorum, vt omnium regem collocandum, vt lucem tueretur, impertireturque alijs omnibus corporibus: lucem verò fieri à primo die, vt mundi vitam, dumque nondum erat Sol, ab ipso mundi parente pendere: non aliter ac in hominis cuiusque ortu (qui non hac solum in re, sed in multis alijs, similis est ortui totius mundi) euenit, ante corrigini vmbilicum & hepar, & in illis facultatem esse vitalem, pendentem à matre, tametsi in animali iam integro, non aliunde quàm à corde ea facultas esse potest. ita inquam, lux quæ in mundo iam perfecto, à Sole pendet, in illo inchoato, pendeat à Parente. Usque ad diem quartam, ita actum est. Creatis iam in quatuor primis diebus, omnibus quæ vita carent (dictum enim antea est, plantas esse virentes, non viuentes) processum est ad viuentia: natantia, & volantia, die quinta: sexta, serpentia, & progredientia. quorum vltimus factus est homo, vt omnium rector, & dominus; nisi ipse paulo post, veri Domini imperium detrectando, è domino fecisset seruum. Itaque duobus primis diebus fecit duas mundi partes, sphæram hanc corporum corruptibilium, & illam incorruptibilium. neutram verò exornauit, neque perfecit.

duobus sequentibus exornavit eas, eodem ordine quo fecerat, corruptibilem, separando elementa, vestiendoque terram omni fructuum genere: incorruptibilem, luminaribus, velut gemmis, exornando. duobus ultimis creavit viventium omnia genera: aquatilia primum: deinde terrena. atqui, quoniam primis duobus diebus, nihil fecit perfectum & exornatum, cum in singulis sequentium quatuor dicat Moses, & vidit Deus quod esset bonum, primo & secundo die id non dixit: scilicet, quod factum fuerat primo & secundo die, nondum erat bonum, id est perfectum, & plene exornatum, sed imperfectum & inchoatum. Quoniam vero primo die fecit lucem, quæ, ut dictum est, natura prior est Sole, ac proinde nulla creatura corporali posterior, sed suo genere perfecta, hanc laudare oportuit. Proinde in primi diei narratione, Moses non dixit, vidit Deus quod esset bonum: sed vidit Deus lucem quod esset bona. reliquum vero eius diei opificium non laudavit, neque omnino quod factum est die secundo. Occurrere possit hinc dubitatio, cur ut totius mundi fabricam ab imperfectioribus inchoavit, non ita singulorum, & animalium & arborum, primum quidem semina creans, deinde ex illis ipsa nasci iubens. huius vero causa est, quod semen generationis est causa, ipsum vero generare animalium perfectiorum (eadem est ratio arborum) est: quapropter naturalis ordo poscebat, ut semina post perfecta fierent animalia. est enim homo hominis causa præcipua & effectrix, semen instrumentalis & materialis. naturaliter vero prior est causa præcipua, quam instrumentum: & effectrix quam materia. Porro animal quodcunque, prius esse natura quam suum semen, docet Aristoteles cap. 7. duodecimi *Metaphysicorum*, his verbis. sperma namque ex alijs prioribus perfectis est, neque sperma primum est, sed quod perfectum

factum est, veluti hominē dices priorem spermate esse, non
 » illum qui ex eo generatur, sed alium ex quo ipsum sperma est.
 : hanc ipsam ob causam, factus est vir ante mulierem, vt ca-
 » pite vndecimo epistolæ primæ Pauli ad Corinthios dicitur.
 » Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro. etenim non
 est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum.
 Videri possint alicui, verba hæc, physicè consideranti, im-
 probabile aliquid, & ijs quæ secundum naturam eueniunt ad-
 uersum, continere. Siquidem non videtur rationi conso-
 num, idem esse, ex quo & propter quod aliquid fiat. nam id
 ex quo, videtur pertinere ad materiam: propter quod, ad fi-
 nem, & cuius gratia. materia verò & finis in causis, videntur
 plurimum dissidere. alterum enim est quid imperfectissi-
 mum, puta materia: alterum quid perfectissimum, opti-
 mum, & diuinissimum, puta finis. quomodo igitur colligit
 Diuus Paulus, vir ex muliere factus est, quia mulier facta est
 propter virum? imo verò videtur melius fortasse dicturus, vir
 factus est ex muliere, quia mulier propter virum: vt scilicet
 ligna congerimus propter ignem, quia ignis ex lignis fit.
 quapropter videtur, neque hoc dici satis physicè, neque se-
 cundum naturæ rerum conditionem effectum esse, quod c.
 2. Geneseos narratur, vt scilicet vir fieret ante fœminam: sed
 oportuisse, vt fœmina velut imperfectius quiddam, con-
 staret prius, ac deinceps opificio crescente, & perfectionem
 consequente, ex ea fieret vir. vt, scilicet, fit prius embrio, &
 deinde ex illo homo. hæc certè fuit sententia Pythagorico-
 rum, & Pseusippi, qui dictis argumentis, vt narrat Aristo-
 teles duodecimo Metaphysicorum, cap. 7. censebant semen
 natura prius esse animali aut planta, quæ ex illo fieret. quia,
 vt illis videbatur, quod optimum & pulcherrimum, non po-
 test esse in principio, sed potius ex tenuibus principijs inchoa-

tæ res, perfectiores euadunt. quapropter iuxta horum sententiam, neq; arbores, arbuta, & herbas virentes, oportuit fieri in principio, sed eorum femina, atq; ex eis illa deinceps: neq; virum ante fœminam, sed fœminam primum, & ex ea virum deinde nasci. si enim alterum ex altero fieri oportebat, ac non ambos simul, vicem viri supplere Deum fœcundantem mulierem, vt nasceretur vir, erat magis consentaneum, quàm fœminæ, vt ex viro nasceretur fœmina. hoc enim passionis & imperfectionis est, illud efficaciz & perfectionis. Videtur huic opinioni fauere, opificium totius mundi, quod ab inanimatis ad vtcunque viuentia, & ab his ad sentientia & ab his ad rationalem processit creaturam, atque omnino ab imperfectioribus ad perfectiora. Cur non igitur perinde in singulis rerum generibus factum sit? hæc videntur pro Pythagoricis & Pleusippo dici posse, & præscriptis verbis Diui Pauli obiici. Nihilominus Aristoteles loco citato ex Metaphysicis, contrariam statuit assertionem, scilicet, quid optimum & pulcherrimum esse rerum principium. quod quidem primum in vniuersitate manifestum est. quia non aliter quàm participatione boni, quod inest primo facta esse possunt reliqua omnia. nam, aut mundus hic totus ab æterno extat qualis nunc est, aut aliquando factus est, cum antea non extiterit. non posse esse ab æterno quippiam, eorum, quæ commutationis, aut vtcunq; motus alicuius sunt receptiua, monstratum antea est. superest ergo, aut omnino nihil ab æterno esse, aut solum principium aliquod impatibile, atq; immobile. vt omnino nihil fuerit ab æterno, fieri non potest. quia nulla potentia, neque actiua neque passiuæ præexistente, ne intelligi quidem potest, effectum esse aliquid. Quando igitur mundus hic corporalis, quem conspiciamus, est nunc, non est autem ab æterno, necesse

cesse est aliqua actiua, aut passiuua, aut utraque, ab æterno extiterint. passiuua siue actiua necesse quidem potest, quia fieri non potest, quod nulla res potest facere. effectiuam igitur virtutem fuisse ab æterno necesse est, siquidem factus est mundus. illi autem virtuti nihil potuit esse coæternum extra ipsam, quia essent duo per se entia diuersa natura: ita verò neque maneret mundi vnitas neque perfectio, neque omnino mundus. nulla ergo erat ab æterno futuri mundi materia, alioqui esset dualitas in principio, quod fieri non poterat. quia non potest esse dualitas, qua non sit prior aliqua vnitas. omnium ergo primum fuit quod vnum, idque fuit virtus omnium effectrix, sine vlla materia. nulla ergo ex re fecit, sed ex se ipso. constat verò quod non ex se vt ex materia, siquidem nihil habebat passiuæ potentiæ, sed vt ex exemplari. vtraque ergo ratione constat, illud principium esse quod summum bonum, & quia fecit omnia præcipuè ex nulla materia; & quia ex se ipso vt exemplari. nam si fecit, habuit in sese actu bona omnia, quæ reliqua poterant recipere. quod enim facit, facit quæ actu habet id, quod accipit, id quod fit. si verò ex nulla materia, virtutis infinitæ erat. omnis enim finita, certæ cuiusdam materiæ dispositionis necessitate tenetur. Si igitur aliarum omnium rerum habuit perfectiones omnes, & virtute infinita est, certè nullam admittit imperfectionem. quia imperfectio omnis perfectionem aliquam excludit. vbi ergo nulla perfectio deest, nulla est imperfectio. illud ergo ex quo vt exemplari, & vt effectrice causa, facta est rerum vniuersitas, omnium est optimum. si autem omnium optimum, necesse est, & omnium esse finem, siquidem finis omnium in bono est, & ipsa bonitas est ratio finis, & cuius gratia. necesse est ergo illud ipsum exemplar ex quo facta sunt omnia, fecisse omnia propter seipsum, propter bonum scilicet.

scilicet. quod capite. 16. Prouerbiorum apertè dicitur, his
 » verbis. Omnia propter seipsum operatus est Deus. Siqui-
 » dem igitur ipse ex seipso vt ex exemplari, propter seipsum fe-
 » cit, verissimè dicitur cap. 22. Apocalypsis, Ego sum α . & ω .
 principium & finis. Itaque in vniuersitate, constat princi-
 pium esse quod optimum, atque inde reliqua deriuari. Sed
 in quocunq; rerum genere perinde habet, estq; quod
 perfectius & melius, etiam prius. velut arbor & homo (ea-
 dem est ratio cuiuscunq; viuentis, seu virentis cuius est
 semen iuxta genus suum) prior est semine: semen verò
 posterius quiddam. nam illud est generationis instrumen-
 tum, generatio verò est perfecti seu animalis, seu om-
 nino vegetabilis, actio. Vt igitur natura prius est quod vti-
 tur, quàm id quo vtitur, & artifex quàm instrumentum,
 ita ipsum animal quàm semen. hoc verò, vt posterius quid-
 dam, ex illo deciditur. ita etiam in sexu euenit. mas enim vt
 perfectior, ita prior natura est quàm foemina. nam cum eius-
 dem sint naturæ, soloq; discreta sexu, sitq; sexus foemi-
 neus, vt Aristoteles docet. 4. de generatione animalium, læ-
 sio quædam, & quoddam detrimentum, seu, vt quis dixe-
 rit, quædam mutatio virilis sexus, constat foeminæ genera-
 tionem esse velut mutilationem, & debilitationem viri. con-
 stat verò necessario, quod integrum & perfectum, prius
 esse quàm debile & mutilatum. quia quod mutilatum, fit in-
 tegri mutilatione. vt ergo homo sanus natura prior est quàm
 mancus: quia hic fit, illo hoc modo læso; ita secundum na-
 turam effectum est, vt si quod fuit totius generis initium,
 id esset à mare, illo verò percusso foemina fieret, vt debilius
 quiddam, necessarium tamen propter ipsum virum. nimi-
 rum vir est quod firmum, & proinde efficax, foemina quod
 debile, ac proinde receptiuum, & pati idoneum. finis autem
 est in

est in eo quod melius. igitur fit, vt, velut in re quacunque natura constanti: materia propter formam est, forma verò causa efficiens & finis, ita in quocunque genere cuius est sexus, mas sit causa præcipuè effectiua & finis, fœmina verò, qua fœmina sit, passiuæ. dixi qua fœmina: quia si quæ illi vis est & efficatia, id masculinæ perfectionis inest participatione, vt fœminæ verò sola debilitas, paribilitas, & mutilatio. nimirum mas & fœmina idem animal est, facit verò fœminam defectus, quare quæ tali, nihil efficatiæ, sed sola passio inest. Cùm igitur causarum omnium, intentione prima sit finis, effectiois autem ordine, quæ efficit, constat marem naturæ ordine esse priorem fœmina, quia efficit, & intentione, quia fœmina propter virum. Si enim solis viris posset constare humanum genus, neque indigeret sexu debiliore ad generationem, omnino nullæ factæ essent mulieres (nisi forte per impotentiam vt monstra quædam) illud enim nostri principium, quod & summum bonum esse indicauimus, boni gratia semper operatur, bonaque omnia esse vult. si ergo fœmina facta est propter virum, vt propter optimum sui generis, oportet verò principium esse quod optimum, constat appositissimè atque admodum philosophicè dictum esse à Diuo Paulo, mulierem factam ex viro quia propter virum, maximèque congruere hæc cum Aristotelica doctrina ex. 1. 2. Metaphysico. neque verò ex dictis difficile sit respondere Pythagoricorum argumentis & Pseusippi. id enim quod dicunt (principium scilicet rerum esse quod imperfectissimum & minimum) de materiali principio solum verè dicitur, vt fit panis ex frumento, & ex cemento domus. nos verò de principio effectiuo intelligimus & exemplari, quod idem indicatum est esse finem & cuius gratia. homo ergo factus est ex vilissimo principio ut materia, ex limo inquam terræ, tamen

ut effectiuo ex diuino exemplari, per quod, & cuius gratia facta sunt omnia. foemina uerò ex uiro, propter quem etiam facta est: quia non erat bonum esse eum solum, ut potè perituum, nisi per debilitatem mulieris, facta conceptione similium, conseruaretur. est enim, ut loco citato Diuus Paulus dicit, mulier ex uiro, uir tamen non sine muliere, sed per mulierem. omnino enim & à principio, foemina ex uiro, deinceps autem per singulos, uiri per mulieres seruantur. itaque hominis ortus (ita autem & aliarum rerum omnium natura constantium) ex uilissimo principio materiali inceptit, ex effectiuo uerò optimo & sui generis praestantissimo, à quo & propter quod factus est. ita & tota rerum uniuersitas ab imperfectissimis sui partibus, ut reliquorum omnium futura materia incohata est, effecta autè est per optimum illud æternum & diuinissimum principium, ex quo etiam ut exemplari, & propter quod facta sunt omnia. Neque uerò (ut obijciebatur) si fecit Deus alterum ex altero, ut foeminam ex uiro, necesse est alterius uicem suppleuisse. neque enim ex uiri perfecti semine fieri mulierem uoluit, ut potè quam non oportuit esse filiam uiri, (ne deinde ex turpi congressu inciperet generatio naturalis) sed ex latere decisam, ut sociam, & alteram hominis partem, quasi uir & foemina eadem caro futura esset, & alter idem. vtrunque itaque fecit ipse Deus, non tamen æquè primò, sed alterum ex altero, ut ex quodam principio perfectiori, & exemplari. nimirum ut fecit virum ad imaginem & similitudinem suam, ita mulierem ad imaginem & similitudinem uiri, atque proinde, ut caput uiri est Deus per Christum, ita caput mulieris est uir: atque quoniam uir ex Deo, & foemina ex uiro suam accepit perfectionem, meritò uir gloria Dei est, & foemina gloria uiri, ut scilicet filius patris, & discipulus magistri; & optimum quodque

quodque opificium artificis, & cuiusque imaginis pulchritudo, sui exemplaris. cur igitur arbores, fructus, & herbæ, facta sint antequam sua semina, & vir ante mulierem, curque mulier ex viri latere decisa, dicta ut cunque est naturalis causa. non enim spero me, vel minima ex parte consequi posse, quæ in his & alijs sacrae scripturae locis latent, vel quæ ad solam naturam spectant arcana, de quibus solis est hæc commentatio. altiora enim quæ hîc sunt sacramenta, perquirent Theologi, quorum altissimis contemplationibus humiliores has nostras feruire volumus, ut viro fœminam. Succedit verò mox dictis dubitatio, cur siquidem monstratum est, sexum masculinum natura priorem esse fœminino, quod hic velut ex illo mutilato fiat, non perinde Deus in alijs animantibus efficiendis se gessit, atque in homine, masculos scilicet efficiens prius, & ex illis fœminas, sed nulla sexus distinctione, aquis terræque imperavit dicens, Producant a que
» reptile animæ viventis, & natatile & volatile super terram sub
» firmamento cœli. & rursus, Producat terra animam viventem in genere suo, iumenta, & reptibilia, & bestias terræ, secundum species suas? certè non in vno aut altero, sed in omni genere viventium, quibus est sexus differentia, masculus, ut perfectior, ita est natura prior quàm fœmina. nimirum ut singulorum animalium sunt duo latera, dextrum & sinistrum, quorum dextrum & perfectius, & prius est quàm sinistrum, (definitur. n. dextrum mouendi principio, sinistrum fine) ita cuiusque generis talis est duplex sexus, masculinusque perfectior est & natura prior. neque certè exemplum est valde dissimile. nam ut à dextro incipit animalis progressio, & sinistro finitur, ita generatio à mare inchoatur, & perficitur in muliere. itaque ut dextrum sinistro, ita masculinum fœminino prius est. tamen satis fuit id in vniuerso, eiusque præstantissimi animantis

ortu indicare , in alijs multo magis præstitit materialem si-
 gnificari naturam , nihilq; in illis esse Diuinum , & supra cor-
 poralem essentialem separabile , & immortale , vt in homine ,
 sed ea omnia , secundum se tota , educi de potentia materiæ.
 ” Hoc enim significans dicit . Producant aquæ reptibile , & na-
 ” natile , & volatile super terram , & terra producat iumenta , &
 ” reptilia , & bestias . hominem verò , etsi ex terra fecit , non ta-
 ” men iussit terræ vt produceret , sed ipse apud sese Deus sta-
 ” tuit illum facere , dicens . Faciamus hominem . vsque adeo
 ” habent magnam energiam verba singula . Sed hîc rursûm
 dubitatio alia subit . Cur volatilia ex aqua potius fecerit quàm
 ex terra , cùm præter quædam illorum genera , perpauca sint
 quæ submergantur aut natent , omnia verò terræ infideant ,
 cum cessant à volatu , ibique nidificent , dormiant , oua incu-
 bent , pullos excutiant . si igitur inde animantia fieri oport-
 uit vbi viuunt , ex terra potiusquam ex aqua uidentur de-
 buisse fieri volatilia , aut saltem ex aëre : ex aqua verò minimè ,
 vtpotè in quam eorum plurima nunquam descendunt . ma-
 ximè cùm plurima eorum victum ex terra capiant (perpauca
 enim eorum sunt icthyophaga , vt aquilæ vnum genus) Hip-
 pocrates . n . & medici omnes uno ore affirmât , ex eisdem nos
 fieri , quibus nutrimur . Præterea si substantiâ eorum & tem-
 periem consideres , uidebuntur ex terra potius quàm aqua ef-
 se facta . tamen si enim magna ex parte tenuior substantia est
 uolatilium quàm terrestrium , tamen eorum quædam durio-
 rem & crassiorem habere uidentur quàm horum multa , ut
 uultur & accipitrum genera , quàm arietes , atque adeo omnia
 in commune , ut sunt quàm terrestria tenuiora , ita & siccio-
 ra . siccitas uerò plurimum dissidet ab aquæ natura , à terra
 non dissidet . Sed quoniam terra ut sicca , ita & crassa est , quod
 tenue & siccum igneum potius uidetur . Congruit ergo uo-
 latilium

latilium natura cum igne maximè, cum terra aliquatenus, cum aqua minimè. facta ergo fuerint, si habitaculú spectes, ex aère: si temperiem, ex igne: sin minus, ex terra: cum qua utraque ratione conueniunt ex parte, nimirum partim uiuentia in ea, & partim illi temperie similia, secundum siccitatem scilicet: ex aqua uerò nulla ratione uidentur fuisse efficienda. Esse qualem diximus eorum naturam, ex Hippocrate licet discere, qui libro 6. Epidemicôn sectione sexta, inquit, bilis ut dicebam de auibus, quod biliosæ. quo pacto ergo potuerint biliosam naturam ex qua recipere? Medici quoque omnes, carnes uolatilium censent esse tenuiores & sicciores. quin & ganeones testimonium tali naturæ præbent quidam enim eorum non satis assis uescuntur, nulli uerò nisi cum sunt pingues: ut scilicet læui assatione, & pinguedine, temperetur naturalis earum carniū siccitas. unde ergo quis coniectet, aues esse ex aqua natas? Aristoteles capit. 4. libri 4. Meteororú indicauit, in igne aut aère nullum animal gigni, sed in aqua aut terra omnia, eo quòd corpora omnia solida, ex sicci & humidi crassi commistione, generentur, quæ sunt terræ: & aquæ atq; ita corpora omnia cōcreta, aut ad aquam, aut ad terrâ pertinere, quod ad substantiæ modum attinet: Itaque tametsi ponantur elementa quatuor, corpora uerò solida, ex crassis esse: extenuibus, aère inquam & igne, accedere illis temperamenta & uirtutes. siquidem igitur ex quocunque quatuor elementorum animalia fieri possent, aëri-uaga ex aère fieri, fuisset consentaneum: cum uerò id aëris substantia non ferat, consentaneum mox è duobus crassis, ex quibus fiunt omnia, ex eo maximè facta esse quod aëri est proximum. eiusmodi est aqua. Nolo nunc de aëris temperie differere, neque difficilem contentionem ingredi. Stoici enim affirmant esse summè frigidum Peripatetici summè ferè

ferè calidum . Mihi semper visus est nihil esse insigniter , sed temperatum quiddam , & mediocre . sed hoc nunc habeat utcunque . commutandi facilitate proximam esse dico aquam aëri , idque ob substantiæ modum . nam aqua in aërem abit extenuata , & aër in aquam densatus , nulla intercedente generatione , nisi fortè vaporis . facta itaque dicimus volucra in aërem euolatura ex aqua , ut ex ipsius aëris materia futura . ut etiam ex aqua vapores , ipsius aëris proxima materia . ita enim euolant etiam ex aqua vapores , ipsius aëris materia futuri ; nisi rursum densati in pluuiam præueniant descendere Diuus Augustinus . lib. 2. de Genesi . ad literam , addit , volatilia non volare per sublimem aërem , qui serenus tranquillusque est : sed per hunc turbidum & crassum , terræ proximum qui excipit vapores omnes terræ & maris , & in quo pluuiæ concretescunt . ita ut ea eius pars , aqua potius extenuata , quam aer esse uideatur . atque ita principium ex quo sunt factæ aues , & habitaculum earum , simile ac ferè idem esse . insinuat ergo Augustinus , natatilia & volatilia facta esse ex aqua : illa verò ex crassa quæ in mari fluctuat ; hæc extenui , quæ in aëre volitat . tamen corpulentia auium crassum etiam desiderat principium : iuxta id quod ex Aristotele accepimus . neque verò quia non sunt volatilia temperie aquæ , non sunt facta ex illa . non enim ex similibus res fiunt , sed ex cōtrarijs , & ea non fiunt ex manente tali , sed ex alterata aqua . exemplo est sal , qui nō solum ex aqua fit , sed etiam in eam facile emollitus soluitur , tamē temperie est siccus & calidus . Itaque ex aqua facta sunt natatilia , & uolatilia : illa uerò ex minus alterata , hæc ex alterata magis : proinde pisces temperamēto etiam sunt similes aquæ . aues contrariæ : tenuior verò substantia quàm terrestribus utrisque est . Attestantur huic communi ortui multa , quæ piscibus & auibus communia sunt , quibus à terrestribus discrepant .

discrepant. vtraque enim sunt ouipara (præter pauca quædam natantium, quæ & ipsa intra sese pariunt oua) hæc viuipara. vtraque etiam vesica carent, & partim nullo, partim exiguo potu vtuntur. terrestria omnia habent vesicam, & mingunt, & vtuntur copioso potu. Porrò squamæ & plumæ ad aquam videntur pertinere, præ pilis, hi verò ad terram. generationem enim his tribuunt omnes, & Physici & Medici, ex fuliginibus, quarum est terrea & exusta natura: illis verò ex pituitosis crassisque excrementis. argumento sunt quidam morbi, per quos crustæ quædam squamis similes, cuti adhærent. ex enim in crudorum & crassorum excrementorum circa cutem putrescentiam, refferuntur. squamarum verò & plumarum materiam esse aquam, quæ mingenda foret, autor est Aristoteles, vt multis alijs in locis, ita tertio de partibus animalium cap. 7. quod idem de alimento pennarum auium dixit pluries in eodem opere. Itaque non parum videtur cum rerum ipsarum naturis consonare, vt volatilia & natatilia ex aqua facta sint, velut terrestria ex terra. Inanimatorum itaque & animatorum omnium ortus primus, ita constitit.

CAPVT SECVNDVM.

¶ *Ex capite secundo Geneseos.*

»
»
»
»

STÆ sunt generationes cœli & terræ, quando creatæ sunt, in die quo fecit Dominus Deus cœlum & terram, & omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis, priusquam germinaret. His verbis, intelligit Philon Iudæus, significari rerum omnium ideas, & causas exempla-

res:

res : quòd non aliorum videatur posse dicere , uirgultum
 agri antequam oriretur in terra , & herbam regionis ante-
 quam germinaret, nisi ut insinuaret, factum fuisse virgultum
 antequam oriretur è terra , intelligibile scilicet & incorporeum ,
 exemplarque huius materialis , quod postea è terra ortum
 est. ita etiam & res alias omnes, quæ corporeæ creatæ sunt ,
 extitisse antea incorporeas. at verò si virgultum antequam
 oriretur in terra , significat virgulti ideam , videntur hæc
 verba significare, fecisse Deum virgulti (ita verò & alia-
 rum rerum omnium) ideas , atque adeo totum mun-
 dum intelligibilem , antequam res ipsas sensibiles , deinde
 has , ab illis , velut ab exemplari, deduxisse. id verò falsum est.
 nam si exemplares causæ factæ essent , earum oporteret esse
 alia exemplaria , & illorum rursus alia , atque ita procedere-
 tur in infinitum , aut perueniretur ad æterna , omniq̄ ca-
 rentia principio , exemplaria . quæ si sunt , mox ab illis , citra
 aliorum exemplarium generationem , fieri , deduci que pos-
 sunt res sensibiles , & omnes mundi partes . Ideæ ergo , &
 exemplares rerum causæ , extra Deum nullæ sunt , sed in ip-
 sius Dei substantia . id quod Platonem quoque sensisse , haud
 » dubium est , siquidem dicit , Rursus considerandum est , an
 » mundi faber sit imitatus exemplar : id ne quod semper idem
 & simile est , an id quod genitum fuerit . atqui si pulcher est
 hic mundus , & opifex mundi bonus , sempiternum certè
 exemplum maluit imitari ; sin secus , quod ne dictu quidem
 fas est , generatum exemplar , est , pro æterno , sequutus .
 hæc Plato . ex quibus constat , exemplar rerum , quæ factæ
 sunt , in substantia esse ipsius opificis . nihil enim Plato æter-
 num esse censet , præter Deum . nam minores Deos , & fa-
 ctos , & dissolubiles , nisi benignitate Dei Optimi Maximi
 seruantur , esse autumat . mundi igitur intelligibilis , nulla
 tempo-

temporalis Genesis est, sed tantum huius sensibilis. Quapropter, ponere vlla rerum exemplaria creata, absurdum est. alioqui fecisset Deus hominem, deinde Petrum & Ioan- nem. id verò fieri non potest, quia in definitione & essentia hominis, est, vt constet corpore & anima, ac sine eis, ne in- telligi quidem potest, nedum esse. vt neque finitas esse po- test, vbi non sit natus, quia in definitione finitatis est natus, cum sit nasi curuitas. quo pacto ergo homo, quin sit ani- mal? aut quopacto animal, quin sit corpus? corpus autem non mathematicum, quia non esset sensitium: si autem corpus physicum, certè & hoc: siquidem vniuersalia per ma- teriam fiunt hæc. non potest igitur esse homo, qui non sit aliquis homo. sed vniuersale in rebus creatis, est ratio vni- uersalis in omnibus existens, cogitatione separabilis. exem- plar verò ad quod facta sunt singula, est æterna illa notitia rerum omnium, quam Deus semper apud se habuit, ab æter- no conceptam, factam autem nunquam. Constat etiam ex verbis his capituli octaui Prouerbiorum Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quidquã faceret à principio. si enim ea à Deo esset facta, quomodo posset à Deo possideri, antequam quidpiam fieret? esset enim ipsa facta. non est itaque facta. est tamen eadem ab æterno con- cepta, siquidem addit, ab æterno ordinata sum, & ex anti- quis antequam terra fieret. nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram. & capite 24. Ecclesiastici dicit ipsa sapien- tia, Ego ex ore altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam. Itaque Dei sapientia, per quam facta sunt om- nia quæ facta sunt, facta esse non potest, concepta verò ab æterno, quæ est ipsum Dei verbum, Dei sapientia. hæc verò in Deo (vt & alia omnia quæ in ipso sunt) nullatenus acciden- talis, sed ipsamet diuina substantia est. hanc in Deo necesse

H

est po-

Epp

est ponere. alioqui fecisset Deus omnia, nesciens quid faceret, velut cæcutiens, & temere aliquid agens: factaque essent omnia casu, præter intentionem agentis. hoc verò est impossibile. quia aut hæc faciens volebat alia facere, quæ non fecit, aut nihil volebat, sed necessitate hæc fecit: si primû, Deus fuerit causa per accidens mundi. quod si ita est, non potest esse causa præcipua. quia omne quod fit per accidens, reducitur ad aliam causam per se. Mundi ergo esset, præter Deû, alia causa per se, & præcipua. illa ergo potius esset Deus. quapropter Deus non potest, ita fecisse mundum. si verò necessitate fecit, nulla causa est quòd non fecerit ab æterno. at verò monstratum antea est, mundum non esse ab æterno, igitur superest Deum ab æterno habere apud sese notitiam rerum omnium creandarum, atq; fecisse tales quales agnoscebat, illamq; notitiam esse exemplar, per quod facta sunt omnia. atque cum illamet notitia sit ex substantia Dei, diuinitus enarrata est mundi creatio in Euangelio Ioannis, ducta scilicet ab exemplari causa, & æternis ideis. in principio, hoc est Deo, erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, omnia per ipsum facta sunt. Præter hoc verbum nullæ sunt ideæ, neque causæ exemplares mundi, neque in tota hac narratione mihi videtur Moses, exemplaris causæ rei vilius meminisse, præterquam hominis, de quo inquit, ad imaginem Dei creauit illum. Propriissimè quidem, quia ad illud exemplar, quod est verbum Dei. id verò est imago substantiæ Patris. hoc ipsum fuit exemplar aliarum omnium rerum, siquidem omnia per ipsum facta sunt. fortasse satis fuit, hîc exponere causam exemplarem hominis, vt eadem intelligeretur esse totius mundi. quandoquidem in substantia hominis sunt omnes mundi partes, vt nihil verius à Philosophis dictum sit, quâ hominem esse microcosmum.

quod

quod non ita intelligens Philon, commentatur illud esse dictum de anima hominis, illiq; soli fuisse Deum ipsum exemplarem causam, corpus verò atque reliqua corporalia, facta esse ad exemplaria creata. proinde in primo capite, creationem animæ, quæ præcipua hominis pars est, atque vt censet Plato in dialogo de natura hominis, & Auicenna in mahat, sola est homo, traditam esse, vbi dicitur, Ad imaginem Dei fecit illum: in hoc secundo capite tradi corporis creationem, vbi nulla imaginis Dei fit mentio, sed dicitur, formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Verba verò Philonis in libello de opificio mundi, sunt hæc. Quod autem in anima quoque par inerat præstantia, manifestum est. nullo enim creato exemplari, in ea facienda vsus videtur, sed solo, vt diximus, suo ipsius verbo. ideoque narratur, effigiem & imitamentum fuisse, hunc hominem inspiratum in faciem. hæc Philon, quibus apertè dicit, hominem inspiratum in faciem illius statuæ, quæ ex luto constitit, esse animam, eamque sine creato exemplari factam esse, effigiem & imitamentum Dei: corpus verò, atque adeo alia, facta esse ad exemplaria, quæ erant in vrbe intelligibili, quam primo die, de sententia illius, fecit. neque verò non ita sentit, quia paulò antea dixerat, mundum intelligibilem esse verbum Dei. nam non vtcunque id dicit, sed mundum intelligibilem, esse verbum Dei iam facientis mundum, urbem verò intelligibilem (hæ sunt causæ exemplares) esse ratiocinationē Architecti, cogitantis iam, urbem mente conceptam, condere. Itaque ille ponit verbum Dei, idque æternum. illud verò, non ab æterno, sed cum iam vellet mundum condere, (ita vt solent artifices) excogitasse intra se mundum quendam seu urbem intelligibilem, ad cuius exemplar condidit hanc visibilem. au-

audrigil

diamus verò eius verba. Quod si cui libeat (inquit) a pertioribus vti vocabulis, nihil aliud dixerit esse mundum intelligibilem, quàm verbum Dei iam mundum condentis, neque intelligibilis vrbs est aliud quid, quàm illa architecti ratiocinatio, cogitantis iam vrbs, mente conceptam, condere. Itaque ponit mundum intelligibilem, quod dicit verbum Dei iam condentis mundum, & in eo vrbs intelligibilem, illam effigiem mundi tunc conceptam, cum iam conderetur, atq; in ea vrbe fuisse exemplaria omnium, præterquam animæ, quæ non ad exemplaris vllius creati, sed ad Dei ipsius imitamentum, facta est. Ex dictis nascuntur duæ opiniones, quæ malè philosophantium Iudæorum sunt, vna, esse sapientiam quandam creatam, quæ ante mundi opificium facta est, atque per eam alia omnia, illam scilicet mente conceptam vrbs intelligibilem. Cui opinioni fauere videntur quàm maximè illa verba capitis primi Ecclesiastici, Prior omnium creata est sapientia, & fons sapientiæ verbum Dei. & rursus, Vnus est altissimus & creator, omnium omnipotens, & rex potens & metuendus nimis, sedens super Thronum illius, & dominans. Deus ipse creauit illam. Alia opinio est, mentem humanam, siquidem non ad exemplar creatum est facta, ex substantia esse ipsius Dei. in quam Philon quoque videtur lapsus, qui ita inquit. Omnis homo iuxta mentem, diuino verbo est cognatus, beatè illius naturæ figillum, siue particula quædam, siue splendor, & quasi radius. Verùm hæc omnia plena sunt absurditate. nam, vt monstratum est, exemplares mundi causæ, non possunt non esse æternæ, vt Deus ipse, ac proinde, neque aliud quàm ipse Deus. quare nulla vrbs intelligibilis, nulla sapientia creata esse potest, per quam omnia facta sunt, neque omnino quidquam, quod non sit ipsum verbum. nam, præter dicta, si illa vrbs intelligibilis,

ligibilis, aut illa sapientia erat in verbo, neque ex substantia ipsius verbi, atque adeo ipsum verbum, erat profectò quidam illi accidens, & tempore superueniens. constat verò Deum incapacem esse alterationum. nihil ergo aliud fuit per quod omnia fierent, quam ipsum verbum Dei. Atqui illa verba Ecclesiastici, de generatione æterna sapientiæ diuinæ intelligi, etsi abusuè accipiatur nomen creationis, constat ex adiunctis. Hæc enim sunt prima verba capitis, Omnis sapientia à Domino Deo est, & cum illo fuit semper, & est ætænum. de hac sapientia dicuntur alia omnia. super cuius thronum dicitur sedere Deus dominans, super thronum scilicet sapientiæ illi coæternæ, & consubstantialis, quæ est suum verbum, per quod facta sunt omnia. nam si velimus eo loco, nomine sapientiæ creatæ, intelligere intellectualem substantiam angelorum, ne ita quidem quadrabunt reliqua. quadrarent enim fortasse illa, Prior omnium creata est sapientia, siquidem spiritalis substantia censetur creata ante corporalem: Sed non illa, Ipse creauit illam, & effudit illam super omnia opera sua, hoc est & creauit omnia opera sua, effundens sua bona ex æterno illo sui thesauri promptuario, super omnia illa. nimirum bonum est sui ipsius diffusuum, atque ita summum bonum summè se effudit. effusione igitur illius diuinæ sapientiæ, quæ ab æterno est apud Deum, atq; ipse Deus, facta sunt omnia. quapropter, vt neque animæ, ita neque corporis, neque omnino rei vllius creatæ fuit creatum exemplar, sed omnium increata. vt verò imitamenta non fiunt ex substantia exemplarium, sed ad similitudinem illorum, ita neque anima facta est ex substantia Dei, sed ad imaginem & similitudinem, vt & totus homo, & aliæ omnes res creatæ, suo quæque gradu, vt bonitas illa, quæ exemplariter erat in verbo, plus aut minus in quamcunque se effudit.

dit. itaque anima rationalis, atque humana mens, multo plus accepit illius bonitatis, quam alię animę, non tamen ex substantia Dei est magis quàm illę. atque sapientia illa, quę prior omnium creata esse dicitur, est per quam facta sunt omnia. at verò per intellectualem, & incorpoream angelorum substantiam, nullę res creatę sunt, nisi verò etiam placeat cum Platone & Philone (ambo enim huius sententię sunt) illud colloquium, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, fuisse inter Deum Deorum & minores Deos, hoc est angelos, alloquente illos Deo, atque ad hominis opificium prouocante. Id verò est absurdum, quia cui esset communicata facultas creandi, communicata esset facultas infinita, nulli verò creaturę infinita virtus communicata est: atque an possit communicari, meritò à Theologis dubitatur, probabiliori sententia negante. Nulla igitur creatura cooperata est cum Deo in creatione. quare superest, vt illud colloquium intra ipsum Deum habitum sit, apud quem erat verbum, per quod omnia facta sunt, & infinita bonitas, seu amor, quo sese effudit per omnia opera sua. Quod igitur ad causam exemplarem attinet, ita habet. neque in tota hac tractatione Moses illius meminit, nisi in his verbis, quibus ad imaginem & similitudinem Dei dicitur factus esse homo. neque vlla idearum, siue exemplarium, creatio, seu genesis temporalis fuit, quidquid Philon velit. Interpretemur ergo, quid sibi velint illa verba in initio huius capituli prescripta. he sunt generationes cęli & terrę, quando create sunt, in die quo fecit Dominus cęlum & terram, & omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemq; herbam regionis, antequam germinaret. Aristotelicorum omnium, & partis magnę Platoniorum, opinio est, mundum hunc à Deo factum esse, ita tamen, vt nunquam non fuerit, sed

sed factum esse ab æterno : quod ego antea refutaui , indicans fieri non posse , vt quod factum est , aliquando infectum non fuerit . huic opinioni occurrit Moses , ac ne quis falleretur , putans , & si Deus fecerit virgulta & herbas , ac denique omnia , nunquam tamen non fuisse virgulta ex terra orta , & herbam germinantem , inquit , fecit Dominus omne virgultum agri antequam oriretur ex terra , & omnem herbam antequam germinaret . quasi diceret , fecit Deus hæc omnia in mundi initio , cùm antea nunquam virgulta essent orta ex terra , neque herba germinasset . itaque cùm antea nunquam exitissent , nisi in exemplari , facta sunt denuo omnia : & rerum omnium species , quæ in priori illo seculo , hoc est , in illa æternitate , erant in mundo intelligibili ; inuisibiles , visibiles in hoc temporali seculo fecit Deus apparere . quod disertissimè dixit Paulus capite vndecimo epistolæ ad Hebræos , his verbis , fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei , vt ex inuisibilibus visibilia fierent .

CAPVT TERTIVM.

Capite secundo Geneseos .

» **I**EGIMVS. Omne enim quod vocauit Adam
 » animæ viuentis , ipsum est nomen eius . appel-
 » lauitq; Adam nominibus suis cuncta animan-
 » tia . quæ verba non videntur oscitanter præ-
 » tereunda , oritur enim ex illis , magna illa &
 antiqua dubitatio , an sint rebus sua nomina , eis naturaliter
 congruentia , an nulla sint talia , sed consensione hominum ,
 atque ad colloquentium libitum consent omnia . si enim
 suis nominibus appellauit Adam cuncta , videntur habuisse
 nomina

nomina antequam appellarentur, alioqui non vocauerit illa suis nominibus, sed dederit illis nomina. quod si antequam appellarentur ab Adam habebant omnia, non sunt nata ex appellatione et usu, sed ex rerum naturis. naturaliter ergo congruunt rebus sua nomina, non voluntate hominum. in hanc sententiam videtur multis argumentis ferri Plato in cratylo, siue de recta nominum ratione: Huic quaestioni videtur esse coniuncta illa alia, an nominibus insita sit vis aliquid efficiendi, siue boni siue mali, an nihil aliud, quam significant. si enim sunt naturales rerum imagines, non sit inopinabile posse naturaliter aliquid efficere, vt & res ipsæ. si verò nihil est verbis cum rebus præter hominum placitum, nulla illis inesse vis naturalis potest, siue facultas. si igitur indicari possit, vim inesse verbis aliquid efficiendi, indicatum etiam putari oportet, esse ea naturaliter coniuncta rebus, significareque non ex placito solum, sed naturaliter. habere autem verba vim talem, autoritate medicorum eorundemque philosophorum præstantium, constare videtur posse: qui, vt pharmacis, ita etiam verbis quibusdam, ad quosdam morbos vt iubent: neque verbis solum prolatis, sed & scriptis, ægroto alligatis, aut suspensis. Plinius lib. 28. naturalis historiae cap. 2. quaestionem hanc disceptans, multa narrat ad hanc partem pertinentia, velut Vlixem (narrante homero) profluum sanguinis, vulnerato femine, inhibuisse carmine: Theophrasto autore sanari ischyadicis carminibus: autore Catone, luxatis membris auxiliari carmen: Marco Varrone, podagricis. Aëtius lib. 8. cap. 50. ita inquit. ad educationem eorum quæ in tonsilas deuorata sunt, statim te ad ægrum desiderem conuerte, ipsumque tibi attendere iube, ac dic, Egredere os, si tamen os, aut festuca, aut quidquid tandem existit, quemadmodum IESVS CHRISTVS ex sepulcro Lazarum

„ zarum eduxit, & quemadmodum Ionam ex ceto. atque ap-
 „ præhenso ægri gutture dic, Blasius martyr CHRISTI di-
 „ cit, aut ascende aut descende. Tralianus incantationes plu-
 „ rimum posse iuuare asserens, cap. 4. lib. 9. autoritate Galeni
 „ suam sententiam confirmat, ita dicens. præterea etiam di-
 „ uinissimus Galenus, qui ne esse quidem incantationes puta-
 „ uit, longo tempore multoque vsu plurimum ipsas posse de-
 „ præhendit. audi igitur verba ipsius, quæ de medica Homeri
 „ tractatione reliquit. habent autem ea in hunc modum. non-
 „ nulli igitur putant, incantationes auicularum fabulas esse
 „ perfimiles, quemadmodum ego quoque diu existinaui, tem-
 „ poris autem processu ab ipsis, quæ euidenter apparent per-
 „ suasus sum, vim ipsis inesse. nam in percussis ab scorpio ad-
 „ iumentum sum expertus, nihilo autem minus in ossibus
 „ gutturi infixis, quæ incatatione statim expuebantur. ac multa
 „ præclara singulæ habent incantationes, cum institutû conse-
 „ quuntur. hæc Tralianus ex Galeni lib. qui licet nunc non ex-
 „ tet, extitisse tamen verè, autoritate Traliani cõprobat. Extat
 „ quidem in Galeno adscriptis libellus quidam de incantatio-
 „ ne. is verò non est genuinus, tamen est alicuius non contem-
 „ nendi autoris. apud Quintum serenum legimus inscriptam
 „ modo quodam certo vocem hanc Abracadabra, & carta li-
 „ no inclusa, atque colo suspensa, sanare hemitriteum. multa
 „ alia huiusmodi occurrent scripta & apud Græcos, & Latinos,
 „ atque apud Arabes medicos. Iam verò inter vulgares nihil
 „ magis vsu receptum, quàm quibusdam recitationibus (His-
 „ pani vocant ensalmos) morbos quosdam, aut etiam omnes,
 „ curari. videtur autem hoc ita se habere, vel hoc argumento,
 „ quod si verba quædam sunt noxia, aut etiam mortifera, pos-
 „ sint etiam esse alia salutaria. at verò omnes homines videntur,
 „ naturaliter timere maledictiones, & imprecationes: &

sup

I

venefici

venefici vtuntur diris carminibus. multaque passim narran-
 tur exempla morborum, per imprecationes, fascinationes,
 venefica verba, & alia eiusmodi, illatorum. possint ergo &
 medici vti verbis salutaribus, ac benedictionibus, non minus
 quam pharmacis ad morborum curationes. si igitur verba
 vim habent efficiendi quippiam, velut ignis urendi, non sint
 tantum ex colloquentium placito, significantia id quod quis-
 piam cogitet, sed naturam quampiam habeant communem
 cum ipsis rebus, ob quam, & ipsis congruant naturaliter. his
 argumentis censent plurimi (in quibus Platonem etiam po-
 no) non temere his vocibus has, illas illis significari, sed na-
 turaliter nomina rebus aptari suis: Non tamen omnia æquè,
 neque quæcunque: neque enim Hispana, neque Gallica,
 neque verò Latina, neque Græca quæcunque, sed vt Plato
 censet citato Homero, quibus loquuntur Dij: &, vt alij, pri-
 mæua illa, quibus Adam putatur esse vsus, hoc est, hebræa.
 eam ob causam dicunt, in Ecclesiasticis hymnis retineri sem-
 per verba quædam Hebræa, vt, Alleluia, Osana, Sabaoth,
 Epheta, & alia eiusmodi. quæ sanè (dicunt) verterentur
 etiam in Latina, vt alia omnia, nisi vis quædam & efficacia
 illis naturaliter inesset. hanc sequuti sunt sententiam magi,
 quorū princeps putatur fuisse Zoroastes rex Bactrianorum,
 Nini contemporaneus, quique naturalem esse suam magiam
 contendunt, & inter Hebræos vocati Cabalistsæ, qui suam
 doctrinam iactant à secretioribus Dei reuelationibus fuisse
 deriuatam, promittunt se verbis & characteribus miraculosa
 quædam opera edituros. videtur autem his fidem etiam fa-
 cere, de incantationibus, seculis omnibus concepta opinio.
 Si enim (vt ex Atali sententia narrat Plinius) prolata hac vo-
 ce, duo, visus scorpio cohibetur, ne vibrare ictus possit. siq;
 (vt ait poeta) frigidus in campis cantando rumpitur anguis,
 qui

quæ possit negari naturalis verborum vis? aut cur non poterunt rectè, apud omnes gentes adhiberi salutares incantationes aduersus morsus rabidorum canum, & venenatorum omnium ictus, atque adeo aduersus ipsas feras? Neque verò vanum esse videtur, quod de incantationibus fertur, siquidem Psalmo. 57. ita cecinit regius vates. furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, & obturantisaures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter. Ecce vt diuino oraculo confirmari videatur, vis, & facultas incantationum, & incantatoris sapientia, & calliditas serpentis obturantis sibi aures, ne audiat vocem incantatoris. adeo igitur naturalis est verborum potentia, vt etiam ab irrationalibus naturaliter agnoscat, atque aduersus eam naturaliter sese muniant. constat verò aduersus noxas, quæ naturales non essent, non fuisse naturam beluas armaturam, neque daturam instinctum, quo se ab illis tuerentur. Hieremias quoque cap. 8. ita scripsit. Ecce ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio. videtur autem comminatio hæc innuere, alijs serpentibus esse incantationes. hanc sententiam videtur etiam iuuare autoritas ecclesiæ, quæ iubet exorcistas vti conceptis verbis, quasi illis, demones fugandi, virtus quædam præcipuè insit. quo etiam spectare dicat quis illud Euangelij, In nomine meo demonia eijcient. non enim iam in ieiunio solum & oratione dicit, sed in nomine meo, quasi ipsa nominis IESU prolatio, efficaciam habeat ingentem. præterea illa crebra recitatio, qua Ecclesia, & fideles singuli vtuntur: illæ, nunc ter, nunc quinquies, nunc quinquagesies, nunc pluries repetitæ salutationes Angelicæ, aut dominicæ præces, quid aliud innuunt, quàm in ipsa verborum Sanctorum recitatione, vim quandam esse animæ salutarem? alioqui si

non ob ipsorum verborum vim, sed orandi Deum gratia recitarentur, quorsum recitarentur eadem pluries? videtur ergo his omnibus argumentis fieri, inesse verbis ipsis vim quandam naturalem, partim noxiam, partim salutarem, idque nunc corporibus, nunc animabus, nunc utrisque, atque ita analogiam habere cum rebus quarum sunt, quod prescripta Geneleos verba innuebant. Verum etsi tam multa congerant vani & superstitiosi, magi, & Cabalistsæ, & qui se putant diuinissimos, Platonici, falsum est prorsus, & ab omni ratione alienum, vim esse per se ullam verbis, aut aliam, quam significandi ex hominum placito. Nam, ut eidem, cui illi, viæ insistamus, si verbis ipsis nihil est commune cum rebus, neque ipsa quippiam sunt aliud, quam ita diuerberatus aër, neque alia causa est, qua hæc has, illa illas res significant, quam hominum, ab eorundem voluntate profecta, consuetudo, nulla vis esse potest nominibus per se. Quid autem aliud est loqui, quam per quasdam linguæ motiunculas, res quasdam innuere, ut inter colloquentes constitutum est? nimirum, ut quidam (multi præcipuè) consueuerunt, suas sibi mutuo cogitationes aperire varia digitorum motitatione. hoc solum interest, quod lingua, accommodatissima est omnium nostri corporis partium, ad significandum quod mente conceptum est, ob illam mirabilem mobilitatem, & quia in ipsa via spiritus posita, eius diuerberatione, sonitus edit multiplices, auditui hominis, etiam eminus, occurrentes. itaque, est hæc particula paratissima, ac maximè idonea, cui homines demandent munus innuendi inuicem, quæ mente conceperint: quia nulla tot, tamque varias motiunculas subire potest, eaque sola voces effingit multiplices, vnde & aspectabiles, & audibiles nascuntur differentiæ. neque quidem casu factum est, ut lingua ad hunc usum extiterit accommo-

data, sed ipsa natura ita est comparata, mollis scilicet, ac substantia volubilis, multis ad radicem musculis prædita, superposita laryngi, supposita palato, circumsepta dentibus, ut expiratum per laryngeni aërem excipiens, & ad palatum & dentes multifariam allidens, posset multiplices edere sonitus, quibus pro suo arbitratu, posset homo homini significare, incognoscibiles alioqui cogitationes. accommodatior ergo multò est ad innuendum lingua, quàm manus, aut pes, aut vlla alia particula. velut autem, utcumque tu moueas digitos, nihil intelliget alter, nisi inter ambos conuenerit, ut hæc motiuncula huius, illa illius rei nota sit, ita neque utcumque crepas ore. neque enim Hispanus Gallum, neque hic Germanum, neque ille Arabem, neque Latinus Græcum, neque Græcus Hebræum, loquentem intelligit. quia, scilicet, non sunt docti eundem sermonem. nimirum sermo non constat natura, sed consuetudine. alioqui ut est omnibus gentibus vna eademque natura, esset idem sermo: sed non ita est, quin potius multiplex, ut & consuetudo. falsum enim ac ridiculum, quod sibi quidam philosophiæ ignari persuaserunt, si quis ab infantia nullum omnino doceretur sermonem, futurum ut loqueretur Hebræicè, sermonem scilicet, innatum hominibus. Nam si sine doctore, ut alia quamplurima, innasceretur sermo iste hominibus, innasceretur profectò, etiã si alium sermonem discerent, essentque omnes duplicis sermonis. Si enim sermo quem prius homo didicit, non prohibet quominus discat alium denuo, sed sciunt multi biffariam, trifariam, aut etiam quadrifariam loqui: multominus prohiberi posset qui ex ipsa natura pulularet, ab eo qui esset comparatus studio. quin potius, si vllus sermo hominibus esset naturalis, non possent esse ad alios dociles. quia quod in-
tus manet, prohibet extraneum. ut ergo natura fecit homi-

nem prorsus inertem, vt esset ad omnes artes habilis, necesse est, fecerit omni sermone carentem, vt possit omnes discere. videmus verò plures homines, ad alios multos sermones habiliores, quàm ad Hebræum. quod quidem nullatenus fieri posset. nam in id quod naturale illis est, spõte feruntur res omnes. Ex dictis igitur constat, loqui quidem naturale esse hominibus, quia natura, vt ex ipsa linguæ formatione cognouimus, in hunc vsu eam destinauit. hoc autem aut illo sermone vti, studio ac doctrina euenit, & ipsa quidem idiomatica, vsu ac tacita consensione hominum, nata sunt: præter septuaginta illa, quæ ad turrim babel, in diuisione linguarum orta sunt, quorum Deus ipse voluit esse auctor & doctor, non quod illa potius, quam quæ deinceps vsu extiterunt, cognationem vllam haberent cum natura, sed quod ad breuem & expeditam distributionem gentium, expediret esse multilingues. dilexit verò Deus, quæ ipsi placuit. itaque cum hominum vitæ nihil posset esse vtilius, neque iocundius, quàm suas sibi inuicem cogitationes communicare, neque quidquam magis naturale, quàm scientiæ desiderium, & scientia comparetur docendo ac discendo: docere verò ac discere non contingat aliter, quàm conceptionum mentis communicatione: ipso naturæ impulsu feruntur in loquelam. quia, vt indicatum est, nulla neque potior, neque facilius, excogitari potest ratio inuendi. inuenerunt igitur primùm loquelam, quò verbis significarent animi conceptiones. deinde, quia sermo haberi non poterat, nisi ad præsentem, ac statim ac emissus est, effluit; excogitata scriptura est, quasi verba missilia, & permanentia, quibus & cum absentibus, atque adeo cum posteritate loqui contingeret. loqui, inquam, hoc est verba illis significare, ac sermonem præsentare. quoniam enim scriptura, inuentione posterior est,

est, loquela, sit vt loquela per se significet omnes conceptiones, & scriptura loquelam . nimirum hæ duæ Scripturæ, homo & anthropos, eandem rem significant, sed non per eandem vocē, lectæ enim diuersum admodū sonant, per diuersas enim voces significant eandē rem, & ingerunt mēti eandem notitiam . velut etiā per diuersas Scripturas significari potest eadem vox, vt per has, anthropos & ἀνθρωπος eodem igitur modo habent scripturæ ad voces, quo voces ad cogitata. Atqui, neq; hic ordo, vt sermo discatur ante scripturam, atque proinde scriptura per vocē significet, potiusquā vox per scripturā, necessitatem habet naturalē, ita vt nullatenus possit contrā fieri, Sed ob facilitatem potius ita euenit, & quia citius sunt homines nullo sensu orbatī, habiles ad loquendum, quā ad scribendum . posse verò omnino contrā fieri, aperte indicauit Petrus Pontius, Monachus sancti benedicti, amicus meus, qui (res mirabiles) natos surdos docebat loqui, non alia arte, quā docens primū scribere, res ipsas digito indicando, quæ characteribus illis significarentur, deinde ad motus linguæ qui characteribus responderent, prouocando. itaq; vt audientibus à loquela, ita auribus captis, rectius incipitur ab scriptura . neutrum igitur habet necessitatem naturalem . Sed videtur ex rei natura esse eadem ratio sermonis & scripturæ, præter maiorem loquendi facilitatem, in ijs qui omnibus sensibus vtuntur . qui verò carent auditu habere possint scripturam loco sermonis . acceditq; illis rerum diuinarum notitia ex visu, vt alijs ex auditu . cuius ego rei testis sum, in discipulis illius amici mei. Itaq; est sermo, velut scriptura effluens, & scriptura velut Sermo manens . at verò scribendi, nullam rationem constare natura, Sed vsu & arte, manifestum est . nam neq; cuiusq; hominis est scribere, neq; hominum omnino fuit semper, sed post aliquot

quot mundi secula excogitatum, diuersum admodum apud diuersos, ubiq; magno labore discitur. ita igitur de loquela & uerbis censere consentaneum est: nulla scilicet uerba significare aliter, quàm ad libitum, eorum qui primùm eis vsi sunt. quod (si nihil aliud) ipsa idiomatum mutabilitas indicat. nullus enim est, qui non, uel in suo seculo, uideat, ubique gentium quædam uerba antiquari, quædam nouari. ut facile sit intelligere, nisi scripturæ beneficio seruata essent, nullum omnino uerborum quibus antiquissima secula usæ sunt, suam significationem fuisse retenturum. non igitur eorum significationes natura constant, sed usu. nam præter dicta, res omnes ab eisdem Seruantur causis, à quibus fiunt. seruantur uerò significationes uerborum omnium, usu, alioqui per obliuionem periturae, igitur & natæ sunt ex uoluntate utentium, non ex natura. neq; quidem obstat, uerba quædam, quibusdam rebus, ob quasdam causas, tributa esse (quod maximi facit socrates in cratilo) ut homo quia exhumo, & *φωσρός* quasi *φώσρός*. nam deriuatiua deducuntur exprimitiuis, ipsa uerò primitiua, & simplicia, non alia ex causa significant res quarum sunt, quam ex placito auctorum. igitur & deriuatiuorū & cōpositorum significationes, referuntur ad uoluntatem utentium. quin & illa etiam nomina, quæ ob similitudinem quandam sonitus conficta sunt (grammatici uocant onomatopœiam) ut clangor, tinitus, bombus, *βορβορύμιος* significant ad libitum utentium. quia si illa eadem nomina tributa essent rebus longe diuersis, aut illis eisdem rebus nomina longe diuersa, ualeret colloquentium vsus, nulla neq; similitudine, neque dissimilitudine obstante. itaque & uoces omnes & scripturæ significant ad libitum. qua propter ex ipsa natura nullam vim habent significandi, nedum efficiendi quippiam: sed significant solum, quia ita conuenit inter colloquentes

loquentes, plures, aut pauciores. Nulla igitur naturalis ratio est, qua verba aut characteres possint morbum inferre aut sanitatem, aut aliud quippiam efficere, eorum quæ magi pollicentur, & cabalistræ. quod si quædam nomina Hæbrea, in Sacris hymnis retinentur incommutata, id quidem non fit, quod Deus Sabaoth, verbi gratia, maius quippiam sit, quam deus exercituum, Sed (vt Plinij utar verbis) externa & ineffabilia verba audientium animos magis mouent, semper quidali immensum expectantes, ac dignum deo mouendo. itaque facit id ecclesia, vt peregrinarum vocum recitatione, magis animus inflammetur, quia vulgares facilè contemnuntur. quo etiam fortasse consilio sanctissimus Papa noster Gregorius decimus tertius, prohibuit horarias preces vulgari sermone recitari, ne scilicet vulgares voces vulgus contemnat, quod inauditas solet demirari. hanc verò esse causam retinendi eas voces, non quòd hæbreæ sint, constat, Si quidem & græcæ retinentur quamplurimæ, vt Chiryæ Eleyson, o Theos, Athanatos. Ischyros, & alia eiusmodi. ceterum nihil hoc aliud est, quam, quod sancta ecclesia, omni ratione curat, secundum hominum conditionem, nos ad pietatam, & rerum diuinarum estimationem prouocare. alioqui verbis ipsis nulla naturalis vis inest. Quapropter incantationes uanæ sunt, ac superstitiosæ, quæque de illis narrantur, falsa aut maligna: maligna dico, quæ cacodemonis interuentu fiunt: falsa, quæ cum non fiant, delusa, sibi persuadet vulgi credulitas. falsum est igitur, cantando rum pi angues: falsum quoque eos sibi obturare aures, ne audiant, quod vel Plinius per derisum narrat dicens, non pauci etiam (credunt scilicet) serpentes ipsas incantari, & hunc unum illis esse intellectum, cõtrahique marso- rum cantu. Meritò ergo illa impostura damnatur diuinis ora-

culis, & interdicitur fidelibus. deuteronomij decimo octauo
 » ita habetur. Quando ingressus fueris terram, quam dominus
 » Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illa-
 » rum gentium, neq; inueniatur in te qui lustret filium suum,
 » aut filiam, ducens per igne, aut qui ariolos sciscitetur, aut
 » obseruet somnia, atque auguria. neque sit maleficus
 » neque incantator, neque qui pythones consulat, neque
 » diuinos, & quærat à mortuis veritatem. omnia enim hæc
 » abominatur dominus, & propter istiusmodi scelera dele-
 » uit eos in introitu tuo. Itaque abominatur dominus incanta-
 » tiones, iusta lustrationes filiorum, & pythones. usque adeo, ut
 » ob eas dicat se deleuisse illas gentes. rursus paralympomenon.
 » 2. cap. 33. manasse crimina ita recensentur. maleficus artibus
 » inferuebat, habebat secum magos & incantatores, multaque
 » mala operatus est coram domino. Isaiæ 47. venient tibi (allo-
 » quitur babilonem) duo hæc subito in die una, sterilitas & ui-
 » duitas. vniuersa uenerunt super te propter multitudinem ma-
 » leficatorum tuorum, & propter duriciem incantatorum tuo-
 » rum vehementem. hæc Isaias. Si uerò vis talis data esset uerbis
 » à Deo, non esset profectò incantatorum ars abominabi-
 » lis ipsi, magis quàm medicina. uelut enim incantator
 » nunc utitur incantationibus aduersus morbos & uenena:
 » nunc ad maleficia: ita & medicina, nunc componit medica-
 » menta salutaria, nunc deleteria. non tamen proinde medi-
 » cina est Deo abominabilis, sed gratissima: quoniam scilicet
 » possumus ea utiliter uti. quandoquidem igitur incantatio est
 » Deo abominabilis, naturalis non est, sed, ut dixi, uana, aut
 » maligna. Res ergo iam exigit, ut interpretemur carmina illa
 » psalmi. 57. quæ in subsidium, incantationum citata sunt. In-
 » ter alios Philosophandi modos quibus antiquitas ad notan-
 » dum hominum mores, usa est, non fuit in postremis, qui per

con-

confictas quasdam fabellas, aliud quiddam allegoricè significabat. quem tenuerunt *Æsopus*, & *Cyprius*, & *Libycus*, & alij multi Philosophi & Poetæ, inter antiquos; inter iuniores quoque, omnes qui emblemata scripserunt. multa verò, quæ ab antiquissimis illis, ad innuendum figuratè aliud aliquid, conficta sunt, incautè sunt accepta à posteris, & eorum sanè nonnullis eruditissimis, quasi simpliciter, ac sine vlla figura, dicerentur. velut, inquit *Æsopus*, castor præter cæteros quadrupedes in aqua durare fertur, & eius genitalia ad artem medicam vtilia esse. hic vbi videt se à venatoribus captum iri, ipse sibi genitalia præcidit, atque in sequentes projiciens, hoc modo euadit incolumis. hæc conficta sint, ad significandum, hominibus, prudentes si esse velint, pro adipiscenda salute, nullam esse habendam rationem fortunarum: non defuerunt plurimi, qui affirmarent, eam esse, reuera, castori à natura inditam prudentiam. Ita etiam factum est in fabula de serpente & incantatore. cùm enim antiquitus conficta esset, ad arguendam impietatem eorum, qui à veritate auditum auertunt, nollentes, neque consilijs neque exhortationibus, ac multo minus reprehensionibus aures præbere, non defuerunt qui opinarentur, id quoque esse verum, eamque esse serpentis naturalem versutiem. verùm re, vt habet, intellecta, planeque perspecta, dicit Philosophus, hominem qui in naufragij periculo, merces vestesque, & omnem tupelectilem, mittit in mare, similem esse castori præcedenti sibi testes, cum vrgetur à venatoribus. qui tamen Philosophus arguendus non est, quòd affirmet, castorem sibi testes fecare. non enim affirmat, sed per moralem fabulam docet homines prudentiam. tale etiam est quod in Psalmo fecit *Dauid*, scilicet interpretatus est parabolam, ad arguendam pertinacem intemperantiam eorum, qui audire recusant veritatem,

ritatem, neq; quidquam audire sustinent, nisi quod ad suam voluptatem spectat, pruriētes auribus, & ad sua desideria coaceruantes sibi magistros. fabulę itaque moralis, seu parabolę interpretationem, continent dicti Psalmi carmina nimirum intemperantes homines sunt similes serpentibus, quia obturāt aures suas, ne audiant voces incantatoris sapienter incantantis, hoc est, contionatoris qui docet veram sapientiam, & per hanc incantationem, incantat morbos animi. neque verò in hoc solum scripturę loco, sed in multis alijs occurrunt morales fabulę seu apologi seu parabolę, seu vtcunq; vocare lubet, quę allegoricè aliud innuunt, quàm litera sonet. quinimo nullus est modus vtilis philosophandi, eorum qui ab hominibus ad componendos mores excogitati sunt, qui non reperiatur exactius in sacris. quis enim vnquam acutius, aut eloquentius vsus est fabula, quam Ioatham ad sichemitas ex montis vertice (narratur cap. 9. iudicum) vbi non solum inducit loquentes beluas, vt Æsopus, sed etiam arbores, dicens. iērum ligna vt vngerent super se regem, dixeruntq; oliuę, impera nobis, quę respōdit, nunquid possum deferere pinguedinem meam, qua & Dijs vtuntur & homines, & venire vt inter ligna promouear? dixeruntq; ligna ad arborē ficum, veni & super nos regnum accipe. quę respondit eis, nunquid possum deferere dulcedinem meam, fructusque suauissimos, & ire, vt inter cętera ligna promouear? loquutaq; sunt ligna ad vitem, veni & impera nobis. quę respondit eis, nunquid possum deferere vinum meum, quod letificat Deum & homines, & inter cętera ligna promoueri? dixeruntque omnia ligna ad rhamnum, veni & impera super nos, quę respondit eis, si uerè me uobis regem constituitis, uenite, & sub umbra mea requiescite. si autem non uultis, egrediatur ignis de rhamno & deuoret Cedros

Cedros libani. Significatur uero his uerbis, iniqua promotio abimelech in regem. Sunt alia his similia exempla, quæ tamen præteriens, redeo ad pensum. Reprehendit itaque, ut dixi, Dauid, duriciem ac pertinaciam eorum, qui non sustinent audire exhortationes, interpretatione allegorica moralis fabulæ, quam antiquissimi Philosophi ad increpationem hominum, confinxerant. Vocari uerò incantationes, disputationes atque exhortationes prouocantes ad uirtutem, etiam à Philosophis, uidere possis in charmide, seu dialogo de temperantia, ubi Socrates narrans quæ audierat à quodam medico Thrace, hæc scripsit. Animæ uerò medelas esse dicebat incantationes quasdam: eas præclaris rationibus contineri, quibus animæ temperantia tribuitur, qua inferta, atque præserte, facile esse sanitatem capiti, toti que corpori tribuere. ille igitur cum medelam incantationesque doceret, iussit ut nullis precibus motus, alicui contra capitis dolorem remedium adhiberem, nisi prius animam incantationibus ipsis purgandam commisisset. his uerbis manifesta satis est sententia Socratis, morbos corporis non curari incantationibus per se, sed morbos animi. Sed & uocari eos homines, qui magnis animi morbis teneantur, nominibus beluarum, consonum est dictis philosophorum. Siquidem Plato (allegoricè fortasse alludens ad illud Psalmi 48. Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. & ad illud Prouerbio 28. Leo rugiens, & Ursus esuriens, princeps impius) in calce dialogi de natura (præter plura quæ decimo de republica, siue de legibus, habentur) ita reliquit scriptum. Auium autem genus ex nostro ita est aptè formatum, ut propilis pennas acciperet. in hoc illi homines transeunt, qui simplices & innocentes cum sint, leues tamen sunt, & frustra in

rebus

rebus sublimibus curiosi, quiq̄ue adeo fatui sunt, vt oculo-
rum iudicio confisi, hæc, altissima quæque firmiter demon-
strari posse non dubitent. gressilium verò ferarum genus ex
his natum hominibus, qui a philosophia penitus alieni, ad cæ-
lestia nunquam penitus oculos erexerunt, eòque volutioni-
bus illis quæ in capite peragi solent, nunquam vsi sint, sed
illas animæ partes sequuti, quæ in ventre & pectore domi-
nantur. ex his vtique studijs anteriora membra & capita, ob
ipsam cognitionem humi penitus defixerunt, in longum pro-
ductum, ac diuersum corporis verticem tenuerunt: quan-
doquidem ibi propter desidiam singulorum collisi sunt, &
fracti circuitus, & ideo quòd quatuor pedum, ac etiam plu-
rium est instituta figura, & insipientioribus Deus, maiorem,
ex pedibus multis, atque progressu, occasionem præstet, per
quam magis etiam deflectantur ad terram. eos autem qui ho-
rum insipientissimi erant, corpusq̄; in terram penitus prof-
ternebant, quasi nihil vltra pedibus opus foret, in corpora
carentia pedibus, & humi serpentina permutauerunt. His, &
alijs quæ deinceps sequuntur, verbis, Plato differit, homines
per animorū vitia transire in corporum diuersa genera. quod
plerique allegoricè dictum existimant. si verò id dicit allego-
ricè, quòd similes facti sint illis, constat beluarum nomini-
bus aptissimè significari homines insipientes, & improbos,
atque adeo serpentium omnium nequissimos, qui ne audire
quidem sustinent sapientium consilia. hinc igitur haud du-
bie nata est illa moralis fabula, ad quam alluditur in Psalmo,
serpentem obturare sibiaures, ne audiat verba incantatoris.
Reuera autem incantationes nullam vim habent aduersus na-
turales feras, aut serpentes, sed aduersus homines, qui ob fe-
rinos mores, illis nominibus appellantur: neq; aduersus cor-
poris morbos per se, sed animi. Atqui, nullus est, ex plebe,
qui

qui audiens Orpheum, sua cythara solitum, serpentium & ferarum omne genus ad se trahere, non intelligat, illum suis poematis, feros homines, & seorsum deerrantes, velut cicurasse, atque ad humanam societatem, & oppida allexisse. cum has veritates sapientes fabulis obumbrarent, insipiens vulgus non intelligens, in opinionem de morbis per incantationem curandis, & fugandis aut necandis feris & serpentibus, lapsus est. impostores verò & circulatores, & vtentes in sua commoda indocti vulgi credulitate, multa se facere huiusmodi profitentur. re vera tamen incantationum ad solos morbos animi vis est per se: atque ad hos curandos eis vtitur ecclesia, cantionibus scilicet, & recitationibus precum pluries repetitis, velut euoluendis vocatis rosarijs, & recitandis, ac canendis hymnis, & horarijs precibus. nimirum, his pro more Ecclesiæ faciendis, præstatur obsequium Deo, & auocatus ab alijs rebus animus, ad illum liberius euolat. ea verò vis non est verborum materialium, neque characterum, sed quia rerum Sanctarum sunt. vt neque ipsum sanctissimum nomen, IESU, quod ad omnia est efficacissimum, vim eam habet materialiter, sed quia Deum significat Saluatorem. de exorcistarum etiam verbis perinde dicendum, non esse scilicet vim fugandi demones in illis, qua res quædam sunt, aut ita sonant, aut talibus descripta figuris, sed quia ita significant. neque ea quidem verba fugare, torquere, aut premere demones vi vlla naturali, sed Dei concursu, cui placuit, in bonum hominum, ad fugandam hanc pestem, ita inuocari, & vim talem initiatis impertiri. ex his autem omnibus non fit, vt vlla vis naturalis sit verbis, neque vt aliud quippiam possint, quàm significare, atque id ex hominum placito. quapropter, si magi Pharaonis infusurrendo aliquid, aut characteres aliquos describendo (vt nunc quoque quise magos

magos profitentur, & inter Iudæos Cabaliftæ) fecerunt colubros & Ranas, & dæmonum scientiam, arcana quædam naturæ, potiusquam ad verborum vim vllam, refferri debet. quid quod tot, tamque docti medici, quin & Galenus ipse, alioqui adeo rigidus Philosophus, affirmant tot morbos verbis quibusdam, & incantationibus cedere, idque sibi esse longo experimento confirmatum? certè vt ex ignoratione veri Dei, retenta solum incerta quadam diuini cultus recordatione, nata est idololatria, ita ex ignoratione moralium incantationum, quas fabulis obumbrauerant antiquissimi sapientes, retenta tantum nominis memoria, natæ sunt istæ superstitiosæ incantationes, atque hoc, cum alijs multis, errore disseminato, vsi sunt homines sæpe incantationibus aduersus morbos, atque adeo confidentius non rarò quàm medicamentis. accedit, quod aliquando leuissimis hominibus, & qui admittunt incantatores, utilis quodammodo est sua credulitas, quia (vt inquit autor libelli de incantatione, qui est

» inter Galeno adscriptos) quando mens humana (hæc sunt
 » ipsius autoris verba) rem amat aliquam, licet naturaliter non
 » iuuatiuam, sibi eam prodesse certificat. ex sola autem mentis
 » intentione corpus res illa iuuat. verbi gratia, si quis incantationem sibi prodesse confidat, qualiscunq; sit, eum tamen iuuat. hæc ille, quibus verbis innuit, incantationes aliquando prodesse ad pellendos morbos ob confidentiam infirmi. nimirum vt timor & mæstitia, ac desperatio, plurimos morbos augment, & ægrotos lædunt, ita confidentia & alacritas plurimos subleuant, & ipsa imaginatio per eos animi motus, morbos tollit, aut saltem minuit, aut, cum minime, in eis qui vehementissimè confidunt, opinionem efficit sanitatis. verùm hanc incantationum vtilitatem, constat ex accidenti esse, ob affectus animi, eius qui curatur, non per naturalem

ralem verborum potentiam. nonnulli ergo ob incitiam, verè ac per se vtilis esse putantes: nonnulli verò etiam docti, & periti medici, hoc agrorum stultitiæ concedentes (velut qui insaniam curant) incantationibus vti permittunt, etsi eas per se nihil posse certò sciant. Nomina itaque nihil habent cum rebus præter significationem, quæ ex solo consensu, manifesto, aut tacito ipsorum hominum nascitur, neque sunt nomina rebus alia ratione sua. Adam verò dicitur appellasse res nominibus suis, idest proprijs & maximè congruentibus, non omnes, sed viuentes, vt animalia omnia. quia, vt qui linguæ hebreæ sunt periti optimè norunt, indidit illis nomina, quæ proprietates & naturas eorum maximè exprimerent. quæ nomina constat deriuata esse ab alijs primitiuis, quæ ad placitum Adæ sunt rebus data, & posteritatis consensu recepta, atque huc vsque, vsu, & Sanctarum scripturarum beneficio, seruata. de fascinatione seorsum dicitur alio loco.

CAPVT QVARTVM.

Ex capitibus primo & secundo Geneseos & trigesimo septimo Ezechielis.

» VM natatiliū, volatiliū, reptiliū,
 » & progrediētium, irrationalium tamen,
 » animalium creationem narraret Moses,
 » his vsus est verbis. Dixitq; etiam Deus,
 » producant aquæ reptile animæ viuentis,
 » & volatile super terrā, sub firmamento
 » cœli. & rursus, Dixit quoque Deus,
 » producat terra animam viuentem in genere suo, iumenta,

L &

& reptilia, & bestias terræ secundum species suas: cum tamen ageret de hominis creatione, inquit, formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem. quæ verba magnum continent naturæ arcanum: indicant enim apertè, illud quod tantopere inter Philosophos controuerſum est, hominis animam non esse eductam ex materiæ potentia & fecunditate, velut animas irrationalium, sed extrinsecus accessisse, naturæ immaterialis participem: non quidem nascentem intrinsecus ex materia, sed diuina vi extrinsecus in illam immerſam, & mirabili quodammodo ei alligatam: & substantia quædam cum sit incorporea, potens per se subsistere, factam esse corporis formam. hac de re dubitant multi, in suam perniciem plus satis Philosophi. nisi potius beluas dicere consentaneum magis est, eos, qui se beluis hac in re præstare, neque intelligunt, neque credunt. hinc pendet quæstio de nostræ animæ immortalitate, de qua, etsi in commentarijs, quæ in libros Aristo. scripsi, dictum mihi satis est, tamen tentandum nunc quoque videre iuxta præsentis operis institutum, quantum possit naturalis ratio consequi, eius quod Deus Opt. Max. hoc loco reuelauit per Mosem, vt hac saltem ratione, si fieri possit beluini Philosophi à sua impietate incipiant auocari. porro perpendere oportet hæc verba. Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem. His verbis apertè indicatur, illud spiraculum quod extrinsecus inspiratum est, non esse mentem solam, & vim intelligendi, aut in omnibus hominibus eandem, vt censent quidam Philosophi, aut aliam in alijs, quæ superueniat homini iam sentienti, & habenti animam, sed illud ipsum esse ipsam animam, qua homo sentit, & uiuit. itaque non duas, sed eandem esse in

homine

homine animam, qua sentit & intelligit. nam qua intelligit, est quæ extrinsecus accessit inspirata, vocat verò eam spiraculum vitæ, & per eam dicit factum hominem in animam viuentem. tenemur itaque asserere, hominis animam neque fluxisse ex materiæ potentia, neque ab ea esse inseparabilem, sed substantiam quandam incorpoream separabilem, & imposterum æternam, eandemque esse corporis formam, & animam qua homo sentit. non tamen propterea tenemur etiam dicere, eandem esse formam vegetabilem, non enim Moses more Aristotelico vocat, ea etiam, quæ tantum vegetantur, viuentia, & eorum actum animam, sed more stoico, qui & communi hominum sensui propinquior est, ea solum viuentia vocat, quæ sentiunt & mouentur, eorum formam animam, reliqua vocat virentia, & producentia fructum, ac semen secundum genus suum, non tamen viuentia. itaq; Veritas Catholica non cogit nos asserere, ipsam animam qua sentimus, mouemur, & intelligimus, esse in nobis principium vegetandi, nedum & formam actumque primum ipsarum partiû corporis homogenearum, vt ossium, carnis, & neruorum, quod plurimi etiam affirmant, putantes absurdum esse in eadem substantia multas formas ponere. Ego verò sequutus quod & rationi magis consonum, & diuinis etiam oraculis, vt ego existimo, congruentius est, affirmo esse in nobis ante animam formas merè corporales homogeneorum, quibus ossa carnes & nerui differunt, non minus profectò (nisi me meis sensibus credere nolunt) quàm aurum argentum & plumbum: his bene temperatis accedere actum quendam perfectiorem: corporalem eum quoque, & velut naturâ quandam meliorem (ita.n.placet vocare, potius quàm animam) qua nutriuntur: omnesque hos actus educi ex potentia materiæ: his postremò accedere extrinse-

cus animam , quæ nobis vim sentiendi & intelligendi præstet . non enim intelligendum est , illud corpus hominis , in quod inspirauit Deus spiraculum vitæ , fuisse statuatam , quandam luteam , eamque accessione illius spiritus factam esse carneam & osseam , sed corpus quoddam ex ossibus neruis carne & cute , non quidem aridis , sed floridis ac virentibus , immobile tamen adhuc & sensus expers : & hæc , accedente spiritu recipisse . Indicat id visio Ezechielis c. 37. cùm enim vellet ei Deus ostendere resurrectionem mortuorum , dimisit in medio campi pleni aridis ossibus , quibus non statim accessit spiritus , qui virorem & reliqua omnia præstaret , sed primum quidem accesserunt ossa ad ossa , vnumquodque ad iuncturam suam , & super ea nerui & caro ascenderunt (virescentibus scilicet iam partibus) & extenta est eis desuper cutis , & adhuc spiritum non habebant , vsquedum ingressus est in ea spiritus , & reuixerunt , & steterunt super pedes suos . Itaque esse ossis , neruorum , & carnis , & cutis & earum partium viror , non præstatur ab spiritu qui extrinsecus accedit , atque immortalis est , sed à formis corruptibilibus & merè corporalibus , quæ ad animam quidem rationem habent dispositionum materiæ , & ob id animæ accessione , non tolluntur , sed simul cum ea manent , hac in re seruientes illi , quòd seruant , quam ea desiderat , in corpore temperiem , & formationem . Si autem hæc sententia diuinis eloquijs est consona , cur non putetur etiam esse consona rationi ? Cur velimus miseros Philosophos à fide catholica deterrere , plusquam veritas ipsa postulet imperantes credere ? nihil enim est quod eos adeo conturbet , quàm substantiam separabilem & incorpoream , esse actum corporis . nam actus rei est ipsa rei essentia , seu ipsum quod quid erat esse rei . Hoc verò vix intelligi potest , quo pacto sit
 corporis,

corporis , quod à corpore separabile . conquiescet hæc perturbatio , si his concedimus , animam non esse actum corporis qua corpus , sed qua sensituum & intelligens . non enim anima corpori præstat esse corpus , neque verò ossi esse os , neque nutriri , quod materiale etiam est & elementorum imitatur naturam , sed hæc per corporales formas habenti , præstat sensum & intellectionem , quæ spiritalis videtur esse naturæ . neque sanè Aristoteles animam finiens , actum corporis simpliciter esse dixit , sed adiecit potentia vitam habentis , quod est , actum esse corporis , non qua corpus , sed qua potest vitales actiones edere . Colligimus itaque ex hoc sacrae scripturae loco duas assertiones , primam esse in nobis animam separabilem , & nunquam interituram : alteram , hanc ipsam esse animam qua sentimus & mouemur . Distinctioris doctrine gratia , vtranq; seorsum aggrediemur monstrare . Socrates , vt licet videre in Phædone , secundam hanc non vertit in dubium , neque in id vsque tempus hominibus vlla subierat dubitatio , an esset in nobis eadem anima sentiendi & intelligendi principium . Aristoteles primus cepit ab anima mentem distinguere , animæ sensum , menti intellectum tribuens , vnde accepta occasione , posteri de ea re acriter disputauerunt , censueruntq; quam plurimi , animam & mentem res esse diuersas numero , alteramq; cum homine mori , alteram manere . quapropter , vt dixi , vtraq; quæstio erit nobis seorsum examinanda . Primæ quæstionis Socrates duos articulos esse fecit . primum , an anima sit à corpore separabilis : alterum , an sit immortalis . quandoquidem Cebes dubitationem quandam ingessit , dicens , fieri posse , vt anima diuturnior viuaciorq; esset quam corpus , atque aliquando maneret à corpore separata , fuissetque fortasse antequam in corpus mergeretur , non tamen

obid

obid esset omnino immortalis , sed postremò aliquando etiam cum homine moreretur . ob hanc suspicionem Cebetis , Socrates , postquam , vt sibi videbatur , monstauerat animam diuturniorem esse corpore , & ab eo separabilem , denuo est aggressus monstrare , esse immortalem , atq; geminam quæstionem esse fecit . quanquam ea , re vera , simplex est & vnica . Si enim anima substantia est à corpore separabilis , immortalis etiam necessariò est . nam ortus & interitus naturalis , corporearum tantum rerum sunt . quæ incorporeæ sunt , non habent Physicam compositionem , ac proinde dissolui non possunt , nisi ab eo solùm à quo sunt colligatæ (vt inquit Plato) puta ab ipso Deo . ab eo verò perse , summè bonus cum sit , nihil extinguetur , aut dissipabitur : sed eius voluntate perseuerabunt in æternum , quæcunq; ab eo solo facta sunt . Hæc adeo vera sunt , vt nemo iam sit , quem timor corripiat Cebetis : quòd sibi omnes persuaserint , animam , si semel possit subsistere à corpore separata , merè esse incorpoream (corpus enim nulla ratione esse potest alterius corporis actus) atque adeo immortalem . quare nobis hac de re simplex quæstio erit . atqui Socrates cum geminam fecerit , primam partem , puta diuturniorem esse animam corpore , insufficienter probauit : alteram , puta esse omnino immortalem , ei qui non considerauerit , procedere disputationem posita priori assertionem , videbitur probare etiam sophisticè . nam summa ratio monstrationis primæ inde pendet , quod nostrum scire reminisci quoddam sit . quod , & si probabilitatem quandam præ se fert , falsum esse monstrauit Aristoteles . Iam verò secunda est , quia corpus uiuit per animam , & anima per se , necesse esse animam semper uiuere , neque posse mori . Velut quia concreta corpora calida sunt per ignem , ignis verò primo ac per se , necesse est eum semper

per

per calere, neque posse refrigerari. huic argumentationi, qui ex aduerso assereret animam nullam substantiam separabilem esse, sed formam tantum corporis viuentis, responderet, negans animam viuere primò ac per se, sed ne viuere quidem, sed esse vitæ causam vt formam, viuere verò hominem per animam, non vt est calidus per ignem, sed vt ipse ignis est calidus per calorem, qui tamen calor calidus non est. qui verò semel recepisset, esse animam substantiam quandam corpore antiquiorem, potentem per se existere, vt videbatur Socrates, cum in eam argumentationem venit, indicasse, cogeret profectò concedere, hominem viuere per animam per se primò, atque ideo eam mori non posse. meritò ergo diximus, vnicam quæstionem esse hanc, & eius decisionem ex prima assertionem pendere, puta animam hominis esse separabilem à corpore. quod quia à Socrate non satis monstratum est, quòd nostrum discere reminiscendum esse non probetur, alijs rationibus utar, si quæ videbuntur esse firmissimæ, in ijs, quas produxerint iuniores, aut mihi nunc dederit Deus. Certè probabiles rationes sunt excogitatae quam plurimæ, monstrationi verò proximæ, si quæ, ea est profectò; qua Aristoteles est vsus. Si scilicet homo actionem aliquam habet, ad quàm nullo corporali organo utatur, eius anima incorporea est, & separabilis. nam constat animam hominis esse eius formam: forma verò cuiuscunque rei est principium & causa actionum omnium eius. ergo anima est præcipua causa actionum omnium hominis, utitur verò organis corporeis ad eas obeundas. si quam ergo habet homo, quæ sine vllò organo corporali agatur, eam operatur anima per se. talis ergo est ea forma, vt possit aliquid agere, etiam si esset sine corpore, si verò agere, & esse, ac viuere, posset sine corpore. Dices fortasse, esse aliquid; quod anima existens

stens in corpore possit facere corpore non vtens, tamen extra corpus nihil posse facere, quia ne esse quidem potest. velut ego non vtor cerebro ad pulsus arteriarum, tamen sine capite pulsare non potero, quia neque viuere. Itaque per accidens esse corpus necessarium ad eam actionem, quæ sine organo corporali agatur, vt viuat scilicet anima. Verùm hoc de illis tantum rebus dici posse constat, quæ alijs indigent vt feruentur, alijs vtantur vt operentur: de anima & corpore non ita, sed si anima corpore non eget vt operetur, multo minus vt feruetur: & argumentum ita rursus procedit. si aliquid potest agere anima nullo vtens corpore, habet in se se, ac præter corpus, naturam & principium agendi illud. omnis autem vis agendi fluit ex aliquo esse, ergo principium aliquod habet in se se existendi, id ergo retinebit etiam si separetur à corpore: separari enim etiam poterit secundum illud. nam quod anima agit nullo vtens corpore, non agit qua forma corporis, forma enim rei non operatur quippiam per se, sed est principium operandi ipsi rei cuius est. si ergo anima agit aliquid per se, qua id agit non est corporis actus, sed substantia aliqua à corpore separabilis, quare & incorruptibilis. erit igitur anima geminæ quodammodo naturæ, quæ corporales & per corpus exercet actiones, forma corporis; quæ spirituales & nullo vtens corpore, substantia incorporea separabilis & immortalis. si verò est in anima aliquid immortale, constat ipsam animam immortalem esse, atque separatione corporis tantum priuari eis actionibus, quas obit per corpus, velut artifex priuatus instrumentis. Propositio ergo satis est euidentis. videntum verò, an re vera sit aliqua actio hominis, cuius nullum sit corporale organum. tales certè sunt duæ, intellectus & voluntas. quod ita constat: euenit hominem intelligere atq;

cogno-

cognoscere contrarium, ei quod sensus omnes corporales, siue externi siue interni dicunt, & velle contrarium ei, quod appetunt corporales omnes potentia: ergo neque intellectus, neque voluntas, ea scilicet, penes quam est liberum arbitrium, est corporalis potentia. nam nulla potentia corporalis dicitur, stellam esse maiorem terra: intellectus dicitur esse maiorem: ergo intellectus non est corporalis. neque vllus vnquam appetitus corporalis appetere potest dolorem, neque langorem; voluntas hominis saepe appetit haec (nam ieiunia & verbera) ergo voluntas hominis non est corporalis. ad intelligendum ergo aut volendum nullo corporali instrumento vtitur anima. Porro euenit aliquando disputare de re, separata omni conditione materiali, vt de homine, nulla ratione habitae loci, magnitudinis, coloris aut figurae, aut alterius cuiuspiam conditionis corporalis & sensibilis, ergo potentia qua id agitur, nullo corporali organo vtitur. nam cum cognitio agitur aliquo organo corporali, facultas nihil aliud percipit quam organi passionem: organi vero corporalis passio, non possit esse sine corporalibus conditionibus. quare neque facultas per eam perciperet, nisi accidentia corporalia: quae igitur percipit sine corporeis accidentibus, incorporea est. Praeterea, adeo videtur euidens esse in nobis aliquam substantiam incorpoream, separabilem, & aeternam, vt, vel quia in dubium vertitur, & vocatur in disputationem, necessarium sit ita esse. nam si in nobis nihil esset nisi corporeum & caducum, vnde orra esset nobis ea dubitatio, aut omnino cogitatio de aeternis & incorporeis, magis quam belluis? omnis enim cogitatio, aut ab obiectis orta est, aut interius ex nobis ipsis suppullulat. immortale & incorporeum nihil nobis obijci potest, dum in hac vita sumus. nam & ipsae spirituales substantiae, si quando hominibus vo-

lunt apparere, corporales species induunt. Si ergo in nobis nihil lateret tale, nullum omnino principium esset cogitandi de incorporeis & æternis. nam finge Deum fecisse ab initio omnes homines sine oculis, quis vnquam disputasset, an color esset fulgor quidã, an superficie extremas in corpore terminato? vel an color esset visibilis per species quas effunderet, an per facultatem, quæ ab oculis emitteretur? nunc verò disputatur de incorporeis substantijs, & æternis, & de modo quo intelligunt & operantur: est ergo in nobis vis aliqua ea agnoscendi, quæ non potest esse corporea, sed incorporeum aliquid & æternum, cuius præcipuè ea facultas est, & vnde naturaliter suppullulat omnibus gentibus, diuinorum, immortalium, & incorporeorum cultus, & desiderium. igitur haud dubium est esse in nobis mentem immortalem. neq; locus est dubitandi, an Arist. ita putauerit, putauit enim proculdubio. An verò ea mens, & anima, per quam sentimus & mouemur, sint diuersæ, hæc mortalis, illa immortalis, iuxta sententiam Aristotelis, ac re vera, an sint partes diuersæ eiusdem animæ immortalis, id videtur posse in dubium vocari. In qua disputatione ita videtur procedendum. Aut illa mens (si non esset eiusdem animæ, qua sentimus pars) esset in omnibus hominibus eadem, aut in alijs alia. eadem numero in omnibus, non videtur posse. nam etsi idem homo ponatur in multis locis esse, non tamen poterit, idem eum sit, contraria habere simul, velut vno loco esse albus, alio niger secundum eandem partem, & eodem tempore. tamen humana mens quædam in hoc homine scit, quæ in alio ignorat, & est huic bona, illi mala mens: non est ergo eadem numero. Si verò est vnicuique sua, quandoquidem ea nullo corporeo vtitur instrumento, non sit corporis actus, neque sit in homine vt forma in materia, sed vt naua in naue, vel vt intel-

ligimus

ligimus esse in orbibus cœlestibus spirituales alias substantias. Si verò ita est, homo duo sit supposita diuersa, aliud, illud animal alogum, ex corpore & anima sensitiua conflatum, vt equus, & bos, aliud substantia illa per se quidem subsistens. quandoquidem si forma corporis non est, neque corpus est illi materia, sed adest, velut cacodemon aliquando tenet humanum corpus. non ergo erunt eadem vtriusque, neque totius ex utroque conflati eadem actiones, neque communes, sed vtrique suæ. sentiet sanè illud animal, intelliget illa mens, homo tamen non intelliget, magis quàm fues, in quos sunt immisi dæmones. hæc autem omnia sunt absurda. non est ergo ita: sed anima illa tota qua sentimus, mouemur, & intelligimus, substantia est incorporea, æterna, & separabilis. habet tamen mirabilem naturam præ alijs omnibus intelligentijs, quòd cum sit substantia potens per se subsistere, potest etiam corpori ita temperato & formato herere vt forma, & per corporalia organa, esse illi principium sentiendi & mouendi: atque intelligit, quà separabilis, sentit & mouet, quà forma. quare cum à corpore recedit, illud retinet, hoc amittit. atque ideo, à corpore separata, imperfecta quodammodo est, quia exercere non potest multas earum virium, quas natura habet, sentiendi scilicet & mouendi. sed dices, humanum corpus habet temperiem & compositionem meliorem, quàm aliorum animantium corpora, & ad viuendum accommodatiorem, ergo dum in vtero geritur, vbi primùm talem temperiem & compositionem attigerit, orietur necessariò ex materiæ potentia forma sensitiua, ita vt necessariò, etsi eo momento Deus nullam rationalem immergeret, esset futurum quoddam animal, idq; perfectius alijs irrationalibus. Si igitur sensitiua forma necessariò oritur ex illius materiæ potentia, frustra datur ratio-

nali animæ pars sensitiva. erit enim otiosa sensitiuarum altera, aut utentur duæ eisdem organis. Certè nisi Deus immergeret in humanum corpus rationalem animam, illud verò nihilominus temperiem & compositionem acciperet talem, oriretur naturaliter forma aliqua sensitiva: nunc verò non oritur, quia eodem temporis momento, quo commodam compositionem corpus consequutum est, inspirat in illud Deus spiraculū vitæ, quod simul sensitiva & intellectiva anima est. eo verò inspirato, materia non profert aliud, ut neq; vlla alia res producit, quod productum inuenit. Itaq; non profert quam proferret formam sensitivam, quia præuenit accedere illud spiraculum vitæ, quod non minus sensitiva anima est, quam quæ ex materiæ potentia oriretur. Monstratum itaque esse videtur animam hominis esse incorpoream, & separabilem, non ex materiæ potentia ortam, sed extrinsecus accedentem, eandemque esse in nobis sentiendi & intelligendi principium, etsi non eodem modo. Considerare autem superest, an anima antiquior sit corpore, ut Plato censet, atque creata prius, in corpus deinde immittatur, an in ipso creetur corpore, neq; vnquam antea sit, quam teneat corpus. Nullam esse arbitror naturalem rationem & viam, qua alterutrum monstrari possit. quia, ut Aristoteles dicit, post mortem non reminiscimur, hoc est scire non possumus, an nostræ animæ præextiterint, & sæpe ab alijs corporibus decesserint, quia etsi id factum esset, non possemus recordari, eò quòd omnium rerum corporalium in singulis decessibus essent deleta phantasmata. itaque Aristoteles etiam existimavit, præsentis dubitationis nullam nos posse monstrationem comparare. Sequentibus verò nobis hac in parte, quod est probabile, videtur præter rationem, ponere animam antiquiorem corpore.

corpore . nam anima quæ anima , forma est . formæ verò quæ forma , non est aliud esse , quàm esse formam . non est ergo consentaneum esse prius animam quàm sit forma , forma verò actu non est nisi in materia , ergo non est prius quàm sit in materia , sed in ipsa creatur . Porro secundum naturæ ordinem prior est potentia , quàm actus , quia potentia via est ad actum , materia verò est potentia , forma actus , ergo materia generatim prior est quàm forma , & antiquior : igitur & hæc materia , quàm hæc forma , corpus inquam quàm anima . quoniam verò corpus omne dissolubile , anima verò , vt monstratum est , immortalis , sit vt posterius , corpore corrupto anima maneat , vsquedum , Vi diuina , eidem , rursus vnita , tribuat immortalitatem . hanc ob causam Moses hominis ortum narrans , dixit . inspira- uit in faciem eius spiraculum vite , hoc est dedit illi spiritum , quo viueret . Ezechiel verò cùm rationem Palinginesia , seu resurrectionis exponeret , dixit iussu Dei quatuor ventis , Veni spiritus & inuffa super interfectos istos , & reuiuifcant . Iubet itaque mortuorum spiritus , quasi separatos , & adhuc manentes , redire in sua corpora , atque à quatuor ventis venientes congregari . Sunt itaque hæc eadem , quæ diuina tradunt eloquia , partim naturali ratione indicata , partim confirmata probabiliter . Esse scilicet in homine vnicam animam (nam alendi principium animam non appello) eamq; non oriri ex materiæ potentia , sed à Deo inspirari , non quidem seorsum factam prius , sed creatam in ipso corpore , separabilem & æternam , atque manentem post interitum . sed , quoniam huic contemplationi coniunctum est . de brutorum animis , quid sacra innuant , adijciamus .

CAPVT QVINTVM.

» A P I T E nono Geneleos dicitur. omne
 » quod mouetur & uiuit erit uobis in ci-
 » bum, quasi olera uirentia tradidi uobis
 » omnia, excepto quod carnem cum san-
 » guine non comedetis. sanguinem enim
 » animarum uestrarum requiram de ma-
 » nu cunctarum bestiarum. Rursum de-
 » cimo septimo Leuitici, ter repetuntur hæc uerba. Anima
 » omnis carnis in sanguine est. Rursum. 12. Deuteronomij
 » hoc solum caue, ne sanguinem comedas, sanguis enim eo-
 » rum pro anima est, & idcirco non debes animam comedere
 » cum carnibus. His uerbis Philon, libello quod deterius
 » potiori insidietur, intelligit dici, animam esse ipsum san-
 » guinem. cuius sententiæ fuerunt inter Philosophos nonnul-
 » li, ut Critias, cuius meminit Aristoteles primo de anima.
 » quoniam uerò. 2. cap. Geneleos dictum est, inspirasse Deum
 » in faciem hominis spiraculum uitæ, atque illud esse animam
 » qua uiueret: quibus uerbis aperte significatur, animam ho-
 » minis esse spiritum illum inspiratum à Deo, componens hæc
 » duo loca, dicit, esse in homine duas animas: alteram carnis
 » per quam homo animal fit, hanc esse ut in brutis sangui-
 » nem: alteram hominis quæ homo est, hanc esse illud spi-
 » raculum incorporeum, separabile, & æternum: ob idque
 » dicere Mosem, inspiratum esse in faciem, quòd id non
 » sit per totum corpus, & insensatissimas etiam partes di-
 » spersum, ut sanguis, sed sublimem corporis partem te-
 » neat, quo superna cœlestiaq; contempletur. Sed cùm mon-
 » stratum antea sit, eandem esse unicamque in homine ani-
 » mam,

nam, quia fit animal & homo, hoc est, quia sentiat & intelligat, non potest nunc hæc Philonis interpretatio probari. neque verò dicere possumus, brutorum animas esse sanguinem, hominum verò non. nam. 4. capite Geneseos dicitur, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. id verò dicitur de sanguine Abel, quasi anima Abel clamaret, & effusus sanguis. quid ergo dicemus? certè non videtur necesse intelligere, quia dicitur, Anima omnis carnis in sanguine est, essentiam ipsam animæ esse in sanguine, seu animam esse ipsum sanguinem. necesse tamen est, sanguini esse cum anima aliquid præ alijs corporis succis: aut sanguinem esse aliquid animæ quòd alia quæ in nostro corpore continentur, non sint, cuius gratia dicatur, anima esse in sanguine, potius quàm in vlllo aliorum. id verò quid sit oportet inuestigare. Primum omnium sanguis, anima carnis non est. Anima enim est forma corporis viuientis: corpus verò non potest esse forma corporis. forma enim & materia partes sunt rei, vt principia, non vt partes quantæ: quapropter ex materia & forma constat res secundum se totam, neque quæ forma & materia possunt esse separabiles aut diffitæ. Sed neque pars animantis propriè videtur esse posse sanguis (dico verò partem propriè esse, quæ est animata, non vt capilli, & extremi vngues) nam sanguis est alimentum commune partium omnium corporis, nulla autem partium videtur parte alia animantis nutriri. neq; videtur consentaneum rationi, vt inter eiusdem animantis partes ea pugna sit, vt aliæ alias conficiant. porrò sanguis non est continuatus cum solidis partibus, sed vt liquor quiuis alius in vase continetur. non facit ergo cum illis vnum per se, & vnitatem formæ. Porrò nemo hominem, minorem fieri, aut mutilari putat, cum sanguis emittitur: oporteret verò si is esset pars. sed si nihil horum est sanguis, quid

quid superest vt sit aliud quàm alimentum? non enim est excrementum. sed si id tantum, quid potius est quàm pituita, bilis, melancholia, lac, medulla ossium, semen, communis ros, quæ etiam nutriunt? Certè in ratione, alimenti præstat plurimum alijs succis sanguis, quia solus potest nutrire partes omnes: alijs verò succi, partim non nisi cum quodam sanguine misti, vt bilis vtraque, partim non nisi quasdam partes, vt pituita pituitosas, chylus vocatus ventriculum, lac mamas, medulla ossa, semen testes. est itaq; antonomasticè, ac ratione quadam potiori, sanguis alimentum animalium, atq; ideo cum nutritione seruetur eorum vita, videtur non ineptè dici, carnis animam, hoc est vitam, in sanguine esse, hoc est, sanguine seruari. Verùm cum nutritio non sit animantium propria, sed communis cum his rebus, quas Moses non vocat viuentes, sed virentes, vt indicatum antea est, leue esse videtur nutritionis esse materiam, vt anima in eo esse dicatur: consentaneumq; est, aliud præterea esse aliquid in eius natura, cuius gratia ita dicatur. Certè vt Galenus dicit, sanguis non tantum præstat corpori alimentum, sed calor etiam naturalis perseuerantiam in eo obtinet: quia fouet, seruatq; naturalem calorem sanguine præditorum. quod vel inde intelliges, quòd effusione sanguinis refrigerantur. quamquam hoc contradictionem videtur posse accipere. siquidem Aristoteles censet (atq; Hippocrates alicubi videtur eiusdem esse sententiæ) sanguinem esse subiecto frigidum, calere verò calore cordis & spirituum. atq; adeo Galenus ipse, etsi subiecto calidum esse censeat, tamen eius feruorem calore cordis fieri concedit. si igitur sanguis aut subiecto frigidus est, aut saltem minus calidus quàm cor, non seruat ipse cordis calorem, nisi fortè per accidens, vt vestes aut medicamenta, quæ recalfaciunt partes, à quibus calorem acceperunt.

perunt. Atq; hoc quidem, vt ego existimo, consentaneè dicitur, & res ita habet, nisi sanguinis nomine intelligamus sanguinem vt in animantibus existit, spiritu scilicet plenum, eiusq; admittione calentem, & fluentem. atqui oportet ita intelligere, semper enim intra sua vasa talis est, in arterijs quidem magis, in venis minus, vtrobq; tamen spirituofus. quia semper cum sanguine spirituum copia effunditur, hisq; evanescentibus concrefcit vbi effusus est, nisi sit corruptus. spirituofus ergo est, ex quo caloris naturalis perseuerantiam obtinet, & in quo anima, hoc est, vita, est. quia, scilicet, facultas vitalis, quæ viuentium propria est (neq; communis cum virentibus, vt nutritio) in naturali cordis calore consistit. hic verò sanguine & spiritibus seruatur. sed dices, nondum videri hæc esse satis, vt anima in sanguine dicatur esse, neq; sanè prius videri esse posse satis pro dignitate explicata hæc verba, quàm indicetur animam ipsam aliquo modo in eo esse. Certè hoc quoq; indicari potest. nam nisi anima in sanguine spirituoso est, quo pacto possint in eo esse eius actiones? at verò sunt. nam quid est, quod ferueat per iram, fugiat per timorem, per mœstitiã pigrescat, per gaudium effundatur, per pudorem in faciem occurrat, quàm sanguis & vitales spiritus? necesse igitur est animam, cuius sunt hi affectus, in sanguine esse aliquo modo, quo in nulla alia re, earum quæ ad corpus nostrum pertinent: siquidem nulla alia ita mouetur per animæ affectiones. si verò vt indicatum est, non est sanguis ipsa anima, non est in eo animæ essentia, vt humanitas in homine: atq; si ne animatus quidem est sanguis, non est anima in sanguine, vt in corde, cerebro, & alijs partibus, vt inquam in subiecto proprio: subit verò sanguis motus, qui primariò ipsius animæ sunt, est igitur in eo anima vt in instrumento proprio ipsius. dico autem vt

N

in instru-

in instrumento proprio ipsius: quia cum sint duplices motus in animante, quidam dicuntur esse corporis, ut ambulare, & clamare, quidam animi per se, ut irasci, gaudere, merere, timere, & erubescere: horum est sanguis cum spiritu fluens, instrumentum proprium. atq; ita anima in eo est modo quodam diuiniore, quam in vilo alio instrumento: non quidem per informationem, aut per præsentiam, sed per potentiam, & operationem, quia nulla alia in re manifestius quam in eo operatur. quin potius videtur ipse sanguis, animæ proprias operationes operari, esseq; velut alia quædam anima corporalis & manifesta, exprimens suis actionibus, illam primam & veram animam, quæ per se est nobis incognoscibilis. Vergibus rursus dicens, fieri non posse, ut sanguis moueatur motibus animæ per se, nisi animatus sit, aut ipsa met anima. nunc verò videtur, motus illos subire per se. neq; enim sanguis ita mouetur, quòd trahatur, pellatur, aut mittatur ab aliquibus corporis organis, sed quòd per sese sequatur imaginationem, quasi percipiens animæ ipsius conceptiones. Certè hæc admiranda sympathia sanguinis cum anima est, ut hæc percipit, ille mouetur. Indicat porrò ea res, diuinitatem quandam in anima animantium perfectorum, quæ sanguine prædita sunt, & illos habent animi motus, maiorem, quam sit in rerum imperfectiorum formis: posse scilicet mouere, vi imaginationis, materiam deiunctam, & cuius actus ea non sit, illaq; vti vt instrumento proprio suorum motuum. hanc fortasse ob causam, Auicenna maiorem adhuc virtutem (vt par est) rationali animæ volens tribuere, putauit, posse eam hoc idem in materia extra corpus, longeq; consistente, citra omnem contactum physicum, facere. Ea verò sententia non probatur. neq; sanè sanguis ab anima, sine contactu mouetur, sed mathematicè tangitur à viuentibus

uentibus partibus: physicè, hoc est per virtutem ab anima. est enim, vt dictum est, anima in sanguine, per operationem & virtutem. hanc ob causam, volens Deus Optimus Maximus, homines quàm maximè à cædibus, & iniurijs abstinere, curauit, vt à sanguinis effusione super terram, & esu, aborrerent. estq; hoc quodammodo simile symbolis Pythagoricis, quibus præcipiebatur aliquid, vt aliud insinua- retur. velut iubebat ille abstinere à fabis, quo abstinere à comitijs. voluit verò Deus, vt sanguinis effusione, tantùm vterentur ad expiationem animarum: vt, quòad fieri posset, anima pro anima redderetur. nimirum sanguis est quodammodo altera anima, vt explicatum est. Ex dictis facile constat (de quo Theologi solent dubitare) animal neq; perfectum, neq; integrum sine sanguine futurum. quia erit in eo anima, impos actionum vitalium, vtpotè proprijs orbata instrumentis, sanguine inquam & spiritu. his de anima dictis, non intempestiuè, de corporis nutritione, & vitæ tutela, differemus.

CAPVT SEXTVM.

” A P I T E tertio Geneseos ita habetur.
 ” nunc ergo, ne fortè mittat manū suam,
 ” & fumat etiam de ligno vitæ, & come-
 ” dat, & viuat in æternū. emisit eum Do-
 ” minus de paradiso voluptatis, vt ope-
 ” raretur terram, de qua sumptus est. his
 ” verbis apertè significari videtur, si Ada-
 mus vesci potuisset fructu arboris vitæ, futurum vt viueret
 in Æternum. An verò id vlla ratio physica ferat, exami-
 nandum. Viuentia omnia nutritione seruari, nisi nutrien-
 tur, mox interitura, nutritionemq; capi ex alimentis, adeo

notum est experimento, vt dubitent physici, an possit, eorum salua vita, nutritio intercipi, vel momentum temporis. Atqui, nutritio est nouæ substantiæ repositio, pro ea quæ continenter absumitur; quæ causa fit eius absumptionis, non adeo constat. Plurimi enim Philosophi, naturalem calorem causantur, eundem scilicet qui nutritionis est causa: Ego calorem igneum, qui in nobis, leuibus ex causis, frequenter accenditur, & externas causas, quæ nos perpetuò afficiunt, consumptionem nostri, facere affirmo: naturalem calorem contrà, seruare & augere. verum de hac questione alibi est mihi disputatum. modo nihil interest. siue enim naturalis calor veterem substantiam absumit, & nouam reponit: siue siccant corpora extremæ causæ, & naturalis calor substantiam reponit, stat eadem dubitatio. Afferendum enim est, corpora viuentia, accessione eius substantiæ, quam accipiunt ex cibus, seruari: & cibos alios alijs esse meliores, plus ac melius nutrientes: alios deteriores, ac nutrientes minus: & meliorum vsu diutius seruari corpora, deteriorum verò, venire citius ad interitum. An verò cibi vllius bonitas sufficere possit, quò vllum viuentium, sine interitu, seruetur in æternum: an semper viuere, viuentium ex alimento naturæ repugnet: vel quò eorum mortali vitæ, mori intimum, ac necessarium sit: vel quod ipsa ratio alimenti vim tantam non admittat, id est quod vertitur in controuersiam. si enim hoc natura rerum non fert, dicemus benedictionem fuisse in ligno vitæ, vt qui eius fructu vteretur, æternum viueret: aut illud æternum, longum potius significare, quàm nunquam finiendum, tempus. sin autem fert, dicemus fuisse naturam. primùm quidem, ipsi viuentium naturæ non videtur repugnans, carere interitu. non enim nisi quia genita sunt. monstrauimus verò antea, totum

tum quoq; mundum factum esse, & posse sine interitu seruari. porro Galenus, qui in Physicis magnę auctoritatis cenferi debet, genitum omne aliquando interiturum, nullam monstrationem habere posse, affirmat, sed sola inductione probari. id verò si ita est, non repugnat ipsi geniti rationi, non mori. alioqui, illa ipsa ratio, quã non mori repugnaret, posset esse medium monstrationis, quã colligeretur moriturum. Galenus meminit sophistę cuiusdam Ægyptij, qui assererat, homines non mori necessitate naturali, sed ignorantia faciendorum; atq; de ea re scribere librum cœperat; quasi quis nunc affirmaret, fieri posse naturaliter, vt homines seruarentur in æternum, si fructus ligni vitæ daretur copia, mori verò, quòd is fructus ignoretur, aut iussu Dei, à Cherubim interdicatur. Multo minus videtur hoc repugnare naturæ alimenti: quia alimentum nomen est materiæ, atq; vt Aristoteles dicit, rei victę, non effectricis causæ. non enim cibus nutrit, quòd faciat aliquid, sed quòd mutetur in substantiam nutriti. in materia verò non desideratur virtus, neq; facultas vlla, sed dispositio & copia. velut igitur ignis, si suppeditentur ligna ardere apta, nunquam deficiet, nec elychni flamma extinguetur, si suppetat oleum, ita viuere possit animal, si abundet idoneus cibus, aut saltem mortis causa non in ipso cibo sit. ab hoc enim quid petas aliud, quàm vt sit materia? Nihilominus videtur manifestum, naturaliter non posse non mori, quod viuit ex alimento, quocunq; vtatur, vel hoc solo argumento, quod nullum talium vnquam exitit, quod non moreretur. nam si nunquam exitit, neq; erit quidem, nam circulo semper redeunt tempora, & cum circulari mutatione totus semper agatur mundus, eadem continenter abeunt & redeunt, neq; est quippiam eorum, quæ naturaliter fiunt, quod non fuerit antea.

quod

quod disertissimè dixit Ecclesiastes , his verbis , Quid est quod fuit? ipsum , quod futurum est . quid est quod factum est? ipsum quod , faciendum est . nihil nouum sub sole, neq; valet quisquam dicere, ecce hoc recens est , iam enim præcessit in seculis , quæ fuerunt ante nos . Itaq; quod nunquam factum est, ne erit quidem (id intelligo de rebus constantibus natura , non enim petinde est de casu , aut arte factis) quod verò nunquam fit, neq; potest fieri naturaliter . nulla enim est naturalis potentia , quæ nunquam ad actum deducatur . igitur Philosophi vel hac sola ratione tenentur concedere, fieri non posse , vt quod viuut ex alimento , non moriatur , quòd nunquam factum est : atq; eodem argumento constat, nihil , eorum quæ naturaliter oriuntur , posse non perire . neq; quidquam obstat quod de mundo dicebatur . mundus enim non est naturaliter ortus , sed factus à Deo , causa infinitæ virtutis , & libera , à qua extingui potest, seruabitur tamen eius bonitate . Natura verò, nihil eorum quæ facit , seruare potest, nisi tempus certum , quia finitæ virtutis est , neq; libera causa . cæterum hoc argumento , posteriori solum , vt dicunt Dialectici , indicatur , non posse fieri id de quo quæritur : quæ tamen causa id fieri non possit , non explicatur . Quapropter , vt hoc quoq; , si fieri potest , explicetur , aliunde petendum principium est . Non videtur autem aptius peti posse , quàm ab eo , quod in obiectione quærebatur . Cur scilicet ignis accessione materiæ possit in æternum seruari , atq; ad eo , quantum agitur in eius natura , crescere in immensum , homo autem & planta non possit , vtcunque potiatur cibo , seruari , nisi certum quoddam & finitum tempus , neq; comparare , nisi certam & definitam molem . Huius si inuenta idonea ratio fuerit , simul habebitur & monstratio à priori , necessarij interitus , eorum

quæ

que genita sunt. Constat verò, eius rei causam esse, in differentia nutritionis viuientium, & ignis. Ea est, ignem, & alia inanima, neq; augeri, neq; nutriri, nisi secundum partes materiales: viuentia verò secundum formales: hoc est, illa nutriri accessione partium magnitudinis, diuersarum, & distitarum à præexistentibus: hæc verò non ita, sed alimento ita in præexistentes assumpto & commutato, vt non afferat nouas, sed seruet veteres, aut etiam augeat. Atqui, per illam improprie vocatam nutritionem, non tam seruetur idem corpus, quàm gignitur aliud & aliud, neq; aliter existens idem, quàm fluuius: per nutritionem verò propriam durat idem. quapropter in æternum seruari non potest, ignis verò potest. vt homo specie idem, seruetur successionem multorum. sed cur idem existens, vt hic homo, aut hæc morus, non potest propria nutritione in æternum seruari, nondum diximus. incipiamus verò ab ipsius nutritionis ratione: ea est, reparatio naturalis humidi quod intus perit, ex alimento, quod & commutatur, & penitissimè in partes alendas assumitur, distributum, & affigitur. itaq; humiditas naturalis continenter dissipatur, alioqui non indigerent corpora alimento: non ambigitur autem an indigeant, sed an id sufficiat, ne moriantur. Itaq; indigent alimento, & siccantur, siue à suo ipsorum calore, siue ab externis causis, maximèq; ab aere, qui, aut calore absument humorem, vt in æstate, aut frigore exprimit calidum, cum quo abit & humor, vt arescunt arbores præ frigore in hyeme, & res omnes flante Borea siccantur. vtcunq; de hac quæstione censeas, concedes siccari semper viuientium corpora, alimento verò fieri, ne arescant cito, velut quæ deciduntur, & radicibus abstracta, alimento priuantur, ligna. ea enim videmus, humi iacentia, breui siccari, adeo, vt non possint germinare

minare rursus, & si humi figantur: quod eorum mortis indicium est. moriuntur ergo decisa ligna, breui siccata, non alia causa, quàm quòd priuentur alimento. non enim iugulantur, vt truncati homines, aut aliquid aliud patiuntur, quod eis moriendi causa sit (viuunt enim rami singuli, & germinant, si ante ariditatem figantur) sed arescunt, quòd priuentur alimento. alimentum ergo, reparando humidam substantiam, facit, ne arescant corpora, alioqui breui, præ siccitate, interitura. si igitur humectatio ab alimento accedens, æqualis esse potest siccationi, quæ ab alijs causis, obstare vtiq; poterit, quominus corpus siccetur: si maior, facere vt etiam euadat humidius: si verò necessariò est maior motus, quem subit corpus ab externis, eo quem à cibo, necessariò siccabitur corpus semper, ac postremò morietur: alimentum verò, tantummodo obstabit, ne tam cito. Atqui, maiorem motum esse quem cient externa, primùm quidem, experimento constat, quia multo citius siccatur decisum lignum, & homo cibo priuatus, quàm reficitur rigatum, & cibatus. deinde, multis etiam rationibus videtur id esse necessarium. nam cùm eueniat, duobus modis alterare corpus, aut simpliciter alterando, aut gignendo substantiam alteram, constat illud facilius esse, ac citius fieri, hoc difficilius, & fieri tardiùs. nam facilius sices corpus, admouens tapsiam, aut euphorbium, aut ignem, quàm iubens vti cibus assis, & milio, aut eruo: & humectes citius balneo aquæ, quàm esu lactis aut ptisanæ: cum ergo siccantur semper corpora ab externis, non ob substantiæ repositionem, sed alterata, humectentur verò à cibo, non aliter quàm repositione substantiæ, necesse est lentiozem motum cieri à cibo, quàm ab externis. porrò motus, qui incipit ab eodem ipso quod mouetur, non potest non esse tardior,

quam

quàm qui ab ipsa mouente causa incipit: quia cum id quod mouet principium mouendi accipit, ab eo ipso quod mouendum est, operosior, & difficilior est motio. velut facilius est corpora calfacere igne, quàm tapfia. quia tapfia non potest vrere, anteaquam à re ipsa vrenda calfacta sit: ignis verò nihil aliunde recipiens, statim vrit. Externæ causæ pleræque vi propria, & quâ actu tales, siccant: alimenta non humectant, nisi conficiantur prius ab ipso viuientis corpore. necesse est igitur humectationem à cibo tardiozem motum esse, siccatione ab externis, atq; ob id, citius aut tardius, tamen postremò viuientia omnia mori. Certè hæc, quæ proposuimus, verissima sunt, puta, maiorem & celeriozem esse motum, qui alterando agitur, & principium accipit à facultate, quæ actu inest causæ mouenti, quàm qui repositione substantiæ, & initium ducit ab ipsius patientis actione, si conferantur æquales mouendi causæ: si verò conferatur inæquales, aliter potest euenire. nam magis calescet corpus affricata tapfia, quàm si moretur in tepente sole: & humectabitur magis, multo esu recentium yuarum, lactis, piscium, & lactucæ, quàm modica lotione. nimirum conferuntur magnæ causæ cum exiguis. verùm si conferrentur equales, eueniret semper, quod propositum est. Vnica igitur superest dubitatio, An possit cibus vllus esse tanto potentior humectando, quàm causæ omnes externæ siccando, vt eius motus illarum possit motui præualere, atq; ita seruari animal sine interitu: & an talis fortasse fuerit fructus ligni vitæ. non certè. nam externæ causæ, siccando absument partem substantiæ humidæ, necesse est ergo vt dum absument tantam, reliquam alterent secundum qualitatem, reddantq; sicciorem & duriozem: cibus ergo aut reponet solùm substantiam humidam, aut reliquas etiam, & quæ supersunt, alterabit secundum

cundum qualitatem . si substantiam tantum reponit, quantumvis reponat copiose, reddentur indies ficciores partes animantis, atq; ita quoq; ibunt in interitum (vt certè fit) secundum molles partes, & quæ abundanter reficiuntur, aliquando factæ humidiores, secundum solidas verò, quæ ob ficcitatem & soliditatem naturalem, siccantur multum, & reficiuntur exiguum, semper siccescentes. sin autem cibus non reficit solum, sed qualitati etiam obsistit, non nutrit solum, sed etiam alterat, neq; alimentum solum est, sed etiam medicamentum. si verò est medicamentum, corpori sano morbum faciet, morbum verò faciens, mortem attulerit citiorem: sin autem corpus morbosum fuerit, ita quoq; morietur. nulla igitur ratio est naturalis, qua possit corpus, cibus quispiam in æternum à morte liberare. Quid ergo dicemus de homine semper victuro, nisi peccasset: & de fructu arboris vitæ, quo qui vesceretur, in æternum viueret? Certè homo nisi peccasset, nunquam fuisset moriturus, siquidem per peccatum intrasse mortem sacra canunt eloquia. tamen, & si non peccasset, fuisset mortalis. non enim idem est, neq; per peccatum factus est mortalis, qui mortalis non esset, sed moriturus, qui mortalis iam esset. Sed quo pacto non esset moriturus, qui esset mortalis? certè voluntate Dei, sicut de toto orbe, etiam ex sententia Platonis dicebatur, extingui posse, & redigi in nihilum ex quo est factus, tamen voluntate Dei semper perseueraturum. ita quoq; homo qui mortalis erat, & redigi naturaliter poterat, in suum cinerem, voluntate Dei viueret semper, nisi peccatum obstitisset. non est itaq; per peccatum factus mortalis, sed qui cum erat innocens voluntate Dei seruabatur, ob peccatum traditus est suæ mortalitati. quo modo mortalis cum esset à morte præseruabatur, Deus scit, non possum apertè dicere. magnam
verò

verò partem eius præseruationis fuisse in fructu ligni vitæ, ipse dicit. duorum igitur alterum videtur consentaneum, aut fructum illum fuisse, ciborum omnium, qui vnquam extiterint, præstantissimum, atq; vim habuisse naturalem seruandi homines diutissimè, diutiusq; , quàm post peccatum, voluerit eos Deus viuere (significabit verò ita illud, in æternum, tempus longum, vt in multis alijs locis) Deumq; antequam id expleretur tempus, fuisse eos in vitam æternam, transfaturum: aut habuisse vim tribuendi vitam æternam, habuisse verò eam non natura, sed benedictione. nam cùm antea monstratum sit, Deum habere vim infinitam, & nullis naturæ legibus teneri, atq; adeo ipsam naturam nihil aliud esse, quàm exiguum quendam diuinitatis fulgorem, quid obstat, quominus possit, si velit, ipsis corporibus quibus dedit naturam, facultatem aliam tribuere superiorè? vtrumuis igitur facere potuerit Deus, vtrum videatur magis consentaneum, disputent Theologi. excedit enim id meum institutum. Hactenus mihi de mundi opificio, animæ immortalitate, & hominis, aliorumq; omnium viuientium interitu dictum est: quod ad naturales vitæ fines spectat, adiciamus.

CAPVT SEPTIMUM.

» APITE sexto Geneseos. Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est, eruntq; dies illius centum viginti annorum. his verbis videtur significari, à temporibus Noë hominum vitã, Dei præcepto, quod oportet esse inuiolabile, ad centum viginti annos esse contractam. reclamatione verò vita Abrahæ, qui vixit

centum septuaginta quinque; & vxoris eius Sarræ, quæ vixit centum viginti septem, & eorum filij Isaac, qui vixit centum octoginta, & nepotis Iacob, qui vixit centum quadraginta septem, ac multo magis eorum, qui inter Noë & Abraham, vixerunt ferè. 400. annos omnes. hanc ob causam quidam, verba illa capituli sexti Geneseos, interpretantur dicta, non de singulorum hominum vita, sed de totius mundi duratione vsq; ad diluuium: itaq; verba illa dicta esse ad Noë, centum viginti annos ante diluuium, prædiciq; non quantum posset vita cuiusq; hominis produci, sed quantum superesset, vsq; ad totius carnis interuentionem hoc est, vsq; ad diluuium. Mihi verò non probatur ea interpretatio, sed dixerim potius, vsq; ad diluuium, hominum vitas, Dei voluntate, fuisse multo longiores: in posterum, eiusdem præcepto, fuisse contractas ad centum viginti annos. neq; verò hoc debet Philosophos deterrere, neq; censendum, aut hanc breuitatem esse naturæ morbum, aut illam vitæ longitudinem, fuisse supra naturam. si enim, vt ipsi multis argumentis, neq; inevidentibus, confirmant, Deus est actionum omnium naturalium causa prima, necesse est naturam rerum plus aut minus posse, vt ei Deus aspirat. Cur autem illa verba non possint, ad diluuium pertinere, dicamus. primùm quidem, quia non est reuelatum Noë tanto prius. Iam enim habebat Noë filios, qui cum eo sunt ingressi in arcam, puta, Sem, Cham, & Iaphet, cum ei est reuelatio facta. siquidem hæc sunt Dei ad illum verba.

„ Ecce ego adducam aquas diluuij super terram, & interficiam omnem carnem, in qua spiritus vitæ est subter cælum,

„ & vniuersa, quæ in terra sunt consumentur, ponamq; fœdus meum tecum, & ingredieris arcam tuam, & filij tui, vxor tua, & vxores filiorum tuorum tecum: itaq; cum reuelatio

est

est facta, habebat iam filios, qui etiã duxerant vxores. at verò erat quingentorũ annorum Noë, cum genuit Sem, Cham, & Iaphet, cœpit verò fieri diluuium ruptis fontibus & apertis cœli cataractis, anno sexcentesimo vitæ Noë. non ergo est prenuntiatum diluuium, centum viginti annis antequam fieret. quapropter non est illa legitima interpretatio, sed eum finem statui hominum vitæ. Confirmatur hoc verbis Mosis, capite trigesimo primo Deuteronomij, qui causam reddens, qua illum mori oporteret, neq; posset amplius viuere, dicit, Centum viginti annorum sum hodie, nō possum ultra egredi & ingredi. Est itaq; Dei iussu centesimus vigesimus annus vltimus clymacticorum, & quo longissima vita hominis concluditur. ante hunc est centesimus clymacticus etiam ipse, nam decimo octauo capite Ecclesiastici dicitur, Numerus dierum vitę hominum, vt multum, centum anni. neq; immeritò dixi longissima, est enim alia vitæ productio, vt plurimis communis, ita longè breuior, cuius clymacticus vltimus est octogesimus primus, qui numerus constat nouies nouem. Breuiorem & pluribus communem vitæ periodum exposuit Dauid, dicens, Vita hominis septuaginta anni, in potentatibus octoginta. amplius labor & dolor. quos eosdem vitæ fines, septuagesimum scilicet, & octogesimum statuisse Solonem, Diogenes Laertius narrat. longissimam itaq; periodum vitæ describit, quod modo enarramus, diuinum oraculum. Annos clymaeticos, id est, scalares, vocauit antiquitas, quosdam, quibus, obseruatum est, plurimorum vitas finiri, quòd sint illi anni, velut gradus quidam scalæ humanę vitæ. hi sunt quasi fatales moriendi fines, non absimiles diebus decretorijs morborum. nimirum vt Plato in dialogo de natura docet (quod ab eo accepit etiam Galenus) habent morbi suas ætates, similes ætatibus

hominum,

hominum, atq; suos etiam naturales fines. vt ergo sunt duplices morbi: alij acuti: alij chronici: quorum vtriq; habent suos decretorios, non tamen eosdem, sed acutorum decretorij sunt dies impares, præcipuè septēnarij: chronicorum vigesimi, vt sexagesimi, octogesimali, centesimali: ita sunt duplices vitæ productiones, quædam plurimis communes, quædam paucis, ijsq; viuacissimis, contingentes. vtræq; habent suos clymaactericos, seu mauius dicere decretorios annos. prioribus quidem sunt, qui per septenaia numerantur, & per nouennia. quorum præcipui sunt, quadragessimus nonus, qui constat septem septennijs: & sexagesimus tertius, qui constat nouem septennijs: post hunc septuagesimus, quia decem septennijs: postremus octogessimus primus, quia constat nouem nouēnijs. posterioribus sunt decretorij, qui numerantur per decennia, vt centessimus, quorum postremus est vigesimus supra centesimum. neq; certè huic numero exigua vis inest, neq; vanum est in naturalibus rebus (& si quibusdam videtur) numerorum habere rationem: siquidem fecit Deus omnia, in numero, pondere, & mensura. dignitas verò dicti numeri inde est, quòd constat tribus quadragenarijs: quadragenarij verò quaternis decennijs: ternarius verò est primus numerus perfectus qui rationem habet, formæ, & maris, & generationis, ac perfectionis, & indiuisibilitatis. quaternarius continet denarium, quia continet ternarium, binarium & vnitatem; vno verò & duobus & tribus & quatuor fiunt decem, decem autem sunt omnia. nulli enim hominum sunt, qui vltra decem numerent. itaq; & quatuor sunt omnia. quare quaternarius denariorum, hoc est, quadragenarius, fit, totum cum toto coalescente. totum verò est quod perfectum. hoc ergo ter redeunte, completur perfectissimum tempus, tribus perfectissimis nume-

ris con-

ris conflatum, ternario, & quaternario, & denario. neq; verò non indicat satis apertè diuina historia, hanc esse præcipuam perfectionem huius numeri, quòd constet tribus quadragenarijs, in vita Mosis. Ea enim hos habuit tres articulos. Nam quadraginta annos moratus est in Ægypto: totidem fuit in Madian, totidem duxit populum per desertum: postremus itaque finis viuacissimorum est vigesimus supra centesimum: minus viuacium octogesimus perfectus, qui finitur octogesimo primo. Non ita tamen sunt hi humanæ vitæ fines, vt necessitate naturali moriantur in illis omnes, neq; possint vllò modo vltèrius viuere. sed quòd plurimi intra eos moriantur, atq; pauci quidam vltèrius viuentes, nullis iam rebus gerendis sint idonei. hoc verò ita esse intelligendum, constat ex ipsiis diuinis eloquijs. Psalmo enim dicitur. vita hominis septuaginta anni, in potentatibus octoginta, amplius labor & dolor. Moses quoq; loco citato, haud dixit centum viginti annorum sum hodie, non possum amplius viuere, sed non possum vltra ingredi & egredi, hoc est, laborare, & militiam exercere. itaq; Deus dicens erunt dies illius anni centum & viginti, haud quaquam inuitabile moriendi tempus sanxit, sed viuendi fines. quasi qui iam gerendis rebus idoneus non sit, non amplius viuat, sed cum labore & dolore moriatur. neq; verò quia non est statim à diluuiò contracta adeo vita, sed qui inter Noè & Abraham, vixerunt, ferè omnes quatercentum, negandum est eam legem de vita non vltra. 120. annos producenda, lata esse tunc. lata enim est reuera, obseruaturq;, atq; obseruabitur semper, quandiu homines nascentur, & interibunt. non tamen statim lata obseruari cepit, sed ob mundi necessitatem, vsq; dum in eam multitudinè, quæ replere posset terram creuerunt, dispensatione diuina vixerunt diutius.

tius. vbi mundi necessitati factum est satis, lapsa est natura in constitutos à Deo fines. itaq; verba illa. erunt dies illius centum viginti annorum. naturalem viuendi legem continent. illa verò, Crescite & multiplicamini & replete terram. benedictionem, & legis illius dispensationem, quà, mundo iam hominibus pleno, cessante, manet, persistitq; natura, in illa viuendi lege neq; ea in re ab antiquis illis seculis mutatio fit vt sine vlla dubitatione constare potest, legenti Hebræorum, & Romanorum, & nostrorum monumenta. eedem enim omnino ætates, & ijdem vitarum fines. antiquũ verò est homines suum interitum deplorantes, censere cum suo seculo deterius agi, & superioribus inuidere. est verò hoc vt antiquum, ita & vulgare. nam eorum qui nullius manifesti morbi vi intereunt, perpauci non attingunt 70. annum: pleriq; talium attingunt octogesimum, rari quidam, nunc quoq; superant centesimum.

CAPVT OCTAVVM.

» A P I T E sexto Geneseos. Cum cepif-
 » sent homines multiplicari super terram,
 » & filias procreassent, videntes filij Dei fi-
 » lias hominum quòd essent pulchræ, ac-
 » ceperunt sibi vxores ex omnibus quas
 » elegerant. [& paulò post] Gigantes au-
 » tem erant super terram in diebus illis.
 » postquam enim ingressi sunt filij Dei ad filias hominum,
 » illæq; genuerunt, isti sunt potentes à seculo, viri famosi.
 » Aliæ sunt loci huius enarrationes non ineptæ, mihi verò
 » multo magis arridet, vocari hîc dæmones filios Dei. nam
 » hæc est phrasis sacrarum literarum. siquidem capite primo
 libri

libri Iob ita habetur. Quadam die, cùm venissent filii Dei, ut assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam sathan. Itaq; haud dubiè vocantur in sacris filij Dei, qui apud Platonem, Dij minores, aut dæmones. ita enim inducit Plato alloquentem Deum in Timeo, Dij Deorum, quorum opifex & pater ego sum. itaq; dæmonum patrem se vocat apud illum Deus, & illos consequens est, vocare filios Dei. quid ergo? confirmamus ea quæ in sacris habentur libris verbis Platonis, ceu antiquioribus & potioribus? absit. sed suspicamur, Platonem, multos sacrorum libros legisse, indeq; transtulisse multa in suam Philosophiam, eorum pleraq; non benè intelligens (neq; enim poterat) illam ergo filiorum Dei appellationem, arbitrari eum ex his locis accepisse: ut verò induceret Deum alloquentem filios suos de rerum opificio commendantemq; illis, animalium, & hominis maximè, formationem, deceptum esse illis verbis capituli primi Geneseos. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Videtur enim illic Deus alios alloqui, hortariq; ad hominis fabricam. quæ tamen verba diuinissimum continent sacramentum, quod ille non est assequutus. intellexit tamen, ut mihi videtur, benè, dæmones vocari filios Dei. sed si ita est, non exiguam dubitandi occasionem præbet hic locus. nam quî poterant dæmones adamare mulierum pulchritudinem, & cum illis congregari? An est illis ea natura, ut tanquam homines possint mulieribus potiri, & formosis delectari, magis quam deformibus? quid verò & homines possunt talibus congressibus generari? aliena quidem videntur esse hæc omnia ab spiritali & incorporea substantia, & natura adeo dissidente. videntur verò affirmare eloquia diuina, non solum natos esse homines ex illis congressibus, sed eos quidem potentes Gigantes, & à seculo viros famo-

sos, quasi Dijs genitos. Omnis etiam Gentilitas celebrauit
 Heroas, hoc est, semideos, natos scilicet ex foeminis &
 Dijs, aut viris & Deabus. atqui, quoniam durabat adhuc
 in memoria hominum illorum, qui non longè aberant à di-
 luuio, Gigantum fama, viros omnes egregios, censebant
 esse ab aliquo Deo, aut Dea genitos, vt Herculem à Ioue,
 Achilem à Tethyde, à Venere Æneam, deinceps & Alexan-
 drum ab Hamone. hinc tam multæ fabulæ. hinc tam mul-
 ta adulteria ad Deos referebantur. quæ, quandoquidem dæ-
 mones illi colebant pro Dijs, eosq; vocabant Tethydem,
 Phorcim, Saturnum, Rhœam, Iouem, Iunonem, Cupi-
 dinem, & Venerem, vt apud Platonem legimus in Timeo,
 siquidem congregari cum mulieribus, & generare possunt,
 fortasse non erant profus fabulosa, & e mentita: sed ex cer-
 tis rerum euentibus orta. Multis etiam publicis testimonijs
 constat certissimò, hoc etiam seculo deprehensas esse mulie-
 res, quæ dæmonibus sub hominum specie familiarissimè
 utebantur, qui cum illis rem habebant, congregiebanturq;
 frequenter, vt cum proprijs vxoribus: viros quoq; quibus
 foeminea specie succumbebant dæmones: vocanturq; hanc
 ob causam tales dæmones, alij quidem incubi, alij succu-
 bi, quos quidem ego vt dixi, suspicor tam multis fabulis in-
 ter gentes dedisse principium, & incubos quidem Deorum,
 succubos Dearum peperisse opinionem. sed quo pacto fieri
 possint hæc considerandum. Platonici censebant, dæmo-
 nes animalia quædam rationalia & immortalia esse, corpo-
 rum tenuium, & aëreorum, morum verò humanis simi-
 lium, irasci enim & placari, atq; amicitias inire, & odia cum
 hominibus exercere. esse enim censet Apuleius (in quem
 Augustinus inuehitur. 8. de ciuitate Dei) dæmones quorun-
 dam hominum osiores, quorundam amatores, animo pas-
 siuo,

ſuo, hoc eſt, non tranquillo iudicio, ſed ea animi affectione, quam vocamus amorem. vnde fit vt iuxta illa Philoſophorum placita, ſint laſciui, & delectentur ludis ſcenicis, & exoptent muliebres amplexus, & cantilenas amatorias, quibus ſua ipſorum crimina decantentur. horum ſi vera eſſet opinio, ſublata eſſet è medio prima dubitatio. diceremus enim, tales cùm eſſent, captos eſſe amore pulchrarum mulierum, atq; hominum more, potitos earum amplexibus, & voluptate quam inde caperent. ſuper eſſet ſolùm altera dubitationis pars, quæ potuerint generare homines, homines cùm non ſint. Cæterum Apulei ſententiam veram non eſſe, neq; Philoſophiæ conſonam, vel ex primis eius rudimentis facile intelligi poteſt. nam infra cœleſtes orbis, nulla corpora eſſe poſſunt, ſecundum ſe tota incorruptibilia. dicunt verò illi, degere dæmones in aëre. præterea, ſi dæmones, vt illi affirmant, habent corpora ex puriſſimo aëris, & ſereno elemento coalita, nihil terrenæ ſoliditatis habentia, non poſſint frui voluptatibus veneris. quia voluptas veneris ad tactum pertinet, tactum verò Plato æquè ac Ariſtoteles, & Empedocles, & Galenus, & alij omnes Philoſophi, attribuunt terræ, vt auditum aëri, guſtatum aquæ, viſum igni, iuxta illud citatiſſimum Empedoclis carmen, ſentimus terram tellure, liquore liquorem, aëre aëream ſubſtantiam, ignem quoq; cernimus igne. quod igitur corpus nihil habet terrenæ ſoliditatis, neq; tactu ſentire poteſt, neq; capere veneris voluptates. Si qua voluptate, ea maximè videntur potiri poſſe, quæ ex muſico accedit concentu, quòd is ſenſus ad aërem pertineat. quapropter videri poſſit alicui conſentaneum, ob id Saulem, vt narratur primo libro Regum, cùm à dæmone diſcerperetur, pulſante Dauide cytharam, iuuari, quòd dæmon ſua uitate concentus placatus miſceſceret. cæterum

neq; hoc est Philosophiæ consonum, neq; demones frui posse vlla alia voluptate corporali. nam fieri non potest auditio, quin verberatio aëris externi, in partem aliquam substantiæ sentientis transmittat (quid enim refert innumeros colores esse oppositos, nisi crystallino humore recipiantur? aut quid interest illo humore recipi, an calceo, an vnguibus extremis, aut pilis, nisi ille pars nostri esset, haberetq; in sese sentiendi principium?) quod si quæ pars substantiæ dæmonis verberationem ab aëre reciperet, distrahi utiq; ea, discerpiq; posset, quare & corrumpi. non ergo secundum se totos essent incorruptibiles dæmones, quin potius essent iam olim eorum plurimi surdi, ob patiendi assiduitatem, & excellentiam multorum sensibilibus: atq; cum tandiu vixerint, fortasse iam essent surdi omnes. quare neq; ita potiri iam possent ea voluptate. Dæmones itaq; nulla corporali voluptate frui possunt, neq; omnino sentire. corporum enim corruptibilium est omnis sensus: maximè tactus, cuius obiecta sunt qualitates commutatrices rerum omnium natura constantium, calor inquam & frigus. quidquid enim tactum habet, vim habet discretricem calidi & frigidi. non potest autem calorem sentire, quod non caleseat, neq; frigus, quod non frigescat. calefcere autem aut frigescere nihil potest, quod corruptibile non sit. quia mutatio temperamenti via est ad interitum, & ea solum pati possunt intemperiem, quæ ex talibus sunt concreta: concreta verò ex contrarijs actiuis, dissolubilia sunt. Animalium ergo immortalium natura (si quæ essent talia) longissimè abesset à voluptatibus corporalibus, maximè à Venereis. non possent ergo dæmones talibus tangi, ne si corporales quidem essent, vt Platonici putauerunt: maximè cum omnino sint sine corporibus, vt alio loco huius operis, concedente Deo, indicabimus. quid ergo superest

perest ex hac disputatione? Certè, nullos magis, quàm Platonicos, à dæmonibus esse, delusos: qui non intelligentes eorum vafriem, quod in nequitiam oportebat referri, in eorum naturam, præter omnes Philosophiæ leges, referebant: & putantes vera esse, quæ dæmones mentiuntur, in falsas de eorum natura opiniones, incidebant. nimirum, dæmones neq; his neq; illis figuris videri vnquam possunt, neq; illos mortalium amant, neq; vlla corporalis pulchritudinis specie capiuntur, neque musicis concentibus delectantur, neq; congredi possunt cum mulieribus, multoq; minus generare. tamen hæc omnia simulant, mirisq; modis ementiuntur, vt nobis sese inferant, & ita à veri Dei cultu, & legum, tum diuinæ, tum etiam naturalis, obseruatione, homines auertant. qua arte, ante diluuium, totum ferè hominum genus reddiderunt beluis immanius, & absurdius. mulieres enim dæmonum factæ sunt concubinæ, & omnis caro corruerat viam suam, oblitq; vt suspicor, homines naturalis legis, præposterè congrediebantur. Sed & nunc, omnes malefici, necromantici, & maleficæ illæ, quæ styges, seu lamiaë vocantur (Hispanè brufas) tenentur hoc infami crimine, conuictus cum dæmone. ineunt enim cum dæmonibus amicitias, (proh dolor) renuntiantes gratiæ Dei, & ignorantissimi hominum, figmentis delectantur, & sordidissimæ mulierum ex diabolicis illusionibus querunt carnales voluptates. sed quo pacto hæc mentiantur dæmones, nondum aperuimus. præbent se conspiciendos his aut illis formis, pulchris quidem aut turpibus, vt ex vsu illis est, ad eas quibus tunc temporis parant technas, corporibus hinc inde conquisitis ex circumfluo aëre, aut, quæ in illo voluntur, corpusculis: ac nonnunquam etiam ne id quidem faciunt, sed corporis speciem, in solis hominis intuentis oculis confingunt,

gunt, vt re vera homo nullum corpus videat, sed sibi videatur videre. vt autem congregiatur ac coeat, perinde facit, fictitia conflata corpora, aut, velut oculos, ita tangendi organum deludit, passionem illi inferens talem, qualem à veris obiectis solet subire. ita verò, constat, mulieris corpus easdem voluptates capturum, ac si verissimus esset corporum congressus. res enim ipsæ non sentiuntur, neq; animam attingunt, nisi per passiones priorum instrumentorum sensuum. has passiones si ementiri sciat dæmon, nihil refert ad sensus voluptatem, verarum an falsarum rerum obiectu id fiat. sed quo pacto generant? certè non generant, neq; id dicitur in sacris eloquijs, sed, ingressi sunt filij Dei ad filias hominum, & illæ genuerunt. itaq; illis ad eas ingressis, ipsæ genuerunt, & ex proprio semine, & ex feminibus hominum, quæ cum petulanter in illa totius carnis corruptione effunderentur, receptabantur à succubis, & in vteros earum, quæ sese illis subdebant, immittebantur, ea celeritate, vt genitius spiritus non dissiparetur. iam verò, vt homines potentes, famosi pariter ac superbi, & nequissimi, ex turpibus illis congressibus, nascerentur, naturali etiam causa, arbitror, euenisse. Ea verò est, quòd cum dæmones mendacissimi, hanc de sese opinionem studerent ingerere, quòd generarent, curabant omni arte, vt grandes, robustissimi, ferocissimi, superbissimi, ac nequissimi nascerentur, vt parentum similitudini imputaretur. præterquam quòd tales illi vellent esse omnes homines. quæ verò id arte efficere possent, dicam, immittebant in vteros, neq; qualecunq;, neq; quantulumcunq; semen, sed plurimum, crassissimum, calidissimum, spiritibus affluens & feri expers. id verò erat eis facile conquirere, deligendo homines calidos, robustos & abundantes multo semine, quibus succumberent:

rent:

rent: deinde & mulieres tales, quibus incumberent: atque
 vtrisque, & viris inquam & foeminis, voluptatem solito ma-
 iorem afferendo. tanto enim abundantius emittitur semen,
 quanto cum maiori voluptate excernitur. poterant verò illi
 voluptatem augere, & titillando plurimum, & imaginationi
 plurima ad rem facientia representando. maxima enim pars
 venereorum motuum ab imaginatione fluit. quo fit vt reli-
 giosi viri, & Deo adeò dediti, vt imaginatione metiam com-
 pescant, eiusmodi motus non perfentiscant. robusti ergo &
 grandes vt nascerentur, ita poterant dæmones procurare. vt
 verò essent pessimi, poterant magica arte corrumpere se-
 men, atq; ad eam temperiem transferre, vt cum robore cor-
 poris, in omne vitiorum genus pareret propensionem. ni-
 mirum, receptissimum ab omnibus illud Galeni, Animi
 mores corporis sequi temperaturam. his addiderint nugaces
 Astrologi, potuisse dæmones ad illos congressus obseruare
 quosdam astrorum concursus & aspectus, qui tales homines
 nati essent gignere. Theologi fortasse dixerint, denegasse
 Deum gratiam ex adeo nefandis criminibus natis. mihi fa-
 tis sit dixisse quæ ad Physicam spectant.

CAPVT NONVM.

» APITE nono Geneseos. Arcum meum
 » ponam in nubibus, & erit, signum fœ-
 » deris inter me & terram: cumq; obdu-
 » xero nubibus cœlum, apparebit arcus
 » meus in nubibus, & recordabor fœde-
 » ris mei vobiscum, & cum omni anima
 » viuente, quæ carnem vegetat, & non
 » erunt vltra aquę diluuij ad delendam vniuersam carnem. Vi-
 » deri

deri possit alicui hęc legenti, ante diluuium, & initum fœ-
 dus cum Noë, nunquam fuisse eum cœli arcum, quem Iri-
 dem appellant, sed tunc primùm, in signum fœderis, po-
 situm esse, Dei iussu in nubibus. atq; eo magis, quòd capi-
 te tertio Ecclesiastici dicitur, vide arcum, & benedic eum,
 qui fecit illum. valde speciosus est in decore suo. gyravit
 cœlum in circuitu glorię suę. manus excelsi appuerunt
 illum. quibus verbis videtur significari, ipsius Dei esse opi-
 ficium, potiusquam naturę. Ego verò non ita censeo, sed
 apparuisse etiam sæpè ante diluuium (neq; enim deerat vlla
 naturalium causarum eius, cùm essent solares radij, & op-
 positę nubes) Deum verò, cùm iniret fœdus cum Noe, &
 eius posteris, ac pacisceretur, non futurum iterum, vnquam
 diluuium, quo inundaretur tota terra, Iussisse Iridem signum
 esse: designasse verò eam potius, quàm aliud. quippiam, eo-
 rum quę in nubium regione apparent, vocanturq; meteora,
 quia ea naturaliter mitescunt imbrum nota est. neq; ve-
 rò quia ipsa, per sese, ac sua natura talis erat, non erat apta,
 vt signum talis fœderis statueretur, à Deo, quinimò hac ra-
 tione potius fuit statuenda. Cùm enim Deus autor ipsius
 naturę sit, atq; adeo ea tota fluxerit ab eius voluntate, atq;
 ea virtus, quàm vocamus naturam (vt alibi diximus) sit in
 rebus corporalibus quoddam velut vestigium diuinitatis,
 nihil magis consentaneum, quàm vt vtatur Deus ad facien-
 dum, aut significandum aliquid, naturalibus rebus, atq;
 hæ cùm eius voluntate & præceptis consonent. ipse enim à
 principio futura omnia præuidens, suo verbo totam condi-
 dit naturam. quid ergo mirum, si naturalia eo semper du-
 ctu decurrentia, quo ab illo principio dirigebantur, in illius
 præcepta & Iussiones semper incidant? atqui, hic est ple-
 runq; suauissimus & ordinatissimus diuinarum Iussionum

concentus; tamen si aliquando (rarò quidem) ut euentius hominibus suam diuinitatem ostendat, præter earum naturam, aliquid imperet rebus. nunc verò iuxta illius naturam iussisse, ut Iris signum esset, mundi nunquam amplius imbribus delendi, ex eius naturalibus causis erit apertissimum. De cuius generatione, ut licet videre apud Galenum libello de historia Philosophica (si is liber Galeni est) non admodum discrepant Philosophorum sententiæ. Nam etsi quodammodo euariant, omnes tamen postremò in hanc veniunt, esse colores quosdam apparentes, missione splendoris Solis & oppacitatis obiectæ nubis: apparere verò circulari figura, ob figuram Solis ipsius semper enim apparet Iris ex aduerso Solis, repercussis scilicet eius radijs ab opposita nube: apparere verò tres illos colores, puniceum, viridem, & rubrum, quòd ex splendido cum maiori oppaco fiat rubrum, cum minori viride, cum minori adhuc puniceum. Igitur in exteriori ac superiori parte Iridis, quæ ad extremitatem, ac peripheriam nubis spectat, puniceum apparere: quod ea parte tenuior ac minus oppaca nubes, radios minus repellat, & melius penetretur, in interiori & inferiori contrarias ob causas apparere rubrum: inter hæc, ob mediocres causas, viridem: absolui verò hic meritò totam hanc colorum differentiam triade, ut alia quæuis maioris & minoris differentia, principio, medio, ac fine. Metrodorus cum Solis radij nubem intrarint, nubem viridem, radios purpureos apparere dicit. Sed hoc dicat ut lubet. illud inter omnes conuenit, fieri radijs solaribus nubem aliquatenus penetrantibus, aliquatenus repercussis. necesse est ergo apparere, vbi apparatus quidam est pluuiæ (alioqui aut nullæ sint nubes, aut eæ adeo tenues, ut more aëris penetratæ radios non repellant) is verò non adeo magnus, neq; pluuiæ ingentis. Si enim

punct

Q

totum

totum cœlum esset nubibus obductum, neq; vlla parte pate-
ret Sol, nulli radij in oppositam cœli partem abirent: neq; si
nubes obiecta, esset densa admodum, penetraretur à radijs
aliquatenus, sed tota appareret atra ob oppacitatem. fit ergo
Iris ab aduerso Sole, mittente radios in nubem non densam.
significat ergo naturaliter, quod & Iussu Dei, imbrem ne-
quaquam obruturum mundum. quæ enim possit, cum neq;
cœlum totum obductum nubibus sit, neq; quæ adsunt, sint
valde densæ: verba Ecclesiastici suo loco enarrabuntur.

CAPVT DECIMVM.

APITE decimo tertio Genesios. Erant
autem senes prouectæ atatis, & defie-
rant Sarre fieri muliebria. de Abra-
hamo & Sarra cum genuerunt Isac, di-
cuntur hæc verba, quibus significatur,
eius conceptionem fuisse portentosam.
ratio verò qua hoc ita habet, naturalis
est. nam ita est natura comparatum, vt neq; senes genera-
tioni sint idonei, neq; mulier, cui menstrua fluere defierint.
rectè autem dicitur, erant autem ambo senes prouectæ ata-
tis, & defierant Sarre fieri muliebria. Si enim alter senex es-
set, vir scilicet, mulieri verò non desissent fieri muliebria,
aut & si desissent, non esset vetula, sed iuenculæ adhuc de-
sissent præter naturam, & ob morbum, non esset mirabile
gignere. nam senes ex iuenculis gignere, quotidie euenit,
& si vetulas ex iunioribus, non ita. mulieres enim quibus per
ætatem defecerunt menstrua, concipere, neq; ex senibus,
neq; ex iuuenibus possunt. quibus verò defecerunt per mor-
bos, euenit non raro sanescentes concipere, antequam ap-
pareant.

pareant. ergo senex centenarius ex muliere nonagenaria, non poterat naturaliter generare. eius verò causa non erat in viro (ille enim plures postea filios genuit ex Cetura) sed in foemina, cui ob senium defecerant menstrua. hæc ergo omnia Physicè dicuntur. eorum verò ratio pendet ex menstruorum natura, & eorum causis. Menstrua vocantur euacuationes sanguinis, quæ singulis mensibus fluunt ex vulua. dicuntur hæc ipsa muliebria, quia solis mulieribus inter omnigenas foeminas fluunt: aut quia (vt inquit Aristoteles) nullis æquè atq; his. huius causam esse constat, quia nullum animal æquè sanguineum est, atq; homo. nam & inter ipsas mulieres, quæ maximè sunt sanguineæ, illis maximè abundant. quòd verò homo sanguine magis abundet, meritò euenit, quandoquidem optimam præ ceteris habet temperiem, & ideo optimo succo generando maximè idoneam. causa itaq; talis euacuationis, sanguinis redundantia est. vt autem sanguis in foeminis, plus etiam quàm in viris redundet, duplex est causa. altera necessaria, altera quæ posita est in fine. necessaria est, temperies frigida & humida, cutis densitas, & vita otiosa. temperies frigida, non quidem quod ea plus eius succi generet quàm calida, sed quòd minus dissipet. humida cum humoris redundantia semper coniuncta est. meritò ergo humida, & frigida (quæ tamen non admodum frigida sit) habet redundantiam, quæ non dissipetur, ac proinde euacuatione indigeat manifesta. densa autem cutis, & otiosa vita, tollunt dissipationem succorum, & corpora replent. Causa quæ posita est in fine, est bonum prolis. nimirum oportuit talem esse mulieris naturam, vt redundaret sanguine, qui satis esset gignendo foetui, & nutriendo infanti. ea enim est materia generationis foetus, quæq; sola, vt censet Aristoteles, eius materia est, viro vim tantum &

efficaciam præstante per semen : vt verò censent Medici
 quorum sententia hac in parte videtur probabilior, non so-
 la, maxima tamen ac præcipua : quia ea & ortum primum
 præbet partium carnosarum, & nutritionem deinceps om-
 nium. atq; vt vir præstat efficacitæ plurimum, ita materiæ mi-
 nimum. fœmina contrà, vt minimum efficacitæ, ita mate-
 riæ plurimum, præstat verò ea minimum, præter sangui-
 nem. sanguis igitur muliebris totam ferè præstat genera-
 tionis materiam, & ob hanc præcipuè sunt ille fœcundæ.
 hoc ita esse apertè constat, quia neq; gerentibus vtero, neq;
 lactantibus fluunt euacuationes menstruæ. his, quia sanguis
 qui alioqui redundaret, abit in lac : illis, quia infumitur in
 fœtus generationem. neq; enim causari possumus in geren-
 tibus vtero, viarum defectum. sunt enim, præter eas, quæ
 alimentum fœtui deferunt, aliæ quædam venæ, in os vteri
 subeuntes, per quas citra fœtuum læsionem, raris quibus-
 dam fluunt, etiam vtero gerentibus, vel quòd ipsæ redun-
 dent plurimo sanguine, vel quòd fœtus, sint debiles. itaq;
 fluunt menstruæ euacuationes, quibus sanguis redundat, &
 ea ipsa redundantia facit vt sint generationi aptæ. hinc fit ne-
 cessariò, vt eo vitæ tempore solùm fluant, quo sunt aptæ con-
 cipere; atq; vt concipere aptæ non sint, quibus fluere desie-
 runt. nimirum incipiunt fluere mulieribus in initio puber-
 tatis, quatuordecimo, quindecimo, aut vsq; ad decimum
 septimum annum. quibusdam etiam citius, aut tardius. Ita
 etiam desinunt non omnibus eodem tempore, sed ferè inter
 quadagesimū & quinquagesimum annum. incipiunt itaq;
 cum incipiunt sanguine redundare : desinunt, cum ob se-
 nium incipiunt laborare sanguinis penuria. vt ergo ante-
 quam fluere incipiant, concipere non possunt, quòd mate-
 riæ copiam nondum habeant : ita neq; postquam cessaue-
 runt,

runt, quòd iam careant. eandem ob causam videmus, viragines quasdam, mulieres scilicet, temperamento viris similes, quibus ob id menses, aut parcissimi, aut nulli fluunt, steriles esse. quanquam profectò, ne hæ quidem adeo absunt à concipiendi potentia, quàm senes, quibus naturaliter fluere desierunt. quia iuvenes in humidius transferri posse temperamentum quodammodo, monstrant Medici: senes verò non posse reiuuenescere, plus satis constat. neq; certè alia ratione, cui cessauerunt iam naturaliter menstrua, concipere posset; quàm reiuuenescens. nam præter causas infecunditatis puellarum, & senum, quas in materiæ penuria posuimus, sunt aliæ nihilo minores, in ipsorum vterorum affectione. nimirum quibus nondum fluxerunt, nondum vterus dilatatus & satis capax est; quibus cessauerunt, ficcus iam, contractus & durior: est verò pars neruosa, quæ naturaliter nescit reiuuescere. igitur haud dubiè fieri non potest, vt cui naturaliter desierunt muliebria, naturaliter concipiat. dico autem naturaliter desijisse, cui fluebant antea (quibusdam enim viraginitibus, vt dixi nunquam fluxerunt) neq; ob morbum vllum, sed ob senilem siccitatem, desierunt fluere. talem porrò fuisse Sarram, cum singulari Dei beneficio concepit Isaac, constat cùm annorum esset nonaginta.

CAPVT VNDECIMVM.

» TRICESIMO capite Geneleos. Tollens ergo
 » Iacob virgas populeas virides, & amygdalinas,
 » & ex platanis, ex parte decorticauit
 » eas, detractisq; corticibus, in ijs quæ spoliata
 » fuerant, candor apparuit. illa verò quæ integra
 » fuerant, viridia permanserunt, atq; in hunc modum color

lor effectus est varius. posuitq; eas in canalibus vbi effunde-
 batur aqua, vt cum venissent greges ad bibendum, ante
 oculos haberent virgas, & in conspectu earum conciperent.
 factumq; est, vt in ipso calore coitus, oues intuerentur vir-
 gas, & parerent maculosa & varia, & diuerso colore resper-
 sa. diuisitq; gregem Iacob, & posuit virgas in canalibus
 ante oculos arietum, vt in earum contemplatione concipe-
 rent. quando verò ferotina admissura erat, & conceptus ex-
 tremus, non ponebat eas. factaq; sunt ea quæ erant ferotina,
 Laban, & quæ primi temporis, Iacob. Mirabilem quen-
 dam euentum continent verba hæc, quæ duarum nobis du-
 bitationum occasionem præbent. prima est, quam ob cau-
 sam contemplatio virgarum variegatarum in ipso calore coi-
 tus, foetus variegatos esse fecerit: secunda, cur Iacob virgas
 eas gregi opposuerit, in matutino potius congressu, quam
 vespertino. An quòd in matutino congressu, quam in ve-
 spertino, contemplatio rerum oculis obiectarum plus va-
 leat, ad similiam foetuum ortum: an quòd is congressus foe-
 cundior sit, an ob vtrunque. Nullus Philosophorum vn-
 quàm, huius euentus causam, in ipsum intuitum reiecit,
 sed in imaginationem. neq; ob id factum esse, quisquam
 putat, quòd in virgas oculorum acies intenta esset, sed quòd
 visio internos moueret sensus, atq; gregis coeuntis imagi-
 natio, circa illa variegata versaretur. Itaq; censent omnes,
 vel hoc vnico exemplo (quamquam multa alia narrantur his
 similia) imaginationem rei cuiuspiam in ipso congressus tem-
 pore, vim magnam habere, vt foetus ei similes fiant. eius
 verò causa non est dictu facilis. Si enim eiusdem facultatis
 esset de re aliqua cogitare, & generare, aut ad eandem cor-
 poris partem pertinerent, fortasse toleretur aliquid admira-
 tionis: nunc verò facultas cogitandi ad animam pertinet
 sentien-

sentientem, generandi verò, aut ad aliam animam, aut ad aliam animæ partem, aut, vt Stoici dicebant, ne ad animam quidem, sed ad naturam. porro, facultas cognoscendi à Medicis omnibus collocatur in cerebro, gignendi in testibus, partibus adeo diffitis. itaq; quod cogit oscitur, concipitur sensibili animæ parte, cuius sedes cerebrum est, quod gignitur, vtero. quid habent hæc commune, vt iuxta mentis, aut sensuum internorum cogitationem, generatio variet? Imprimis constat imaginationem & generationem eiusdem esse animantis actiones, siue ab eadem anima fluant siue à diuersis. atqui, quia facultates, à quibus fluunt eiusdem sunt suppositi, ad quod actiones omnes referuntur primò, tanta sympathia eorum est (vt & aliarum omnium facultatum, quibus gubernatur animal) vt mutuò sese ad actiones permoueant, & passiones. hinc fit, vt cum genitales partes femine redundant, imaginatio libidinosæ scateat phantasmatis, ob corporis vitium: rursus etiam, vt cum ob morbum animi imaginatio in rebus libidinosæ volutatur, genitales partes, & si alioqui non redundarent, turgeant, & irriterentur. tantus est imaginationis & genitricis facultatis consensus. Porro anima, quæ nihil aliud est, quàm essentia corporis animati, vt Aristoteles dicit secundo de generatione animalium, quæ inquam tantum est actus corporis, ab eo inseparabilis, cuiusmodi est quæ sensitua, vt nihil potest agere sine corporali instrumento, ita neq; pati. Si enim ipsa per sese aliquam haberet siue actionem, siue passionem, secundum eam separari posset: nunc verò non potest: sed vt formæ ligni, aut lapidis, nihil euenit agere, aut pati, sed ligno ipsi: ita neq; formæ equi, aut bouis, sed equo, aut boui. tamen si ergo dicimus, animam equi cogitare, imaginari, aut omnino sentire: abusiue quodammodo id dicimus, quia ex

anima id potius quam ex materia fluit. propriè tamen dicitur, equum cogitare, imaginari, atque sentire, & mouere se. sentire, atque, vtcunq; cognoscere, iuxta eam Philosophorum sententiam, quæ maximè probatur, quoddam pati est. id verò pati, nihil est aliud, quàm animam ipsam quodammodo fieri illud ipsum, quod agnoscitur: quapropter anima quodammodo omnia est, quia cum omnia possit agnoscere, omnium quodammodo speciem potest recipere. non quidem recipit ipsa per se, sed cum corpore: vt neq; sentit per se, sed cum corpore. siquidem monstraui-
 mus, nullam eam habere per se, neq; actionem, neq; passionem. igitur ipsum animal quod agnoscit, fit quodammodo, secundum partes etiam corporales, simile ei quod agnoscitur: non quidem secundum partes corporales, quæ corporales, materialesq; sunt, sed quæ sunt formaliter (vt dicunt) instrumenta sensuum. non enim oues ipsæ cum contemplantur variegatas virgas, fiebant variegatæ corporaliter, vt cernentibus tales viderentur, fiebant tamen quodammodo (quæ scilicet secundum sensuum organa, actu cognoscebant) variegatæ. itaq; animal actu cognoscens, secundum organa corporalia, fit spiritaliter simile rei quæ agnoscitur. quod autem gignit, facit sibi simile. nam hoc ipsum est gignere. si ergo quod actu agnoscit aliquid, est ei actu simile, & quod gignit simile sibi facit, quod simul contemplatur aliquid, & gignit, gignet aliquid simile ei, quod contemplatur, quia tale est ipsummet. hoc autem vt eueniat, necesse est vt contempletur in ipso calore coitus, vt simul & generet & contempletur. non enim animal generat simile sibi, secundum id quod fuit, aut erit, sed quod est tunc actu. sed dices, corporales species, quæ in animali cernuntur, vt magnitudinem, figuram, & colorem, meritò deferri cum

semine

femine, utpote materiali principio, istas verò, siue species, siue similitudines spiritales, etsi in corporibus sint, non videri posse ita deferri. certè istæ species, siquidem in organis corporalibus recipiuntur, ut indicatum est, non possunt esse omnino spiritales, ad spiritualium verò naturam magis accedunt, quàm quæ cernuntur, quia sunt sensibilibus quædam insensibiles effigies, atq; cum spiritualiter quodammodo in generante sint, in eo quod gignitur, ob diuinam vim seminis, corporaliter imprimuntur. Ea vis est, ut Aristo. dicit, accedendi ad omnia. quod nihil aliud est, quàm semen esse, quod vim habet efficiendi membra omnia, animantis cuius est. veluti in femine humano, potentia sunt partes omnes hominis, quia omnes natum est facere, aut ex sanguine femineo, aut ex se ipso: in equino eadem ratione sunt omnes partes equinæ. neq; solum est differentia seminum, secundum differentiam generis, ut ex equino equina; ex humano humana fiant, sed & singulorum, ut semen Petri ad partes Petri natum sit accedere, potiusquàm alterius. eam vim accepit ab anima generantis, potiusquàm à corpore. factiux enim omnes facultates à forma fluunt, passiuæ à materia. quod ergo effectiuum in femine, est ab anima, & quod generat, secundum animam potius generat, siquidem id facere est: generari verò à corpore formando primùm incipit, siquidem id pati est, & accipere. transfert ergo vim effectiuam generantis, quæ animæ præcipuè est, in corpus rei generandæ. Consentaneum est ergo ut ea potius deferat ex generante, quæ illi secundum animam insunt, quàm quæ secundum corpus, eaque in corpus potius rei generandæ transferat, quàm in animam. Igitur consentaneum etiam, ut in corpore geniti corporaliter fiat, quod in generante erat spiritualiter. quapropter fiet, ut ab albo animali, nigrum co-

gitante, nigrum generetur, potius quàm à nigro, cogitante album. Ex dictis facilè constat, vim hanc & efficaciam cogitationis, in brutis potius esse quàm in hominibus. hominum enim mens diuina cum sit, & separabilis, multa meditatatur sine instrumento corporali, atq; cum corporali instrumento vtitur, vt illi minus hærens, minores illi infigit affectiones. itaq; hanc imaginationis vim in prole permutanda, multo magis licet experiri in animantibus mutis, quàm in nobis. quo fit, vt quod de ouibus, animalibus insensatissimis, narratur, sit naturæ rerum maximè conforme. Animaduertendum verò, eam vim, non maribus solùm aut fœminis, sed vtriusq; inesse, & tunc maximè tale aliquid euenturum, cum contigerit vtrunq;, marem dico & fœminam, in ipso calore coitus, de eadem re efficaciter cogitare, vt tunc contigit. Ita enim dicitur. Et posuit virgas in canalibus ante oculos arietum, & ouium, vt in earum contemplatione conciperent. Est verò hoc valde consonum illi Philosophorum sententiæ, quæ maximè probatur, & statuit, vtrunq; parentem efficientem vim & materiam conferre ad generationem. vterq; ergo cum vim faciendi præstet, & amborum congressu vna quædam potentior causa fiat, vis permutandi imaginatione fœtum, vtriusq; inerit aliquatenus, euidenter tamen ea permutatio non fiet fortasse, nisi cum contigerit ambos, in eo congressus momento, eandem rem imaginari. Vt ergo exempla, euentuum huic similiū, multa non sint, duplex videtur esse causa. Altera, quod vtrunq; in eadem imaginatione fortiter hære, non nisi fortuito & raro accidit. Altera, quòd hoc in animalibus mutis, potiusquam hominibus, natum est fieri: quæ non possunt nobis suas imaginationes narrare. sunt nihilominus nonnulla exempla. Diuus Augustinus decimo octauo de ciuitate

Dei capite quinto, in hanc ipsam causam reffert, quòd apud Ægyptios nunquam deficeret bos quidam, maculis quibusdam candidis insignitus, quem Apim vocabant, & pro Deo colebant. Censet enim dæmones id fecisse, ad decipiendos Ægyptios, phantasia talis tauri, quam solam cerne-
ret, vaccæ concipienti ostentantes. vt libido (inquit) eius attraheret, quod in eius fœtu iam corporaliter appareret. quibus verbis nihil Aliud potest Augustinus innuere, quàm quod ego explicui. nam libidinem vaccæ attrahere, quod in eius fœtu deinceps corporaliter appareret, quid aliud sit, quàm vaccam in ipso feruore coitus spiritualiter concipere formam, & speciem, quæ deinceps in fœtu corporaliter exprimeretur? Galenus quoq; libello de theriaca ad Pisonem, narrat, mulierem quandam intuitu pulcherrime picturæ, pulchrum infantem ex deformi parente concepisse. visu (inquit) opinor, naturæ imaginem transmittente. quæ verba obscura admodum sunt: non enim explicat, quo modo visus imaginem transmittat naturæ. sed mihi dictum iam est. Quod ad alteram dubitationis partem attinet, his dictis, facilius sit explicare. videtur haud dubiè Iacob, vtraq; causa, virgas in congressu matutino, potiusquàm vespertino, gregi obiecisse: quòd scilicet eo congressu copiosior conceptio fiat, & quòd imaginatio in eo sit efficacior. nascuntur ambo hæc, & ex animalium victu, & ex natura temporis. Ex animalium victu, quia natura comparatum est, vt animalia omnia (præter pauca quædam, in quibus, quia contrà faciunt, contrà etiam eueniet, quod nunc dicimus) noctu dormiant, interdiu vescantur, & laborent. Coitus ergo matutinus est à somno, ante cibum: vespertinus à cibo ante somnum. quapropter manè semen concoctius est, & cerebrum in quo imaginatio præcipuè viget, expeditius, liberius,

& magis fulgens. Somnus enim concoctionem ciborum maximè iuuat, & cerebri vapores absumit, vigoremq; præstat animali vocatæ à Medicis facultati, cuius opera sunt, sentire & mouere. igitur & semen, ob concoctionem meliorem, erit foecundius; & imaginandi vis, ob recentem refectionem spirituum (reficiuntur enim somno) & deconerationem cerebri, erit efficacior. vesperi contra, semen (vt neq; alius succus) concoctionem tantam non acceperit, caput vaporibus ex ventre multis & crassis grauatum, & velut obtenebratum sit, & facultas longa iam vigilia defatigata. euenient ergo contraria. Ex natura etiam temporis nascitur hoc idem. Nam vt veterrimis etiam Philosophis, & qui ante Hippocratem fuerunt, est celebratissimum, & rationi maximè consonum, temporum differentia plurimùm valet ad mouendum animalium corpora, atq; adeò res omnes alterationi subiectas. atq; cùm astrorum motus, accessusq; & recessus tempora varient, Sol præcipuè id facit. vnde euenit, vt diei cuiusq; partis quatuor, mane, meridies, vesperum, & nox media, quatuor anni partibus respondeant, veri, æstati, autumnò, & hyemi. quia vt motum, quem Astrologi vocant proprium, toto anno complet Sol, ita quem vocant motum raptus, complet singulis diebus: atq; vt motu illo accedit & recedit secundum cœli amplitudinem, ita hoc secundum longitudinem: & vt hyeme plurimùm à nobis abest, ita nocte media: & vt æstate proximus, ita in meridie: & vt autumnò abit, ita vesperi, & vt vere venit, ita mane. est ergo matutinum tempus verno, & vespertinum autumnali simile. vt ergo corpora degunt vere saluberrimè, & maximè valent, autumnò insaluberrimè degunt, & languent maximè. ita etiam summo mane, optimè: vesperi, pessimè habebunt, ad omnia quidem, maximè verò ad generationem.

nem . nam vere omnia oriuntur , autumno tabescunt , & in-
tereunt . anima itaq; & corpus sunt mane vegetiora . quare
& imaginatio erit fortior , & semen fecundius . vesperi contra .

CAPVT DVODECIMVM.

RIGESIMO secundo capite Geneseos . Et
ecce die tertio , quando grauissimus vulne-
rum dolor est , arreptis duo filij Iacob , Si-
meon & Leui fratres Dinæ , gladijs , ingres-
si sunt urbem . Cur vulnerum dolores , so-
leant esse tertio die grauissimi , ad Medi-
cum pertinet considerare . Dubitet verò hoc loco quispiam ,
an vniuersim ita habeat , sitq; omnis vulneris dolor die ter-
tio grauissimus : an illorum tantum vulnerum , de quibus
eo loco agebatur , præcisi inquam preputij : atq; alterutrum
horum sit , cur potius tertio quam secundo aut primo ,
aut sequentium aliquo . Hippocrates libello de fractu-
ris , iuxta Galeni diuisionem commentario tertio , ita re-
liquit scriptum . tertio & quarto die vulnera omnia minimè
sunt exagitanda , & vt in summa dicam , specilli quoq; omnes
admotiones vitandæ his diebus sunt , omniaq; alia quibus vul-
nera irritantur : in totum enim tertius & quartus dies in ple-
risq; vulneribus exacerbationes parit , & quæ in inflammati-
ones & sordes incitantur , & quæcunq; in febres tendunt . vn-
de magni admodum momenti , si quod aliud , documentum
hoc est . nam quæ sunt in medendi arte grauissima , quibus
id non sit commune ? non enim pertinet ad vlcera tantum ,
sed ad alios quoq; morbos complures . His verbis Hippo-
crates satis aperte docet , non in his aut illis , sed omnibus
etiam vlceribus , solere dolores tertia & quarta die fieri gra-
uiores .

uiores . nam de vlceribus, quæ cum fracturis fiunt agens, ad omnia vlcera, quinetiam ad omnes morbos sermonem transtulit : significans, vlcera omnia magna & notatu digna (exigua enim vlcera nullas solent afferre exacerbationes) solere diebus, tertio & quarto, fieri grauiora. Causam verò huius rei proximam ipse insinuauit, dicens, Et quæ in inflammationem, & sordes incitantur, & quæcunq; in febres tendunt. nimirum, quia inflammationes & fluxiones, & febres, diebus tertio & quarto solent vulneratis partibus superuenire. prima enim die, qua quis vulneratus est, dolor tantum esse solet ex ipsa carnis diuisione, dum vulneratur, aut particula tractatur Chyrurgi manibus, à curatione verò cito conquiescit, cessante scilicet dolendi causa. quia dolor non fit cum facta iam est pars, sed cum seccatur. Cum enim dolor sit sensus rei corruptentis, moueat verò sensum non facta iam, sed quæ fit passio, mox ac cessat externa causa, manet pars sine dolore, atq; (nisi in paucis quibusdam, quos contigit esse paratissimos) sine febre, vsq; dum noua alia causa dolendi, aut febricitandi accedat: vsq; dum scilicet, conuocata ad partem malè affectam fluxione, succrescat inflammatio, aut sordes multa, atq; ob hæc nonnunquam etiam febris. proxima itaq; dicti euentus causa hæc est. cur autem non ante tertium superueniat fluxio, aut non diutius protrahatur (quæ prima propositæ dubitationis pars est) nondum diximus: neque verò Hippocrates dixit, neque Galenus in commentatione apposuit. nisi fortè eam Hippocrates insinuauit dicens. Non enim pertinet ad vlcera solùm, sed alios quoq; morbos complures. Nimirum eadem esse videtur causa in vlceribus, & in alijs omnibus morbis pendentibus ex materia, & habentibus exacerbationes (cum vlcera, non ob ipsam propriam essentiam, sed ob fluxiones exacerbentur)

bentur) ea est, natura humorum, qui commoti, & exagitati, morbos faciunt, & augent. fiunt enim morborum circuitus, siue quotidiani, siue tertiani, siue quartani, cum sunt in corpore partes quædam paratæ recipere, quædam mittere. apparatus recipientium est, dolor, aut debilitas: mittentium, multitudo succorum, aut vitiosa qualitas. ulcerata ergo particula parata est recipere, debilis enim est necessario, neq; sine dolore. nisi ergo corpus reliquum vacuatissimum & purissimum esse contigerit (ita enim fortasse nunquam redibunt magni dolores) nihil deest ad humorum influxus. ipsis verò seruantibus suas naturas, influet die secundo pituita, succus mitis, moderatus, minimèq; irritans; tertia die bilis flaua, succus acer, mordax, & impensè calidus, cum quo ob dolorem quem infert & calorem, necessario accurrit sanguis, paritq; phlegmones & febres, quæ cum mitescere intra diem non possint, sed cum citissimè intra viginti quatuor horas, vt quæ à causis externis ortum habent, necessario incidunt in diem sequentem, qui est quartus ab accepto vulnere. hæc itaq; est causa, qua vulnerum dolores solent die tertia exacerbari. atq; eadem causa chirurgi, vt Hippocrates monet, post primam, seu admotionem labiorum, seu consuetionem (vt res exiget) non debent vsq; ad diem quartum vlcera irritare, neq; alitèr tangere, quàm leuitèr, quæ inflamationem arcent, admouendo.

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

APITE quadragesimo septimo Gene-
 seos. Cunctæq; animæ quæ ingressæ sunt
 cum Iacob in Ægyptum, & egressæ sunt
 de femore illius, absq; vxoribus filiorum
 eius, sexaginta sex. Hæc eadem verba
 repetuntur in initio Exodi. Egressos
 esse ex femore Iacob dicit filios & nepo-
 tes, qui ab eo geniti sunt. Causam habet ea phrasis natu-
 ralem, in hominum & genitalium partium compositione.
 nimirum vasa feminalia, quæ meliorem ac puriorem defe-
 runt sanguinem in testes, vt in ipsis semen fiat, sunt venæ
 quædam, quæ ortæ ex venis, quæ in lumbis discisæ in crura
 iam descendunt, antequam in tres ramos, qui per crura de-
 currunt, distribuuntur, recurrunt per femora in testes in vi-
 ris, & in mulieribus in vterum. nam venæ quæ ex caua eo
 ferè loco quo siti sunt renes mittuntur in testes, sinistra qui-
 dem venit ex emulgente vocata, quæ serosum sanguinem
 in renem defert, atq; ob id ipsa quoq; serosam materiam in
 testem transfert: dextra verò non multò post exortum emul-
 gentis. quare ne ipsa quidem satis expurgatum defert san-
 guinem, saltem non adeo, ac venæ, quæ multo post ortæ, ex
 ipsis femoribus recurrunt. quas ob id est verisimile, & si non
 adeo multam materiam atq; superiores, quia minores mul-
 tò sunt, tamen præstare vtiliorem ad generationem fœcun-
 di seminis. meritò ergo in sacris eloquijs generatio ad femo-
 ra refertur. vt & Iacob in Iudæ benedictione dixit, non au-
 feretur sceptrum de Iuda, neq; Dux de femore eius. & hanc
 ipsam ob causam quinto capite numerorum, inter adulteræ
 male

male dictiones, illud præcipuè præcipiebatur sacerdos dicere. ingrediantur aquæ multæ in ventrem tuum, & vtero putrescente putrescat femur. vt scilicet, per quæ quis peccat, per eadem puniatur, vt dicitur vndecimo capite Sapientia.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

APITE tertio Exodi, ait Moses ad Deum. Ecce ego vadam ad filios Israel, & dicam eis, Deus Patrum vestrorum misit me ad vos. si dixerint mihi, quod est nomen eius? quid dicam eis? dixit Dominus ad Moysem, Ego sum qui sum, & sic dices filijs Israel. Qui est

misit me ad vos. Itaq; rogatus Deus quod sit nomen suum, respondit, Qui est. David quoq; secundum eundem spiritum Deum alloquutus inquit Psalmo 92. à seculo tu es. atq; adeo IESVS seruator noster, diuina auctoritate, qua & deturbauit eos, respondit quærentibus se, Ego sum. sed cur potius dicitur Deus esse, qui est, quàm qui bonus, siquidem vt ipsemet dicit in Euangelio, solus Deus bonus est? aut quàm qui sapiens, aut quàm qui fortis, siquidem hæc omnia est æquè infinitè, & æquè primò? Certè huius rei causam à nullo melius accipies, quàm à Diuo Dionysio, capite quinto de diuinis nominibus, quod inscribitur de ente. illi ergo volo accepta refferri, quæ à me dicentur in hac quaestione. Cùm dicitur, qui est, duo licet nobis intelligere, aut simpliciter qui est, aut qui semper est. vtrouis modo intelligas, est maximè consentaneum, vocari Deum, qui est, potiusquam aliud quiduis. primò quidem modo, quia cùm Deus definiri, aut nominari non possit secundum substan-

riam & essentiam propriam, quia ea à nullo viventium agnosci potest, necesse est nominetur ex bonis, quæ creaturis communicat: quæ quidem omnia, quandoquidem in creaturis non sunt simpliciter, sed quodammodo, necesse est esse in Deo modo quodam eminentiori. quoniam autem, & si sint in Deo omnia æquè perfectè, & primò, non tamen omnia æquè communicantur omnibus, sed quædam pluribus, quædam paucioribus, æquum est nomen tribui Deo, ab eo quod communicat omnibus: illud verò tantum est, esse. nam intelligere tribuit paucis, sentire aliquanto pluribus, nutrire & crescere pluribus adhuc: esse verò omnibus. secundo autem modo dicitur Deus, qui est, hoc est, qui semper est, quia cum alia omnia creatis rebus tribuat habere aliquatenus, omnia enim & sunt, & bona quodammodo sunt, tamen æternum esse nulli accidit nisi soli Deo, ut monstratum mihi est in initio huius operis. Coniunctis ergo utrisque, dicitur Deus, Qui est, quia esse omnibus rebus tribuit, & esse semper, sibi soli habet. nam aliud quidvis est aliquando ens, aliquando non ens, solus verò Deus simpliciter ac semper ens. hoc etiam assequuti videntur Philosophorum optimi. nam Aristoteles capite quarto librî tertij de Physica doctrina, Divinum & Deum, asserit dixisse plurimos Philosophorum, quod æternum, immortale, & nulli interitui obnoxium. Plato quoq; in dialogo de natura, ita differit de divina essentia. dicimus de illa, est, erat, & erit, sed illi re vera solum esse competit. Quapropter garrulitatem esse puto Platonicorum quorundam, affirmare, ex sententia Platonis, vnum & bonum esse priora ente, atq; adeo Deum non dici ens. quia scilicet Plato in Parmenide, in suppositione prima dicit. nullo igitur modo est ipsam vnum. & rursus non itaq; ita est ut sit vnum, esset enim iam ens & essentia

particeps.

particeps. verùm quando quidem ipsemet Plato loco citato ex Timeo dicit, illi re vera solum esse competit, constat illum censere Deum esse re vera, non autem esse vt reliqua, quæ non re vera, sed quodammodo sunt, in tempore scilicet, & composita. Deus verò modo quodam eminentiori, & per se est extra omne tempus, & citra vllius essentia participationem, sed vnum & simplicissimum. quod nihil aliud est, quàm quòd nostri Theologi dicunt apertius, ens dici analogicè de Deo & creaturis. ita verò dicuntur & alia omnia eius nomina. Vnum, verum, & sapiens: quia secundum nullum illorum habet vllam cõmunem essentiam cum re alia extra se, neq; continetur in vlla entis categoria. Omnia enim illa dicuntur de Deo æque primò, & eminenter. quinpotius sunt in eo ea omnia vnum. verùm dictis de causis, quas ex Dionysio accepimus, fatius est Deum nominari per ipsum esse, quod ipsius Dei testimonio hoc loco constat. Esse verò legitimam Platonis enarrationem, eam quam diximus, cuius legenti dialogum illum patebit. non enim ille aliam causam adhibet, quã vnum non dicatur esse, quàm quòd esse tempus presens contineat, & quòd ens participatione alicuius essentia fiat. illa verò duo non congruunt. Enti vt vnum est, sed vt multa, quæ creata sunt. itaq; Deus non est, vt sunt hæc: atq; ipsum esse, vt de his & illo dicitur, non est vniuocum. vt verò Deus est, non accidit illi prius vnum & bonum quàm Ens, alioqui nulla ratione minus esset vnum, quam habens quædam alia alijs priora. sed in Deo adeo non est prius & posterius, adeo omnia illa nomina significant vnum, vt, ne ratione quidem differant, nedum possint prioris & posterioris ratione differre. ita mihi videntur multi Platoniorum facere, ne intelligendo, vt nihil intelligant, qui parum abest quin dicant cum insipiente, non est Deus.

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

» XODI decimo quinto. at ille clamauit
 » ad Dominum, qui ostendit ei lignum,
 » quod cùm misisset in aquas, in dulce-
 » dinem versæ sunt. Cùm hoc legimus
 » magna subit dubitatio, An lignum in
 » aquas missum, naturali quapiam facultate
 » dulcedinem intulerit, an id voluntate
 » Dei, & miraculo effectum sit, in figuram maioris cuiuspiam sacramenti. atqui plerisq; hoc videtur probabilius. primùm quidem, quia nemo, neq; Medicorum, neq; qui naturalem historiam scripserunt, talem facultatem vnquam videtur agnouisse. neq; facilè videtur dici posse, aut excogitari, quam passionem inferret id lignum aquæ, vt amaritudinem eleuaret, cùm præcipuè in historia scholastica, ex sententia Hebræorum, dicatur id lignum fuisse amarissimum, & mortiferum. deinde, neque si talem vim habere posset lignum, posset ea in magnum flumen, aut ingentem lacum vti. habet enim modum quendam facultas omnis naturalis, eumq; secundum magnitudinem eius quod facit, & accipientis. non enim si magnes trahere potest ferrum, continuò possit trahere montem ferreum, neq; ferri exiguum quantuluscunq; lapis, sed tantus tantum. omnes autem naturæ fines videtur excedere tantam aquæ molem, à ligno non maiori, quàm vt à Mose posset apprehendi, & in aquas mitti, tantam recipere alterationem. nihilominus videtur necessarium fateri, secundum naturalem aliquam facultatem, illud esse effectum. quandoquidem capite 38. Ecclesiastici, in confirmationem operum medicinalium,

& virtutum medicamentorum , & commendationem artis dicitur , non ne à ligno indulcata est aqua amara ? nisi autem naturali aliqua ligni facultate id factum esset , quale obsecro esset argumentum ? certè tale , ac si diceret : magna vis medicinæ est , quia infusio aquæ benedictæ , & admotio Crucis , & reliquiarum Sanctorum , ad omnes morbos prodest . immo verò ob hoc ipsum dicent multi , opus non esse medicina : quòd scilicet vita & mors , sanitas & morbus , penes Dei voluntatem esse videatur , non penes artem vllam . Respondent à contraria sententia , Ecclesiasticū proferre illud exemplum , vt ex eo quod miraculosè Deus fecit per lignum , indicaret omnia etiam illa , quæ naturaliter efficiuntur per creaturas , ad Deum esse refferenda . Mihi verò videtur id exemplum indicaturum , non solùm à Deo esse tributas rebus virtutes , sed suspicionem etiam illaturum , nullas omnino esse naturales ipsarum rerum , sed à Deo ipso effici quiduis , vt immisso ligno in aquas factæ sunt dulces . quapropter censendum potius videtur , naturali aliqua ligni virtute effectum esse illud . iuuat plurimùm hanc sententiam , quod Hæbraicæ linguæ periti dicunt , iuxta suum idioma legendum potius fuisse , clamauit ad Dominum , qui docuit illum lignum , quod quid aliud est , quàm docuisse illum ligni facultatem , & virtutem ? Certè cùm Deus ostenderit Mosi lignum , quo aquas dulces efficeret , necesse est indicasse illi lignū tali præditum facultate , aut simul indicasse lignum , & illi talem facultatem indidisse , cùm eam nullatenus haberet antea , aut nulla facultate data ligno , ipsum met Deum , cum iniectum à Mose est , aquas reddidisse dulces . hoc vltimum nihil penitus haberet cum medicina , neq; vllum argumentum in artis laudem , aut fidem , capi posset . nam mera Dei voluntate res esset acta . supersunt igitur priora duo . Rursum , si
lignum

lignum tali præditum erat facultate, aut tali tantaq; erat præditum, vt naturaliter, nihilq; denuò apponente Deo, posset tantam, adeo amaram aquam, reddere potui aptam, aut eam Deus, naturalem alioqui, ligni vim, nouo quodam intuitu auxit, atq; fortiozem fecit. Quod horum fecerit Deus, non possum vlla monstratione indicare. nam his omnibus modis solet in homines beneficia conferre. atq; qui dicet, Deum tribuisse ligno facultatem, qua antea caruerit, argumentum fidei artis medicæ, ita concludet. quandoquidem Deus tribuere potuit ligno facultatem adeò mirabilem, alterandi scilicet magna flumina, non est diffidendum, quin herbis, lapidibus, ac metallis, alterandi nostra corpora dederit vires. vt, scilicet, argumentum sit à maiori. multo autem firmitus argumentum, & ad rem ipsam propiùs accedens, sit, ab exemplo. ita scilicet, non est contemnenda medicina, quasi magnam vim non habeat transferendi ægrotantium corpora in pristinam sanitatem. maximas enim vires habent res quamplurimæ, multis modis affiendi res alias. Exemplo est lignum, quod aquas in Marà reddidit dulces. ob hæc mihi videtur magis consentaneum, lignum illud naturali vi aquas fecisse dulces. atq; de ea facultate dixerim ego duorum alterum, aut esse secreticem aquæ, & exultæ terræ, similem ei qua acetum findens lac, ferum fecernit (nulla enim ratione melius possit aqua ex falsa dulcescere, quam secreto sale, atq; ita neque ex amara, quam secretis terræ valde exultæ partibus. talium quippè admistione sit amarus sapor) aut esse tractricem partium amararum, gratia similitudinis (si modo credimus dicentibus fuisse amarissimum lignum) atq; alliciendo ad sese, imbibendoq; amaras aquæ partes, illam dulcem & potui aptam reddidisse. Crediderim sanè eam facultatem, quæcunq; in

ligno

ligno

Nota si
ma hendi
ng huius
ligni
quæna qui
tra m
mto o
per mte

ligno fuerit, plus solito tunc, annuente Deo valuisse: velut
medicamenta existimo nonnunquam, plusquam aliàs, vale-
re, ob gratiam Numinis. nimirum Deus prima causarum
est, quare aliarum quæcunq; ita mouere poterit, vt ipse ex-
ordietur motum. ita enim euenit, in causis omnibus, quæ
ordine positæ sunt.

CAPVT DECIMVM SEXTVM.

» APITE secundo Leuitici. Omnis ob-
» latio, quæ offertur Domino, absq; fermen-
» to fiet, neq; quidquam fermenti ac me-
» lis adolebitur in sacrificio. Paulo infra,
» Quidquid obtuleris sacrificij sale con-
» dies. & rursus, In omni oblatione of-
» feres salem. Mirum est, solemne fuisse,
» non solum in veri Dei, sed etiam falsorum Deorum sa-
» crificijs, sale vti: quod quidem intelliges ex Plinio libro. 3. r.
» capite septimo, vbi de salis laudibus agens, inquit, Maximè
» autem in sacris intelligitur eius auctoritas, quando nulla con-
» ficiuntur sine mola salsa. quapropter suspicor eam consue-
» tudinem fluxisse à primis illis nascentis mundi sacrificijs, quæ
» Deo Optimo Maximo offerebantur, & inde in omnium
» gentium sacros ritus derivatam esse. consentaneum enim est
» censere, falsos illos sacrorum ministros, à veris sacerdotibus
» accepisse eam consuetudinem, Dæmonibus id poscentibus,
» quoq; maximè fieri posset, diuina sibi offerrentur sacrificia:
» potius quam veri Dei cultores, falsorum ritus esse imitatos.
» Verum itaq; esse fatemur, quod Plato in dialogo de natura
» dicit. Sal Deo amicum corpus. quod cum præsentis loco
» maximè congruit. poscit enim Deus in omni oblatione of-
» ferri

ferri sibi sale[m], quasi sibi gratum & amicum corpus. sed quo pacto potest salis corpus esse gratum, & amicum Deo, potiusquàm fermenti & melis (quæ tamen duo respuit Deus) aut alterius cuiuspiam rei? videri possit alicui, esse vllam causam naturalem, velut fortè aliquam sympathiam, aut antipathiam diuinæ naturæ cum his, aut illis corporibus, obquam, his delectetur, ab illis aborreat. quia & dæmones, qui sunt etiam incorporei, quibusdam corporibus allici, quibusdam fugari, quasi experimento confirmatum affirmat omnis antiquitas. quin & vocati exorcistæ, suffitu rerum foetidarum, vt caprini stercoreis, & admotione rutæ, & hypericonis, quæ ob hanc causam fuga dæmonum appellata est, vtuntur. Tobias quoq; suffitu exusti iecoris fugauit dæmonem, idq; præcepto Raphaelis. eò vsq; procedunt nonnulli eorum, qui de dæmonibus sunt Philosophati, vt eorum quosdam affirmant rebus quibusdam delectari, quas alij habeant exosas. itaque multorum sententia est, esse rebus incorporeis cum corporeis familiaritatem, aut dissidium. vnde fieri videtur posse, vt Deus quibusdam corporibus, plusquàm alijs, delectetur. cum præcipuè quædam alia loca sacrarum scripturarum, hoc idem videantur innuere. nam in libro Iudicum capite nono, ita est scriptum. Nunquid possum deferere vinum meum, quod lætificat Deum & homines? itaq; innuunt sacra eloquia delectari Deum sale, & vino, offendi verò fermento, & mele. quid sibi volunt hæc? aut quæ est causa? Dæmones quidem, ob hæc, & his similia, censebant omnes Platonici, corporeos esse, & alios terreos, alios aqueos, alios igneos, aëreos alios: quòd illi huic, alij illi corpori, habeant naturam propinquiorem, & eo maximè delectentur. fiet fanè necessariò ex horum sententia, vt quia cum elementis his aut illis habent naturalem familiaritatem, cum concretis etiam quibusdam

busdam habeant sympathiam, aut antipathiam. quando-
quidem concretum quodcumq; corpus, ad hoc aut illud ele-
mentum pertinet, vt multis in locis, præcipuè quarto libro
meteorôn indicatum est. Aristotelis quoq; placitis mihi vi-
detur consonum, nihil esse in rebus quod per se subsistere
possit omnino incorporeum, præter primam causam. quia
ille asserit omne, quod mouet, moueri, vsq; ad primam cau-
sam, quæ sola mouet & non mouetur, & nihil moueri quod
non sit diuisibile & corporeum. Ex quibus assertionibus fit,
vt prima solum causa sit incorporea. Nam si omnis causa
præter primam mouetur, & omne quod mouetur est cor-
poreum, omnis causa præter primam corporea est. Om-
nium ergo Philosophorum placitis videtur consonum, Dæ-
mones esse corporeos: quanquam id profectò verum non
est. Nam aut haberent corpora elementaria, hoc est nature
corporalium elementorum (terræ dico, aquæ, aëris, &
ignis) participia, aut cœlestia, velut Aristoteles innuit se-
cundo de generatione animalium capite tertio, de anima-
bus, quas velut substantias quasdam separabiles eo loco
imaginatur, differens his verbis. Sed enim omnis animæ
feu virtus, siue potentia, corpus aliud participare videtur,
idq; magis diuinum, quàm ea quæ elementa appellantur.
Verum prout nobilitate aut ignobilitate animæ inter se dif-
ferunt, ita & natura eius corporis differt. Inest enim in semi-
ne omnium, quod facit vt fœcunda sint semina, videlicet,
quod calor vocatur, idq; non ignis, non talis facultas aliqua
est, sed spiritus, qui in semine spumosoq; corpore continetur,
& natura quæ in eo spiritu est, proportionem respondens
elemento stellarum. hæc Aristoteles. Sed, si dæmones ele-
mentaria haberent corpora, pati quidem possent ab his cor-
poribus quæ penes nos sunt, & voluptate ac dolore ab illis

affici : Si verò hæc, & corrumpi, essentq; natura sua mortales, quod cuius videatur esse absurdum? sin autem haberent corpora cœlestia, aut cœlestibus hac in re similia, quòd immortalia essent, essent ita quoq; inalterabilia, & voluptatis & doloris incapacia, quia dolor & voluptas sensus quidam est, ille tristis, hæc iocundus : sensus verò actus, sine sensorij alteratione non est. igitur ponere corporales dæmones, nisi etiam ponas mortales, quò delectentur aut doleant obiectu rerum corporearum, superuacaneum est, & insufficiens. quapropter Apuleius libello de Deo Socratis, cuius meminit Diuus Augustinus octauo de ciuitate Dei, contradictionem inuoluit in dæmonum deffinitione, dicens, eos esse genere animalia, animo passiuua, mente rationalia, corpore aërea, tempore æterna. genere enim animalia esse dicit, quòd corporibus constent & animis, animos verò eorum passiuos, quòd irascantur iniurijs irritati, & donis placentur, & gaudeant honoribus, ac deniq; eisdem, quibus hominum animi, perturbationibus agitentur. si verò animalia sunt, atq; ira timore, mœstitia, & gaudio afficiuntur, non possunt non habere etiam corpora patibilia. nam motus huiusmodi corporales sunt, feruetq; cor per iram, contrahitur per timorem & mœstitiam, effunditur gaudio. quòd si dicas in homine esse has passiones corporales, in dæmonibus verò pertinere ad solum animum, esseq; aliud genus, iræ, timoris, mœstitiæ, & gaudij, sit vt illorum animi nullas actiones per corpora exerçant (quas enim potiusquàm has?) quare non magis erunt illorum corporum actus, neque animalia efficiant, quàm animæ intra testaceas ollas conclusæ : neq; ex illis corporibus & animabus constarent supposita. cùm actiones non essent totius compositi : sed animæ ipsæ per se, essent supposita, corpora verò ferrentur ab animabus, vt vasa fictilia

sed accidens quoddam illius. vt igitur est in rerum vniuersitate substantia quanta, sit etiam aliqua non quanta. ea autem non sit solum quæ incorporea & infinita; nam inter corporeum finitum & incorporeum infinitum, medium est incorporeum finitum, aut corporeum infinitum. Corporeum infinitum esse omnino non posse, multis euentibus argumentis indicauit Aristoteles: superest igitur vt sit incorporeum finitum. Esse verò Deum virtute infinitum, indicatum mihi est in hoc ipso opere, superest ergo præter ipsum, esse substantias aliquas incorporeas, easq; finitas. Itaq; censendum non est angelos esse corporeos, neq; suffitu torqueri, aut bonis odoribus allici, aut rei cuiuspiam naturalis contactu dolere, aut delectari (nihil enim horum sine contactu fert natura: contactus verò corporum tantum est) sed vanum esse ac superstitiosum quidquid eiusmodi moluntur exorcistæ, mendacissimosq; dæmones hominibus illudentes, ea omnia mentiri. Multo minus quispiam possit censere, Deum Optimum Maximum vlla voluptate sensus affici, aut vlllo dolore: siquidem omnium Philosophorum consensu est incorporeus, & omnino immobilis, nullamq; mutationem subiens. quæ autem opera sua sunt, omnia amat, & nihil eorum, quæ fecit, odio habet; quia omnia sunt valde bona, vt primo capite Geneseos & 38. Ecclesiastici scriptum est. Quid ergo dicemus de sale, corpore adeo Deo amico, & de vino quo lætatur, & de fermento & melle quæ interdicit in sacrificijs, & de multis alijs corporibus, quæ in libris sacris dicuntur, alia gratum, alia ingratum Deo odorem expirare? Certè nihil aliud, quàm substantias has corporales, res alias quasdam nobis indicare, quas partim adesse, partim abesse, oportet in sacrificijs. Nimirum sal symbolum esse videtur integritatis, & incorruptionis, ac proinde

innocen-

innocentiæ: contra fermentum, corruptionis & impurita-
tis: vinum, charitatis: mel, voluptatis & deliciarum. quia
sal, vt experimento constat, atq; Aristoteles 2.6. sectione pro-
blematum docet, siccat, ac proinde incorrupta seruat que-
cunq; eo condita reponimus. fermentum verò nihil est aliud,
quàm massa facta acidior: constat verò eum saporem ex re-
bus antea integris, debilitatione naturalis caloris, & accessio-
ne caloris alterius præter naturam fieri, quæ alteratio corru-
ptio est. Fit itaq; ex massa fermentum, vt ex vino acetum,
atq; ita fermentat massam, augeri & rarefcere faciens, vt
acetum fermentat terram: quod opus refertur ad partes il-
las, quæ calorem præter naturam contraxerunt in illa corru-
ptione. Adijcit præterea fermentum pani saporis gratiam,
quod aciditatis illius moderatæ mistione facit, velut idoneo
quodam condimento. Rectè hæc explicuit Plinius libro 18.
capite vndecimo dicens, Fermentum fit ex ipsa farina quæ
subigitur, priusquàm addatur sal, ad pultis modum deco-
cta, & relicta donec acescat. vulgò verò (hic est hodie vsus)
neque subferuefaciunt, sed tantum pridie asseruata materia
vtuntur. hæc Plinius. Quibus docet, fermentum acore &
corruptione massæ, seu pultis fieri: salis verò admistione,
prohiberi eam corruptionem, vt certè aliam omnem putre-
scientiam. Meritò ergo id, cuius natura & essentia constat
corruptione, symbolum peccati est: quia corruptio & pu-
trescentia via est ad naturalem cuiusuis corporis interitum, vt
peccatum animi; & quod naturà aptum est cohibere om-
nem putrescentiam, symbolum est iustitiæ, quæ tollit pec-
cata: oportetq; hoc adesse sacrificijs, illud abesse. Huc spe-
ctat quod Deus dixit ad Aaronem, capite 18. Numerorum,
pactum salis est sempiternum coram Domino tibi, ac filijs
tuis. Vocat enim pactum salis, pactum sacrificiorum, quo
pepige-

pepigerat scilicet Deus, in æternum se daturum ius offerendi sacrificia, Leuitis. vocat verò id pactum salis, id est, sacerdotij, quia à nulla oblatione aberat sal: aut, vt alij interpretantur, pactum salis, id est pactum perpetuum, quia sal tollit corruptionem. porrò mel symbolum deliciarum esse, ob dulcedinem, constat. delicias verò ingratas esse Deo, & deliciosos homines non præstare Deo grata sacrificia, constat etiam, quia vt Aristoteles inquit secundo Ethicorum capite tertio, ob voluptatem res improbas agimus, & ob dolorem res posthabemus honestas. vnde fit, vt qui Dei sit futurus amicus, voluptatis contemptor, & doloris patiens esse debeat, aut contemptor vtriusque, ad amplexandum dolorem, & dimittendam voluptatem. amant ergo sacrificia salis incorruptionē, & mordacitatem: respuunt verò fermenti corruptionem, & suauitatem mellis. hæc itaq; Deus verus, has ob causas, circa sacrificia ita disponebat: Cacodæmones autem, vt diuinitatem simularent, Dei emulatores in rebus quibusdam efficiebantur: non tamen in omnibus: quia non ferebat eorum nequitia, quin atrociam quædam à suis miserrimis mancipijs postularent, velut hominum cruorem, & viscera. Sed neq; quod Tobias fecit, vt iecoris odore dæmon fugaretur, censeo esse naturale, sed eam benedictionem datam à Deo Iecori, vt nunc datur aquæ. Contigisse verò illud etiam in figura, vt significaretur, exurendam esse concupiscentiam in sanctis connubijs. Iecur enim symbolum concupiscentiæ est. huiusmodi sunt omnia legis antiquæ præcepta. significant enim in sensu allegorico, aliud quàm in literali. quem modum docendi imitati sunt multi veterum Philosophorum, præcipuè Pythagoras, cuius adhuc extant symbola multa. quale est illud quod ad præsentem disputationem facit, salem apponito. nimirum

in re-

in rebus gerendis semper apponi iubebat salem, hoc est prudentiam, & integritatem. Hieroglyphica etiam ratio scribendi, quam Aegyptij sacerdotes tenuerunt in sacris, similem continebat sapientiam. quam etiam in veri Dei cultu quadamtenus retineri videmus. nam est in templis Dei multus usus ignis & aquae; quia, arbitror, hæc hieroglyphicè mundiciem indicant. causa verò qua indicent, est, quòd hæc duo sint, quæ corpora omnia à sordibus mundent. quia verò emundandi corpora habent vim naturalem, benedictiones quoque emundatorias animorum, his præcipuè Deus tribuit, igni dico & aquæ. corporeis verò & incorporeis substantijs nulla naturalis est sympathia: nedum alijs rebus cum Deo: cui nihil cum illis est commune in essentia.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

» A P I T E undecimo Leuitici ita scriptum
 » est, Et sus qui cum vngulam non diui-
 » dat, nō ruminat. quatuordecimo autem
 » Deuteronomij, sus quoque quoniam di-
 » uidit vngulam, & non ruminat, im-
 » munda erit. Quod quidem multū diu-
 » me torfit, non intelligentem, quī fieri
 » posset, vt sus diuidere & non diuidere vngulam diceretur,
 » vsq; dum apud Aristotelem reperi apertissimam huius nodi
 » dissolutionem. Ille siquidem capite primo libri secundi de
 » historia animalium, hanc animalium differentiam statuens,
 » ita inquit. Quadrupedum autem, quæ sanguine constant,
 » eademque animal generant, aliæ multifidæ sunt, quales ho-
 » minis manus pedesque habentur. sunt enim, quæ multiplici
 » pedum fissura digitentur, vt Canis, Leo Panthera; aliæ bi-
 » fulcæ

fulcæ sunt, quæ forcipem pro vngula habent, vt oues, capræ, cerui, equi fluuiatiles: aliæ infisso sunt pede, vt quæ solipedes nominantur, vt equus, mulus. genus sanè suillum ambiguum est. Nam & in terra Illyricorum, & in Peonia, & nonnullis alijs locis, sues solipedes gignuntur. Hæc Aristoteles. Ex quibus apertè constat, sues partim quidem findere, partim non findere vngulam, vtrosq; tamen, & qui findunt inquam, & qui secus, esse immundos, quia neutri ruminant. Alij igitur vtraq; ratione immundi sunt, & quia neq; ruminant, neq; findunt vngulam, de quibus vndecimo Leuitici agitur, suntq; Illyrici sues: alij altera tantum, quia scilicet & si findant vngulam, non ruminant. de quibus agitur 14. Deuteronomij, suntq; nostrates sues.

CAPVT DECIMVM OCTAVVM.

» APITE duodecimo Leuitici, Mulier, «
 » si cõcepto semine pepererit masculum, «
 » immunda erit septem diebus, iuxta dies «
 » separationis menstruæ. Et die octauo cir- «
 » cuncidetur infantulus; ipsa verò trigin- «
 » ta diebus manebit in sanguine purifica- «
 » tionis suæ. Omne sanctum non tanget, «
 » neq; ingredietur in sanctuarium, donec impleantur dies suæ «
 » purgationis. Sin autem foeminam pepererit, immunda erit «
 » duabus hebdomadibus iuxta ritum fluxus menstrui, & sexa- «
 » ginta sex diebus manebit in sanguine purificationis suæ. Cũq; «
 » expleti fuerint dies purificationis suæ pro filio, siue pro filia, «
 » deferet agnum. &c. Capite decimo quinto Leuitici, Mu- «
 » lier, quæ redeunte mense patitur fluxum sanguinis, septem «
 » diebus separabitur. Mos circuncidendi Iudæis solum erat
 antiqui-

antiquitus, nisi etiam fortasse sacerdotibus Ægyptiorum, ut Orus Apollo Niliacus in hyeroglyphicis insinuat, dicens, Cynocephalum fuisse notam sacrificij, quia nascitur circumcissus. Circuncisionem verò sacerdotes (inquit) magno studio peragebant. Quod quidem si ita erat, haud dubiè Ægyptij acceperunt ab Hebræis. Non enim Hebræi ab Ægyptijs, sed à pacto quod fecit Deus cum Abrahamo capite decimo sexto Geneleos. Nisi etiam fortasse naturalis legis sacerdotes, ut signo quodam pietatis, circuncisione utebantur, atque Abrahami circuncissio noua non fuit, sed à Deo denuò probata, & sanctificata. Vtcunq; hoc habeat, consuetudo imponendi nomina die octauo plurimis alijs gentibus fuit. Causam naturalem reddit Aristoteles, capite ultimo libri septimi de historia animalium, his verbis. Plurimi, antequam exactus sit dies septimus intereunt, & hanc ob causam tunc nomina imponuntur, tanquam saluti iam pueri magis credamus. Itaq; imponuntur nomina die octauo, quia antequam exactus sit septimus, parum constat an foetus sit perfectus & vitalis, an imperfectus, abortiuus, neq; vitalis. exemplo fuit filius primus Dauid ex Bersabee, qui die septima mortuus est, ut secundo Regum narratur. Magnam vim esse hebdomadæ, in ijs quæ ad foetuum intra vterum formationem, & in lucem iam editorum vitam pertinent Hippocrates probat multis in locis, maximè autem libello de carnibus multis argumentis, statuens hanc assertionem, Vitam hominis septem dierum esse: primùm quidem quòd septima dies certam firmamq; iam perfectæ conceptionis notam præstet. Quia ut Aristoteles capite tertio libri nuper citati dicit, si in septimum diem intus (hoc est intra vterum) permanserit genitura, conceptum iam esse certum est. Atq; ut Hippocrates loco citato affirmat, quod

conceptum est , si intra septem excidit dies , nullam per fert delineationem . si verò post septem in aquam immis- sum : oculorum , oris , & pudendorum quandam non in- cidentem delineationem ostendit . Hanc ob causam dicit Aristoteles , qui intra septem dies fiunt , non vocantur abor- sus , sed effluxiones . Nam antè septimum ne foetus quidem neq; embrio putatur esse , sed semen . Itaq; conceptio certa septem dierum est , & quod immissum in vterum , in certam firmamq; conceptionem non peruenit , intra septem dies effluit , & perit . Ita etiam recens natos dies septima probat . nam plurimi eorum qui vitales non sunt , intra hebdoma- dam pereunt . Adultis etiam hominibus est vita septem die- rum , quia vt dicit Hippocrates libello de carnibus , Si quis septem diebus nihil edere , aut bibere velit , pleriq; quidem in ipsis moriuntur , sunt autem qui illos transmittunt , & ta- men moriuntur . Ieiunum enim intestinum in his diebus concreuit , moriunturq; etiam illi . Hanc ob causam ego iu- dico , misisse Deum die sexta cibum Danieli in lacu leo- num existenti , ne scilicet , si septimam attingeret , periret fame . Nam etiam in his quæ miraculosè agit , habet Deus rationem aliquam naturæ , ne plura quàm opus sit , eueniant miracula . Itaq; & conceptio , & argumentum vitalis ortus , & duratio vitæ hominum sine refectione septem dierum est , vt certè mundi totius fabrica septimo die est conclusa . In quamplurimis enim rebus , hominis ortus mundi creatio- nem imitatur . nimirum est microcosmos . Merito ergo , atq; iuxta hominum naturam , iussit Deus pueros die octa- ua circumcidi , quasi iam victuros . Interim iubet mulierem quæ peperit masculum , immundam esse septem diebus iuxta dies separationis menstruæ : hoc est , continere sese secundum legem eius cui menstrua fluunt , quæ capite decimo quinto huius

huius eiusdem libri scripta est his verbis. Mulier, quæ redeunte mense, patitur fluxum sanguinis, septem diebus separabitur. Hoc quoq; secundum rei ipsius naturam præcipitur. Quia hic etiam est finis fluxionis menstruæ naturaliter euenientis. Quæ enim ultra hebdomadam prorogatur, symptomatica est, & morbi soboles. Quamquam enim, vt libello de superfoetatione dicit Hippocrates, multis temporibus eius purgationis tres sunt dies: plerisq; tamen, vt ipse met dicit, multo plures, duplum scilicet, hoc est vsq; ad septimum, quo ea cessat, velut morbi etiam acutissimi. Neq; sanè ultra tres vel quatuor dies prorogari præter naturam est, nisi etiam ultra septem prorogetur, tametsi multo salubriores & fecundiores sint, quibus non ultra tres durat. esse verò potest etiam naturale vsq; ad septem, etsi minus utile. sed est etiam in naturalibus plus aut minus bonum. Hoc verò ita habere, Hippocrates libro primo de morbis muliebribus docet, dicens. Quibus verò in natura est, vt plures quàm quatuor dies purgentur, & menses valde multi prodeunt, hæ tenues sunt, & foetus earum tenues, & emarcescunt. Itaq; optimus menstruorum finis, duorum, aut trium, aut ad summum quatuor dierum est: naturalium verò vltimus, septem. Meritò igitur mulier, quæ redeunte mense, patiebatur fluxum sanguinis, septem diebus separabatur, & ob hanc ipsam causam quæ pepererat masculum, septem diebus quasi immunda esse iuebatur. Circumcidebatur verò puer die octauo, quasi exactum iam esse septimum, magnam vim haberet ad vitæ securitatem: post septenarium verò, maximam vim habent, in affectionibus foetuum qui geruntur vtero, & infantium recens in lucem æditorum, quadragenarij: atq; vt intra septem dies fieri diximus effluxiones seminis, cum conceptio nõ perficitur: ita intra quadraginta plu-

rimi fiunt abortus, ac corruptiones. Quod Aristoteles capite tertio, septimo de historia animalium, his verbis dicit, Effluxiones vocantur, quæ intra septimum diem corruptiones fiunt, abortiones autem quæ intra quadragesimum. Et quidem plurimi foetus intra tot numero dies deprauantur. Hippocrates quoque libello de partu septimestri ita scriptum reliquit. Dicunt autem & abortus plurimos in primis quadraginta diebus fieri, sed & reliqua conscripta his accidere in quadragenarijs. rursus paulò infra in eodem libello. At verò quadragenarij primum in foetibus iudicant. quisquis enim primos quadraginta dies transmiserit, abortus effugit ex omni causa contingentes. plures autem fiunt in primo quadragenario abortus, quàm in alijs omnibus. Itaq; ex sententia Hippocratis & Aristotelis, quos hac in re sequutus etiam est Galenus, vt intra septem dies fiunt seminis effluxus, ita intra quadraginta abortus: atq; vt recens nati solent intra septem dies perire, ita qui hos effugiunt, alium, eumq; proximum periculi finem habent, quadraginta dies: atq; vt supra septem dies contentum intra uterum semen esse, certa est conceptionis nota, cum verò transit prægnationis quadragesima dies, abortus periculum maximum recessit: ita cum recens natus (respondent enim vitæ principia principijs generationis) attingit octauum diem, homo iam vitalis est: cum quadragesimum, robustior, viuacior, & sapientiæ iam particeps est. Indicio est, quòd eorum qui euaserunt septimum, multi moriuntur intra quadragesimum, à quadragesimo verò incipiunt iam pueri ridere, quasi firmiores iam facti, & sapientiæ quædam exordia ostentantes. Docet hoc Hippocrates in calce libelli de partu septimestri. Meritò ergo, atq; vt natura ipsa poscebat institutum est, vt puer die octauo circumcideretur, ma-

ter verò ingrederetur in sanctuarium, illum Deo oblatura quadragesimo. Nimirum circuncidebatur die octauo, vt qui iam non imperfectus foetus, sed homo vitalis esse cognosceretur: deferabatur in templum quadragesimo, vt qui magnum recens natorum periculum euassisset, & roboratus iam esset, & sapientiæ inditia præ se ferret: interim, vt mater ante diem circuncisionis immunda esset, iuxta dies separationis menstruæ, dies septem iuebatur, quia id tempus est naturale menstruæ purgationis, ita inter diem circuncisionis & delationis in templum, iuebatur manere in sanguine purificationis suæ dies triginta, quia tot dies solet durare expurgatio ijs quæ mares pepererunt. Quod faciliè intelliges ex his Hippocratis verbis, quæ libello de natura pueri scripta sunt. Atq; hæc mihi de hoc dicta sint, & factus iam est puer, & ad hoc peruenit, foemella quidem quadraginta & duobus diebus vt longissimè, primam coagmentationem ac coarticulationem accipiens: masculus verò vt longissimè in triginta diebus. vt plurimum enim hoc tempore, aut paulò breuiori, aut paulò longiori articulatio ipsis cõtingit. Nam & purgatio fit à partu vt plurimum, in foemellis quidem diebus quadraginta & duobus, atq; hæc tardissima est, & perfecta: vacauerit autem periculo etiam si in viginti quinque diebus purgetur: in masculo verò purgatio fit diebus triginta, atq; hæc tardissima, & perfecta, citra tamen periculum fuerit mulier, etiam si in viginti diebus purgetur. hæc Hippocrates, quibus docet tempus formationis pueri respondere tempori purgationis matris, atq; quia mares in vtero citius formantur quàm foemellæ, proinde & eas quæ mares pepererunt, purgari citius, esseq; tempus formationis pueri, & purgationis eius quæ marem pepererit, triginta dies. Quod attinet ad purgationem eius quæ marem pepererit

verissimum est, & ijs quæ in lege Domini dicuntur maximè consonum. Quod verò attinet ad tempus formationis maris & foemellæ, & ad æqualitatem temporis formationis foetus & purgationis matris, neq; admodum firmum, neq; certum est, sed contingit ita, & aliter. Neq; hoc latuit Aristotelem aut Hippocratem. Nam Aristoteles capite tertio libri citati, ita inquit. Purgationes autem accidunt plurimis cum conceperint ad tempus quoddam, scilicet triginta dierum, maximè si concepta foemina est, quadraginta si mas. A partu etiam purgationes eodem numero dierum consequi volunt, quamquam non æquè ita diligenter eueniunt. hæc Aristoteles. Locus haud dubiè corruptus est, legendum enim triginta dierum, maxime si conceptus mas est: quadraginta si foemina. Nam dicit tempus expurgationis à partu, æquale esse tempori expurgationis, quæ fit initio conceptionis. constat verò iuxta omnium sententias, longiorem expurgationem esse à partu foemellæ, quàm masculi. At verò Aristoteles non admodum certam esse, eam expurgationis cum expurgatione æqualitatem, dicit: Quare neq; formationis foetus cum expurgatione à partu, adeo exacta erit æqualitas. Videtur enim tempus expurgationis, quæ initio conceptionis fit, respondere tempori formationis, quamquam neq; hîc erit adeo certa æqualitas, vt neq; in tempore toto prægnationis muliebris, neq; in vllis eius partibus firmum quidquam ac certum est. Quapropter Aristoteles paulò infra inquit. Mares magna ex parte circa quadragesimum diem, dextro potius latere mouentur: foeminæ sinistro, circiter nonagesimum. Nihil tamen certi in his affirmare licet. Sed enim hæc, & reliqua huiusmodi, vt differunt eo quod magna ex parte, & eo quod magis minus accidit, sic accepimus. hæc Aristoteles. Hippocrates quoque

libello

libello de alimento, cùm recensuisset multa variaq; partus tempora, & formationis, motus, & æditus, tempora, & eorum proportiones, adiecit, Non est, & est: insinuans nihil eorum esse perpetuum, sed quodcunq; fieri posse, ita aut aliter. verba verò Hippocratis sunt hæc. Ad figuratorem soles triginta quinq; , ad motum septuaginta, ad perfectionem ducenti & decem. Alij tradunt, ad formam quadraginta quinq; , ad motum septuaginta sex, ad exitum ducenti & decem. Alij sic, ad formam quinquaginta, ad primùm saltum centum, ad perfectionem trecenti. Alij sic, ad discriminationem quadraginta, ad transitum octoginta, ad elapsum ducenti quadraginta. non est, & est. his verbis Hippocrates, vt in commentatione eius locis explicuimus, narrat multas Medicorum sententias de tempore partus naturalis, & de temporibus quibus foetus formationem acciperet, inciperet moueri, & exiret in lucem, ac de proportione temporum, quibus illæ mutationes insignes contingerent, eisq; narratis, dicit, nihil in illis esse perpetuum, sed posse fieri quodcunq; illorum & non fieri. Hoc idem docuit libro secundo de morbis popularibus sectione tertia, easdem sententias narras. Nimirum, vt Aristoteles dicit, capite quarto citati iam sæpè libri; cum cætera animalia omnia, singulari ac simplici modo partum suum perficiant (certum enim pariendi tempus statutum est singulis generibus) homini vni datum est multiplex. Nam & septimo mense, & octauo, & nono parere potest, & quod plurimum decimo, nonnullæ etiam & vndecimum tangunt. Itaq; consensu probatissimorum auctorum constat, neq; partus muliebri, neq; mutationum insignium quæ foetui accidunt, formationis dico, & motus, esse simplex & statutum tempus, sed varium & multiplex. Neq; solùm homini non est

certum

certum tempus horum, sed neq; sexui vlli. Nulla enim est sexui nascendi differentia, siue inquam mas sit siue foemella. Nam tametsi Aristoteles dicit, foeminam saepius in vndecimum mensem incidere quam marem, huncq; sepius fieri septimestrem, tamen experimentum repugnat: adeoq; minus certi quidquam est in his rebus quam veteres putarunt, vt nostro saeculo nata sit foemella haud dubie quinque mestrīs, quae adhuc viuit, plusquam duodecim iam annos nata, cuius gracilitas ac tenuitas, maior quam mulieribus esse consueuerit, indicat certam esse de eius ortu fidem, praeterquam quod multis domesticis, neq; ineuidentibus argumentis constitit: vsque adeo in Physicis alterationibus vix quidquam est omnino aut impossibile, aut necessarium. Quid ergo, an nihil est in rebus quae ad foetus & puerperas spectant certum, ac firmum? sane nullum est tempus certum, quo mas aut foemina figuram accipiat in vtero, neq; quo moueri incipiat, neq; quo in lucem exeat, neq; quo mulier vtero gerens, statim a conceptionis initio expurgetur, neq; quo expurgetur quae peperit, siue marem siue foeminam: sed haec omnia tempora, multiplicia & varia sunt. Illud tamen certum est, mares citius figuram recipere, & mouendi vim quam foeminas, & eas quae mares conceperunt breuiores habere expurgationes, & eas quae praegnationis initio fiunt (quamquam has non omnes mulieres habent), & eas quae a partu. Horum omnium eadem est causa, humidior scilicet, frigidior, & excrementosior natura foeminae. Quoniam enim talis est, ex frigidioribus, & humidioribus principijs gignitur. Humidiora vero principia, ineptiora sunt ad recipiendam figuram propriam, quam sicciora: frigidiora vero quam calidiora ineptiora sunt ad motum. Necessesse est ergo foeminae quam mares tardius accipiant figuram, &

moucan-

moucantur : non tamen proinde & tardius edantur in lucem, sed eisdem temporibus quibus mares : Quia quanto tardius accipiunt figuram & mouentur, tanto postquam formata sunt citius veniunt ad incrementum. Quod Hippocrates docuit secundo Epidemicôn, & rursus sexto. Sunt verò eius verba in calce sectionis tertix libri secundi. Quod citius discretum & motum est, augetur rursus segnius, & in longius tempus. In calce sectionis secundæ libri sexti dicit, Concretum est, constitit citius, postquam motum est definit, & tardius augetur, & pluri tempore. Aristoteles hoc interpretatur de eo incremento, quod mares & foemina recipiunt, æditi iam in lucem vsq; ad consistendi ætatem. Monstratum verò à me est in eius operis commentarijs, de eo etiam incremento intelligi quod intra vterum accipiunt, postquam moueri cæperunt, vsq; dum vtero exeunt. Quod vel ipsa auctoris verba apertè sonant. Itaq; etsi æquale tempus gerantur vtero, foemina verò tardius accipiunt figuram, & mouentur dictam ob causam. Atq; ob eandem, quæ foeminas pepererunt diutius sunt immundæ, & longiores habent purgationes. Nam cum mulieres humidiores & excrementosiores sint quàm viri, & earum principia quàm ex quibus viri fiunt, constat ab ijs etiam mulieribus concipi, quæ aut natura sint, aut tunc fortè contingerit esse excrementosiores. Indigebunt igitur tales expurgatione diuturniori. Cùm verò non sit idem statutumq; tempus expurgationis omnibus, neq; quæ mares, neq; quæ foemellas pepererint, sit verò periculosum minus durare expurgationem quàm natura poscebat, & morbosum durare plus, necesse est tempus aliquod esse ultra, & citra quod naturalis non censeatur expurgatio. Id rectè dicit Aristoteles esse in ea quæ marem peperit, à viginti vsq; ad triginta dies.

X

Nam

Nam & experimentum subscribit eius sententiæ. Scire tamen expedit, ijs quæ pepererunt duplicem ex vterò vacationem succedere, primam sanguinis copiosè fluentis, vt singulis mensibus mulieribus solet: secundam aliorum excrementorum cum exiguo sanguine fluentium paulatim. vtraq; est ei quæ marem peperit, breuior. Est verò secunda cum longissima triginta dierum, prima septem. Hanc ob causam iussit Deus eam quæ peperit marem, esse immun-
dam diebus septem, & octauo circuncidere puerum, vt iam vitalem, mox triginta diebus expurgari: ijs exactis ingredi in sanctuarium, & offerre Deo puerum. Sed euenit hîc dubitare. Si septem solum diebus erat futura in separatione quæ marem peperisset, deinde triginta in purificatione, mox itura in templum, & puerum oblatura, quâ fieri poterat, vt oblatio pueri non ante quadragesimum à partu diem ageretur? Videtur enim futura die trigesimo & septimo. At verò consueuisse esse quadragesimo communis omnium sententia est, & Ecclesia Sancta id testatur, festum purificationis *MARIE* celebrans secundo Februarij, qui est quadragesimus à natali Domini. Quidam respondent rationem computandi esse, vt dies primus detur partui, septem sequentes separationi, mox alius circuncisioni, deinde triginta expurgationi, his exactis alius oblationi pueri, atque ita fieri quadraginta. Verùm hoc non est consentaneum. Primum quia circuncisio incideret in diem nonum, atq; circuncisionis festum secundo Ianuarij celebraretur, potius quam primo: deinde quia pueri circuncisio non prohibet matrem eadem die expurgari. In Græcis codicibus iuxta versionem septuaginta interpretum, quam sequutus est Diuus Augustinus, legitur. Ipsa verò manebit triginta tribus diebus in sanguine mundo suo. Quæ lectio eleuat dictam du-

bitatio-

bitationem . nam septem & triginta tribus fiunt quadraginta . Atqui quoniam Philosophi , vt ex dictis constat , triginta dierum censent esse maximè legitimum tempus expurgationis ei quę pepererit marem , dicemus præcepisse Deum vt mulier antequam in templum domo abiret , & puerum deferret , maneret domi septem dies ob expurgationem primam , triginta ob secundam , tres insuper propter infantem : ne scilicet ante quadraginta exiret domo puer . Iuxta versionem autem diui Hieronymi dicemus , mulieres quidem manere solitas domi dies triginta tres post septem primos , quo compleretur ante pueri oblationem primus quadragenarius , Mosem verò præcepisse manere diebus triginta , insinuantem illos esse purificationis , reliquos tribui pueri incolumitati . Nimirum quadragenarius primus dierum celebratissimus est ab omnibus Medicis , censeturq; habere vim magnam ad retinendos in vita pueros . Eam quę peperit scēminam , explere voluit Deus duos quadragenarios antequam in sanctuarium ingrederetur , vtpote duplo longiori indigentem expurgatione . Ob idq; dedit expurgationi primę duas hebdomadas , secundæ dies sexaginta sex , vt coniunctis vtrisq; fierent octoginta , qui duobus constant quadragenarijs : qui numerus imperfectò & scēmineo sexui maximè congruit , vt vnitas virili . Quia vnitas perfectio & forma est , binarius principium diuisionis , & materia . Ego itaq; diuinam sequutus auctoritatem , eam quę marem pepererit , profluuiò muliebri vocato , aut vllò alio morbo teneri hanc ob causam non censeo , nisi diem quadagesimum euacuatio superauerit , neque eam quę scēminam , nisi octogesimum . Etiam si Hippocrates loco citato libelli de genitura , & rursus libro primo de morbis muliebribus dicat , longissimam expurgationem eius quę pe-

pererit marem esse dierum triginta, & eius quæ foemina
nam quadraginta duorum.

CAPVT DECIMVMNONVM.

De Lepra.

” A P I T E decimo tertio Leuitici. Lo-
” quutusq; est Dominus ad Moysen &
” Aaron dicens; Homo in cuius cute &
” carne ortus fuerit diuersus color, siue
” pustula, aut quasi lucens quippiam, id
” est plaga lepræ, adducetur ad Aaron
” sacerdotem, vel ad vnumquemlibet fi-
” liorum eius, qui cum viderit lepram in cute, & pilos in al-
” bum mutatos colorem, ipsamq; speciem lepræ humiliorem
” cute, & carne reliqua, plaga lepræ est, & ad arbitrium eius
” separabitur. Si obscurior fuerit lepra, & non creuerit in cu-
” te, mundabit eum, quia scabies est. Lauabitq; homo ve-
” stimenta sua & mundus erit.

Quandoquidem præceperat Deus tantopere immunditiam omnem vitare, corporalem quidem & externam, quo significaret multo magis immunditiam omnem vitandam esse, & amandam conscientie puritatem, cibos omnes immundos interdixit, permisit verò mundis uti: & quod ad corporum affectiones pertinebat, eorum qui morbis tenerentur permittens conuictu uti, eos qui non tam morbis, quàm immunditijs, ut leprosos homines, & gonorrhœa, siue profluuiio feminis laborantes, & mulieres quibus fluerent menstrua, iussit separare: eos quidem qui essent suspecti recludere, apertè immundos ab aliorum cetu separare, &

extrà castra reiçere. Quæ omnia plena sunt magnis misterijs. Significant enim omnia hæc quæ vitare Deus iubet, prauas animorum affectiones, quas oportet veri Dei cultores cauere. Et ille quidem populus quibus lex in scriptis tradita est, corporalia illa & externa obseruabat: nos verò quibus, non soluta, sed adimpleta traditur, sequentes potiùs spiritum quàm litteram, intelligimus omnem animi immunditiam vitandam, & conuictum cum immundis. Summa verò rei est, vitare debere omnem turpitudinem, & immunditiam. Atq; cum sint duplices corporum passionēs, quædam quæ actiones lædunt, ac proinde morbi propriè sunt, atq; ita affecti, ægrotantes, vt febris, pleuritis, phrenitis, & lethargus: quædam quæ non tam morbi, quàm turpitudines quædam sunt, quia non tam lædunt actiones, quàm pariunt fœditatem quandam, vt lepra, & gonorrhœa, & profluuium menstruum, morbos non iussit Deus deuitare, sed deformitates & turpitudines. fortasse quia vbi pura conscientia est, infirmitates & morbi nihil lædunt. Hippocrates libello de affectionibus ita inquit. Lepra, & pruritus, & scabies, & impetigines, & viteligo, & alopecia, à pituita fiunt. sunt autem talia turpitudō magis quàm morbi. Itaq; hanc ob causam lex hæc lepræ lata est. Vitia cutis quæ fœditatem afferunt, sunt in triplici genere: maculæ enim sunt, aut vlcera, aut asperitates, aut duo horum, aut omnia simul. Vitia coloris seu maculæ, vocantur Græcis leuca, & alphi; Latinis viteliginēs seu morpheæ, Arabibus guadà seu alguadà. Hæc cum summam tenent cutem, nihil adiiciunt aliud, sed sunt solum maculæ, alba, aut nigra, vocaturq; viteligo alba, aut nigra: cum altius partem tenent, mox adiiciunt asperitates exiguas furfuri similes, & vocatur psora, Latinis scabies: aut maiores ac velut scamas, & vocatur

Græcis

Græcis lepra, Arabibus barràs seu albarràs, & hæc quoq; est alba aut nigra, vt fit à pituita falsa, aut à melancholia. & propriè quæ nigra est vocatur lepra, quæ alba lichen, seu impetigo, quæ eadem vocatur alijs lepra volatilis, quia serpit, videturq; volare per partes. Si non solum tenetur cutis altiusculè, sed etiam venæ & caro, fit morbus qui vocatur Græcis elephas. Arabes verò, & vulgus, vocant hunc lepram, & albarràs nigrum. dicunt lepram antecedere. Elephantem verò vocant Arabes hunc eundem morbum cum tenet crura, vt sæpe solet. Itaq; leucæ seu alphi, seu viteligo, seu morphea, seu guada, & scabies seu pfora, & lichenes, seu impetigines seu volatilis lepra, seu barràs album, & lepra seu barràs nigrum, & elephas, seu lepra vulgo vocata, & Arabibus, vitia & turpitudines externi corporis habitus sunt, fiuntq; alia ex alijs, intentione & remissione diuersa, nascunturq; ex redundantia pituitæ, aut melancholiæ. Hæc omnia vitia communi appellatione, vbi ingrauescentia recedunt à simplici scabie, vocantur lepræ genera, & iudicium ferre quàm grauis sit aut leuis ea infectio, est discernere inter lepram & lepram, quod ad sacerdotem pertinebat, ac nunc quoq; spiritualitèr pertinet. Describuntur ergo hîc quædam notæ, quibus discerni possint qui grauiter, & qui leuiter infecti sunt: & qui facillè curentur, aut curationem non admittant: vt qui simplici tantum scabie deprehenderentur laborare, mundi iudicati dimitterentur: quos spes esset fore vt mundarentur, recluderentur, aut ad arbitrium Sacerdotis (hoc est quantum sacerdoti videretur esse satis) separarentur: qui iam esse viderentur desperatæ emundationis, omnino separarentur & reijcerentur extra castra. Tria signa scribuntur hîc maligni vitij, & ob quod oporteret ita affectos homines ab aliorum consortio separari:

rari:

rari: quæ eadem apud Medicos scripta reperias, & causas habent naturales. Duo eorum sunt lichenum, seu lepræ volatilis, seu albarràs albæ, seu alphi, quem maligniorem esse, quàm Leucem dicunt: pilos qui ex leprosa cute nascuntur in album mutari colorem, & ipsam lepram humiliorem reliqua cute. Tertium est viteliginis albæ, seu alguadà, seu leucæ, quæ plerunq; leuius malum est, aliquando verò etiam est grauius, & fit alphis. Illud est maculam dilatari ac crescere, ac transire in cute priores terminos, hoc est amplificari, ac extendi vitium illud. Apud Auicenam quoq; reperias hæc eadem scripta capite nono tractatus secundi, seu septimæ, libri quinti, his verbis, Ambiguum verò est differentia inter alguadà quæ est morphea alba, & albarràs malam. & de differentia quidem inter vtrasque est, quod pili oriuntur super alguadà, & sunt pili nigri & flauï, & nascuntur super albarràs, albi non alij: & est cutis magis depressa, & vehementius defossa quàm cutis reliqui corporis. paucis interpositis in eodem capite dicit, Quoniam de morphæa (hæc est viteligo, seu guadà) quædam est vehementis elongationis à colore corporis, & de ea est quæ est propinquior ei, & est magis salua. Et in ea quæ est submersa & non rubet, neq; sanguinem emittit (hæc sunt signa pessimæ viteliginis, & lepræ iam malitia equalis) & est vehementis dilatationis capiens locum magnum, non est spes, & similiter illa quæ omni hora incipit in additione. Ecce vt Auicena describat his eisdem signis pessimum albarràs album, hoc est malignos lichenes, seu album, seu lepræ quoddam genus, & malignam morpheam, aut leucem, quæ in malignitatem lepræ iam abiit. Porro lucidum candorem notam esse lepræ, constat ex verbis vltimis capituli quinti libri quarti Regum, vbi dicitur, Egressus est ab eo
lepro-

leprofus quasi nix. Causas horum non est difficilè inuenire. Cum enim lychenes illi maligni à falsa pituita nascantur, sola vel cum atrabile mista, necesse est vbi partis temperies admodum labefactata est, & in ipsius excrementi naturam velut mutata, salitam admodum esse cutem, & ac proinde siccam & contractam, ac reliqua cute quæ sana est humilior. Porrò, cum orta attestentur ijs ex quibus oriuntur, vbi cutis ob pituitam ita erit facta candida, vt ipsum substantiæ modum mutauerit in candidiorem, pilos quoq; ex sese nascentes candidos reddet. Quòd morphea, seu viteligo maligna crescat, eadem causa est quàm Auicena quoque post nuper citata verba apposuit, ita dicens. Et similiter illa quæ omni hora incipit in additione, quoniam complexio eius est fortis, conuertens illud quod ad eam vadit ad suam similitudinem, & propter illud est mala valde. Ex dictis facilè intelligentur præscripta verba, poteruntq; explicari physicè. Afferri iubet ad sacerdotem quemcunq; cui mutatus sit cutis color, aut innatæ pustulæ, aut quasi lucens quidpiam, quasi scilicet fulgentes furfures, aut scammæ. Nam hæc omnia possunt esse initia vitij abeuntis in malignum, & in aliquod lepræ genus. Iubet etiam cum viderit sacerdos in cute lepram talem, vt pili qui inde nascantur, in album mutati sint colorem, & ipsa lepræ species sit humilior cute & carne reliqua, separari hominem, quia plaga lepræ est: nimirum maligni lychenes. Sin autem fuerit tantum lucens quidam candor in cute, neq; tamen cutis fuerit humilior carne reliqua, & pili adhuc retineant colorem pristinum, nondum constat malignum esse vitium. Verum quia sæpe ab ijs initijs proceditur in malignum, non vult eum mox dimitti vt mundum hominem, sed recludi hebdomadam, eaq; exacta sacerdotem considerare, an ultra creuerint,

runt,

rint, & maculæ dilatatæ sint: siq; non creuerint, rursus recludi aliam hebdomadam, qua rursus exacta, si obscurior fuerit lepra, neq; creuerit in cute, hoc est non se dilatauerint maculæ, & signa lepræ facta sint obscuriora, scire iubet lepram veram non esse, sed pforam, seu scabiem, ac proinde dimitti hominem lotis vestimentis. Mundus enim est, hoc est, non est leprosus, sed scabiosus solum, quod leue est, & solo vestium mundissimarum, linearum & lanearum, vsu, & probo victu liberabitur. præmissa, si opus sit, aliqua corporis euacuatione additur dictis.

Quod si postquam à sacerdote visus est, & redditus munditiæ, iterum lepra creuerit, adducetur ad eum, & immunditiæ condemnabitur.

Pessimum est cum morbi alicuius exordia sese insinuaerint antea, quæ postea destitisse visa fuerint, hominem in eum ipsum morbum incidere. Nam iteratus morbus, magnum corporis apparatus, & in eum propensionem significat, subesseq; in vitiosa corporis natura morbi velut radicem. Morbus verò in quem corpus valde propensum est, facile abit in habitum. Meritò ergo immundus & leprosus censetur, cui mundatio iam semel, lepra redit. Quia verisimile est, id non ex prauo victu, quo paulò ante vsus fuerit homo, aut leui aliqua occasione, sed ex firmata in corpore Cacochymia nasci. Itaq; vt incrementum macularum, ita & repetitio, suspectum & malum signum est, censeturq; meritò, quæ semel repetijt, sæpè repetitura lepra, neque vnquam futurus homo tutus ab immunditia. quare immunditiæ condemnatur.

Plaga lepræ si fuerit in homine, adducetur ad sacerdotem, & videbit eum, cumq; color albus in cute fuerit, & capillorum mutauerit aspectum, ipsa quoq; caro viua apparuerit,

Y lepra

lepra vetustissima iudicabitur, atq; inolita cuti. Contaminabit ergo eum sacerdos, & non recludet, quia perspicua immunditiæ est. Si autem effloruerit discurrens lepra in cute, & opperuerit omnem carnem à capite vsq; ad pedes, quidquid sub aspectum oculorum cadit, considerabit eum sacerdos; & teneri lepra mundissima iudicabit, eo quod omnis in candorem versa sit, et idcirco homo mundus erit. Quando verò caro viuens in eo apparuerit, tunc sacerdotis iudicio polluetur, & inter immundos reputabitur. Caro enim viua, si lepra aspergitur immunda est. Quod si rursus versa fuerit in alborem, & totum hominem opperuerit, considerabit eum sacerdos, & mundum esse decernet.

Duo alia præter dicta describuntur hîc lepræ signa: alterum vetustissimæ & incurabilis, ac proinde perspicuæ immunditiæ: alterum mundissimæ ac facillimæ solutu. pessimum in lepra esse dicit, si caro viua sit aspersa lepra, hoc est, si non solum in cute sit macula alba, aut lucens cum scammis, & ea sit humilior reliqua cute, sed etiam ipsa caro viua sub cute sit similiter infecta, sit scilicet alba, & modum substantiæ carneæ amiserit. Id verò lepræ vetustissimæ & cuti inolitæ esse constat, quia non solum sit pituita salsa excreta ab expultrice vi in cutem, sed subiecta etiam carne in vitiosi succi naturam mutata. Grauius ergo est hoc, quàm cutem humiliorem reliqua cute fieri, & capilos candidos. Quia ea infectione solius cutis fieri possunt, grauius verò est infectam etiam esse subiectam & viuam carnem. Hoc an ita habeat, an inquam ipsa subiecta caro sit leprosa, iubet Auicena citato capite explorare puncta acu carne. Si enim (inquit) punctura acu extrahit sanguinem, est quædã (ea est vt diximus leuior affectio) si non sanguinem, sed humiditatem aquosam, est barras, & hoc (inquit) non sanatur.

Rursum

Rursum explorare iubet fricatione, dicens, Et iterum quæ rubet post fricationem, est ad spem declivis, & ad hoc ut sit morphea: & quæ non rubet per eam, est mala. Nimirum ubi subiecta caro est munda, acu sanguis extrahitur, & fricatione allicitur in cutem: ubi verò ipsa viua caro est secundum suæ substantiæ modum mutata, velut etiam in ijs qui vocantur Leucophlegmatici, extrahitur Ichor quidam, seu sanies aquosa, & cutis fricata non rubet. Talem dicit Auicena non sanari, qui hoc loco dicitur esse non recludendus, quasi qui sanescere facile posset, sed contaminandus, hoc est separandus, quasi contaminatus, quia aperte immunditiæ est. Hoc idem docuit Paulus Ægineta libro quarto capite quinto, docens distinguere leucem medicabilem ab immedicabili. qui locus mihi videtur esse corruptus, & ex dictis facile posse restitui. Ita enim legitur. Huius notæ & significationes sunt huiusmodi: Acu pungito in superficie cutis leucem non ultra cutem, quod si non sanguis exeat, incurabilis non est morbus: si lacteus quidam humor profluit, curationem non admittit. Vel lanceo paniculo aspero ipsam perfrica: quòd si rubicundior fiat, curari potest: si in eodem colore manet, incurabilis esse censenda est. Vides ut Paulus eadem dicat de leuce, quæ Auicena de guada & morphea. legendum verò est haud dubiè, ubi, quod si non sanguis exeat, quòd si sanguis exeat. Nam curationem admittentis lepræ est exire sanguinem, non admittentis, exire lacteam, aut aquosam humiditatem. Est autem in Græco facillimus lapsus, & emendatio etiam. nam pro *ei µα* legendum *ei µεγ*. Hæc eadem signa curabilis & incurabilis alopecix scripsit Galenus primo de compositione secundum locos. Rectè autem monet Paulus, ne multum figatur acus ultra cutem: ita enim nulli non exierit sanguis, sed satis magnum signum erit fir-

mata iam lepræ, transfixa cute sanguinem nullum exire. Auicena itaq; hac in parte sequutus est Paulum. Vterq; autem hac in re mihi videtur errare, quod velut leuius quiddam & minus malum commemorent, sanguinem puncta acucute non exire, quam pilos fieri albos: cum tamèn hîc Propheta Moses grauius esse ostendat, dicens, Cum color cutis mutatus fuerit, & capillorum mutauerit aspectum, ipsa quoq; caro viua apparuerit. Commemorat enim hoc postremò velut omnium grauissimum: atq; in initio capitis, eos quibus cutis alba, & humilior reliqua, & dealbati essent capilli, separari iussit ad arbitrium sacerdotis: nunc verò adiciens, Et caro viua apparuerit, dicit, Contaminabit eum, quia aperte est immunditiæ: tamquam grauius quiddam dicens. Paulum verò & Auic. contrariù insinuasse constat, quia infixam acucute sanguinem nō exire tribuit Paulus leuce, Auicena guada & morpheæ: capillos albos fieri Paulus tribuit alphi & Auicena barràs. constat verò leucem quam alphi apud Paulum, & guada quam barràs apud Auicenam, leuiorem esse morbum: atq; leucem Pauli esse guada Auicena, & alphi barràs. Nos verò sequuti veritatem dicimus, in his omnibus vitijs cutis, quæ hoc loco lepræ nomine intelliguntur, minus esse graue mutari colorem solius cutis, quam capillorum etiam. grauius verò quam vtrunque, ipsam iam viua carnem lepra resperfam esse, ita vt transfixa cute sanguis non exeat, & fricata cute non appareat rubor. Mundissimæ lepræ signum esse dicitur, cum lepra discurrens per totum corpus, opperit totam carnem à capite vsq; ad pedes, quidquid sub aspectum oculorum cadit. Quod sanè, vt est verissimum, ita naturali quoq; rationi esse consentaneum facile intelliget, quicumq; medicinæ tantillum degustauerit. Nam quanto excrementa abundantius extrorsum per cutem

tem emittuntur, tanto internas partes minus possunt lædere, & tanto maior naturalis facultatis potentia significatur. In vitiosis ergo corporum dispositionibus & cacochymijs, exigua quædam in cute efflorescere, signum malum est, quia impotentia expultricis significatur, & vt causa, parum confert, parum enim est quod corpore exit. Quare merito timetur malè partibus altioribus. Vbi verò contrà, plurimum est quod extra cutem truditur vndiq; à capite ad pedes, totum interius corpus manere purum est consentaneum. perinde accidit in vocatis variolis, & morbillis, scabie, & alijs quibusuis exanthematis. Nihil enim potius censent medici, quam vt pro multitudinis ratione, aut cacochymia, abundantè erumpant. In hanc sententiam scripta sunt quamplurima ab Hippocrate multis in locis, apertissimè verò, & quod ad locum præsentem maximè facit, scriptum est libro secundo Epidemicôn, sectione secunda his verbis, Sed & quæ sub cutem abscedunt foras tubercula, velut putrescentia & quæ suparantur, aut vlcus, aut eiusmodi pustulæ, aut scammæ, aut defluuium capillorum, vitelignes, lepræ, aut eiusmodi, quæ abscesus sunt aceruatim fluentes, & non semirepentes. His verbis Hippocrates docet, has omnes excretiones excrementorum in cutem esse debere copiosas, non semifientes, quia per copiosas excretiones manet mundum interius corpus. Vides vt hæc omnia præterquam quod morborum animi curationi rectè accommodantur, sunt etiam physicè scripta, vt etiam quæ sequuntur.

Caro autem & cutis in qua vlcus natum est, & sanatum, & in loco vlceris cicatrix alba apparuerit, siue subruffa, adducetur homo ad sacerdotem: qui cum viderit locum lepræ humiliorem in carne reliqua, & pilos versos in candorem, contaminabit eum: plaga enim lepræ orta est in vlcere. Quod
si pilus

si pilus coloris est pristini, & cicatrix subobscura, & vicina carne non est humilior, recludet eum septem diebus, & si quidem creuerit, adiudicabit eum lepræ: si autem steterit in loco suo, vlceris est cicatrix, & homo mundus erit. Caro autem & cutis quam ignis exusserit, & sanata albam siue ruffam habuerit cicatricæ, considerabit eam sacerdos, & ecce si versâ est in alborem, & locus eius reliqua cute est humilior, contaminabit eum, quia plaga lepræ orta est in cicatrice. Quod si pilorum color non fuerit immutatus, neque humilior plaga carne reliqua, & ipsa lepræ species fuerit subobscura, recludet eum septem diebus, & die septimo contemplantur: si creuerit in cute lepra, contaminabit eum: si autem in loco suo candor steterit non satis clarus, plaga combustionis est & iccirco mundabitur, quia cicatrix est combusturæ.

Nihil hîc aliud dicitur noui, quam solere in ijs qui parati sunt ad lepram, occasionem præstare gignendę illius vlcera, siue quæ sponte sint nata, siue quę iniusta, eo quòd soleat cicatricibus innasci. Nequè mirum, quia sponte nascuntur vlcera in partibus debilibus, ob prauos succos in eas missos, & quę semel vlceratae sunt, etsi cicatrice obducantur, manent debiliores. Quapropter & ipsa vlcera solent sepe in ipsis partibus nouari, & materia lepræ in eandem partem emergere. Orta verò lepra easdem notas habet quas in reliquis partibus: nimirum macula serpens, & profundior reliqua cute, & pili mutati in candidum, verę, ac malignæ leprę notę sunt: contraria, mundę scabiei. Quanquam enim in magnis profundorum vlcerum cicatricibus nullus pilus oriri soleat, eo quòd non cutis, sed velut crusta & callus innascatur: tamen in sponte nascentium vlcerum cicatricibus tenues cutes fieri solent, talesq; vt, nisi corpora sint cacochyma,

chyma, nullę maneat maculę, & omnia vlcerum vestigia euanescant. Quare talibus cicatricibus innascitur vilus, vt cuti reliquę. Considerandum vero hactenus, cum notas leprę scriberet, non nisi candidę maculę meminisse, nunc verò dicere, Et in loco vlceris cicatrix alba apparuerit, siue subruffa. Illud nomen subruffa, omnes interpretantur quasi dicatur subrubra: atqui macula leprę in reliqua cute candida fit, in cicatrice vero relicta ex vlceribus sponte ortis fit aliquādo subrubra, eo quòd sanguis quo pars nutritur, malè ob eius debilitatem mutetur, quę causa macularum est.

Vir siue mulier in cuius capite aut barba germinauerit lepra, videbit eos sacerdos, & si quidem humilior fuerit locus carne reliqua, & capillus flauus solitoq; subtilior, contaminabit eos, quia lepra capitis ac barbę est. Sin autem viderit locum maculę æqualem vicinę carni, & capillum nigrum, recludet eos septem diebus, & die septimo intuebitur. Si non creuerit macula, & capillus sui coloris est, & locus plagę carni reliquę æqualis, radetur homo absque loco maculę, & recludetur alijs septem diebus. Si die septimo visa fuerit stetitisse plaga in loco suo, nec humilior carne reliqua, mundabit eum, lotisq; vestibus mundus erit. Sin autem post emundationem rursus creuerit macula in cute, non queret amplius vtrum capillus in colorem flauum sit commutatus, quia aperte immundus est. Porro si steterit macula, & capilli nigri fuerint, nouerit hominem sanatum esse, & confidenter eum pronunciet mundum.

Eadem ratio est dignoscendi malignam lepram ab scabie munda in capite & barba, & in alijs corporis partibus: Nimirum quę humilior est reliqua cute, & capillorum mutat aspectum, & sese effundit ac serpit, maligna est: aut etiam quę cum videretur esse munda, rursus emergit, redit, & serpit.

pit. Quæ contraria prorsus habet, nullatenus est maligna, ut certè de alia etiam lepra dictum est. Illud solum interest, quòd in reliquis partibus lepra affectæ cum sunt, pili mutantur in albos, in capite & barba in flauos & tenues. Huius causa est, quod capitis lepræ innasci solent achores, & ceria vocata medicis, vulgo ac quibusdam etiam Arabum medicorum vocatur tinea. sunt verò vlcuscula quædam manantia succum quendam liquidiori melli similem: quod apertè indicat tali etiam sanie imbutam esse illis capitis cutem. Merito ergo tales inde capilli nascuntur, tenues inquam & flauis, ut certè è reliquis partibus quæ salsa pituita imbutæ sunt nascuntur albi. Causa illius saniei, est bilis flauæ tenuis cum salsa pituita permistio, aut etiam cum portione aliqua atræ bilis. Res est certè experimento cognita, ijs mulieribus præcipuè quæ tinea laborauerint, auro similes capillos oriri.

Vir siue mulier, in cuius cute candor apparuerit, intuebitur eos sacerdos, si deprehenderit subobscurum alborem lucere in cute, sciat non esse lepram, sed maculam coloris candidi, & hominem mundum.

Hic statuitur differentia inter maculam simplicem coloris candidi, eam scilicet quam viteliginem albam vocant Latini, & Arabes guadà, & inter lepram, aut deteriorem corporis infectionem, hoc est, prauos lychenas, lepram peculiariter vocatam, & elephantem, qui lepra est deterior, & achoras: nimirum vbi nihil aliud est quàm candor quidam subobscurus, lucens in cute, neq; scilicet humilior est plaga reliqua cute, neq; pili enascuntur albi, neq; tenues & flauis, neque serpendo crescit, hæc est viteligo & non lepra, & homo mundus est.

Vir de cuius capite capilli fluunt, & caluus & mundus est, & si à fronte ceciderint pili, recaluafter & mundus est: sin

autem

autem in recaluitio, siue in recaluatione, albus vel rufus color fuerit exortus, & hoc sacerdos viderit, haud dubiè eum lepræ condemnabit, quæ orta est in caluitio.

Caluities quædam naturalis dispositio est, quædam præternaturam & ex morbo orta. Quæ naturalis est, fit ob siccitatem cutis tegentis sinciput. Velut enim ex arida terra, & duris lapidibus nullæ herbæ nascuntur, ita neq; ex dura & crustæ simili facta cute nascuntur vlli pili. Et ij ipsi qui in erant deficiente humore arescunt, extenuantur secundum radices, & excidunt. Eam verò esse causam naturalis caluitiei constat, siquidem contraria causa nunquam caluescunt neq; pueri, neq; mulieres, neq; eunuchi, quibus scilicet humiditas temperamenti redundat. Causam qua quibusdam ea cutis pars siccescit, Hippocrates sexto Epidemicôn sectione tertia, reijcit in cerebrum, quod scilicet quibusdam extenuetur eo loco consistens substantia cerebri, fiatq; minor quam vt tangere possit ossa, & id accidere posse iuxta frontem, vbi angustior cerebri pars est: in alijs capitis partibus non ita. Atq; ob id secundum sinciput fieri caluitiem. Certè probabile est, quibus exterior anterioris capitis pars siccior est, esse etiam & interiorem sicciolem, ac proinde contractiorem, & ossa minus attingere, atq; ea rursum causa fieri ossa, & per ea cutem aridiorem: non tamen necessarium est. Mille enim inæqualitates temperamenti, secundum exiguas etiam & proximas particulas fieri euenit. Est tamen semper naturalis caluitiei causa, naturalis siccitas, & durties cutis sincipitis. Ob id, quibus ea pars siccior est, senescentibus fit caluicium. nimirum senescentibus naturaliter subrepat partium ariditas. Quæ verò fit præter naturam, & ex morbo, aliquando quidem vocatur à medicis caluities, velut in aphorismo 34. libri sexti, vbi dicitur, *Quibus*

bus caluis varices fiunt magnæ, ij rursus capillati fiunt. Ibi enim de præter naturam caluis sermonem haberi constat, vt Galenus docet in commentario, quia caluitium naturale curationem non admittit. Rarò verò vocatur id caluitium, sed alopecia, aut ophyasis. Alopecia quidem si secundum ampla loca, ophyasis si circulatim excidant pili. Fiunt hæc ob vitiosos succos corrumpentes radices capillorum. Atqui in malignitate, aut abundantia eorum succorum magna differentia est secundum magis aut minus. Est aliquando tanta, tamq; maligna ibi cacochymia, vt inter lepræ species annumeretur alopecia, ea verò cacochymia, nulla potius nota significatur, quam maculis in depili parte obortis albis vel ruffis. Eæ enim significant cutis infectionem à falsa pituita, aut à bilæ ea quæ solet facere achoras, quas in lepris etiam esse diximus. Has ipsas notas cacochymix in alopecia recenset Galenus primo de compositione pharmacorum secundum locos capite primo, quod est de alopecia, caluitie & ophyasi, his verbis. Quales autem sint corrupti humores, ex colore cutis capitis cognosces: aliquibus mutata albidior apparet, aliquibus nigrior, aut palidior. Duobus ergo modis fieri potest vt homo caluus sit, & immundus, aut quod ipsemet succus prauus qui lepram parit, capillos corruperit, quod in malignis alopecijs euenit, vt videmus nonnullos ex achoribus factos caluos; aut quod in caluitio, alioqui naturali orta sit lepra. Vtrumuis fiat, significabitur maculis cutis. Quod itaque hoc loco dicitur, est, cum cui à capite excidant capilli, nullo alio accedente vitio, caluum esse hominem, atq; si solum excidant à fronte vocari recaluastrum, non tamen ob id immundum esse: si verò in caluitie, aut recaluatione albus vel ruffus color sit exortus, lepræ esse signum, quæ orta sit incaluitio.

Quicumq; ergo maculatus fuerit lepra, & separatus est ad arbitrium sacerdotis, habebit vestimenta dissuta, caput nudum, os veste contactum, contaminatum ac sordidum se clamabit. Omni tempore quo leprosus est ac immundus, solus habitabit extra castra.

Hoc idem reperies præceptum apud Paulum libro quarto capite primo, ubi de victu agit laborantium elephante, quæ quidem est pessimæ lepræ species, cuius hæc sunt verba: Quoniam autem in contagiosis est hæc passio non minus quam pestis, habitandum ijs est longissimè ab urbibus, in mediterraneis, & frigidis, & parum habitatis locis. Atqui si fieri possit, etiam inde transeundum in loca proxima, & ob se ipsos, & ob alios, qui, ut par est, ibi erunt cum minori malo. Nam & ipsi conuenientiorem fruuntur aëre, & non communicabunt alijs malum. Hæc Paulus. Quibus præcipit, ut qui immundi sunt ab urbibus in vicos, seu villas, quæ loca sunt minus frequentia habitatoribus recedant. Atq; adeo si fieri possit, etiam inde abeant in proximos agros, idq; faciant, sui & eorum quos eis est necessarium adesse gratia. Nimirum morbus est contagiosus non minus quam pestis. In locis verò hominibus vacuis, & frigidioribus, ubi limpidiore perflant venti, ipsi fruuntur meliori aëre, & malum ijs qui illis necessario adsunt (non enim possunt ab omnibus destituti viuere) minus communicant. Hoc eodem consilio in pestilenti tempestate, homines primum recedunt à frequentissimis urbibus, deinde etiam per apertos campos vagantur, seorsum alij ab alijs. Huc etiam spectant quæ Moses hoc loco præcipit. Nimirum, quædam horum oportet leprosos agere sui gratia, quædam aliorum, quædam utrorumq;. Sui quidem gratia, habere vestes dissutas, & nuda rafaq; capita, ut expirarent putidi vapores: gratia verò aliorum, habere os

contectum veste; & clamare se contaminatum, & fordidum. quia nullo modo magis potest hominem inficere homo immundus, quam expiratione quæ per os agitur. Admoniti ergo clamoribus, alij non accedent, si qui verò accedent, tecto ore minus inficientur: vtrorumq; verò gratia, habitare extra castra.

Vestis lanæ siue linea, quæ lepram habuerit in stamine, atq; subtegmine, aut certè pellis, vel quidquid ex pelle confectum est, si alba vel ruffa macula fuerit infecta, lepra reputabitur, ostenderurq; sacerdoti. Qui consideratam recludet septem diebus, & die septimo rursus aspiciens, si deprehenderit creuisse, lepra perseverans est. pollutum iudicabit vestimentum, & omne in quo fuerit inuenta, & idcirco comburetur flammis. Quod si eam viderit non creuisse, præcipiet, & lauabunt id in quo lepra est, recludetq; illud septem diebus alijs, & cum viderit faciem quidem pristinam non reuersam, nec tamen creuisse lepram, immundum iudicabit, & igne comburet, eo quòd infusa sit in superficie vestimenti, vel per totum lepra. Sin autem obscurior fuerit locus lepræ postquam vestis est lota, abrum peum, & à solido diuidet. quod si vltra apparuerit in his locis, quæ prius immacolata erant, lepra volatilis & vaga, debet igne comburi. si cessauerit, lauabit aqua ea quæ pura sunt secundo, & munda erunt.

Si verè dictum est à Paulo, lepram in morbis contagiosis esse non minus quàm pestem, siquidem videmus pestis seminaria, vestibus, domibus & cubilibus, & alijs etiam suspectilibus quibuscunq; hæere consueuisse (per hæc enim omnia accidit fieri infectionem) constat & lepram posse, & vesti hæere, & domui, esseq; posse, & domum, & vestem, vt pestilentem, ita & leprosam. Verum domum aliquam duobus

duobus modis euenit esse pestilentem. Aut enim ipsa ex se se parata est ad gignendum eum morbum, læditq; incolas, velut domus male perflabiles, & quæ similes sunt suffocatis tugurijs: aut ipsa quidem domus, ab aliquo, aut aliquibus incolarum qui laborauerint peste vitata est, & postea ipsa alios qui in ipsam succedant, lædit. Itaq; aut domus per se est insalubris, aut quòd inquinamenta, seu feminaria contagionis receperit. An & leprosam vestem & domum fieri euenit duobus his modis, an altero, & quo eorum oportet inuestigare. Non enim aliunde rectius videmur posse ad præscriptæ orationis enarrationem procedere. Eius verò disquisitionis hoc est principium. Morbi contagiosi sunt, quos qui habent alijs communicant: constat verò eam morbi communicationem non posse fieri sine contactu, vt neq; vllam omnino naturalem passionem: contactus verò esse potest sine medio, aut medium aliqua alteratione transmittente. Contactus sine medio, partium solum externarum, & quæ ad cutem pertinent esse potest. Alteratio non potest transmitti per medium, quæ vim generandi similem morbum habeat, quim ex corpore malè affecto substantia aliqua in corpus inficiendum deferatur. Nam si medium tantum aut calefcat, aut refrigeretur, siccetur, aut humectetur, aut aliam quampiam qualitatem nudam, ac sine substantia suscipiat, alterabitur similiter proximum corpus, non tamen proinde suscipiet morbum corporis longè positi. Hanc ob causam Galenus, non solum cum homo ab homine læditur, sed & cum prouincia, à prouincia dicit id fieri delatis pestilentia feminibus per aërem, hoc est malignè putrescentibus vaporibus, seu corpusculis. Itaq; cum contagione inficitur corpus quodpiam non proximum, necesse est à corpore in corpus putidum aliquid deferri: id verò potest transmitti-
teret,

teret, aut per respirationem, altero inspirante quod expiraverit alter, aut per insensibilem illam euaporationem, quæ ex toto corporis habitu plus minusve semper fit. Hinc sequitur, morbos omnes qui ad cutem pertinent, aut ad respirationis instrumenta, si cum aliqua maligna succorum qualitate & putrescentia sint, esse contagiosos, quia cutis contactu proximo, & insensibili euaporatione instrumenta respirationis, respiratione facile inficiunt. Ob hæc contagiosa esse oportet omnia scabiei & lepræ genera, & exanthemata omnia malignitatis aliquid habentia, vt morbillos, & variolas, atq; phtysim, sed & perineumoniam, & pleuritidem, ac grauedinem quoq; nonnunquam: cum scilicet, cum maligna aliqua materiæ qualitate consistunt. Sunt etiam contagiosi alij, qui etsi neq; ad cutem, neq; ad instrumenta respirationis spectent, tamen ob malignam succorum intra corpus putrescentium qualitatem, faciunt malignos vapores & expirari, & exhalari per corpus. Huiusmodi est febris pestilens, & morbus vocatus Gallicus per quem aliquando nullum in cute vitium est. Itaq; contagio omnis respiratione aut exhalatione fit. Id verò nonnunquam euenit, vaporibus qui expirantur aut exhalant, mox occurrentibus homini alteri, aut rei alteri, in qua asseruantur. Atq; ita quidam homines inficiuntur ab hominibus, quidam à rebus alijs quæ ab hominibus inquinatæ sunt, velut à veste, à cubili, à domo à sede, à poculo, poculum quidem, & domus, & sedes, non adeo solent lædere atq; vestis, quapropter eis vti non est adeo periculosum: veste vero periculosissimum, cum in alijs, tum vel maxime in vitijs cutis. Nam vestis excipit sudorem, & inuisibilem expirationem ferè totam, ac per eam effunditur in ambientem aërem, per quem & cubili occurrit, & sedi, & parietibus domus; vestis verò non solum

solum recipit hæc, sed etiam aliquando in cutis vitijs, inquinatur sanie & sordibus. Fieri ergo hoc pacto vestem lepra infectam facile est, nimirum si putridam sanie eluerit à leproso, quam alteri affricando, similem infectionem generet. Hoc idem videtur posse accidere domui, quanquam tenuius, quam vestii. Atqui vestis inquinata, non solum seruabit inquinamenta, sed etiam putrescet, eodem modo quo leprosi hominis cutis, nimirum putrescere potest vt & cutis, & putrescentia non dissimili. Quapropter præter rationem non est, maculas in vestibus similes fieri, & crescere putredine serpente, vt crescit etiam in eis tinea, vbi situ obstita sunt, & non ventilantur. si verò indicatum est, posse vestem ita putrescere mutuato putrescendi principio ab hominis cute; itaq; vestem & cutem posse putrescere eodem modo, quid prohibet quominus & ab eadem causa possint affectionis principium recipere, si modo est aliqua causa quæ vtriq; possit admoueri? certè esus leguminum, aut aliarum rerum prauis succi, parere potest elephantem aut lepram in cute, non tamen in veste, nisi per cutem: in Epidemialibus verò constitutionibus, per quas morbi aliqui tales populariter grassantur, & efficiens morbum causa est aëris intemperies, cur non possit vestis putrescentiam accipere ab aëre ipso, quam accipere posse diximus à cute? Tametsi enim res adeo diuersas, differre naturis ac temperamentis opus sit, atque ita passionibus earum ab eadem causa non sint omnino similes: tamen ob communem naturam, qua sunt omnia, & animata, & inanimata putredini obnoxia, possint accipere putrescentias non omnino dissimiles, sed analogas. Neq; vero nouum est in tempestatibus insalubribus, & magnis aëris intemperiebus, inanima etiam corpora multifariam putrescere, & ex multiplici rerum putrescentia immin-

nentis

nentis pestis accipi significationem, & ex aquarum foetore, vestium tinea, vinorum acescentia, & animalculorum quæ putredine generantur magno prouentu: vestes verò & ligna, atq; adeo & parietes, aëris alterationes sentire res est notissima. Nam flante Austro hæc omnia putrescunt, Aquilone à putredine liberantur: adeo hæc est res manifesta, vt mulieres ad flantem Aquilonem soleant vestes suspensas distendere, vt seruentur incorruptæ. Itaq; haud est rationi aduersum in vestibus, domus lignis, aut lapidibus, putrescentiam aliquam analogam hominum lepræ generari: præcipuè per magnas ambientis aëris intemperies, & morbosas constitutiones. Atqui ita affecta seu vestis, seu domus, noxia erit hominibus, & passionem eam afferet vtentibus, quæ eius infectioni est analogæ. Atq; ita possit esse vestis aliqua leprosa, etsi ea nullus antea leprosus vsus sit, atq; sit domus aliqua non solum insalubris, sed & hunc aut illum morbum nata parere, vt leprosa domus, quæ incolas afficiat lepra, sintq; vt morbi quidam proprii quibusdam opidis, quos vocent Medici patrios, ita & proprii quibusdam domibus, quos licet appellare domesticos. Quare vbi in domo quam morbi frequentes fiunt, seu idem morbi genus reperit, aut apprehendit plures, consultum sit domum mutare, vt vrbibus etiam exeunt, qui in eis degunt insalubriter. Quod verò ad vestes attinet, nihil certè melius neq; potius ad omnia cutis vitia, quam vti mundissimis, nouis, aut lotis crebro: vsq; adeo vt sola mundities soleat esse satis ad curationem: vt contra qui sordidis, & putrescentibus iam vestibus vtuntur, rarò sunt liberi ab scabie, & pediculis, & immunditijs eiusmodi, etiam si nullus vnquam scabiosus eisdem vestibus vsus sit. Nimirum potest vt vestis à cute, ita & cutis à veste infectionem recipere, & vtrunq; seorsum putrescere,

& ambo sordida cum sunt, computrefaciunt sese mutuò. Vitare ergo oportet vestes putrescentes, sordidas atq; maculatas. Possunt enim vestes putrescere, & varijs quidem putrescendi modis, vt varia vitia, nostrę cutis vitijs analoga, in eis oriri possint, Hinc fit vt rationi etiam consonum sit, fieri in veste siue lanæ, siue lineæ, siue pellicea lepram, & habere easdem notas, quas in hominis cute, maculam scilicet albam, vel ruffam, non ortas scilicet, ob liquores aliquos qui infusi sint, velut lac, aut ius, aut oleum, sed sponte & sine causâ manifesta, & crescere eodem modo, ac cætera habere, vt cutem; & similem esse rationem dignoscendi. Nam præter dictas, est in laneis, aut pelliceis quædam peculiaris causâ ob morbos animalium, ex quibus lana, aut pelles detractæ sunt. Nam scitum est illud, vestes ex lana morticinorum pediculos facere, ita vero & morbidorum alias infectiones. Qui verò alias scelicitates aut infœlicitates in domibus aut vestibus ponunt, & aspectus astrorum causantur quibus sunt factæ, nugantur haud dubiè: dictæ verò sunt naturales causæ.

CAPVT VIGESIMVM.

» OCVRVS est Dominus ad Moysem &
 » Aaron, dicens, Cum ingressi fueritis
 » terram chanaam, quam ego dabo vobis
 » in possessionem, si fuerit plaga lepræ
 » in ædibus, ibit cuius est domus nuncians
 » sacerdoti, & dicet, quasi plaga lepræ vi-
 » detur mihi esse in domo mea. At ille
 » præcipiet vt efferantur vniuersa de domo, priusquam ingre-
 » diatur eam, & videat vtrum leprosa sit, ne immunda fiant

omnia quæ in domo sunt . intrabitq; postea , vt consideret lepram domus , & cum viderit in parietibus ipsius quasi valliculas pallore siue rubore deformes , & humiliores superficie reliqua , egredietur ostium domus , & statim claudet illam septem diebus , reuersusque die septimo considerabit eam : si inuenerit creuisse lepram , iubebit erui lapides in quibus lepra est , & proijci eos extra ciuitatem in locum immundum : domum autem ipsam radi intrinsecus per circuitum , & spargi puluerem rasuræ extra urbem in locum immundum , lapidesq; alios apponi pro his qui ablati fuerint , & luto alio liniri domum . Sin autem postquam eruti sunt lapides , & puluis elatus , & alia terra illita , ingressus sacerdos viderit reuersam lepram , & parietes resperfos maculis , lepra est perseuerans , & immunda domus : quam statim destruent , & lapides eius ac ligna , atq; vniuersum puluerem proijcient extra opidum in locum immundum . quod si introiens sacerdos viderit lepram non creuisse in domo , postquam deuò lita fuerit , purificabit eam reddita sanitate .

Disputatum paulò antea est de lepra quæ vesti , & domui , & rebus alijs inanimatis accidere potest , indicatumq; non esse id à physica ratione alienum : sed nunc quoq; aliquid , vt res intelligatur melius , addetur . Constat res omnes corruptioni obnoxias , communē habere naturam cum animatis (atq; adeo cum hominibus) & communem rationem patiendi . Nimirum constant eisdem elementis , ijsq; contrarijs : quamquam præter communem , habeat vnumquodq; suam naturam , & præter elementa prima , habent animalia sanguine prædita alia elementa minus multis communia , & posteriora , puta quatuor succos : sanguinem dico , pituitam , bilem , & melancholiam . & singulæ animalium partes , præter naturam communem , qua communicant inter se , &

cum

cum rebus omnibus corruptibilibus, habent suam quæuis, qua & ab alijs partibus differt, & à rebus inanimis. hæc natura est in proprio cuiusq; temperamento, & compositione. Atque, vt agere potest res animata & quæcunq; eius pars, quædam quæ viuens: vt sentit, & mouetur libere animal, cor pulsat, ventriculus coquit, quæ animalis pars: quædam, quæ res quædam est, vt alia quæuis, velut cadit ab alto præcipitatus homo, non minus quàm lapis, aut lignum: & manus aut pes hominis refrigerat, aut calefacit rem aliam cui admouetur, non certè qua hominis pars, sed vt fomentum: ita pati etiam euenit animal, aut quamcunq; eius partem, quædam quæ animal est, aut animantis pars, quædam qua res quædam, vt alia quæcunq; corruptibilis. Nam delirat homo quæ rationalis, couellitur aut resoluitur quæ motiuus: fastidit cibos quæ sensituum quoddam animal: vritur verò igne, madescit aqua, duratur frigore, vt & lignum, & corium, & lutum seu testa. Cum igitur passiones quædam accidant animantibus non quæ animantia sunt, constat eas omnes pati posse etiam res alias quæ animantes non sunt. Febrem ergo non patitur domus, neq; vestis, neq; cubile, neq; mensa, neq; sedes, quia cordis passio est, ea verò cor non habent. quare neq; linquentur animo, neq; patientur syncopem, neq; sanè laborabunt phrenitide, neq; lethargo, quia neq; mentem habent, neq; dormire possunt: neq; tenebuntur fame, aut fastidio, cum sensum non habeant alimenti. neque pleuritide aut nephritide tentabuntur, cum neq; latus habeant, neq; renes: neq; omnino laborabunt phlegmone quæ sanguine carent, quia phlegmon à sanguine fit: at verò scindi, perforari, vri, ac putrescere, non minus potest pellis, panus, linteus, lignum, lapis, & res quæuis eiusmodi, quam hominis os, caro, & cutis. Cum ergo

scabiei , & lepræ , & macularum genera omnia , quæ , (vt nuper ex medicorum veterum sententia diximus) non tam sunt morbi quam deformitates , sunt putrescentiæ quædam cutis , seu putrescendi modi , non est quod non possint in rebus etiam inanimatis apparere , præcipuè vbi à causa aliqua communi gignuntur , & populariter grassantur . aër enim , qui solus communis popularium morborum potest esse causa , vt in initio commentariorum primi Epidemicôn Hippocratis indicauimus , tangit vndique atque circumstat inanima æquè atque animata . Non sanè erit omnino eadem affectio ab aëre , animatorum & inanimatorum : quia non erit idem vtrorunq; apparatus : sed neque ipsa animata patiuntur eodem modo : Differentia enim nonnulla erit lepræ hominis , bouis , ouis , & suis : nimirum hæc omnia facit euariare (etiam cum efficiens causa eadem est) diuersus rerum apparatus . Erunt tamen eæ earum omnium rerum affectiones , analogæ & propinquæ , adeo vt animatorum diuersæ naturæ , & inanimatorum cum animatis possit esse contagium . Meritò ergo passionum propin quarum similes sint dignationes , & curationes . quo respiciens Moses eandem adhibere curam , & rationem dignoscendi iussit , siue lepra sit humanæ cutis , siue vestis , siue parietum domus : nimirum id vitium non viuentium solum est , quia non tam morbus quam putrescentia quædam est . Et ægrotare quidem sola viuentia possunt , putrescere vero omnia præter ignem , vt docuit Aristoteles .

Hactenus de
lepra .

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

” **I**EVITICI vigesimo quinto capite. Num-
 ” rabis quoq; tibi septem hebdomadas anno-
 ” rum, id est septies septem, quæ simul fa-
 ” ciunt annos quadraginta nouem, & clanges
 ” buccina mense septimo, decima die mensis,
 propitiationis tempore, in vniuersa terra vestra. Sanctifi-
 cabisq; annum quinquagesimum, & vocabis remissionem
 cunctis habitatoribus terre tuæ. ipse est enim Iubileus.

Cum vellet Deus seculorum ordine decurrentium fines quosdam statuere, vt diuenditæ possessiones ad priores dominos deuoluerentur, redirentq; alia post alia secula, per quinquagenos annos computationem eorum fieri voluit, quia quinquagesimus continet, & finit septem septenarios annorum, qui sunt quadraginta nouem. Qua in lege magna nature ratio habita esse videtur. Nam cum mundus totus nullas naturales habeat ætates, siquidem neq; interitum habet naturalem: habent tamen res omnes in mundo quædam vicissitudines & mutationes, secundum quas mundus ipse ætates habere dicitur. Hæ ætates partim sunt fatales, partim legales. fatales sunt mutationes quædam contingentes articulis, & momentis à Deo destinatis, completo scilicet eo annorum numero, quem Deus Optimus Maximus apud se habebat, velut regna, & imperia diuersarum gentium, & vicissitudines imperandi & seruiendi, inceperunt ac desierunt certis quibusdam annis. quorum numerus ab æterno erat apud Deum, dispensante omnia eius prouidentia. Legales, velut hæ repetitiones rerum omnium diuenditarum, quas per quinquagenarios annos fieri semper, lege sancitum

tum erat. Mirum verò quòd & in numerandis fatalibus mutationibus, & in condendis legibus ad annorum curricula pertinentibus, videtur in sacris literis (in quibus nihil non est perfectum & concinnum) semper habita ratio septenarij numeri. Nimirum septimanis dierum redeuntibus tota vita, & secula omnia, ac totus mundi decursus constat: & hebdomadibus annorum redire voluit Deus & terræ sabbata, & hebdomadarum hebdomadibus, annos Iubilei: hæc verò omnia sunt legalia. Sed & fatale tempus aduentus Domini nostri IESU CHRISTI, à tempore quo Cyrus edicto iussit reedificari templum, aut quo Isaias reedificandum prophetavit, numeratum est per hebdomadas annorum, Danielis nono. Atqui hæc fatalia & legalia, respondent etiam naturalibus. Nam vt mundus totus septem diebus consistit, ita & homo septem diebus formatur, & vsq; ad septem dies sine refectione durat, & ætates hominũ per septennia recipiunt mutationes, & tota hominum vita septennijs numeratur. Vnde solemne fuit antiquissimis Philosophis clymaticos, seu scalares annos vocare quosdam, quibus frequentius quam alijs mori homines soleant: ij verò sunt qui septennijs clauduntur: in quibus præcipuè quadragesimus nonus, & sexagesimus tertius: quòd primus constet septem septennijs, secundus nouem septennijs. Vocabant veteres (terigit hoc Plinius libro septimo capite 49. atq; nos quoq; antea super sexto capitulo Geneseos diximus) hos annos scalares, quòd vita hominis, velut per scalæ cuiusdam gradus ascenderet: gradus verò essent ipsa septennia, & singulis gradibus, in ipsis insignibus vitæ mutationibus contingeret multos decedere, velut in mortem præcipitatos; nouis illis articulis vitæ occurrentibus morbis, præcipuè verò ex septimo & nono gradibus. Ac proinde celeberrimi clymaticorum

corum esse dicuntur quadragessimus nonus, & sexagesimus tertius: & experimento dicitur cognitum, his temporibus plurimorum hominum vitas concludi. Quare consonum naturæ etiam fuit, hunc eundem finem seculi vnus statui, & numeratis quadraginta nouem, quasi iam finito vno seculo, res nouas redire, & diuendita restitui suis familijs. Clymacterici etiam numeri videtur obseruata lex in Danielis Prophetia, ita enim dicitur. Post hebdomadas sexaginta duas (puta sexagesima tertia hebdomada) occidetur CHRISTVS. Magna profectò pulchritudo & perfectio est in numeris, atq; Deus vt fecit omnia in pondere & mensura, ita & gubernat, quod capite vndecimo Sapientiæ dicitur, quo in loco (si Deus concesserit), plura de hac re, & de philosophia Pythagoricorum disputabuntur.

CAPVT VIGESIMVM SECVNDVM.

APITE vigesimo septimo numerorum. Prouideat Dominus Deus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc.

Philosophi omnes qui palinginesiam afferebant, censentes animantium omnium esse communes animas (in quibus fuere Pythagorici, atq; vt ego censeo, Platonici, & vt ab Auicena libello qui Arabicè inscribitur Almahat, accepimus, nunc quoq; sunt omnes Mahometani) locum hunc in suam sectam traherent, affirmantes esse spiritus communes omnis carnis, hoc est animalium omnium, atq; omnibus esse spiritus, hoc est spiritales quasdam animas, separabiles, & valentes inde migrare, siquidem Deus esse dicitur spirituum

rituum omnis carnis. carnem enim vocari in sacris eloquijs, non humanam solum, sed belluinam etiam constat: siquidem capite nono Geneseos dicitur. Omne quod mouetur & viuit erit vobis in cibum, quasi olera virentia tradidi vobis omnia, excepto quod carnem cum sanguine non comedetis. Ibi carnis nomine caro animalium, quæ homini in cibos data sunt intelligitur. videtur ergo hæc quoq; affirmari, omnium carne præditorum animantium esse communes spiritus, aut saltem si non communes, singulis generibus eorum suos, omnibus tamen spiritus aliquos, seu spiritales animas quibus viuant. verùm hæc omnia falsa sunt, & absurda. Animas enim quæ simul & actus corporis, & spiritus quidam separabiles sunt, soli habent homines: reliquorum animæ nihil sunt aliud, quàm actus corporum sanguine viuentium. Hoc autem loco, Omnis carnis, nihil aliud est, quàm si diceretur, omnium hominum, vt apud Isaiam, Et sciet omnis caro, quia ego Dominus saluans te: & rursum, Videbit omnis caro salutare Dei nostri. & in Psalmo Ad te omnis caro veniet. Neq; alicubi videtur, omnis caro, significare aliud, quam omnes homines. Nomen verò spiritus in sacris literis sæpissimè significat spiritalia animæ dona, velut capite vndecimo libri Numerorum dicebatur, Descenditq; Dominus per nubem, & locutus est ad eum, auferens de spiritu qui erat in Moyse, & dans septuaginta viris. non enim abstulit à Moyse partem animæ, sed transtulit ad eos spiritum Prophetæ. Hoc etiam significato, dicitur spiritus sapientiæ, intellectus, & timoris Domini. Hoc etiã modo petebat Eliseus dari sibi spiritum Eliæ, non. n. animam. Dicitur ergo, vt ego existimo, Deus spirituũ omnis carnis, quia distribuit omnibus hominibus spiritalia dona, vt vult. nugacissima verò palyngenesia, nullũ hinc accipere potest adminiculum.

CAPVT VIGESIMVM TERTIVM.

APITE quarto Deuteronomij, Ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel feminae, similitudinem omnium iumentorum quae sunt super terram, vel auium sub caelo volantium, atq; reptilium quae mouentur in terra, siue piscium qui sub

terra morantur in aquis.

Eadem verba scripta sunt capite vigesimo Exodi. Euenit dubitare, cur pisces dicantur esse sub terra, si sunt in aquis, cum aqua iuxta Philosophorum sententiam, vt est tenuior ac leuior, ita & superior quam terra. Certè si aqua super terram sita esset, inundaret totam terram, effluens & quærens partium suarum æqualitatem: sin autem terra supra aquam locata esset, rueret, & ita sub aqua sese mergeret (nam quo pacto terræ pondus supra aquam sustentaretur?) atq; terra non posset aqua irrigari, quod ad generationes rerum est apprimè necessarium. Nulla ergo alia ratione potuerunt terra & aqua ad sese mutuo aptari, vt generationi subseruirent, quam ex ambabus sese mutuo secundum magna spatia penetrantibus, vnico conflato globo, & eadem vtriusq; existente rotunda superficie, ita vt neutra subsit neq; superstet, & vtraq; contineat & contineatur. Ita enim neque terram in aquam rueret, neq; aquam terram euenit inundare: sed irrigare solùm, & fœcundare: partimq; patet Soli aqua, vt copiosus inde eleuetur vapor, densatus postea in aquam descensus: partim terra, generationi spirantium animalium, & vitæ idonea. si vero hoc ita habet, vnicusq; globus constat

terra & aqua, vt vel vmbra indicat in eclypsis lunæ, & eadem est terræ & aquæ superficies, constat, quæcunq; intra aquam degunt, esse sub terra: quæ repentina adhærent terræ, esse in terra: quæ vero cruribus hærentia per terram gradiuntur, esse super terram. pisces igitur morantur sub terra, cum præcipuè sub ipsa aqua, intra terræ cauernas se recondant.

CAPVT VIGESIMVM QVARTVM.

APITE vigesimo tertio Deuteronomij. Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis testiculis, & abscisso veretro, in Ecclesiam Domini.

Antiquitus vtebantur Principes eunuchis ad custodiam mulierum, vnde & nomen illis datum est, *εὐνούχος*, enim Græcis est idem, quod Latinis cubilium custodia, seu custos. Hanc ob causam multi proprios filios tenellos adhuc, eunuchos faciebant, quo scilicet seruirent principibus. Paulus libro sexto docet modum faciendi, quem Græci vocabant Eunuchismum. Erant verò faciendi multi modi. Quidam enim fiebant excisione testium, quidam veretri etiam cum testibus, qui mingebant fistula ænea, vt nunc quoq; quibus ob morbum ea pars est secta, quidam fiebant testiculorum attritione. ea verò erat. Puello in balneo demisso, paulatim testiculos atterere, vsque dum velut dissipati euanescerent. atq; contorquere, vt vena quæ alimentum illis defert, velut nodo interciperetur, atque ita illi tabescerent. Itaq; erant eunuchi testibus excisis solis, aut etiam cum veretro. Et contritis, qui propterea vocabantur Thlibæ. Hoc dicit Paulus, præstare exsectos contritis, quòd hi appetere venerem non desinant,

definant. Hos omnes prohibebat Moses Ecclesiam ingredi, quasi mutilatos, & imperfectos homines. Alij ab his sunt, qui vocantur spadones. hi enim nullius partis patiuntur mutilationem, sed naturale quoddam vitium: quod qui habent, congredi possunt, & erigunt, & instigantur ad venerem: ob flexuram verò, aut coniuentiam viæ, non possunt emittere, atq; ideo neq; generare.

CAPVT VIGESIMVMQVINTVM.

VIGESIMO secundo Deuteronomij. Si duxerit vir vxorem, & postea odio habuerit eam, quæsieritq; occasiones quibus dimittat eam, obijciens ei nomen pessimum, & dixerit, vxorem hanc accepi, & ingressus ad eam non inueni virginem: tollent eam pater & mater eius, & ferent secum signa virginitatis eius ad seniores vrbs qui in porta sunt, & dicet pater, filiam meam dedi huic vxorem, quam quia odit, imponit ei nomen pessimum, vt dicat, non inueni filiam tuam virginem, & eccè hæc sunt signa virginitatis filiæ meæ. expandent vestimentum coram senioribus ciuitatis.

Ex his verbis constat, apud Hebræos fuisse in more positum, vt mulieres viris desponsatæ, abstinerent ab eorum congressu, vsq; dum ab eis ducerentur, tuncq; substrato linteocoirent, quo virginitatis signum, hoc est virginis corruptione profluens sanguis, in illo colligeretur: atq; id linteum daretur puellæ parentibus, quod illi acceptum (non arbitror sine multis testibus) asseruarent, vt virginitatis filiæ, vsq; in nuptialem diem asseruatæ testimonium. Sed euenit hoc loco dubitare, quid intersit inter virginem & corruptam: quæ

sunt illa claustra virginitatis, quorum dilaceratione sanguis effluat. si enim nulla sunt, haudquaquam videtur necessarium, ut corrumpenda virgine sanguis effluat: sin autem necessarium non est, fallax & periculosa erat ea ratio dijudicandi, qua explicato vestimento, seu linteo, in quo primum coierant, uti iuebant senes. Certè ut cuius dissectionis perito constare potest (quamquam sunt quidam dissectores, qui esse in ore vteri virginibus membranam quandam annuli forma affirmant) nulla pars est in vteriore, aut ceruice, quæ virginitatis custodia sit, & in corruptione pereat, sed angustia tanta, & symphysis, seu coalescentia labiorum tanta, ut sine dilaceratione partium quæ symphyssi coierant, admittere virile membrum non possit: Quare necesse est sanguis effluat. Atqui tanta coalescentia earum partium, ut sine dilaceratione id non admittat, naturalis est: Multis verò per morbos, aut vitiosam naturam tanta est obturatio, ut corrumpi facile non possint, aut si corrumpantur quatenus possint concipere, non tamen deinde dehiscant adeo eis vteri ut possint parere, nisi aperiantur ab obstetrice. Nonnullæ adeo magnam adstriktionem eius partis habent, ut vel menstruæ expurgationi impedimento sit. Obturantur verò seu clauduntur vteri ora, vel symphyssi (ut dictum est) magna, vel oborta ibi re aliqua præter naturam, ut caruncula, aut membrana. Adnasci enim solent multa ori vteri, quæ excisione indigent, ut vocata Nympha, & vocata Sarcolis, caro scilicet inde prominens, in modum caudæ: & thimi: & condylomata. Horum excisiones, & clausas aperiendi rationem, docet Paulus libro sexto: horum verò nunc meminimus, ut diceremus, conclusiones has omnes, quæ re aliqua ibi orta, siue carne, siue membrana, quæ adeo dura quibusdam mulieribus ibi est, ut sit quasi quædam cartilago, siue tubercula,

tubercula, vitia esse naturæ, siue morbos: virginitatem vero, in naturali quadam, & satis superabili partium adstrictione, & symphyfi, seu coalescentia esse, ob eamq; corrumpenda virgine, sanguinem necessario effluere. Hinc fit, vt esse possint, sintq; re vera medicamenta ad ementendam virginitatem, quæ adstringunt scilicet, & corrugant partem nouæ nuptæ. Ergo vbi primum cum viro coisset, non erat præter naturam lintea contemplari, atq; vbi sanguine essent infecta, velut virginitatis indicia asseruare. Vt enim nihil haberent sanguinis, duorum alterum esse in causa poterat, vel quòd mulier corrupta ad thalamum accessisset, vel quòd ob vteri nimiam & vitiosam clausuram, aut etiam ob viri frigiditatem corrumpi non potuerit, Tuncq; huius rei periculum esset faciendum, ostentata muliere obstetricibus, & chyrurgis, vt constaret, an tunc quidem, an antea fuisset corrupta. Hæc ita habere facile intelliges, si perlegeris libellum Galeni de dissectione vuluæ, ac multo magis dissectionem virginalis vteri faciens.

CAPVT VIGESIMVMSEXTVM.

» A P I T E trigesimo Deuteronomij. Si ad car-
 » dines cœli fueris dissipatus, inde te retrahet
 » Dominus Deus tuus, & assumet.
 » His verbis nihil aliud significatur quam si
 » diceret, si ad extremas terræ regiones, quæ sub
 polis Arctico, & Antartico sitæ sunt relegeris, inde te in
 tuam patriam reuocabo. Sunt enim duo mundi poli, pun-
 cta cœli quiescentia, in quibus, & circa quæ, velut cardini-
 bus quibusdam voluitur cœlum totum. Constat vero ho-
 mines dissipatos, non mitti in cœlum, neq; in ipsos polos
 cœli,

cœli, sed eardinum cœli, seu polorum nomine, significari
 regiones sub illis fitas. Hæc verba antiquitas omnis putaret
 dicta per hyperbolem: quandoquidem tota sibi persuase-
 rat, è quinq; orbis regionibus, quarum duæ extremæ sub
 polis essent, circulis arctico, & antarctico finitæ, alia me-
 dia inter tropicum Cancræ & Capricorni, aliæ duæ medio-
 cres, hæc scilicet quam incolimus inter tropicum cancræ &
 circulum arcticum, & alia ei respondens inter tropicum ca-
 pricorni & circulum antarcticum: duas tantum has medio-
 cres, esse hominum habitationi idoneas: tres alias inhabi-
 tabiles, mediam æstu, extremas frigore. His addebant
 Christiani, ne eam quidem quæ nostræ regioni respondet,
 vltra Capricornum, sita habitari. cum enim ab vno Adamo
 omnes homines fluxerint, si per mediam illam regionem,
 quæ sub Zodiaco est inter tropicos penetrare nullo modo
 possent, fieri nõ possent vt vltra & citra illam homines essent,
 sed ea tantum mundi in parte in qua Adamus creatus esset.
 Hanc ob causam Diuus Augustinus putauit, omnino nul-
 los esse antipodas. si igitur quinq; mundi partiũ, aut vnica,
 aut duæ tantum hominibus essent habitabiles, nulli possent
 habitare sub polis, quare neq; ad cardines cœli relegari, neq;
 reuocari inde. Quapropter antiquitas verba hæc, Si ad car-
 dines cœli fueris dissipatus, inde reducam te, non aliter acci-
 peret dicta, ac illa, Si ascendero in cœlum illic es, si descen-
 dero in infernum ades. non scilicet quod possint homines
 traicere ad cœli cardines, magis quã in ipsum cœlum ascen-
 dere, sed per hypothesim impossibilem, vt ita significare-
 tur, quam esset Deus paratus populum suum reuocare: quòd
 scilicet vel ex mundi cardinibus esset reuocaturus, si eò pos-
 set dissipatus mitti. Tempus verò rerum omnium magi-
 strum, euidenter indicauit illum antiquitatis errorem, neq;
 vllam

vllam mundi partem cęli causa inhabitabilem esse, sed omnia coli, vltra, citra, & inter tropicos, ac citra circulos arcticum & antarcticum: neq; hominum dispersionem intratam angustos fines steterisse, sed in vniuersum terre orbem esse factam: atq; quamquam alij aliorum ob magna locorum diffidia sint oblit, tamen Dei prouidentiam, eos, more eius qui seminat, hęc & illęc, quoquo versus diffudisse, ita vt nulla pars hominibus alendis idonea, sine Adami semine relinqueretur. Hanc disseminationem, nulla neque memoria hominũ, neq; historia cognitam, nobis in hoc seculo, velut digito indicauit, secundi Adami, hoc est, IESV Domini nostri seminis, hoc est, verbi Dei disseminatio. Iam enim Christicolę, Dei prouidentia omnia machinante, perlustrarunt orientem & occidentem: transilierunt vtrunq; tropicum, viderunt antarcticum polum: ac penetrauerunt versus arcticum nauigantes, arcticũ circumulum; quo pertingunt, vt nobis referunt, in extremo Nouergię, Frinmachia, & sub ipsomet polo, Simachia (auctor est Olaus Archiepiscopus) videruntq; hęc omnia ab hominibus habitari: quibus & Euangelium plurimis iam in locis prædicauerunt. Itaq; iam fieri incipit, (quod verbis præscriptis insinuabatur) vt qui dissipati, ac segregati à conuictu populi Dei sub cęli cardinibus habitabant, nũc ad veram fidem, & Ecclesię unitatem reuocentur: speramusq; breui futurum, vt cum magna IESV CHRISTI gloria, sanctissimum eius nomen vbiq; colatur, & vt videant omnes gentes salutare Dei nostri. Neq; certè omnes antiquos latuit habitari posse totum orbem. Nam Auicena, vt erat Philosophus eximius, intellexit fen secunda primi, doctrina secunda, capite octauo, locum sub linea æquinoctiali, habitationi hominum longe opportuniorẽ esse, quam qui sub tropicis: duobus argu-

mentis

mentis. Primo, quod Sol citius recedat à capitibus ibi habitantium, bisq; in anno, nunc in hoc, nunc in illud latus: à capitibus vero habitantiū tropicos tardius multo, ac in anno semel. causa verò celeris recessus ab æquinoctiali, est ascensus obliquus zodiaci; tardi verò à tropicis, ascensus rectus. Hinc fit, vt minori tempore fiant maiores dierum in longiores, & breuiores mutationes, circa æquinoctia quam circa solstitia. Atque adeo hinc nomē solstitijs datum est, quod in illis stare videatur Sol, vt declinat lentè. Secundo, quod eo in loco nunquam est dies nocte maior, sed equalis semper; quare cū sit dies splendoris & caloris, nox tenebrę & frigoris mater, in causarum æqualitate erit omnium mediocritas & temperies. Cum igitur sint tres caloris causę, vicinia, rectitudo, & mora Solis, rectitudo & mora multo plus possunt, quam vicinia. Omnes enim Astrologi norunt, in estate longius abesse à nobis Solem, quia est in auxe, quam in hyeme, quia est in opposito auxis: tamen quia rectitudo radiorum, & dies maior est, calent tanto magis omnia per estatem. Cum ergo sub æquinoctiali citius ac pluries declinet Sol, & dies nunquam sint longiores noctibus, commodior multo sit ibi habitatio quam sub tropicis, atque adeo omniū commodissima: quod nostri iam habēt perspectissimum. Simili etiam argumento suaderi potest (etsi id nondum sit adeo perspectum) sub ipsissimis polis posse homines habitare. Est enim in eo loco totus annus dies vnica, quandoquidem æquinoctialis linea, eorum orizon est. habent ergo conspicuum Solem menses sex, & totidem latentem. itaque & in mundi medio, & in extremis, æternum æquinoctium est, tamē hoc interest, quod sub polis nunquam recedit Sol ab orizonte ultra viginti gradus, ac proinde nox tota crepusculi sunt (nam & apud nos vsque dum triginta gradus mergitur sub orizonte Sol, crepusculum est) ac licet di-

cere ibi nullam esse noctem, sed tempus totum Solis, aut crepuscula. cum ergo ea regio vincat proximas, ac reliquas Septentrionales, plus dierum longitudine, quam rectitudine radiorum vincatur, & uicinia multo minus frigida, & habitationi opportunior sit, quam ille. Qua causa mihi persuadeo, ut quæ est sub æquinoctio, comodior est quàm quæ sub tropicis, ita eas quæ sub polis, commodiores esse ijs quæ sub circulis arctico & antarctico. Quod si mediam & extremas regiones habitationi idoneas esse indicatum est, constat totum terrarum orbem habitabilem esse. duas enim reliquas, & mediocres constat habitabiles esse, si quidem earum altera est hæc quam incolimus, cui reliqua, & quinta similis prorsus est, nisi igitur pars quæpiam ob soli incommoditatem est inhabitabilis, ob cæli tamen & Solis positum, nulla est in toto orbe. Lubet hoc loco admirari Dei Optimi Maximi sapientiam, ex Solis corporis omnium quæ vita carent præstantissimi, positu & cursu. Eo enim illum loco aptauit, & cum cursum incessanter tenere iussit, quo solo poterat omnes mundi partes habitationi facere idoneas, & utriusque mundi lateri virtutem suam iustè ac equaliter impertiri. Fertur enim Sol per mundi medium inter duos cardines, non ita tamen, ut per eandem lineam semper latus, equaliter ab utroque semper distet; sed latus obliquè, nunc in hoc, nunc in illud inclinet: ita tamen ut inæqualis illius distantie equalitas, temporum equabilitatem quãdam faciat. Ita fit ut omnibus virtutes largiatur, per vicissitudines rerum generationi necessarias. Si enim Sol citra, aut ultra æquinoctialem lineam semper consisteret, oppositi poli partibus nunquam illucesceret. Quapropter, sub æternis tenebris, haud quàm esse possent hominibus alendis & seruandis aptæ & poli alterius partibus nunquam occultaretur, quare alterum mundi latus nesciret noctem, alterum diem. Neutrum verò

amat hominum vita, neque terrę natura, quę luminis & umbrę, caloris & frigoris vicissitudine fecundatur. Pręter hęc, ea medietas mundi intra quam Sol se semper contineret, virgeretur calore, multo plus, ac secundum partes longe maiores quã opposita altera frigore: neq; partes mundi equè distantes a polis & à mundi medio, equalibus gauderent diebus & noctibus. Quapropter haud quaquam Sol mundi partibus omnibus virtutes suas impertiretur, secundum equabilitatē, & iustitiam, vt nunc facit: quam tamen iustitiam distribuendi virtutes equaliter secundum latera, si, vt Galenus animaduertit, adeo natura seruauit in formandis, regendisq;e humani corporis partibus, multo magis seruari in maioris mundi formatione oportuit. Si verò Sol per ipsam lineam equinoctialem semper ferretur, ita vt neque in hoc neque in illud latus inclinaret, nulla ratione deterius posset mundo & hominum vitę seruire, quia partes sub polis sitę, neque diem neque noctem haberent vllam, sed in orizonte Solem semper, cuius dimidium spectarent, quod parum omnino abest ab æterna nocte. Neque Sol in orizonte semper volutatus, posset satis calefacere, ac facundare terras, quas nunc cum viginti tres gradus supra orizontem eleuetur tamen calefacit tenuiter. Iam verò terra mundi media, rectum semper supra se Solem sustinere non posset, sed vreretur: atque hęc & alię omnes mundi partes, cum nullis potirentur vicissitudinibus, sed eodem modo semper afficerentur, nequaquam possent generationibus esse aptę. Non enim potest idem, & eodem modo habens tempus, sementi & messi, neque vindimię, & putationi esse aptum. Nimirum vt omnis generatio est ex contrarijs in contrarium, ita inter contrarias versari causas debet, quia contrariorum contrarias esse causas necesse est: Nisi igitur Sol per mundi medium ferretur obliquę, nunc in hoc, nunc in illud

latus

latus nutans, nequaquam esset mundus hic idoneus generationibus. Quid ergo superest, an ut obliquitas Solis minor esset aut maior quàm nunc est sed ponamus primum esse minorem, velut verbigratia, recessus Solis ab æquinoctiali, quæ nunc sunt viginti trium graduum, esse si placet tantum decem, quid fieret? Primum quidem oportet Zodiaci ipsius amplitudinem, quæ nunc duodecim graduum est, ad proportionem contrahi: in tanta autem Zodiaci angustia, duplo pluries congregarentur Planetæ in ecliptica, ac duplo plures fieret Eclipses: & virtutum cælestium subtractiones. quod non videtur citra noxam accidere. Præterea, quanto minor esset Zodiaci obliquitas, tanto essent minores temporum vicissitudines, & tanto minus tempora à temporibus dissiderent. quapropter sub æquinoctiali, ubi parum nunc tempora dissident, haudquaquam esset sufficiens ad generationes vicissitudo, ac ferè perinde esset, atque si per æquinoctialem semper volueretur: si verò obliquitas esset maior quam nunc est, ut si verbigratia, recessus Solis ab æquinoctiali qui nunc est viginti trium graduum, esset quadraginta, illæ solum mundi partes quæ sub Zodiaco essent, coli possent: reliquæ sustinere non possent, partim tantam temporum diuersitatem, partim tantum Solis recessum. Natura enim animantium cum nihil quod sit nimium sustinere possit, omnium minimè sustinet causarum contarietatem. quare si extrema Moscouiæ pars multo fieret frigidior quàm est, haud esset habitationi idonea. maius enim esset id frigus, quàm ut viuere quidpiam in eo posset. Sed neque Africa, si ut nunc æstate æstiuas, hyemes haberet quales Germania, habitari posset, quia tantam mutationem aeris haudquaquam possent homines sustinere. si verò Sol recederet gradus quadraginta ab æquinoctiali, nunc in hanc, nunc in illam partem, gentes quæ sub cancri tropico degerent, aut viginti gradus distaret à tropico, æstuarèt ut nunc Africæ intima, ac nihilominus hyemes haberèt quales

Germania: recederet enim ab eis Sol cētum gradibus, ipsi verò Germani, ac multo magis qui sub circulo essent arctico, haudquaquam possent hyemis frigus sustinere, quia recederet ab eis Sol multo magis, nunc verò male sustinent. Cum igitur quę habitationi sunt futuræ idoneæ mundi partes indigeant mutationibus, non quibusuis, sed quibusdam, si Sol per angustiore[m] versaretur circulum, minores essent vicissitudines temporum, quam vt generationi rerum essent satis: si per ampliorem, maiores quam vt sustineri possent. Deus verò hæc exactissimè computauit, vnde argumentum accepit glorię Dei Dauid Psalmo 18. dicens. Cœli enarrant gloriam Dei & rursus, In Sole posuit tabernaculum suum, & ipse (Sol scilicet) tãquam sponsus (hoc est pulcher & ornatus) procedit de thalamo suo, à vertice cœli exultauit vt gigas ad currēdam viam, hoc est fertur citra defatigationem mirabili celeritate à summo cœlo, hoc est ab oriente egressio eius, & occurfus eius vsque ad summum eius, hoc est vsque ad occidentem, neque est qui se abscondat à calore eius. hoc est eum, tenet cursum, & eo semper circulo voluitur, vt nulla mundi regio sit quam non illustret, calefaciat, & fecundet faciatq; plus aut minus, satis tamen habitationi idoneam.

GAPVT VIGESIMVM SEPTIMVM

Capite nono Iudicum. Nunquid possum deferre vinum meum, quod lætificat Deum & homines rursus psalmo 103. Vt educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis, & panis cor hominis confirmet. capite 35 prouerbiorum, Date siceram mērentibus, & vinum ijs qui amaro sunt animo, bibant & obliuiscantur egestatis suę, & doloris sui non recordentur amplius.

Vinum

Vinum, quod est Noe inuentum, est succus uivæ matura-
tione perfectus. Ita dico, quia recens expressus, neque per
eam ebullitionem quam ciet naturalis ipsius calor, perductus
ad perfectionem, mustum potius est, & potui minimè aptum,
ac si quis potet, noxium. Multæ aliæ potiones sunt illi non
nihil similes, quibus in penuria homines pro illo utuntur, vt
quæ nostris Cantabris vocatur Sydra, quæ Ceruisia Belgis,
quæ Germanis Medo. quæ omnes potiones uno nomine he-
breo vocari possunt Sicera. Id enim nomen tribuebatur po-
tioni omni, quæ potest inebriare vini more. Atque ob id datur
mærentibus & in magno aliquo labore constitutis vinum,
aut sicera, ad obliuionem egestatis & doloris. Quatenus hoc
faciendum aut cauendum sit, Theologis mitto dicendum, ad
me tantum spectat, quod pertinet ad naturam. Itaque po-
tiones sunt multæ, ex multarum rerum succis paratæ, & sim-
plices & compositæ; sola tamen ea quæ ex succo fit uivæ, vo-
catur vinum. Ita etiam antonomasticè, ac propriè vocatur
panis, qui paratur ex farina triticea subacta cum aqua: qui ve-
rò paratur ex aliorum frumentorum, aut leguminum (nam
ex his omnibus parari solent in caritate anonæ) farinis, aut
cum alio succo, dicetur panis cum adiecto, vt panis ordea-
ceus, typhaceus, fabaceus, aut apud Indos ex mayz (ita illi
vocant quoddam genus frumenti, ex quo parabant sibi pa-
nes) aut panis dulciarius, aut lactycinus: panis verò simplici-
ter, est qui ex triticea fit farina cum aqua. Inter ea omnia qui-
bus vescuntur homines, panis & vinum tenent primas, quia
alij omnes cibi dati sunt hominibus ad delicias, & ad abun-
dantiam: hi verò ad necessitatem & sufficientiam, & his maxi-
mè vtuntur homines. Nullis cum maiori malo carere potest,
& nullis magis contenta est natura, quia sunt omnium opti-
me parabiles, mortalibus omnibus maxime communes, opti-
me

me omnium nutrientes: non tamen panis & vinum eodem modo, neque eisdem de causis, sed panis, quia substantiam habet benè crassam, boni succi, & cum substantia nostra benè agglutinatur, habetquè tanto plus alimenti, quanto medicamenti minus, cum sit moderatum quiddam, neque calidum, neque frigidum, neque humidum, neque ficcum, neque facultate ulla medicamentosa, vt expurgandi, aut fistendi, aut laxandi, aut aliud eiusmodi faciendi, sed si quid tantillum, inclinat in calidum, quo natura gaudet & fruitur. Itaque est panis pro omnibus cibus, quia mediocritatem tenet omnium, & tenuium & crassorum, & facultatum medicamentosarū maximè expers, vt sit merè alimētū. Has ob causas symbolū est omnis escę, ac totius nutritionis, petentesque huic corpori necessaria alimenta, solum panem iubemur petere, quem quotidianum vocamus, quia corpora indigent quotidiana refectione, Neque satis est; si quantum corpulentissimus athleta sanguinis habeas, & succorum intra venas repositum, nisi recenti refectione quotidie vtaris. quę quidem necessitas, ex spirituum facili dissipatione nascitur. Has ob causas Helicę fame pereunti, panem quidem solum, eumque quotidie mittebat Deus per coruum. Vinum non nutrit tam firmitet quam panis, tamen multo citius. quia non est tam aptum in densam, solidam, firmamque substantiam abire, tamen abit citissimè in vitales spiritus, ac satis cito in sanguinem tenuem & calidum. Hinc fit, vt optimè maximèque secundum eorum naturas, dicatur panis confirmare cor hominis, & vinum lętificare. quia euenit his quod & alijs cibus, vt scilicet quò citius nutriunt, eo citius dissipetur quā præstiterint substantia: contra quo tardior, eò firmior refectio fit, & diutius duret; in eam enim sententiam scriptum ab Hippocrate est, Eorum quę celeriter nutriunt, celeres quoque fiunt excretiones

tiones

tionones. Quæ ergo traditus nutriunt, solidius præstant robur, potestq; qui eis vñus sit, diutius sine alia refectione persistere, pugnare, arare, aut aliud quiduis laboris sustinere: quæ verò nutriunt cito, præstant alacritatem, refectione illa facili spirituû, reuocant ab exolutione & deliquio, si quod est: itaque exhilarant, robur verò & ad sustinendos labores vim non præstant, etsi quis impleatur, quia dissipantur facile. Igitur quod maximè firmat, roboratq; si modo vnicus cibus capiendus sit, est panis (quo spectat illud Capitis 28 primi Regum, Et robur non erat in eo, quia non comederat panem tota die illa: nimirum, vt dictum est, ad robur indigemus pane, eoq; quotidiano:) quod maximè exhilarat, vinum: exhilarat verò cum ebrietatem affert, quia obliuisci facit paupertatis & doloris, deniq; omnes molestias, curasq; facit deponere. Nam vt Hippocrates libello de flatibus inquit, Ebrij fiunt præsentium malorum obliuiosi, ac futurorum bonorum fœcunda spe beantur, Vnde constat hilaritatem maximam ex vino, initium quoddam ebrietatis esse. Tametsi, etiam citra ullam ebrietatis seu dementiæ partem, lætitiâ afferre potest medium, Nam capite 31 Ecclesiastis dicitur. Vinum ad iucunditatem creatum est, & non ad ebrietatem ab initio, Est igitur iucunditas ex vino citra omnem ebrietatem, causæ verò illius sunt, dicta spirituum vitalium relectio, quorum penuria quia laborant melancholici, tristes esse consueuerunt: & quòd calefacit, laxat, funditq; cor: quem eundem motum illud per lætitiâ subit. Vt enim per tristitiâ contrahitur, & torpescit, ita per lætitiâ laxatur & tirillat. cuius motus, calor suauis accomodatissima causâ est. Quòd ergo vinum lætificet, has habet causas manifestas, præter indicibilem quampiam sympathiam, quam fortasse habet cum corde, quæ in eius substantiæ modo consistet, cum ad iucunditatem

crea-

creatum sit ab initio. Quòd lætificare Deum quoq; dicitur, maius aliquod suspicor habere sacramentum, enarrandum Theologis, Mihi illud occurrit, quandoquidem dicitur Deus in initio Geneseos, vidisse cuncta quæ fecerat, delectatusque quod essent valde bona, consonum est, vt tanto intuitu rei cuiusq; magis delectetur, quanto ea est melior: aut, (vt melius dicam) tanto res quęcunq; sit potior, quanto Deo magis pla cuerit. quapropter perinde sit dicere, rem aliquam lætificare Deum, & esse optimam: est verò vinum optimum, nisi quis eo vtatur ad ebrietatem. facit enim ad iucunditatem, & ad sanitatem animę & corporis, & ad uitę equitatem, & bonos mores. Ita enim dicitur capite nuper citato Ecclesia stici, Exultatio animę & corporis vinum moderatè potatum, & sanitas est animę & corporis sobrius potus. & rursum, Æqua vita est hominibus, vinum in sobrietate. nimirum, vt capite 30. eiusdem libri dicitur, Multos occidit tristitia. His causis Seneca libro de tranquillitate uitę, ad eam obtinendam, ebrietatem laudat. exemplo Catonis, Solonis, & Archefilai, qui illi indulserunt. sunt verò illius hæc verba, Nonnunquam & vsque ad ebrietatem veniendum, non vt mergat nos, sed vt deprimat curas. eluit enim curas, & ab imo animú mouet: vt morbis quibusdam, ita tristitię medetur. Hęc ille.

Nobis tamen neq; sanitatis, neq; hilaritatis causa,
 procedendum vsq; ad ebrietatem unquam
 est; neq; quę ad mores spectant, pe-
 tenda à Medicis neq; Philo-
 sophis; nisi quatenus
 cum diuina conso-
 nant sa-

piencia, quę tantum permittit vinum
 in sobrietate.

CAPVT VIGESIMVM OCTAVVM.

APITE 16. primi libri Regum ita est scriptum, Ecce spiritus Dei malus excitat te, Iubeat Dominus noster, & serui tui qui coram te sunt, quærent hominem scientem psalere cythara; ut quum arripuerit te spiritus Domini malus, psalat manu sua, & leuius feras.

Duplex hic occurrit naturalis dubitatio. prima, An Dæmones possint morborum, qui alioqui in succorum & temperamentorum, aut etiam compositionis uitia referantur, esse causæ: Deinde, An eadem auxilia desiderent illi morbi, ac cum sine Dæmonis opera orti sunt. Nam si Saul melancholiâ morbo teneretur, haud dubiè consultum esset, iuxta medicinæ præcepta tibicines quære & Citharedos, qui musica instrumenta pulsando animum illi demulcerent. nam cum metus & tristitia ita sint huius pessimi morbi accidentia, ut etiam fiant illius augendi causa, nulla ratione melius succurritur quam omni genere delectamenti; abigendo mœstitiam, & euocando mentem à rerum terribilium consideratione: vsque adeo ut cum morbus nondum est admodum inueteratus, neque succus plurimum redundat: sola iucunda viuendi ratio soleat esse satis ad recuperandam salutem: præstare verò musicam magnam animæ hilaritatem, Ecclesiasticus dicit ter aut quater, cuius in capite quadragesimo sunt hæc verba. vinum & musica lætificat cor. merito igitur musica mœstis, quales maximè sunt melancholici, naturaliter succurrit. si verò Saul non humore agitabatur melancholico, sed Dæmone, quæ causa esse possit, ut cythare pulsatione iuuaretur, & leuius eam exa-

gitationem ferret? An Dæmon mitescit musica? Hanc ob dubitationem, plurimi nihil hic censent fuisse naturale, sed diuina vi effectum, vt pulsante Dauide cytharam abigeretur Dæmon, non tam ob soni numeros, quam ob diuinos hymnos, quos ille cantado recitabat. Itaq; diuinis psalmis, ut exorcismis abigi Dæmonem. Ego quidem hoc non nego, neq; dubito illa ratione, vim verbi Dei, & Dauidicę prophetię significatam esse: nihilominus censeo, naturalem quoq; causam cum diuina illa coniunctam esse, atq; admirandum illum effectum, in vtranq; referendum fuisse. Hoc indicabo facile, productis in medium quibusdam Auicene verbis, ex capite 18. fen primę, tractatus quarti, quod est de Melancholia, ea verò sunt hæc. Et quibusdam Medicorum visum est, qd melancholia contingat à Dæmonio; sed nos non curamus, cum physicam docemus, si illud contingat à Dæmonio, aut nō contingat, postquã dicimus, quod si contingat à Dæmonio, tunc contingit ita vt cōuertat complexionem ad cholera nigram, & sit causa eius propinqua cholera nigra, deinde fit causa illius Dæmoniū. aut non Dæmoniū. His verbis Auicena inquit, nihil referre ad curationē siue Dæmon sit qui melancholica inferat accidētia, siue non: eo quod non possit ea inferre aliter, quã per ipsos melancholicos succos. Itaq; causam proximã semper ad ipsos succos deuolui, atq; cum ablatione causę proximę, necesse sit tolli morbum, vtentibus nobis naturalibus auxilijs, & causam tolerantibus, necesse erit tolli morbum, etiam si Dæmon eum excitauerit. Ratio sanè hæc, partim quidem recte procedit, partim tamen deficit, quando quidem, vt morbus qui pendet ex causa, nisi sublatione causę proximę non tollitur; ita neq; ipsa causa proxima, nisi sublatione prioris: etiam si sit externa, modo nō recesserit. velut si Sol bilem exussit, atq; ita febrem fecit, tolli non possit febris nisi bile euacuata, aut cōsumpta, sed

neq;

neq; hæc penitus euacuari aut consummi, nisi egrotus à Sole recedat, & in frigidiorum locum se trāsferat. si verò iam recessit, solum superest vt euacuetur bilis. Igitur eodem modo, si quis Dæmon, melancholicum fucum agitando & augendo, melancholica intulit symptomata, iam recessit, solum superest, vt naturalibus agatur auxilijs, aduersus morbum & causam humoralem: si verò adhuc immanet, necesse sit simul uti remedijs quæ Dæmonem abigant, & quæ melancholicum fucum euacuent, & compescant. Effectum itaque hac ratione est, non vt omnino sit indifferens, siue sit morbi causa Dæmon, siue secus, vt volebat Auicena; tamen, vt quæcunq; auxilia naturalia curare possunt morbum, cum is à Dæmone non pendet, possint etiam aliquatenus subuenire cum pendet. Si ergo cantillene, et musicorum instrumentorum concinnus sonitus, placare naturaliter possunt melancholicorum seu symptomata, cum eo morbo quis laborat, possint certe eodem modo, & eadem prorsus causa, cum eius morbi auctor Dæmon est. Verum hoc ipsum quod aliquatenus videtur iam esse demonstratum, euadet longè, euidentius, si hæc dubitationes prius explicatæ sint. Prima an malus Dæmon possit morborum causa esse? secunda, quomodo? tertia, an sint aliqua naturalia remedia, quæ per se, ipsos abigant Dæmones, an non, sed spiritualibus solum agendum aduersus eos sit, vt Ieiunio, & Oratione? His enim decisis, facile eo quo volumus perueniet disputatio. Antiquissimas esse has dubitationes, neq; Christianis solum aut Iudeis, sed & Mahometanis & Idolatris agitari solitas constat. Primum quidem ex eo Auicene loco quem produximus, deinde & ex libro de morbo sacro, qui nomine Hippocratis circumfertur. toto enim eo libro disputatur aduersus affirmantes, Epilepsiam ad Dæmonem referri, &

eos, qui eo malo teneantur, solere in domum fugere, aut aliter à multorum conspectu se subtrahere, persequentibus inuadi se se à Dæmone, atque adeo contendentes eiusmodi, non medicinalibus auxilijs, sed expiationibus esse curandos. censet vero is auctor, eam opinionem non aliunde, quam ex ignorantia naturalis epilepsie causæ nasci: plausibilem verò esse vulgo, eò quod morbus videatur esse mirabilis, & ab alijs diuersus: atq; quòd expiatio minus molesta curatio esse videatur quam quæcumq; medicinalis aut chyrurgica. Atqui profecto, vt qui philosophie sunt ignari, ob multarum rerum naturalium ignorantiam fieri solent creduli, & superstitiosi: ita qui physicæ plus satis sunt dediti, rebus omnibus quæ corpora non sint, aut eorum motus, periclitantur diffidere. Nunc verò cum de Dæmonibus tam multa à Philosophis disputata sint, non video cur quispiam quantumuis rigidus Philosophus esse velit, tollat è medio Dæmones, nullamq; causæ rationem in morbis excitandis & torquendis corporibus eos habere censet. Nam hæc consequitio nihil valet, potest melancholia & epilepsia, vt quis alius morbus, citra Dæmonem fieri, ob suos ita aut aliter motos aut vitiatos: ergo non potest fieri per Dæmonem. At verò neq; hæc, Quiuis morbus talis fit ab humore & causâ naturali, ergo nullus fit à Dæmone, quia is ipse morbus qui fit a Dæmone, fit per causam naturalem, si Dæmon non aliter quam per ipsos humores, infert tales morbos: habetque Dæmon vicem causæ externæ, vt dictum est. nisi verò negetur, Dæmonem posse mouere succos: at verò moueri corpora ab spiritualibus substantijs, neq; Aristoteles quidem, qui minimè de Dæmonibus est philosophatus, negauerit. Ille enim causas omnes corporum motrices reducit, vsq; ad indiuisibilem & incorpoream. Itaq; posse fieri, vt Dæmonis præsentia morbos excitet, neq; quippiam in hac

asser-

assertione Philosophorum placitis esse repugnans indicatum est. At verò esse re vera ita, superest indicemus. Primum quidem literarum sacrarum testimonio, deinde & argumèto ab ipsis rebus accepto. Diui Lucę capite octauo, ita scriptum est. Occurrit illi vir quidam, qui habebat Dæmonium iam temporibus multis, & vestimento non induebatur, neq; in domo manebat, sed in monumentis (& paucis interpositis) multis enim temporibus arripiebat illum, & vinciebatur catenis, & compedibus custoditus, & ruptis vinculis agebatur à Dæmonio in deserto. Ex hac narratione facile constabit cuius, qui vel summis labijs degustauerit medicinam, hunc hominem laborasse ea manię specie, quę vocatur à Medicis Lycáthropia, seu lupina infania. His enim præcipuè accidentibus definitur is morbus. quòd ita affecti domi contineri non possunt, sed circa sepulchra frequenter vagantur. Iam verò eum, cuius mentio fit nono capite Marci, constat fuisse epilepticum, ita enim dicitur. Et attulerunt eum, & cum vidisset eum, statim spiritus cõturbauit illum & elisus in terram volutabatur spumans. constat verò elidi in terram, ac volutari, & fieri spumam circa os, certissimas notas esse Epilepsię. Quin etiam (quod aliquanto videtur rarius) constat decimo tertio capite Diui Lucę, puellam quandam conuulsionem spinę accepisse à Dẽmone: qua laborauit decem & octo annos. Manifestum ergo est, quanto in errore sint, qui quòd indicauerint, eum qui defertur ad exorcistas, teneri epilepsia, aut catocho, aut melancholia (ijs enim morbis frequenter tenentur) aut alio quouis morbo, putant se iam indicasse, non esse id à Dẽmone: cum his exemplis constet, eos morbos quandoq; fieri à Dẽmone. Neq; vero cum Dominus noster inter mortales ageret, vexabant hominum corpora Dẽmones, ac non etiam nunc vexant. Non enim sancta Ecclesia,

quæ

quę diuino regitur spiritu, vteretur exorcismis, ac crearet quotidie exorcistas, nisi vexarentur nunc quoq; hominum corpora à Dæmonibus. sed & ex his quę homines fide digni, & verbis, & scriptis testantur, facile indicatur, esse etiam hoc tempore talium malorū causas immundos spiritus. Nam ferunt, horum multos respondere, appositissimè loqui linguis alioqui ignotissimis, vt rusticum & ignoratissimum Latinè, Græcè, aut Chaldaicè: præterea iussos ac coactos ab exorcistis, significationes de se euidentes præbere immundos spiritus, & homines ab eis detentos multa diuinare, & narrare, quę in remotissimis mundi partibus agantur. quę sanè constat nullatenus habere posse physicam causam. Verissime enim dictum est illud ab Aristotele, siquid aliud, intellectum hominis non posse aliter intelligere, quam phantasmata intuentem; atq; adeo nihil in eo esse posse, quod prius non fuerit in sensu. Cum igitur anima rustici nullum, ne minimum vnquam conceperit gręci sermonis phantasma, vnde possit eius intellectus nunc abstrusissimas phrasas eius idiomatis, haurire? Est certè intellectio, animę rationalis actio propria, quamq; citra organa corpora potest exercere, vnde & separabilis esse cognoscitur: ea verò, & si per ipsissimā mentem citra organa agatur corporalia, non tamen dum anima in hoc corpore est, citra corporalia phantasmata. Illud enim intelligere, est de vniuersalibus, & à materia seiunētis cogitare: seiunguntur verò à corporalibus phantasmatis, vi intellectus agentis. Quorum ergo nulla vnquam concepta sint phantasmata, nulla potest esse intellectio. Iam verò vt intellectio esse non potest eorum, quorum nulla fuerunt phantasmata, ita neq; recordatio, quorum non fuerit imaginatio; neq; imaginatio, quorum non fuerit sensus. Ergo quę alibi agantur certo cognoscere nullus potest: per nullam enim internarum potentiarum, cum

talium nullus antecesserit sensus. Dixi verò certo cognoscere, quia temerè, casu quodam aliquid prædicere, aut præcogitare, garrulis euenit, & ijs qui varijs imaginationibus estuant, vt mare. Scio quosdam Philosophos minus exactos, & qui admirationi magis student quam veritati, censuisse admirandas has vires esse humoris melâcholici, fieriq; posse, atq; adeo solere, vt quidam (in quibus scilicet is succus abundat) loquantur linguis ignotis, diuinent, quin etiam citra contactum moueant aliena corpora, cogant pluuias, excitent procellas, atq; adeo eo vsq; procedunt quidam, vt in nescio qua naturali quarundam animarum præstantia, vim mirabiliora opera efficiendi constituent. Verum ex dictis constat, horum assertiones deuolui ad assertiones illas Platonicas, Intelligentem animam non esse corporis actum, & vt Aristoteles loquitur, entelechiam, sed assistere vt intelligentiam cælo: Nostrosquè animos sciuisse quidem antea omnia, discere verò nihil aliud esse quam recordari. Ita enim, quandoquidem intelligens anima neq; corpus naturale sit, neq; naturalis corporis actus, non teneatur legibus causæ naturalis, sed possit mouere sine contactu, & quia prius omnia nouerat, possit extra materiã diuagata, aut quietè agens per somnum subtrahensque sese a sensuum perturbationibus, vt illi philosophantur, per sese scire, quæ à nullo sensuum acceperit. Verù dictas assertiones constat sapientium omnium consensu censerì iam absurdas, & esse dogmatibus ecclesiasticis dissonas. Igitur qui vaticinantur, siue per ea insomnia quæ vocantur diuina, siue vigilantes, & qui ignotis antea loquuntur linguis, ope spiritus cuiuspiã id faciunt siue boni, siue mali. Cû verò torquere hominũ corpora ad immundos potius spiritus spectet, constat eos qui torquentur simul & tale quippiã faciunt, teneri ab spiritibus immundis atq; spiritibus immundos talium morborum

borū cās esse. Sed quo pacto esse possint dicamus. Dē mō causa est externa morborum. Nō enim intra corpus ipsum latenter nascitur, sed extrinsecus accedit morbos illaturus, eos igitur qui pendent ex materia, non aliter infert, quam alię causę pro-cathartice, puta mouendo internas, vt melancholiam mor-bum, augendo melancholicum succum, & eum qui inerat commouendo, deferendoq; in cerebrum, & interiorum sensuum sedes vapores nigros. Augere verò potest melan-choliam eā quæ naturaliter generatur, detinendo ne expur-getur; aut quascunque exurentes causas admouendo Epilep-siam verò, Apoplexiam, Paralytim, aut Catochum, deferen-do crassos succos, ac per eos cerebri ventres, aut ipsas neruo-rum radices obstruendo: Cæcitatem, aut surditatem eodem modo, excrementa ad oculos, aut aures aceruando: quam-quam hæc duo mala sine interna causa facere per se se possit, neruos visorios aut auditorios comprimēdo, quominus per eos facultas sentiendi transmittatur; aut cæcitatē quidem, humorem aque, qui chrystalino oppositus est agitando: sur-ditatem, detinendo aerem congenitum (hunc enim existimo proprium esse audiendi instrumentum, vt & Aristoteles) quominus moueatur. Vt enim nisi humor chrystallinus colo-rum fulgoribus intinguatur, agi non potest visio: ita neq; nisi internus aer externi excipiat motitationem, auditio. Itaq; aqueum humorem tranquillum esse expedit, vt rectè agatur visio, & aerē internū agitari, vt auditio. Multa alia mala sunt huiusmodi, quę aut per se ipsum possit Dēmon facere, aut per internas causas. quapropter ad tollendum ea mala, quę per sese faciet, solis exorcismis sit satis vti: ad ea verò quę per internas causas, medicinalibus pariter auxilijs vtendum erit. Non ergo erit semper satis fugasse Dēmonem, nisi morbum etiam cures, (vt neq; satis semper sit ad tollendam febrem quam

quam

quam peperit ira aut labor, mitescere, aut quietem agere) neque vnquam satis sit naturalibus instare remedijs, nisi Dæmonem fuges. quò fortasse respiciens Hippocrates in prognostico dixit. Si quid etiam est in morbis diuinum, illius quoque oportet discere prouidentiam. Nimirum refert ad curationem, & ne hoc ignorans, & solum naturalem causam suspicatus, ineptè prædicas. Sed an sint aliqua naturalia remedia, quæ per sese in ipsos Dæmones ferantur, & illis naturaliter aduersentur, dignum est consideratione. Videtur enim consentaneum, in ipsis naturalibus rebus esse quasdam Dæmonibus gratas, quasdam ingratas, & quibusdam allici, quibusdam fugari naturaliter (vt capite septimo, & quindecimo huius libri disputare cæpimus) si quidem inter omnes gentes, qui expiationibus curare morbos huiusmodi tentarunt, res quasdam cauere iusserunt, & quibusdam vsi sunt, idquè diuinitatis ipsius morbi causa dicentes se facere. Nam Hippocrates in illo libello de morbo sacro (nimirum erant etiam inter idolatras qui expiamentis tentarent curare) ita scripsit aduersus expiatores. Cæterùm qui primi (loquitur de epilepsia) hunc morbum sacrum pronunciarunt, tales mihi hi fuisse videntur, quales etiam nunc sunt magi, & expiatores, & circulatores, qui se vehementer pios esse simulant, & amplius quid scire. Hi itaque consilij ac mentis inopis prætexentes diuinitatem, cum nihil haberent quod exhibitum prodesset, vt ne manifesta fieret eorum ignorantia, sacram hanc esse affectionem pronunciarunt, & rationibus idoneis collectis curationem constituerunt sibi ipsis securam, expiamenta offerentes, & incantamenta, & balneis abstinere iubentes, & à cibis multis, velut ex marinis quidem à mulo & melanuro, mugilique, ac anguilla: ex carnibus verò à caprina, ceruina, suilla, ac canina: ex volucris autem, à Gallo, ac

rudigal

E c turture,

turture, ac otide; ex oleribus à menta, allio, & cepa, pallium præterea nigrum habendum non esse, neque in caprilla pelle decumbendum, neque eandem gestare oportere, neque pedem supra pedem habendum esse, neque manum supra manum. Hæc illo in loco, Ex quibus intelligimus, Magos illos siue expiatores qui inter gentes versabantur, cum morbum diuinum, hoc est, à Dæmone esse censerent, res quasdam interdixisse, vt naturaliter noxias ijs, qui ita laborarent. Quin etiam hoc tempore scimus, multos exorcistas solere suffitu quarumdam rerum vt, vt ipsi dicunt, ad torquendum fugandumque Dæmonem ipsum. Nimirum dicunt, cum molestissimè ferre suffitum cornu caprini, & cuiusuis stercoreis, præcipuè humani, & ruta, ac hypericone (quem ob id fugam Dæmonum appellant) fugari. Sed quod maioris momenti esse videtur, & eius quod propositum est maiorem fidem facere, Tobias iunior suffitu iecoris cuiusdam piscis, iussu Sancti Raphaelis, fugauit Dæmonem, qui septem viros illo priores interfecerat. Videtur itaque his testimonijs effectum, pro ipsomet Dæmone fugando, esse naturalem quandam curationem. Nihilominus vt nuper citatis capitibus indicauimus, si Dæmones penitus sunt incorporei, vt certè sunt, nullam à corporibus naturaliter passionem possunt accipere: sed neque si corporei essent, (nisi etiam essent corruptibiles) voluptate aut dolore affici possent: quia neutrum horum potest esse sine sensu, neque sensus esse potest, nisi cum organis, habentibus communem naturam cum ipsis sensibilibus. Quapropter corruptibilium rerum sensitiua, corruptibilia esse corpora necesse est. Nisi igitur Dæmones corporei & corruptibiles sint (quales certè non sunt) neque voluptate neque dolore affici possunt naturaliter ab vlla qualitate corporali. dixi naturaliter, quia prima causâ, quam nullis naturæ legibus

legibus teneri in phÿsicis fufius demonftraui, poteft corpo-
 ribus præftare vim attingendi etiam incorporea, ea vero vis
 non fuerit naturalis, fed fuperior, vt igni torquendi diabolum
 & angelos eius, & benedictæ aquæ eodẽ fugandi, & abluen-
 di mentes. (Huiusmodi quandam virtutem tributam eſſe
 hepaci illius piſcis, quo Tobias uſus eſt crediderim. Aliorum
 verò quæ propoſita ſunt, aliæ ſunt cauſæ. A balneis ſuſpicio
 circulatores illos arcerẽ folitos ægrotantes, quo ſublata ma-
 xima ac notiſſima talium morborum curatione, maior ex-
 piationibus auctoritas accederet. Nimirum melancholici
 morbi, quales ſunt plerunque quos Dæmon ciet, nullo au-
 xilio magis quàm balneo curari ſolent, atque eo magis quàm
 ullo alio medici vtuntur. Tollebant ergo hoc, vt viderentur
 tollere totam curationem naturalem. Cibos illos omnes in-
 terdici ægrotis idoneum erat ob ipſos morbos, quandoqui-
 dem ob craſſitiem, aut melancholicum ſubſtantię modum,
 aut acrimoniam erant noxi. Imponebant verò illi hac in re
 vulgo, id quod erat naturale ad diuinam cauſam referentes.
 Nigro indui pallio, ad melancholicas paſſiones non eſt vtile:
 manum habere ſupra manum, aut pedem ſupra pedem, otioſi
 & cogitabundi eſt, quod etiam melancholicis obeſt: indui
 pelle caprina, aut in ea decumbere, proprietate quadam eſſe
 noxium epilepticis Tralianus capite proprio tradidit. At ve-
 ro quòd ſuffitu cornu caprini, & ſtercoris torqueatur Dæmon
 dicunt cauſam eſſe, quòd contemni ſe non ferat, cum ſit ſu-
 perbiſſimus. Ego verò exiſtimo, ventum eſſe illis in eam
 opinionem quia vt Medici omnes teſtantur, illarum rerum
 ſuffitu epilepſia manifeſtatur. Itatim ergo ac epilepticus illis
 ſuffitur, corripitur paroxiſmo, aut ſi paroxiſmo tenetur, in-
 graueſcit: illi verò putant irritari Dæmonem. Rutam & hy-
 periconem ſalutares herbas eſſe ad dictos morbos, res eſt

apertissima : cuius præcipua causa est, quòd flatus absumunt, atque ita humores sedant, qui magna ex parte flatuum agitatione perturbantur, vt libello de flatibus probat Hippocrates, si modo ipsius est ille liber. Itaque vtuntur quibusdam rebus, quas, (cum ad morbos illos curandos conferant) censent conferre ad fugandos Dæmones: & alijs quibusdam quæ nocent, hac ratione putantes se torquere Dæmonem, cum torqueant potius miseros ægrotantes. Hæc cum ita se habeant, constat ex his omnibus quæ dicta sunt, verisimile esse, plurimos eorum, qui Dæmonis opinione ad exorcistas deferuntur, Dæmonem non habere; sed morbis aliquibus eorum qui dicti sunt, teneri, & præinopia consilij, cum tentatæ sint aliæ curationes antea, neque sufficiant, deferri ad illos, id quod merito ab Hippocrate libro de morbo sacro reprehenditur: esse tamen etiam aliquos, quibus talium morborum causa est Dæmon, illisque curationem naturalem non esse satis, conferre tamen, non ob ipsos Dæmones per se, sed ob morbos ipsos, aut eorum symptomata, aut internas causas, quas Dæmon ciet. Exemplo est Saul, qui cum à Dæmone torqueretur suauitate Dauidicæ cytharæ delinitus mitius ferebat; nimirum, vt melancholico occupatus morbo. Neque enim est quòd quisquam sibi persuadeat, Dæmonem esse qui musicæ suauitate captus mitesceret, atque adeo illum torquere sineret. Hoc enim refutatum iam antea est, disputatumque de ea re aduersus quosdam Platonicos capite. 16. huius operis, in explicatione cap. 2. Leuitici quod bis iam citauimus. Solum fortasse superest, quod hoc loco quispiam dubitet, qua ratione fiat, si Dæmones nihil habent commune cum vlllo corpore, vt melancholicos homines magna ex parte inuadant, aut melancholicos ipsi morbos inferant. Mihi quidem videtur ad eorum nequitiam referendum, non ad naturam: nimirum

melan-